

slavici

32

slavici
pădureanca

«Biblioteca pentru toți», în cadrul căreia apar cele mai de seamă lucrări ale literaturii române și universale, a editat și va edita, pe baza unui plan de perspectivă, scrierile reprezentative ale literaturii române de până în 1944. Au apărut și vor vedea în continuare lumina tiparului versuri, proză, lucrări dramatice și de critică literară de: Gr. Ureche, Miron Costin, Ioan Neculce, Nicolae Milescu-Spătaru, Dimitrie Cantemir, I. Budai-Deleanu, Dinicu Golescu, Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu, Gr. Alexandrescu, M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, A. Russo, C. Negruzzi, Anton Pann, D. Bolintineanu, Cezar Bolliac, V. Alecsandri, N. Filimon, Al. Odobescu, B.P. Hasdeu, Ion Ghica, Titu Maiorescu, M. Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, I. Slavici, P. Ispirescu, Anton Bacalbașa, D.Th. Neculuță, Traian Demetrescu, Ștefan Petică, Al. Macedonski, Duiliu Zamfirescu, C. Dobrogeanu-Gherea, A. Vlahuță, Delavrancea, I.A. Bassarabescu, P. Cerna, I.A.I. Brătescu-Voinești, Șt.O. Iosif, Al. Davila, D. Anghel, George Panu, Octavian Goga, Em. Gîrleanu, G. Coșbuc, Calistrat Hogaș, G. Ibrăileanu, I. Minulescu, Jean Bart, M. Sadoveanu, Tudor Arghezi, Eugen Lovinescu, I. Agîrbiceanu, Liviu Rebreanu, N.D. Cocea, G. Topîrceanu, Gala Galaction, Victor Eftimiu, Cezar Petrescu, G. Bacovia, Hortensia Papadat-Bengescu, Victor Ion Popa, Al. Kirițescu, Tudor Mușatescu, M. Sorbul, G.M. Zamfirescu, M. Sebastian, D. Stănoiu, Panait Istrati, Gh. Brăescu, Al. Sahia, I. Călugăru, Gib Mihăescu, I. Peltz, Camil Petrescu, Pavel Dan, Anton Holban, Mateiu Caragiale, Ionel Teodoreanu, Ion Pillat, Lucian Blaga, M. Ralea, Al. Philippide, Otilia Cazimir, Ion Barbu, Magda Isanos, I.M. Sadoveanu ș.a.

«Biblioteca pentru toți» este singura colecție de literatură care, în cîțiva ani, va pune la dispoziția cititorilor, în circa 200 de volume, cele mai importante lucrări ale literaturii române.

slavici

CLUBUL CĂRȚII

editura pentru literatură

Vol. I și II lei 10

Ilustrația copertei : *Ludovic Bardócz*

ioan slavici

pădureanca

NUVELE

II

1965

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

PĂDUREANCA

I

Fă trei cruci și zi „Doamne-ajută !“ cînd treci pragul casei, fie ca să ieși, fie ca să întri, căci lumea din întîmplări se alcătuieste, iar întîmplarea e noroc sau nenorocire, și nimeni nu știe dacă e rău ori bun ceasul în care a pornit, nici dacă va face ori nu ceea ce-și pune de gînd.

Busuioc însă, bogătoiul, era om care știe ce voiește, pe vrute, pe muncite, pe chibzuite, el ajunsese gospodar ce ară cu patru pluguri zece zile de-a rîndul și seamănă brazdele numai cu grîu bob ales, și de aceea se putea simți destoinic a scoate la capăt lucruri pe care alții nici măcar de gînd a și le pune nu se încumătau.

Se ivise holera-n țară, iar Busuioc nu voia să știe de dînsa. Holeră-n timpul secerișului ? ! La aceasta nu s-a gîndit și nici acum nu voia să se gîndească. Avea patruzeci de iuguri de pămînt acoperite cu grîu, un singur lan ce șovăie mereu sub sarcina de spicuri grele : holeră, neholeră, el trebuia să-și adune rodul în timp de trei zile, căci puțin se scutură de la cei săraci, dar mult de la dînsul.

Și de la mulți mult s-ar scutura în fieștecare an și încă mai mult ani și ani de-a rîndul, dacă n-ar fi brațele pădurenilor flămînzi.

Simțind apropierea timpului de secere, pădurile se pun în mișcare, colibă cu colibă, sat cu sat se adună, văile pornesc întregi spre cîmpia întinsă, și în cîteva zile, cît ține locul din Murăș pînă în părțile Orășii și pînă la izvoarele Crișurilor, nu mai rămîn prin sate decît moșnegii neputincioși, babele bătrîne și copiii nevrîstnici : setea de viață îi ia și-i duce pe toți la sărbătoarea cea mare ce se ține în fieștecare an o dată pentru împărțirea pînei de toate zilele.

Acum stăpînirea oprișe această sărbare : se dăduse de știre, și cu toba prin sat, și în auzul oamenilor adunați la biserică, precum că nimeni nu are voie să părăsească hotarul satului său, nici să primească de seceriș oameni din alte sate.

— Să văd eu cine mă oprește pe mine a-mi strînge rodul muncii mele ! striga Busuioc. Curată neșunie ! De unde ia stăpînirea puterea de a ne opri pe noi pe toți ? La asta nu s-a gîndit ? ! Într-o mîină e „Măi, omule, vrei să mori de foame ?“, iar în cealaltă, „Bagă de seamă ca nu cumva să dai de holeră !“ Apoi tot mai bună e holera. Parcă, dacă mi-a fi dat să mor de holeră, stăpînirea o să șteargă data ¹ mea de acolo, unde s-o fi aflînd ! Ți-e scris, ți-e scris ; nu ți-e scris, nu ți-e șeris, și sănătate bună.

Socoteala lui Busuioc era făcută : n-avea decît să puie caii la cîteva căruțe, să plece la Păduri, ca să-și aducă oameni, și apoi ar fi vrut el să știe care-i acela, un om din Curtici, care ar îndrăzni să facă gură.

— Măi taică, eu zic să mă duc eu, grăi Iorgovan, iară Iorgovan era feciorul tătine-său.

¹ *Dată* — ursită.

Busuioc nu prea stetea de vorbă cu oamenii și unul dintre oamenii cu care mai ales nu stetea de vorbă era fiul său Iorgovan.

Iorgovan era, ce-i drept, mai tinăr decît taică-său, însă tocmai fiindcă era mai tinăr și fiindcă îl avea pe Busuioc, bogătoiul, tată, învățase mai mult în viața lui și era oarecum mai cuminte : asta o simțea Iorgovan, iar Busuioc o știa și în fundul inimii lui se bucura de ceea ce știe.

Iorgovan umblase cinci ani de zile la școlile din Arad ; era vorba să se facă „domn“, fiindcă avea pe ce, și Busuioc visa nopți întregi de domnia feciorului său, și nici n-avea de ce să nu viseze, fiindcă feciorul său era bun școlar. Într-o bună dimineață se pomește însă cu el acasă.

— Taică, eu m-am gîndit să mă dau și eu la plugărie, îi zisese el atunci.

Busuioc s-a uitat lung la el, a mai stat pe gînduri, apoi l-a întrebat :

— Care va să zică rămîi și tu plugar ca mine : de ce nu mi-ai spus-o tu asta mai înainte ?

— Pentru că-mi ziceam, a răspuns Iorgovan, dacă îl întreb, știu că n-are să voiască ; dac-o fac, știu că are să-i pară bine odată, iar dacă aștept pînă ce s-o mai gîndi și el, mă tem că o să-mi treacă pofta.

— Așa-i ! gîndise Busuioc în el, tot mai bine plugar de frunte decît boier de rînd.

Însă Busuioc era om înșurat, el unul și cu nevasta doi, iar nevasta lui îl avea frate pe popa din Socodor, o avea soră pe preuteasa din Otlaca, mai avea și veri, și verișoare, și e greu lucru să ai neamuri multe și să te temi de gura lor.

Busuioc nu știe să-și ție feciorul în frîu : asta n-ar fi voit Busuioc s-o zică neamurile nevestii sale despre dînsul, pentru că avea și el neamuri și aceste se supărau cînd acele îl grăiau de rău și apoi se supărau

și acelea, cînd știau că aceste s-au supărat, încît Busuioc se bălăbănea¹ cîte un an de zile pînă ce ajungea să le împace.

El se duse dar la popa, fiindcă popa era cel mai cuminte dintre toți.

— Lasă-l, frate ! a grăit popa, că el știe mai bine la ce-l trage inima !

De atunci Iorgovan tace, face și așteaptă ca tatăl său să se bucure, iar Busuioc e tată și se bucură chiar și atunci cînd nu prea are de ce.

Cu toate aceste, acum Busuioc stete pe gînduri.

De mai cuminte, era fiul său mai cuminte ; acum însă nu era vorba de minte, ci de trecere, și trecere tot el, tatăl, avea mai multă. Știa pe toată lumea, și toată lumea îl știa pe el : nu intra în mintea lui gîndul că i s-ar putea pune cineva în drum, cînd îi zice : „Eu sînt Busuioc de la Curtici“. Așa era ! lui nu i se punea nimeni în cale ; însă Iorgovan era mai mult ca dînsul : feciorul lui Busuioc !

— Bine, băiete, dar bagă de seamă, răspunse tatăl.

Și nici nu ar fi fost rău dacă Iorgovan, tot ca și alte dăți, ar fi fost povățuit numai de gîndul că-i va părea odată bine bătrînului.

Era cuminte Iorgovan ; însă mintea este și ea după timpuri și împrejurări : băietul era de douăzeci de ani, și mai ales în timpul secerișului ar fi slabă de tot mintea de douăzeci de ani, prin care nu trece, fie chiar numai pe fulgerate, și cîte un gînd zburdalnic.

Secerișul este o sărbătoare și Iorgovan voia ca pentru această sărbătoare el să-i aleagă pe oameni, și cosași, și legători, și fete ce trec de-a lungul brazdei s-adune în urma cosașului mănunchii sub secere.

¹ A se bălăbăni — a se trudi, a se lupta cu cineva, a se certa.

An lucrul fusese minunat : erau flăcăi sprinteni și la vorbă, și la lucru, un cimpoieș și doi lăutari, era și-o gură spartă, erau și fetele tot una și una, încât iarna toată Iorgovan numai seceriș a visat.

Iar în mijlocul secerătorilor i se ivea totdeauna Simina, fata crîsnicului¹ de la Zimbru, și îndată ce i se ivea Simina, el trecea cu gîndul de la seceriș la trier și de la trier la culesul viilor, fiindcă Simina nu a plecat decît abia pe la fiertul vinului. La casa lui Busuioc e totdeauna de lucru pentru o Simină, pentru tatăl ei și pentru încă doi-trei oameni ce se țin de dînșii.

Dar cu Simina n-ar mai fi voit Iorgovan să deie față ; asta și-o pusese el de mult în gînd. Prea își ieșise din fire pe atuncea, era bine că s-a dus.

Nu-i vorbă, de cîte ori se gîndea la dînsa, el își făcea muștrări că n-a sărutat-o nici măcar o dată.

Nu era băiet rușinos de felul lui, și chiar în cele dintîii zile a voit s-o facă. .

— Tu știi că eu te las de bunăvoie, îi zisese ea atunci, de ce vrei s-o faci cu de-a sila ?

De acolo înainte el nu mai voia să o sărute, iar acum, cu un an mai bătrîn, îi era ciudă că n-a voit, și n-ar fi vrut să deie față cu dînsa, pentru ca nu cumva să-l împingă păcatul a-i arăta că poate voi, dacă vrea, chiar și mai mult.

Nu dar la Simina se gîndea Iorgovan, ci numai la un fel de Simină, care vine și trece și nu lasă-n urma ei decît o scurtă părere de bine c-a fost.

Lui Busuioc însă nici măcar atît nu-i trecea prin minte, și cînd Iorgovan și-a făcut cele trei cruci și a zis „Doamne-ajută“, tatăl se gîndea la cele patruzeci de pogoane ale sale, iar feciorul la secerătoare.

¹ *Crîsnic* — paracliser, țircovnic.

— Doamne-ajută ! grăi și Șofron, sluga, care nu se gîndea decît să facă treaba în care-l trimisese stăpînu-său.

II

Busuioc avuse dreptate.

N-avea stăpînirea destulă putere spre a-i opri pe oameni pe la casele lor. Serile de iarnă ei își petrecuseră timpul povestindu-și unii altora cele ce văzură peste vară la cîmpie, primăvara îi opreau mereu pe drumeți în cale, ca să afle de la dînșii cum stau sămănăturile de pe șes, iar acum știa cu toții că anul a fost mănos și așteptau cu nerăbdare să le vie vestea că spicul a-ngălbenit.

Îndată dar ce le-a venit vestea, ei s-au pornit la vale.

Și adevărat de ce să nu pornească ?

Pe la dînșii nu era holeră. Porunca stăpînirii ? Stăpînirea nu cerea nimic de la dînșii : îi oprise numai pentru că voia să le facă bine ferindu-i de primejdie, și treaba lor era, dacă voiesc ori nu să se împărtășească de această binefacere.

Așa-nțelegea toată lumea treaba, și de aceea, cînd oamenii au început să plece, slujbașii satului, care erau și ei tot oameni ca lumea, se făceau că nici nu știu, nici n-aud, nici nu văd, iară după ce drumurile s-au umplut, i s-a trimis stăpînirii răspuns, precum că n-a fost cu putință să-i oprească pe oameni pe la casele lor.

Drumul de țară de pe valea Crișului Alb, ajungînd în apropierea șesului, la Maghierat, se despică-n două, și-o parte din cete o ia prin Pîncota spre mijlocul șesului, iar alta apucă spre Șiria, ca să înainteze la Arad și să treacă Murășul în Banat.

Sosind la Șiria, cetele trec de-a curmezișa prin sat și se opresc în bățatura de la marginea Cîmpiei.

Aici e începutul.

Satul se-ntinde la poalele celui din urmă și de dealuri, din sus de sat locurile sînt sădite cu vii, și mai sus coasta e acoperită cu tîrși¹, pe culmea plaiului se vede marginea pădurilor, iar într-un vîrf ieșit înspre cîmpie, cel mai înalt dintre toate, se ridică zidurile părăsite ale Vilagășului, o cetate veche, de unde ochiul străbate toată cîmpia cît pătrunde zarea de lumină.

Iorgovan plecase de la Curtici înspre amurgul serii și mîna drept spre țuguil Vilagășului și mîna iute, fiindcă-l mîna și pe el ceva înainte.

Iar Șofron se necăjea că Iorgovan mîna așa de iute și zicea mereu: „Ce-o fi avînd de-i așa de neastîmpărat ? !“

În curînd apoi se însără și Iorgovan îl lăsă pe Șofron departe-n urma sa.

Dealurile se ridicau ca niște ziduri întunecate în fața lui ; se iviră apoi unul cîte unul și focurile băieților ieșiți cu vitele la pășune, și iar se vedea cetatea, care acum stetea-n zarea roșiatică a unui foc mare ca o mogîldoață nemișcată.

Era înspre miezul nopții, cînd el ieși dintre holdele din hotarul Șiriei și apucă drumul cel mare.

Plecat cu gîndul de lungă călătorie în treburi grele, el era dus cu gîndul lui departe înainte, și de cîte ori vedea cetatea înaintea sa, îi era parcă n-a plecat încă și iar mai îndemna caii la pas iute. Însă om era și el. În cele din urmă începu să moțăie, și caii, obosiți și ei, simțind că li se slobod frînele, o deteră în pas domol de tot.

¹ Tîrș — tufă.

Apropiindu-se de sat, el deodată se trezi din oboseala lui.

De mult încă îi păruse că aude așa din cînd în cînd cimpoi, și ceteră, și fluier, și chiote zburdalnice ; trecînd acum un pod de piatră, i se iviră și focurile de la marginea satului, dimpreună cu lumea ce se îndesuia prin zarea lor.

El sări în picioare, ca să vadă mai bine, apoi strînse frînele și trase cu biciul între cai, iar aceștia, nedepriși cu biciul, își luară zăbalele în dinți și i se-ntinseră drumului, încît oamenii de pe la focuri, speriați de goana lor, grăbiră din toate părțile să li se puie în drum.

Oprind caii, Iorgovan se uită amețit împrejur.

Lume, lume și iar lume, sute și sute, mii de oameni, un bîlci întreg, și tot nu era bîlci, fiindcă la bîlci sînt și care, sînt și șetri, iar aici nu erau decît oameni vii, o oaste întreagă, și tot nu era oaste, fiindcă aici erau pe cîți flăcăi, pe atîte fete. Și precum privea și precum asculta din drum, el nu putea să înțeleagă nimic : pe ici pe colo cîte un foc, și oameni, grămezi-grămezi, unii întinși pe jos, alții îndesuindu-se, cei mai mulți jucînd, cimpoi, lăutari, fluierași, cîntece, chiote și vorbă, vorbă, vorbă, care le leagă toate și le împreună în o singură bîjbăitură.

Iorgovan era foarte nenorocit.

Plecaser în cale lungă și, plecat abia, se simțea la sfîrșitul călătoriei. Știuse el că va găsi pădureni la Șiria, dar că va găsi atît de mulți, încît să nu mai aibă nevoie de a merge mai departe, la asta nu s-a gîndit.

Dar acum era vorba să vadă ce era de văzut.

El sări din căruță, desprinsese caii pe de lături și plecă spre mulțime.

Oamenii erau veseli și Iorgovan își speriasse somnul. Văzîndu-se dar în mijlocul gălăgiei, repede-repede îi trecură prin minte trei gînduri deosebite : „Bani ai ? Am.

Aici nu te cunoaște nimeni și nimeni nu te bagă în seamă.

Cine știe dacă o să-ți mai fie dat a vedea încă o dată un lucru ca și acesta.

O să-l trimit pe Șofron cu căruțele la vreun birt din sat și-o să mă duc eu ceva mai tîrziu.“

Căci erau aici multe pe care omul trebuie să le știe și să le vadă.

Cîțiva pași de la drum el dete peste o grămadă adunată împrejurul unui foc de vreascuri. Unii ședeau pe jos, iar alții steteau în picioare, dar toți ascultau neclîtiți cîntecul unui moșneag ce ședea pe un fedeleș¹ de lîngă foc. Era cîntecul lui Novac. Iorgovan îl mai auzise, pare însă că nu tot astfel, și se năcăjea că nu poate să-l auză destul de bine în gălăgia cea mare.

În dosul lui un fluieraș și un lăutar cîntau Ardeleana, iar un flăcău de cei cu gura spartă luase cinci fete și le juca. Lumea adunată împrejurul lor izbucnea la toată șotia lui în hohote și iar se stăpînea, ca nu cumva să-i scape vreo vorbă pe neauzite.

Iorgovan, auzind chiotul și hohotele, se-ntoarse-n călcîi, apoi tresări, rămase o clipă nemișcat și se dete cîțiva pași înapoi.

Îi trecuse ca o săgeată prin inimă : una dintre cele cinci fete era Simina.

Nu ! nu era Simina ; era numai o pădureancă, o fată, și pădurencele, și fetele, mai ales pe la miezul nopții, seamănă unele cu altele.

¹ Butoiaș de diferite forme în care se ține și se transportă apa și vinul.

Dar dacă nu era Simina, putea să fie, era un lucru firesc să fie.

Trecuseră luni de zile de cînd n-o mai văzuse în gîndul lui : ştia numai c-a văzut-o, ştia cum fusese, dar nu mai simţise acreala de care i-a fost cuprins tot sufletul în timpul cît a stat dînsa la Curtici ; acum, dimpreună cu oamenii de la păduri i se ivi şi chipul pădurencii şi sîmţămîntul de acreală, nu amărîciune, acreală ca şi acreala vinului stătut de fiert şi încă nelimpezit. Cît a stat dînsa la Curtici, zîmbet în faţa lui nu s-a ivit, mîncarea lui n-a fost mîncare şi somnul lui n-a fost somn, şi totuşi de cîte ori era vorba de plecarea ei, îi venea să rîcnească şi-şi înfigea ghearele în şolduri. E grozav lucru cînd vrei să nu voieşti ce vrei şi sîmţi că nu poţi voi nimic, ci te duce altul după cum te poate. Şi lucrul ăsta grozav îl simţea Iorgovan şi acum.

Tremura în tot trupul.

N-ar fi voit să deie faţă cu dînsa, dar voia s-o vază, s-o găsească, să afle dacă e aici ori nu, pentru ca nu cumva să-l zărească ea pe el şi să se lege de dînsul. Şi fiindcă sufletul îi era plin de dînsa, oriunde se uita, tot pe dînsa o vedea, şi de cîte ori se-ncredinţa că tot nu e dînsa, iar o vedea în altă parte.

Trecuse-n lung şi-n lat, în cruciş şi-n curmeziş, mergînd la început îngrijat şi fricos, şi apoi mai iute şi tot mai iute, dînd cu cotul la dreapta şi la stînga şi vîrîndu-şi mereu capul printre oameni.

— Pe cine cauţi, cîmpiene ? îl întrebă un flăcău. Iorgovan rămase încremenit.

— Eu ? pe nimeni, răspunse el. Am venit şi eu să văd.

Se dăduse de gol, se făcuse de ruşine, îşi arătase slăbiciunea.

Dar de unde-l cunoştea pădureanul ?

De unde ? De pe port !

— Dar prost mai sînt ! strigă el. Fieştecare sat are portul lui : n-avea decît să caute un zimbran, pentru ca să afle de la el dacă Simina este ori nu aici.

Nu era Simina şi nici nu era vorba să vie.

Nu era, ştia că nu poate să fie, dar el cu toate aceste o vedea mereu : se uitase parcă prea cu dinadins în soare şi îi scăpărau ochii.

În zadar ! o Simină, o pădureancă era pe lumea aceasta, şi de aceasta el nu putea scăpa : se temuse că o va găsi aici, iar acum, după ce ştia că nu o poate găsi, era nemîngăiat şi-i venea să plece drept la Zimbru.

Şofron, găsind căruţa-n drum, s-a năcăjit că Iorgovan a lăsat caii plini de spumă în răcoarea nopţii, a dus apoi căruţele la birt, le-a dat cailor nutreţ şi s-a întors şi el în băătăura de la marginea satului.

— Ei ! ce zici ? ! Cum îţi place ? ! întrebă trezit şi el din somn.

— Mai ştii şi eu ? ! îi răspunse Iorgovan.

Prea îi păreau molatici pădurenii. Erau veseli, nu-i vorbă, jucau, chiuiau, rîdeau, dar Iorgovan ar fi voit să-i vază ieşiţi din fire, ca să-l ieie şi pe el pe dinainte.

Degeaba ! veselie adevărată fără de vin nu se poate.

— Haid să facem noi una, încît să-i meargă vestea, strigă el. Ad-o vadră de vin ! Tovarăşi o să ne găsim noi.

O vadră, două, multe vedre putea feciorul lui Busuioc, dacă voia. Iar tovarăşi, slavă Domnului ! se găsesc tovarăşi.

În amurgul zilei, flăcăii frămîntau pămîntul, iară Iorgovan şedea pe fedeleşul de lingă focul de vreascuri, bătea din palme şi striga mereu :

— Hupa-țupa, hupa-țupa, hop !

Abia o dată, de două ori, atinsese bocala cu vin, era însă amețit, rău amețit.

Deodată ochii i se umplură de lacrimi.

— Nu mai vreau ! strigă el îndârjit, apoi se ridică și o luă spre sat.

III

Șofron, om ca de treizeci de ani, fusese cătană-mpărătească și era de mai mulți ani acum slugă cu simbrie, știa dar ce este datoria și porunca stăpînului.

Cîtă vreme vedrele erau pline, și-a făcut și el parte cuvenită din ele, iară partea lui era mare. Tocmai mătăhală nu era Șofron ; te uitai însă la el și simțai că nici cu parul, nici cu păharul nu-l poți doborî. Înalt nu era afară din seamăn, era însă ciolănos, lat în umeri și greu în tot trupul, un om care duce la tăvăleală. Cu toate aceste, întorcîndu-se la birt, pămîntul i se legăna sub picioare și drumul de țară îi era prea îngust.

Ajuns la ușa grajdului, el se opri și-și adună toate puterile, ca să steie drept.

„Sînt amețit, nu-i vorbă, își zise el, rău amețit, dar beat nu sînt. Busuioc e om cinstit, Iorgovan e băiet de treabă, jupîneasa Vica e bună și ea, de tot bună. Ei ! și ce-i mai departe ? ! Prea puțin îmi pasă ! Tot mă-nsor la toamnă !”

Și putea Șofron să se însoare. Avea bănișori dați cu împrumutare, avea un loc de casă în Curtici, intrase slugă la Busuioc, pentru ca să și-l cîștige naș : toate erau gata ; numai nevasta mai lipsea. Iar acum, nu era beat Șofron, era însă amețit și ar fi voit să aibă nevastă, ca să poată săruta pe cineva.

Aşa era el, cînd era ameţit : îi era dragă lumea toată.

— Bună dimineaţa ! zise el întrînd în grajd.

— Bună să-ţi fie inima ! răspunse tot el, deoarece caii, cărora le zisese bună dimineaţa, nu îi puteau răspunde.

— Dar fin mai aveţi d-voastre ?

— Ia vino, mă rog, şi te uită !

— Bun ! bun ! zise el iar, încredinţîndu-se că este fin.

— Da, bun ! însă Vulpoi, unul dintre caii de la căruţa lui Iorgovan, stetea gînditor şi nu mîncă.

Şofron îşi încreţi sprîncenele, îl apucă de urechi şi-l tuţură, apoi se dete înapoi şi grăi :

— Şofroane ! lasă ! nu te năcăji ! culcă-te să tragi un pui de somn ; dar bagă de seamă să nu te fure somnul, Şofroane, că e ziuă, Şofroane, şi ai treabă, Şofroane !

Culcat apoi în uşa grajdului, cu capul pe prag, el în curînd începu a zîmbi prin vis.

Cînd se albea de ziuă, el sări sprinten în picioare, ca să adape caii şi să-i ţesele, iară cînd soarele se iveau din dosul dealurilor, el se-ntorcea în bătătura de la marginea satului, ca să vază ce-i şi cum şi să-i poată da stăpînului său răspuns pe cînd se va scula.

Şofron, pădurean şi el, ştia să vorbească cu pădurenii, tocmai de aceea însă în curînd simţi că anevoie se va înţelege cu dîşii.

Nici nu voiau pădurenii să steie de vorbă cu dînsul. Cei mai mulţi ziceau că nu rămîn pe aici, ci trec în Bănat, unde ziua se plăteşte mai bine. Alţii îl amînau pe mîne, pe poimîne, zicînd că nu ştiu încă cum se vor hotărî preţurile. Iar puţinii cari erau gata de a merge chiar de pe acum la lucru cereau nişte preţuri de te spăriai de ele. Trebuia să

le plătești zilele perdute pe drum și ostăneala drumului. Apoi anul era bun, și dar din dar se face. Apoi veniseră mai puțini ca-ntr-alți ani. Apoi — și mai ales — era holeră, și degeaba omul în gura morții nu întră.

Dar toate aceste calea-valea : vorba era că nu se găseau oameni pe placul lui Busuioc.

Busuioc își făcuse socoteala câți cosași, câți legători și câți mănuncheși îi trebuiau pentru ca să-și poată aduna rodul în timp de trei zile. Pădurenii aveau însă alte socoteli. Voind a pleca la seceriș, ei se adună în cete de câte cinci pînă la o sută de inși. Fieștecare din aceste cete are apoi un om al ei, care se învoiește pentru ceata lui ; oameni răzleți nu se găsesc, deoarece pădureanul o dată cu capul nu se desparte de ceata cu care a plecat. Degeaba se căznea dar Șofron să adune numărul poruncit de Busuioc : o dată erau prea mulți cosași, altă dată prea mulți legători. Dar ceea ce era mai rău, se nimereau totdeauna prea mulți care nu fac nici o treabă. Fieștecare ceată de cel puțin opt inși are câte un cimpoieș ori lăutar și câte un băiet care poartă fedeleșul cu apă-n urma secerătorilor, iar lăutarul e socotit drept cosaș și băietul drept mănuncheș. Busuioc hotărîse un cimpoieș, un lăutar și doi băieți, iar lui Șofron i se nimereau câte patru lăutari, doi-trei cimpoieși și câte cinci-șase băieți.

— Să facă Iorgovan ce voiește el ! grăi Șofron și se întoarse năcăjit la birt.

Mai rău se năcăji cînd află că Iorgovan tot nu s-a sculat încă, iar după ce se duse la grajd, el începu a se scărpinga la ureche.

Vulpoi stetea cu urechile dăbălate și făcea zîmbre ¹.

¹ Boală a cailor.

— Am zis eu, grăi Șofron. Are ceva Iorgovan, trebuie să aibă. Ziceam eu încă de ieri că omoară caii. Astă-noapte i-a lăsat asudați în mijlocul drumului, iar acum doarme ca nealțedăți.

Îl știa om care nu primește să fie purtat de slugile tătîne-său ; dar Vulpoi era bolnav și, năcăjit cum era, Șofron nu mai avea răbdare și trebuia să-l trezească.

Iorgovan durmea și nu durmea : nu știa nici el singur ce face. Obicinuit a se scula de dimineată, el s-a trezit deodată cu Șofron, dar nu-i venea să se scoale. Îi era greu să mai deie față cu oamenii care-l văzuseră peste noapte, și închise iar ochii, pentru ca să fugă din lume și să nu mai știe nimic.

El se uită dar cam supărat la Șofron, cînd acesta îl trezi.

— Ce-ți pasă ? ! îi zise apoi. Nu cumva ai voi să-mi stric și cheful, ca să nu rămîi numai cu paguba. Lasă-l să piară, dacă n-are zile !

Și iar închise Iorgovan ochii : ar fi voit să doarmă mereu și să nu se mai trezească tot el însuși.

Dar el nu mai putea să doarmă.

Un cal ? ! Puțină treabă ! Dar nu era a bine ! Tot n-ar fi vrut Iorgovan să păgubească.

Însă el voia să-i arete lui Șofron că prea puțin îi pasă și nu s-ar fi sculat, ferească Dumnezeu ! nici n-ar fi întrebat, după ce se sculă, despre Vulpoi.

— Ce-i cu oamenii ? întreabă el, uitîndu-se așa cam pe furiș în fața lui Șofron.

— Să vii să vezi ! îi răspunse Șofron.

— Sînt ori nu sînt ?

— Sînt și nu sînt.

— Vorbește-mi cum se vorbește, grăi Iorgovan mai răstit. Ai fost ? n-ai fost ? ai găsit ? n-ai găsit ?

— Am găsit și n-am găsit, îi răspunse Șofron. Așa cum cere nenea Busuioc n-ai putea să-i aduni decît în sat, din plin.

Atît îi mai trebuia și lui Iorgovan. Dacă nu putea să doarmă, ar fi voit să meargă mereu înainte, pînă ce nu va ieși din lume.

— Atunci pune caii, ca să mergem mai departe, zise el hotărît și se duse ca să facă socoteala conacului.

Șofron puse caii, la căruța sa trei, iar la a lui Iorgovan numai doi.

Iorgovan se urcă-n căruța cu doi cai întocmai cum s-ar fi urcat cînd ar fi fost cu trei. Slavă Domnului, feciorul lui Busuioc n-avea nevoie să-și piarză rostul pentru atîta treabă.

Dar omul tot om rămîne.

— Cu pielea cum rămîne ? întrebă feciorul lui Busuioc.

— O s-o găsim aici, îi răspunse sluga.

— Mîna tu înainte !

Șofron ieși cel dintîi din curte, iară Iorgovan rămase-n urma slugii.

— Mare minune ! grăi Șofron. Fire-ar să nu-i fie de diochi.

IV

Noaptea pe la cîntatul cocoșilor, Iorgovan era la Cil și se bălăbănea cu Iuțu, un om de acolo din sat, în vreme ce Șofron dormea la locul lui, în ușa grajdului, cu capul pe prag.

— Care va să zică, mîne dimineață ești cu oamenii aici !

— Las' pe mine, grăi Iuțu. Dacă nu găsesc în Cil, caut prin satele de dimprejur. Am pînă dimi-

neată timp să cutrier toate satele pînă în Dulcele și Zimbru.

Iorgovan tresări.

— Nu e departe Zimbru de aici ? întrebă el fricos.

— Cale de un ceas și nici atîta, îi răspunse Iuțu. Țiu mereu drumul de țară pînă la Iosășel, iar de aici apuc valea la stînga și ies drept în Zimbru.

— Haid ! pleacă ! nu perde timpul ! grăi Iorgovan cuprins de neastîmpăr.

Rămînînd apoi singur, el începu să se plimbe prin curtea mare și deșeartă.

Avea destul timp pînă dimineață : putea să meargă și să se întoarcă, fără ca să știe Șofron în ce treburile a umblat. Însă caii erau obosiți, păgubise o dată, și Șofron durmea-n ușa grajdului.

Era o nebunie ! De ce să se ducă ? de ce s-o vază ? ce avea el cu dînsa ? ! Nimic, nimic, nimic ! Era o mare nenorocire pe capul lui pădureanca aceea ; dar îi ieșise odată primejdia-n cale și nu se mai putea feri de dînsa ; îl apucase odată gîndul de a se pune călare, și nu mai putea, nu mai putea, răcoarea nopții, lumina lunii, umbrele copacilor, toate-l adimeneau.

„Culcă-te și dormi !“ zise el îndîrjit, apoi se duse drept spre o claie de fîn ce se afla în fundul curții, își găti un culcuș și se culcă și închise iar ochii.

Somnul însă e cîteodată primejdioasă scăpare.

S-a căznit cît s-a căznit, a și adormit de la o vreme, dar îndată ce l-a cuprins somnul, el a și pornit la drum, iar în vis căile sînt scurte și, pornit o dată, nu se mai opri decît acolo, unde-l ducea gîndul lui. În cele din urmă se trezi speriat din somn, se uită zăpăcit împrejurul său și, dîndu-și seamă că tot n-a plecat încă, sări în picioare și se duse la grajd.

Nu era decît pe jumătate treaz, și dacă s-ar fi culcat iar să doarmă, dimineața n-ar fi putut să-și deie seamă, a visat oare lucrul acesta ori l-a făcut în aieva : cu toate aceste, el luă de la scară pe cel mai prost dintre cei cinci cai.

Șofron sări în picioare gata de a-l umfla.

— Stăi pe pace, că eu sînt, grăi Iorgovan încet.

— Ce vrei să faci ?

— Mă duc să caut secerători.

Șofron așteptă să iasă cu calul, apoi se culcă iar cu capul pe prag și durmi liniștit mai departe.

„N-o să mai fac eu în viața mea lucrul ăsta cu atîta poftă“, își zise Iorgovan după ce se văzu ieșit în drumul cel mare.

Drumul pînă la Iosași e plăcut chiar și ziua, dar încă în zori de zi, pe răcoare, la lumina lunii, și Iorgovan îl trecea ca prin vis. Însă numai de la Iosași înainte era, mai ales pentru el, omul crescut la cîmpie, țara minunilor nespuse.

Aici drumul apucă pe o vale mai strîmtă, țiindu-se mereu de țărnișii unui rîuleț zgomotos, acum pintre țarine și fînațe, mai departe pintre livezi și rariști, și iar mai departe prin păduri, deseori pe sub stînci ce atîrnă greu de coasta piezișă, presărată pe ici pe colo cu cîte un fir de mesteacăn. Se albea de ziuă și păsările începuseră a zbura din creangă în creangă : din cînd în cînd se auzea cîte-o gaiță ori cîte un sturz, turturica gurăia, ciocănitorea bătea-n scoarța copacului, cocoșul sălbatic cînta de zori, iar priveghitoarea, care-l însoțise pe Iorgovan în tot drumul lui, spăriată parcă de lumina ce începuse a se revărsa peste culmile dealurilor în vale, își urma cîntecul cu îndoită patimă.

Crescut la cîmpie, Iorgovan n-ar fi crezut niciodată că sînt cu puțință atîte frumusețe îngrămădite la un loc. Însă el n-avea timp pentru ele.

Ceasul lui Iuțu ieșise de tot lung și Iorgovan își îmbărbăta mereu calul, ca să nu-l apuce ziua pe drum.

Era ziua mare, cînd valea se lărgi.

În fund se ridica Moma, un munte înalt, cu coastele piezișe și acoperit de sus pînă jos cu pădure deasă, la dreapta un deal stîncos, iar la stînga alt deal mai prelungit, pe care se întinde satul cu biserica și cu morminții¹ din sus de ea.

Iorgovan se opri și parcă-i venea să se întoarcă. Aici era Simina.

Ce să-i zică ? ce să-i facă ? ce voia el cu dînsa ?

Putea el, om în toată firea, să-i spuie c-a venit atîta drum de dragul ei ? ! Ori putea să-i spuie că numai din întîmplare a nimerit pe aici ? !

Dar de unde știa el ce poate și ce nu poate ? !

Simina, fată harnică, se sculase des-de-dimineată, căci avea urzeală-n război, și la război hărnicia se măsoară cu cotul.

Neacșu, tatăl ei, ieșise în pădure să caute lemn de juguri, și ea ședea singură la războiul pus în o poiată din fața casei.

La moarte s-ar fi gîndit Simina, dar la Iorgovan nu. Nu-i vorbă, era un timp cînd se gîndea și dînsa mult și pe cînd se gîndea se pomenea că plînge. Însă fetele nu pot porni ca flăcăii pe urma gîndului lor, ci stau, și se gîndesc, și așteaptă, și plîng, iară gîndul te părăsește, cînd vede că nu te iai după el, și atunci se curmă și plînsul. Era frumoasă Simina și se știa frumoasă. Încă pe cînd era copilă simțea că toți se uită după dînsa, iar de cînd se făcuse fată mare, îi spuneau alții în fieștecăre zi că e frumoasă și se vedea și ea însași în ochii flăcăilor.

¹ *Morminți* — cimitir, țintirim.

Iar fetele frumoase pot să aleagă din plin. Cu toate aceste Simina nu și l-a ales ea pe Iorgovan.

S-a nimerit așa. Pe cînd alți flăcăi se ațineau mereu după dînsa, feciorul lui Busuioc stetea departe și numai din cînd în cînd îi zicea cîte-o vorbă, pe care numai dînsa putea s-o înțeleagă, și nici aceasta nu era vorbă de dragoste, ci vorba scurtă a omului ce vrea să-și ascunză durerea. Astfel a stat timp de trei luni aproape de dînsul, iar cînd era să plece dînsa, el trei zile de-a rîndul n-a mai dat pe acasă, pentru ca nu cumva să deie față cu dînsa.

Văzîndu-l acum intrat pe porțiță, ea își curmă lucrul, aruncă ochii la el, puse încet suveica pe pînza întinsă, apoi se ridică și-și făcu cruce.

Un fior, unul singur îi trecu tot trupul și o aruncă cu un an în urmă : îi venea să închiză ochii și să se răpeadă¹ la el.

El însă venea zîmbind și liniștit, ca și cînd abia ieri s-ar fi despărțit de dînsa.

— Așa-i că te miri ? zise el oprindu-se în fața ei, însă fără de a privi drept la dînsa.

— Nu știu, îi răspunse ea începînd să tremure, știu însă că-mi pare bine.

— Am venit să te iau la seceriș.

— Mai știu și eu ? ! zise ea. Taica n-avea de gînd să meargă ăstimp.

— Dar tu aveai ? întrebă el.

— Nici eu, răspunse ea hotărît.

— Ei ! atunci te-am văzut macar, grăi el cu glasul înecat, poate că e mai bine așa.

— Mai știu și eu ? ! zise ea și lacrămile o năpădiră.

Iorgovan își mușcă buzele și se uită împrejurul său : ar fi voit să rumpă, să frîngă, să spargă ; nu cuteza să se uite drept la ea, i se închideau ochii

¹ În text : *răpedă*.

cînd o vedea, căci simțea că îndată ce-o vede, și sare s-o apuce și s-o strîngă în brațe încît să-i piară pofta de a mai plînge.

— Degeaba te uiți, grăi dînsa, că nu-i nimeni acasă ; și chiar dac-ar fi, mie nu mi-e rușine să plîng.

— Atunci de ce plîngi ? grăi el apropiindu-se de dînsa. Am venit eu ca să te văd plîngînd ? !

— Mai știi și eu de ce ai venit ! răspunse ea așezîndu-se și întorcînd fața de la dînsul.

Iorgovan începu să-și rumpă c-o mîină unghiile de la ceealaltă. În cele din urmă el o apucă cu vîrfurile degetelor de mîneacă și-i zise :

— Simino ! auzi tu, Simino ? ! Fii cuminte. Uite, zău că-mi perd și eu sărita. Și de ce ? !

Ea își șterse ochii și se întoarse spre el.

— Tot am vrut să te întreb, îi zise apoi, și nu știu de ce nu te-am întrebat : ce vrei tu cu mine ?

El dete din umeri.

— Nimic ! Știi numai că-mi ești dragă de mi s-au urît zilele.

— Dragoste-n săc ! zise ea. Eu dragă și tot eu arsă de dor.

— Așa-i, răspunse flăcăul, știu că-i așa.

— Atunci dă-mi pace !

— Dar tu de ce nu-mi dai mie ? !

Ea se uită lung la el, dar nu-i răspunse nimic.

— Așa e ! grăi Iorgovan strîmtorat. Tu nu ai alergat după mine, dar m-ai făcut pe mine s-alerg. Dar cine știe, poate că e bine așa !

El ar mai fi voit să-i zică multe, și multe ar mai fi avut ea să-l întrebe, dar mai departe urmau lucruri despre care el nu putea să vorbească și pe care ea ar fi voit să le afle oarecum pe simțite. Rămaseră dar tăcuți, ea șezînd pe război, iară el răzămat de stîlpul șurii, și cum steteau așa, fiește-

care simțea că este un lucru de sine înțeles să steie așa și să tacă.

Așa i-a găsit Neacșu, când s-a întors de la pădure.

„Adecăte cum vine lucrul ăsta ? !“ se întrebă el, uitându-se nedumerit la Iorgovan. Nu știa nici el, se bucură ori se năcăjește.

Dar de aceasta nici nu-l întreba nimeni : vorba era să-și ieie fata și s-o ducă la cîmpie.

El stete pe gînduri.

O singură fată avea : dacă nici pentru asta n-ar fi avut slăbiciune, ce mai de om era și el ? !

Să plece el singur la drum atît de lung ? Asta n-o mai făcuse niciodată în viața lui, și nu putea, parcă, nici acum s-o facă. Cine știe cîte i se pot omului întîmpla ? ! Și totuși, tocmai în drumul acesta el n-ar fi voit să aibă tovarăș om din satul lui.

El se uită împrejurul lui, la casă, la șura cu războiul și cu sculele lui de dulgherie, la grădina cu pomi și la porțița curții sale, se uită cu un fel de înduioșare, apoi grăi :

— Se înțelege c-o să mergem ! Trebuie s-o facem și asta, ca să nu zicem că n-am făcut-o, adăugă iar mai încet, așa pentru dînsul.

Iorgovan se simțea ca popa ce-a ajuns cu chiu cu vai să-și puie patrafirul și, cînd e vorba să înceapă slujba, nu știe să citească.

Îi venea să le zică : „Uite ! dar dac-ați veni la anul ? !“

Însă nici de asta n-avea destulă inimă.

El porni călare nainte, iar pe dînsa o lăsă ca să vie-n urma lui pe jos, pînă la Cil, se-nțelege, numai pînă la Cil.

De la Zimbru pînă la Cil, Iorgovan își ținea mereu calul în frîu, deoarece cu cît mai mult se depărta, cu atît mai rău îi părea c-a plecat. Sosind, în sfîrșit, la Cil, el se plimba neastîmpărat și se

uita mereu în drumul din care sosise, dar se uita pe furișate, hoștește, ca nu cumva să-l zăpsească Șofron.

Parcă lui Șofron îi treceau d-alde-astea prin cap ? !

Șofron, oînd o văzu pe Simina, se uită la ea așa din întîmplare, apoi se uită mai cu dinadins, apoi rămase cu gura căscată și în cele din urmă simți parcă i s-ar fi stricat toată viața cîtă-i mai rămăsese, și întregul suflet i se strînse într-un singur gînd : s-o ascunză ca numai el să știe de dînsa.

— Haid, soro ! tu vii cu mine, îi zise el, cînd oamenii începură a se urca în căruțe ; sări apoi sprinten, își scoase sucmanul de sub sacul cu grăunțe și-l întinse pe scîndură, lîngă dînsul.

Simina mai stete o clipă nedumerită, mai trase cu coada ochiului înspre Iorgovan, apoi se urcă și se puse pe sucman, lîngă Șofron.

Iorgovan le vedea toate și se năcăjea, dar nu putea el să-și deie în fața slugii slăbiciunea pe față ; apoi pe Simina n-o perdea el, orișîunde ar fi lăsat-o ; îi era destul c-o știe aproape și poate s-o vază în tot minutul.

Simina ar fi voit cu toate acestea să fie singură, ca să poată plînge.

V

Busuioc moștenise de la taică-său o moară de vînt, și e bună sculă moara de vînt, mai ales la Curtici, unde cale de-o zi de jur împrejur apă curgătoare nu se pomenește. Bătută însă mereu de vînturi, moara lui Busuioc s-a hodorogit în cele din urmă, și pe cînd el umbla s-o pornească din temelii, cumnatu-său,

popa, i-a dovedit că-i vine mai bine să-și cumpere o moară cu foc : acum Busuioc avea o locomobilă ușorică și ieftină, care lucra cu foc de paie și mîna vara o mașină de trierat, iară în alte timpuri moara cu două petri, pusă în grădina de la marginea satului, în locul celei de vînt.

Pupăză făcea focul la căzan.

Acest Pupăză, un om de vreo patruzeci de ani, era mai scurt decît toți oamenii scurți, cu capul de tot mare, cu fălcile ieșite și cu ochii înfundați în cap, și îi ziceau Pupăză pentru că era cam tont ¹ de felul lui și umbla crăcit, încît parcă șchiopăta de amîndouă picioarele.

El se trezise la moara lui Busuioc, unde-l lăsase maică-sa, o femeie fără de căpătîi, de care abia cîte un bătrîn își mai aducea aminte. Și, precum e lumea, se vorbeau multe despre Pupăză, mai că-i este rudă, mai că frate din flori lui Busuioc : destul că nu era slugă cu simbrie, ci om care se știe la el acasă. Și nici nu-i porunca nimeni lui Pupăză : el făcea tot numai ce-i plăcea lui. Se pomenise la moară, crescuse la moară, și acum nu-și mai putea închipui el viața lui altfel decît la moară, întocmai precum nici Busuioc nu și-ar fi putut închipui moara fără de Pupăză.

Cu toate aceste, tocmai Pupăză era omul care nu trebuia să steie la moară : mîncea Pupăză ce apuca, dormea unde-l prindea somnul, dar ținea la curățenie de ți se făcea milă de el, și dacă Busuioc punea cioareci și peptar de postav civit, Pupăză ținea să aibă și el cioareci și peptar din tot acel postav. Altfel se ducea-n lume.

La moară însă și la gura cazanului, curățenia vestimentelor nu se poate păstra : Pupăză era mereu plin

¹ În text : *tot*.

de făină, de prav, de funingine și de ulei, de te fereai să nu te atingi de el.

Nu-i vorbă, el avea treabă multă și nu-i venea timp să-și deie seamă despre aceasta ; se găsea însă din când în când câte un om care, neavînd altă treabă, se lega de el și-l necăjea.

Plecînd Iorgovan, Busuioc făcu rînduială ca să machine grîul ce mai era la moară, pentru ca după seceriș să poată pune mașina de trierat neîntîrziat în lucrare. El puse oameni să curățe locul de arie în mijlocul grădinii și hotărî locurile pentru șirele oamenilor învoiți să triere cu mașina lui.

Era dar lume multă la moara lui Busuioc.

Pupăză crescuse la moară, la moară umblă mulți oameni, mulți oameni știu multe, și multe învățase Pupăză în viața lui : roata morii tot se mai oprea cîteodată, dar gura lui nu. Spunea mereu și spunea tot prostii și prostii puține, cîte învățase el de la alții, dar le spunea mereu la alți oameni și iar la alții, încît morarului îi venea să fugă în lume, iară oamenii ziceau că nu e om mai de haz decît Pupăză.

Verigă, om de aci din sat, aștepta de două zile să-i vie rîndul la moară : auzise o dată, de două ori prostiile lui Pupăză, și i se urîse de la o vreme cu ele. Ar fi voit să facă ceva ca să-i treacă de urît.

El se uită lung la Pupăză și-i zise :

— Bine, măi Pupăză, cum ai ajuns tu ?

Pupăză nu se supăra, cînd îi ziceau Pupăză, fiindcă acesta-i era numele ; el se uită însă la cămașa de pe trupul său și era foarte strîmtorat.

— Ce-i ? întrebă el uitîndu-se la ceilalți oameni, ca să vadă dacă sînt ori nu și ei de părere, că nu e curată cămașa lui.

Oamenii se siliră să nu rîză ; dar nu era cu puțință să-ți stăpînești rîsul, cînd îl vedeai pe Pupăză

uitîndu-se astfel, cînd la cămaşa de pe trupul său, cînd la oamenii ce o văd.

— Rîdeți ! grăi Pupăză, apoi se scutură pe mîni, ieși din moară, se puse pe un buştean şi rămase busumflat.

Îi era sărită ţandăra, şi cînd îi sărea lui ţandăra, era sărită şi pace bună.

Acum degeaba se trudeau oamenii să-l încredinţeze că Verigă vorbeşte săcături, că n-au rîs de dînsul şi că la moară nimeni nu poate să aibă cămaşă mai curată decît a lui : el era om cuminte, cu judecată şi vedea cu ochii lui. Muncea cît zece, iar Busuioc nici nu-l îmbrăca macar cumsecade : asta era o nedreptate. Nu putea Pupăză suferi ca oamenii să-i spună că nu i s-a făcut nedreptatea aceasta.

În curînd dar el se ridică şi se depărtă spre sat, ca să le spună altor oameni mai cu inimă că l-a părăsit pe Busuioc, că l-a lăsat pe el singur, să facă dacă poate.

Aşa făcea Pupăză totdeauna, cînd îi sărea ţandăra, şi fiindcă lumea ştia cum face, oriunde se ducea, toţi se mirau de curăţenia vestmintelor lui, iară copiii se luau droaie după dînsul şi-l întrebau mereu, dacă este ori nu flămînd. Flămînd ? ! Vorba aceasta Pupăză nu o putea suferi în urechile lui : era mai bucuros să moară de foame decît să primească o bucată de pîne de la cineva. Şi cu toate aceste, cutrierînd uliţele şi colindînd iute şi tot mai iute de la casă la casă, el îşi făcea poftă de mîncare, iar pofta de mîncare îl înduioşea pe Pupăză.

Înspre seară el începu a li se plînge oamenilor, că Busuioc l-a alungat de la casa lui.

Iar Busuioc se plimba năcăjit prin casă — nu, năcăjit nu — mîhnit pînă în adîncul inimii lui. Avea poftă de ceartă¹ şi cu toate aceste acum, tocmai

¹ În text : *această*.

acum, nu s-ar fi legat, Doamne ferește, de nimeni, îi era greu a ieși din casă.

Nu știa el cine e Pupăză, dar știa ce zice lumea despre dînsul și îi venea să deie cu toporul, cînd se gîndea la droaia de copii și la oamenii ce rîd de-a lungul ulițelor.

Iar el nu putea să facă nimic.

Îndărătnic din fire, Pupăză rămase noaptea întreagă pe uliți, umblînd de ici pînă colo și vorbind mereu așa singur, și abia a doua zi pe la prînz, stăpînit în sfîrșit de foame, el începu să deie tîrcoale pînă preajma casei lui Busuioc.

Era tîrziu după-amiază, cînd el deschise porțița, intră fricos și se opri la intrare.

— Du-te, frate, c-a venit ! grăi Busuioc, care nu putea să-l vadă.

Vica tăie un coltuc de pîne și ieși cu el afară.

Cînd o văzu, Pupăză începu să plîngă, să facă mătănii și să sărute pămîntul ; luînd apoi coltucul din mîna ei, se-ntoarse și se depărtă iute și tot mai iute, vesel și tot mai vesel spre moară.

Abia se-nchise porțița în urma lui Pupăză, și se deschise poarta cea mare, ca să intre Iorgovan cu cele două care de secerători.

Și nici n-ar fi putut Iorgovan să sosească în ceas mai potrivit decît acesta.

„Se-ntîmplă cîteodată !“ grăi Busuioc în el, cînd văzu că la căruța lui Iorgovan sînt numai doi cai.

Un lucru de nimic !

Ar fi vrut să nu-l fi băgat de seamă.

Și totuși...

Îl știa pe Iorgovan om cu socoteală și nu se putea dumiri ce oare i se va fi întîmplat de și-a pierdut rostul, căci numai așa din senin paguba nu vine, ci omul trebuie să facă și el ceva, ca să și-c aducă ori să-i deschiză măcar drumul.

Busuioc nu era acum dintre oamenii în curtea căroră poți să intri fără ca să fii băgat în seamă de stăpînul casei, și nici Simina nu era femeia care poate să treacă pe nevăzute pe dinaintea cuiva.

Ieșind în calea celor sosiți, el trecu o dată cu privirea peste oameni și ochii lui se opriră la dînsa.

Îl ardea parcă la inimă.

O știa de tot bine și-i era destul s-o vază, pentru ca să-nțeleagă o mulțime de lucruri, căci iute se descurcă lucrurile în mintea omului, cînd li se ivește căpătîiul.

Încă-n anul trecut simțise Busuioc că-i plac feciorului său ochii pădurencii și s-ar fi mîhnit, poate, dacă nu i-ar fi plăcut, fiindcă erau făcuți pe plăcute, dar c-a trecut anul și nu i-a uitat, dar că-i plac atît de mult, încît își perde rostul și-și omoară caii de dragul lor, asta îl punea pe gînduri.

Ăsta era dar gîndul care l-a făcut să meargă el după secerători ? ! Și s-a dus cale de două zile ca s-o aducă pe dînsa ? !

I se făcea lui Busuioc o mare nedreptate ; chiar feciorul lui îi făcea o mare nedreptate.

Și cînd i se făcea nedreptatea aceasta ?

Acum, chiar acum, după ce i se făcuse o altă nedreptate tot atît de mare : abia ieșise Pupăză din curte și intra Simina în ea.

Dar Iorgovan era feciorul lui.

Busuioc îi făcu fetei semn să se apropie.

Simina își rîndui prin o singură scuturătură hainele pe trup, apoi înaintă cu capul ridicat pînă la el, se plecă și-i sărută mîna.

— Să fii sănătoasă ! îi zise el. Bine-ai făcut c-ai venit. Du-te-n casă, că leichii-ti o să-i pară bine. Vico ! strigă apoi, întorcîndu-se spe casă, ia vino de vezi și tu ce oameni ne-au sosit la casă !

Dup-aceea el se duse la Neacșu, îi dete mîna și-l întrebă de sănătate, în vreme ce Simina se depărta cu pas liniștit spre casă.

Iorgovan își făcea de lucru la căruță, iară Șofron stetea nemișcat și se uita.

În șapte ani de zile, cît a muncit cu simbrie, și-a adunat bănișori, frumoși bani, și i-a dat lui Busuioc să-i pună cu camete bune pe la oameni și mai avea și două iugăre de pămînt, drept parte de simbrie, sămănat unul cu grîu, iar altul cu porumb ; aceasta era mulțumirea vieții lui, începătura tuturor visurilor ce-și făcea despre ziua de mîne : cum stetea acum și se uita, ar fi vrut să-și strîngă-n o clipă tot ce are, să-și cumpere paie, multe paie, și să le deie foc paielor și să rîză, încît să se prăpădească.

— Să desprindem caii, îi zise Iorgovan, care se mira că trebuie să i-o zică.

Șofron se uită spărios la el.

— N-am poftă, îi răspunse. Să-i desprinză cine-i are !

Iorgovan rămase o clipă uimit, apoi se uită împrejurul său, ca să vază dacă nu cumva a auzit cineva vorbele aceste.

— N-am acu timp de ceartă, îi zise dup-aceea, desprinse caii și-i luă de căpăstru, ca să-i ducă în grajd.

— Ce faci cu caii ? ! strigă Șofron aspru și sări de-i luă căpestrile din mînă. Nu-i vezi că sînt înfierbîntați de drum ? !

Grăind aceste, el trase caii după el și începu să-i plimbe prin curte.

Iorgovan era feciorul lui Busuioc și putea să facă ce vrea el cu caii tătîne-său ; însă sluga avea dreptate, sluga era mai cu băgare de seamă decît chiar și fiul stăpînului. El se duse dar, desprinse caii de

la căruța slugii, îi luă de căpăstru și începu și el să-i plimbe.

Astfel se plimbau amîndoi prin curte, privind mereu, cînd unul, cînd altul, la scările casei, ca să o vadă pe Simina ieșind. Iorgovan ar fi dorit să steie cît de mult în casă, pentru ca să nu-l găsească în curte cînd se întoarce, căci n-ar fi voit să deie față cu dînsa, iar Șofron ar fi fost gata să plimbe toată noaptea caii prin curte, pentru ca nu cumva, ducîndu-i la grajd, să-i ducă și Iorgovan pe ai lui și să meargă-n casă mai nainte de a se fi întors Simina. De aceea, pe cît era de liniștit Șofron, pe atît de neliniștit Iorgovan. În cele din urmă el nu se mai putu stăpîni și duse caii la grajd.

Șofron ar fi vrut să-i spuie că nu i-a plimbat încă destul, dar aceasta nu era adevărat și așa nu-i rămînea decît să plece și el în urma lui.

Din grajd ei nu puteau să vadă dacă Simina se întoarce ori nu : erau dar ca înțelegeși să-și facă iute treburile și să iasă cît mai degrab' la lumină.

Busuioc avea slugi destule și feciorul lui n-ar fi avut nevoie să desprinză caii, să-i plimbe prin curte și să-i ducă la grajd, însă nimeni nu-l putea opri de a le face toate aceste, dacă așa era pofta lui. Iar acum, după ce le făcuse toate și Simina tot nu-și mai isprăvise vorba cu stăpîna casei, el mai putea să tragă și căruțele în șopron, să vadă dacă boii au nutreț, dacă sînt toate în bună rînduială ; multă treabă-și poate face un om harnic în o gospodărie ca a lui Busuioc.

Dar, în cele din urmă, el era feciorul părinților săi și se întorsese din drum : e bună hărnicia, dar tot nu te iartă să vii așa ca din pușcă și să-ți cauți de treburi fără de a fi schimbat mai nainte o vorbă măcar cu părinții tăi. Voia, nu voia, n-avea încotro ; el trebuia să se ducă în casă.

Și-i era greu lui Iorgovan să deie față cu părinții lui.

N-ar fi vrut, ferească Dumnezeu, ca ei să creadă că el umblă cu gândul de a și-o lua de nevastă pe Simina, dar o iubea, și mai puțin a vrut ca cineva să simtă că-i este dragă și nu voiește s-o ieie.

Mai bine ar fi fost dacă o lăsa unde a găsit-o.

Dar Iorgovan se știa stăpîn la casă și, dacă era vorba, putea să deie față cu orișicine fără ca să i se încleșteze inima : el se depărta cu pas hotărît.

Șofron se uită cît se uită în urma lui, cum te uiți în fața puhoiului ce vine de-a valma preste tine, și apoi, cînd îl văzu întrînd, se lăsă răzămat de ușchio-rul de la ușa grajdului și rămase amețit. Îi era ca și cînd i s-ar aprinde casa-n cap și s-ar prăbuși toată lumea peste dînsul.

„Rău m-ai bătut, Doamne !“ zise el într-un tîrziu, apoi intră oarecum ușurat în grajd și începu să-și caute de treburi.

El însă nu mai putea să facă nimic.

Nenorocirea-l ajunsese năprasnic : era fermecat și nu altă. El ieși iar în curte, dar în zadar, căci nu putea să vadă nimic din cele ce se petreceau în casă, și nu-i rămînea decît să aștepte și să dorească, și atît de tare îi era dorul, încît îi părea că el trebuie s-o ajungă, s-o ieie și s-o aducă.

Și cine știe dacă nu cumva chiar dusă de dorul lui Simina ieși în cele din urmă din casă și se uită peste curtea în care nu mai rămăsese nici unul dintre tovarășii ei.

Șofron o dorise pentru ca să n-o mai știe aproape de Iorgovan, dar nu voia nici să o vadă, nici să deie față cu dînsa : văzuse destul, prea destul. El grăbi dar să-i spună că ceilalți s-au pus la odihnă în șura cea mare, ce se afla pe aria din dosul grajdurilor,

iară Simina șezuse tot drumul pe sucmanul lui și acum îi era greu de dînsul.

Ea nu mai întrebă dar nimic, ci se duse încotro socotea că-i va afla, spre porțița de la capătul despre case al grajdurilor.

Acum Șofron răsufla mai ușor, dar el tot nu putea să se depărteze. Era-n amurgul serii; încetul cu încetul se înseră de tot; în cele din urmă răsări și luna, și el stetea mereu la ușa grajdului, și cîtă vreme vedea lumină în case, îi era peste putință să-și părăsească locul.

El trebuia să vadă cînd iese Iorgovan, dacă ar trebui să iasă, și să știe unde se duce.

Și precum stetea așa, gîndurile îl mînau mereu nainte și nu-l îngăduiau să se oprească la ziua în care se afla.

Putea el să-l împedece pe Iorgovan de a se întîlni cu Simina ? !

Trebuia să-l poată ! — De cîte ori și-i gîndea pe dînșii singuri împreună, simțea că-și iese din fire și că trebuie să fie moarte de om. Și totuși, Iorgovan era feciorul lui Busuioc, și în casă, el, sluga lui Busuioc, nu putea să-l urmărească. Iar Simina îi spusese c-a stat trei luni de zile în casa lui Busuioc, și dacă a stat o dată, mai putea să steie. Apoi, dacă Iorgovan voia să fie singur cu dînsa, putea să-l trimită pe el undeva.

„Trebuie să i-o spun !“ grăi Șofron hotărît.

El auzi cheia în broasca de la ușa casei : Busuioc își încuia, ca în toate sările, ușile de la casă mai nainte de a se culca.

Acum se putea pune și el la odihnă.

Nu se putea.

Stătuse toată seara în fața casei și-i văzuse pe toți care au intrat ori au ieșit : cu toate aceste acum,

cînd văzu ușa încuiată, îl izbi gîndul : „Dar dacă Simina ar fi și ea în casă ? !“

Trebuia s-o vază el cu ochii lui, ori lua un tăciune și-i dedea foc casei.

În șură era liniște. Oamenii-și făcuseră culcușuri de fin și dormeau toți, afară de trei, care steteau de vorbă împrejurul unui foc de la gura șurii. Între aceștia era și Neacșu. Nu era om bătrîn tatăl Siminei ; însă vara toată suferise de friguri, și boalele se întovărășesc și multe se adună unde s-a pus o dată una : el n-avea poftă de mîncare, tușea cam des și nu putea să doarmă. Iar omul, care se simte o dată slăbănog, mereu la boala lui se gîndește : Neacșu vorbea cu ceilalți de coleră și le spunea că se teme de dînsa, fire-ar să n-o fi zis în ceas rău.

Văzîndu-l pe Șofron, el își schimbă vorba.

Tată unei fete frumoase, Neacșu era obicinuit cu oamenii duși cu gîndul la înșurătoare, și-i fusese destul să schimbe o vorbă cu Șofron, pentru ca să-l știe unde bate. Îi spusese Șofron îndeamănunt ce are și ce nu are, ce poate și ce nu poate, își dăduse toată silința să se puie bine cu dînsul, și nici nu nimerise rău. Dar tocmai de aceea Neacșu ar fi voit să fie culcat, cînd îl văzu pe Șofron : dac-ar fi fost un om ca toți oamenii, treacă, ducă-se ; nu era însă și-i venea greu să-l vază că degeabă vine, degeabă se duce.

Șofron simți și el că bătrînului nu-i prea pare bine de dînsul și după ce se încredință că Simina nu este în casă, se porni pe ducă.

Dar una e s-o vrei, și alta e s-o faci. Venind, el stricase vorba oamenilor, care mai steteră cît mai steteră, apoi începură să caște și în cele din urmă se duseră și ei să se culce.

Șofron rămase singur cu Neacșu și acu nu se mai putea depărta.

Steteau tăcuți la foc, se uitau din cînd în cînd unul la altul și, cum steteau așa, ei se înțelegeau unul pe altul.

— Rău am ajuns, nene Neacșule, grăi Șofron într-un tîrziu, eu, om în anii mei! N-aș fi crezut niciodată că se poate una ca asta.

— Știu! îi răspunse Neacșu dus în gînduri.

Mai departe — ce să vorbească?! Așa era cum zicea Șofron, și așa era cum zicea Neacșu: steteră dar cît mai steteră, apoi Șofron se ridică și plecă fără ca să zică măcar o „noapte bună“, iară Neacșu luă cîteva surcele și le aruncă una după alta în foc.

În vremea aceasta, Busuioc se plimba prin casă, uitîndu-se din cînd în cînd la Filip, feciorul lui miezin, un băiet de vreo optsprezece ani, care ședea la masă cu peana asupra hîrtiei.

— Scrie, grăi părintele, în sfîrșit: „Cumnate dragă!“

— Dar de ce să nu-i scriu eu din partea mea? întrebă băietul.

— Scrie așa cum îți zic eu! grăi tatăl așezat, că tot vine mai bine. „*Mîne încep secerișul, urmă el apoi dictînd, și mi-am adus oameni de la pădure, cincizeci și doi, cîți îmi trebuie. Tu știi însă că e opreală din partea stăpînirii; te rog dar să pui caii și să vii cît mai neîntîrziat la mine, ca să ne sfătuim ce trebuie să fac. Nu cumva să întîrzii, căci am mare trebuință de tine.*“ Atît! zise el după aceea, apoi își scoase pecetea din saltarul mesei, dete cu ea în perna cu vopseală și o puse sub scrisoare.

VI

Noptile de vară sînt scurte, dar ele despart zilele lungi una de alta, căci multor bucurii, multor dureri și năcazuri, multor gînduri, și bune și rele, li se

perde firul prin vis, și dacă ți se întunecă gîndul, culcă-te și dormi, că ori te vei deștepta înveselit, ori firea-ți este posomorîță și întristarea îți priește.

Pe la cîntatul cocoșilor casa lui Busuioc era-n picioare, lăutarul își strunea coardele, cimpoieșul își potrivea piscoiul¹, iară oamenii se găteau de sărbătoare, luîndu-și flăcăii coasele pe umăr, iar fetele secerea la brîu. Ziua nu era încă dezvăluită de tot din noapte, cînd ei erau strînși cu toții în fața casei, așteptînd să iasă gazda, ca să-i ureze de secerătoare.

Îndată apoi ce cheia răsună în broasca ușii de la casă, cimpoieșul își umflă cimpoile și lăutarul începu să tragă cu arcușul.

Vioară și cimpoi cît îți place, dar și vioara și cimpoile sună a pustiu, cînd nu sînt însoțite de glas omenesc, și parcă nu erau zori de zi de vară, ci amurgul unei neguroase seri de toamnă.

Erau porniți oamenii spre veselie, nu-i vorbă, dar la casa altuia omul așteaptă să vie gazda să-i deschiză inima. Iar aici gazdele erau toate puse pe gînduri.

Simina, dac-ai fi întrebât-o, îi este inima bună ori nu, ar fi dat zîmbind din umeri. Îi era parcă-i venea să zboare ca pasărea ce se vede întoarsă la cuibul ei și să cînte și să facă toate nebuniile, și totuși umbla ca printre ouă și cuțite și-i era frică să vorbească, să se uite la unul ori la altul, se temea să se ducă de ici pînă colo, căci mulți erau pe care îi putea supăra și mulți care puteau să-i strice voia bună. Dac-ai fi tăiat cu cuțitul în carnea ei, ea s-ar fi legat iute și ar fi mers veselă mai departe, numai pe alții să nu-i vază posomorîți. Ar fi voit dar să între la învoială cu dînșii: mîne-i mîne, dar azi să le uităm toate, fiindcă nimeni nu știe dacă sînt adevărate.

¹ *Piscoi* — partea de sus a cimpoiului (fluier).

Șofron știa un lucru : că e zi de seceriș. Și omul care muncește zi cu zi tot anul și muncește cu drag, în ziua secerișului nu se mai tîrguiește : la nuntă tot mai poți sta pe gînduri și la cumetrie, pentru că nunta și cumetria sînt începuturi ; dar la secerătoare, niciodată. Însă Șofron era vesel, pentru că nu știa să fie trist : el se năcăjea, se mînia, își ieșea cîte-odată din fire, dar asta nu-l ținea și cît dai în palme iar îl vedeai cum îl știi, așa nici zăr, nici smîntînă.

În timpul cît Șofron petrecuse pe drumuri, Petrea și Matei, sluji la carele cu boi, suciseră din paie de săcară legători de snopi și le încărcaseră într-unul din care, ca să le scoată la cîmp. Erau multe, căci multe trebuiesc la patruzeci de juguri de grîu, și erau grele, fiindcă le stropiseră cu apă, ca să fie jilave.

Ei se căzneau să întoarcă carul cu proțapul spre poartă, dar locul era strîmt și nu puteau să-i vie de hac, iară Șofron, care se coborea din pod cu un sac de porumb, se opri la mijlocul scării și privea zîmbind la cazna lor.

Femeile sînt cam fricoase din fire, și văzînd că scara se îndoaie sub Șofron, Simina simți toată greutatea sacului și se apropie cam cu frică de scară.

— Dă-te jos. că-mi vine rău, îi zise ea lui Șofron. Mai bine te-ai duce să le ajuți lor.

Șofron stete o clipă rușinat, apoi coborî scara și puse sacul jos.

Îi părea bine că des-de-dimineată Simina l-a văzut și i-a vorbit și i-a spus să facă ceva ; trebuia să-i zică și el o vorbă.

E însă greu s-o nimerești precum o gîndești.

El o apucă de amîndouă mînile și se uită nedumerit în fața ei.

— Știi că-mi vine să te sărut ? ! îi zise apoi.

Simina era fată de optsprezece ani și crescuse în sărutări : o sărutare mai mult ori mai puțin n-o scotea din apele ei ; însă Șofron era om de treizeci de ani și fetele tinere se simt în strîmtorare față de oamenii de treizeci de ani. Apoi Șofron nu era flecar.

— N-ai decît să voiești, pentru ca să o faci, îi răspunse ea, fiindcă ești mai tare decît mine, dar sărutatul cu de-a sila nu are nici o noimă.

— Asta n-o știi tu, grăi el, apoi îi luă capul între mâini și o sărută drept pe buze.

Simina își strînse buzele.

Așa nu voia Șofron, așa nu era mulțumit ; cînd e uscat de sete, omul nu se satură cu roua de pe frunze.

El își lăsă brațul peste umerii ei și o strînse la peptul lui, apoi îi sărută gîtul, și ochii și iar gura, și cu cît ea își strîngea buzele, cu atît sărutările lui erau mai lungi.

Ea-și puse mîna pe obrazul lui, ca să-l depărteze de la dînsa.

— Lasă-mă, îi șopti înecată, că mi-e rușine și-mi vine greu.

— Sărută-mă și tu, îi răspunse el, că nu te las pînă ce nu mă săruți.

Simina își închise ochii și-și întinse buzele.

O sărutare, dată de silă, de bunăvoie, dar o sărutare.

— Dumnezeu să-ți răsplătească, grăi Șofron, dîndu-i drumul.

— Om în toată firea, zise ea turburată, și fără toate mințile ! du-te acum și le ajută.

Șofron se aruncă din o săritură la car, îl apucă de inimă, între roatele de dinapoi, îl ridică și-l suci,

încît ceilalți doi n-aveau decît să-l cîrmească din proțap, pentru ca să-l întoarcă spre poartă.

„Ce să-mi fac, dacă-i așa de tare, zise Simina în ea. Și la urma urmelor, gaură-n cer pentru o sărutare nu se face.“

Însă Iorgovan le văzuse toate. Stetea și se uita, dar se făcea că nu vede ori că prea puțin îi pasă. Și mult nici nu îi păsa lui Iorgovan. Știa el că Simina nu s-a lăsat de bunăvoie și că ea s-a supărat de sila ce i se făcuse, și atît îi era destul. Un lucru nu știa dînsul : că Simina, de silă, bucuros, l-a sărutat și ea pe Șofron. Și orișicine i-ar fi spus-o aceasta, el i-ar fi răspuns că minte. Simina însă o știa și aceasta, și de aceea începu să tremure în tot trupul cînd dete cu ochii de Iorgovan.

Ea însă nu era supărată pe Șofron, nu-și făcea și ie înșaași muștrări, ci se întorcea cu pas hotărît spre casă, uitîndu-se drept în ochii lui Iorgovan, ca și cînd ar fi voit să-i zică : „Tu ar trebui să faci ca alții să nu îndrăznească a mă săruta“. Iorgovan îi înțelegea privirea și fiindcă se simțea vinovat, se făcea că n-o înțelege și se arăta vesel.

Un singur om era care s-ar fi mîniat rău, dac-ar fi văzut cele petrecute : acesta era Busuioc. Să-l puie păcatul pe un slugoi să sărute fata de dragul căreia feciorul lui își omoară caii ? ! N-ar mai fi avut ochi să-și vază feciorul, nici inimă să o mai poată răbda pe sluga aceea un ceas măcar în preajma casei sale.

Dar el nu știa nimic.

Știa numai că e zi de secerătoare și că satul vede cînd ies oamenii lui în cîmp.

— Voioși, băieți ! Nu vă lăsați, fete ! le strigă el închinînd păharul. Simino ! Șofroane și tu, măi Iorgovane, dați înainte, voi sînteți de casă !

Flăcăii prinseră fetele-n joc și începură să chiu-iască, apoi ieși Vica, stăpîna casei, ieși Filip cu pușca-n spinare, ieșiră și copiii mai mici, și după ce se întrămă veselia, fetele începură să cînte și sece-rătorii plecară cîntînd și jucînd la cîmp.

Iar veselia-i bună și plăcută și, cînd o găsește, omul cu una cu două n-o părăsește.

Atît erau de veseli oamenii, încît Șofron uitase că trebuie să se simță nenorocit cînd Iorgovan se află în apropierea Siminei. El nu cînta, pentru că nu știa să cînte, nu făcea glume, pentru că nu știa să le nimerească, nu spunea minciuni, pentru că n-avea de unde să le scoată; le ținea însă celor ce cîntau isonul, mornăind și el din cînd în cînd, rîdea de se prăpădea, cînd făceau alții glume, și asculta cu gura căscată minciunile altora. Treaba lui era să adune snopii și să-i așeze în cruci bine încheiate, ca nici vîntul să nu le răstoarne, nici ploaia să nu strice bobul. Și de cîte ori lua cîte un snop în furcă și-l simțea că e greu, inima îi rîdea de bucurie și, pentru ca bucuria să-i fie mai mare, lua cîte doi și trei snopi deodată și se ducea cu ei ținînd furca-n sus ca un steag. Iară cînd se nimerea să scornească vreo prepeleță adăpostită sub snop, el se lua după dînsa și mare îi era mirarea că n-a prins-o din zbor.

Simina și Iorgovan nici ison nu le țineau celor ce cînta, nici de glume nu rîdeau, nici la minciuni nu ascultau, nici prepelețele din zbor nu alergau să le prinză: ei își trăiau ziua lor albă.

Cosașii mergeau înainte, pas cu pas, culcînd lanul greu în brazde lungi și groase și oprindu-se din cînd în cînd, ca să-și scoată cutea din teacă și să tragă cu ea de-a lungul coasei ce răsună departe sub bă-taia pietrii. În urma lor fetele sprintene adună cu secerea harnică brazdele în mănunchi. Vin apoi flăcăii cu brațe vînjoase, întind legătorea, adună

mănunchii pe ea și o strîng sub genunchele lor greu, ca țeapăn să fie snopul. Tocmai în coadă sînt cimpoieșul, lăutarul, băieții cu fedeleșul și Șofron cu furca-n trei coarne de fer.

Și merg mereu înainte și, precum merg, lanul se culcă-n calea lor și crucile li se ridică pe urmă.

Iorgovan merge și el cu dînșii, mai leagă ici un snop, mai colo altul, mai stă fără de nici o treabă, mai se uită dacă crucile sînt bine clădite, e stăpîn, și stăpînul trebuie să-și puie mîna la toate.

Ca din întîmplare se duce să strîngă-n snop mănunchii adunați de Simina, și mai cu drag îi adună decît alții și mai cu drag adună ea alții, pentru că din mîna ei trece în a lui. Ea se uită din cînd în cînd peste secere la el și el din cînd în cînd peste snop la dînsa, și așa vorbesc pe neauzite și se înțeleg unul pe altul.

— Nu te-ai supărat, îi zice ea în cele din urmă.

— Șofron e un nătărău ! îi răspunde el și se depărtează, pentru ca peste cîtva timp iar să se întoarcă.

Simina îl urmărește cu ochii, și-l cheamă, și-l aduce, și-l ține aproape de dînsa. Iar tac și iar își trec de la mîna la mîna mănunchii cu spicuri grele.

— Dar vezi, îi zice ea, tot ea cea dintîi, obraznicul mîncă praznicul.

Iorgovan scăpă legătoarea din mîna și rămase privind nedumerit la dînsa.

— Nu te înțeleg, îi zise el. Vrei să fac și eu ca dînsul ?

— Nu ! îi răspunse ea rîzînd, eu să fac.

Iorgovan se făcu roșu ca bujorul. Îi era rușine, și nici el însuși nu putea să-și deie seamă de ce : pentru că e atît de slăbănog, încît lasă ca o fată să-i zică vorbele aceste, ori pentru că-i este dragă fata

care le zice. Destul că-i era rușine și nu-l mai ținea locul. Mai legă un snop, apoi se depărtă.

Simina se făcu acum și ea roșie. Era fată mare și se muștra că a grăit vorbele acelea și era mîhnită că el a îmbrîncit-o la ele. De aceea fața i se întunecă din ce în ce mai mult și ea nu-l mai căută cu ochii, ci se apropie pe-ncetul de celelalte fete și intră în vorbă cu ele.

Iorgovan trase de cîteva ori cu ochiul spre dînsa și văzînd că nu mai întîlnește ochii ei, iar nu-l mai ținea locul.

Fata știa că iar trec mănunchii din mîinile ei în ale lui și se depărtă cu-ncetul de celelalte fete ; ea însă nu mai îndrăznea să se uite la el, nici să-i vorbească.

— Lesne te superi, îi zise el într-un tîrziu.

Simina se îndreptă spre el și se uită liniștită în fața lui.

— Eu ? îi răspunse apoi. Un lucru să știi : poți să mă nenorocești pe toată viața, dar gînd rău n-am să-ți port niciodată.

— Nu știe omul care o să-i fie gîndul de mîne, grăi flăcăul turburat.

— Ba știe ! îl întîmpină fata adunînd un nou mănunchi. Știe, zise iar, după ce-și ridică secerea de pe brazdă, fiindcă simte ceea ce nu se poate ști.

Nu-i mai păsa acum dacă cei de dimprejur îi aud vorbele ori nu, căci toate le răbda afară de una : ca Iorgovan să-i pună dragostea la îndoială.

— Știu, urmă ea tot liniștită, o văd, o simț în tot ceasul că ți-e rușine de dragostea ce o ai cătră mine și te ferești, ca nu cumva lumea să afle despre ea ; dacă nu mă pot supăra de asta, Iorgovane, n-o să mă supăr de nimic în viața mea.

Lui Iorgovan îi venea să rîdească.

— Nu-mi mai zice vorba aceasta, îi zise el înecat, că mă omor. Lasă ! Haid să tăcem ! Uite, mie mi-e destul să știu că-mi ești în apropiere, fără ca să te văd, fără ca să-ți aud glasul, și pămîntul pe care ai călcat tu îmi saltă sub picioare, cînd îl ating, și spicul care a fost în mîna ta, spicul ăsta mă farmecă. Doamne ! cît de tristă e viața mea, și tot aș fi gata să sufăr muncile iadului de dragul unei singure zile dintr-însa.

— Și eu, Iorgovane, grăi Simina mișcată.

— Atunci haid să tăcem, zise el iar, că vorbele sînt făcute ca oamenii să-și ceară cu ele pînea de toate zilele ; pentru aceasta nu s-au făcut încă vorbe, și nici nu-i nevoie de ele. Uită-te-n ochii mei precum mă uit eu într-ai tăi, și dacă nu mă înțelegi, atunci n-ai în tine ceea ce-ți dă înțelegerea.

— Te înțeleg, Iorgovane, răspunse ea, dar uite, adăugă arătînd spre Șofron, care alerga tocmai după o prepeliță, aș voi să te văd și pe tine alergînd să prinzi pasărea din zbor.

Iorgovan se uită lung după Șofron.

— E nebun, grăi el zîmbind. Eu aș fi umblat s-o prind din cuibul ei, cînd ridicam snopul ; dacă a început o dată să zboare, ori n-o mai prinzi, ori o strivești, cînd pui mîna pe ea.

— Unde dai și unde crapă ! zise ea. Eu cu gîndurile mele și tu cu ale tale. Aș voi să te văd și pe tine vesel ca dînsul.

— Se vede că are de ce să fie vesel, îi răspunse Iorgovan.

Simina se uită în fața lui și se încredință că el n-a grăit aceste vorbe ca să o mustreze pe dînsa, și nu se gîndea Iorgovan la cele ce se petrecuseră dimineața ; dar se gîndea dînsa, și obrajii iar i se roșiră.

— Nu are, zise dar, ci crede numai.

— Are cine crede că are, nu cine are numai, grăi Iorgovan.

— Atunci crede și tu!

Iorgovan se întristă și rămase perdut în gânduri.

— Lesne e nădejdea, cînd ți-e puțină dorința, zise el în cele din urmă, dorința mea e mare, Simina, și mă tem de nădejde.

Astfel, din vorbă-n vorbă, iar ajunseră acolo de unde nu puteau să meargă mai departe.

Șofron? el îi vedea schimbînd din cînd în cînd cîte o vorbă, dar ce-i pasă lui de-un papă-lapte ca Iorgovan.

El i-ar fi crepat lui Iorgovan în două capul, dacă l-ar fi văzut sărutînd pe Simina, iară Iorgovan nici nu era măcar supărat.

Tot așa zicea și Neacșu. Pentru că dragostea e dragoste, și dacă ți-e dragă o femeie, nu prea te pricepi la glume.

Ei! e frumoasă fata și e deșteaptă; îi place să petreacă cu dînsa. Și nici dînsa nu prea ține la el, căci altfel s-ar fi supărat pe Șofron.

Așa zicea Neacșu, așa credea el, și fiindcă așa credea, era vesel, tușea din cînd în cînd, îl treceau într-una sudorile, se obosea la tot pasul, dar era vesel toată ziua.

Seara tîrziu, după ce oamenii începură să se aline, el își căută rost să fie singur cu fiică-sa.

O iubea și el pe Simina, ar fi iubit-o chiar și dacă nu era frumoasă, iar așa cum era, ar fi iubit-o chiar și dacă nu i-ar fi fost fată.

Niciodată însă el n-a simțit atît de viu că o iubește, ca și acum, după ce se întorsese de la secere obosit de-l dureau toate încheieturile. Seara toată el a șezut la o parte pe un petroi de la colțul șurii, răsămîndu-și spatele de stîlpul cel mare. Era dus în gânduri, dar ochii lui nu se depărtau de la fiică-sa.

Îl apucase deodată dorul de casă, de satul lui, de oamenii cu care și-a petrecut viața, de biserica în care s-a cuminecat atît de adeseori, de morminții în care atît de des a aprins de ziua morților luminările de ceară galbenă topită din fagurii stupilor săi. Mulți și lungi ani trecuseră de cînd s-a spart cea din urmă oală de pragul casei lui, și numai ca din poveste-și mai aducea aminte de părinții și de frații săi, de soțul ¹ și de copiii săi, dar, cum se uita acum la fiică-sa și cum se gîndea la dînsa, morții lui unul cîte unul înviau.

„Taica, fie-iertatul, taica-ntreg“, își zise el, oprindu-și privirea asupra ochilor ei. Nu erau tot acei ochi, nu tot acele gene, dar din o singură căutătură a lor se întrăma întregul om așa cum el fusese odinioară.

„Maica, fie-iertată, maica-ntreagă, își zise apoi, cînd privi la buzele ei. Și totuși, urmă el iar, parc-o văd pe Saveta, cînd mă uit la dînsa : așa își dedea fie-iertata părul din față, așa își sugea buzele, ăsta îi era glasul în tinerețe și tot ca dînsa rostea vorbă“, zise el iar.

Toți erau în sfîrșit rămași într-însa, dar nici unul mai mult decît el însuși. Pe sine însuși nu se vedea Neacșu în fiică-sa : el își simțea sufletul trecut în trupul ei cel tinăr și plin de viață. Plecări bune și rele, slăbiciuni și apucături, firea cea așezată și îndărătnică, toate erau rupte din el și de aceea toate mîngîieri pentru sufletul lui.

El îi făcu Siminei sămn să se apropie.

— Ce-i, taică dragă ? îl întrebă ea cuprinsă de îngrijare.

— Nimic, Simina tatii, îi zise el făcîndu-i loc pe piatră, șezi aci lîngă mine, aproape, de tot aproape.

¹ Soția.

Sînt obosit și mi se întramă puterile cînd mă te simt aproape.

Simina ar fi vrut să-și puie capul pe umărul lui, dar ăsta nu era obicei la dînșii.

— Nu mai lucra, dacă te simți slab, îi zise ea muștrîndu-se în inima ei că l-a făcut să plece de acasă.

— Nu-i așa, fata mea, îi răspunse el. E demult de cînd n-am lucrat și de aceea obosesc așa de lesne ; simt însă că munca-mi prinde bine. Nu mor eu așa de lesne.

— Nu vorbi de moarte, grăi ea cu inima încleștată.

— Zic numai așa ! îi întîmpină el și timp îndelungat rămaseră tăcuți.

Nu-i vorbă, mai curînd ori mai tîrziu trebuia să moară și el și să rămîie dînsa singură.

Ei nu vorbiseră niciodată despre Iorgovan ; așa pe nesimțite luaseră înțelegere între dînșii ca lucrul acesta să-l lese neatins. Acum el o prinse de mîna și se uită lung în fața ei.

— Crezi tu, îi zise apoi, că Iorgovan o să te ieie de nevastă ?

Simina își opri răsufarea și bătăile inimii îi slăbiră ; îi era greu să răspundă, dar îi părea bine că e cineva în lume căruia poate să-i vorbească și despre aceasta.

— Nu cred, răspunse ea.

— Ești cuminte, fata mea, grăi tatăl. Rău ar fi dac-ai crede, și mai rău ar fi dacă s-ar întîmpla una ca și aceasta.

— De ce, taică ? îl întrebă ea uimită.

— Pentru că însoțirea făcută fără de voie nu-i pentru oamenii plămădiți ca noi, îi răspunse el.

— Cum, fără de voie ? Cine să-l silească ?

— Slăbiciunea lui, grăi bătrînul, și asta nu ține toată viața, nici n-o au cu toții pentru tine. Nu te

face, fata mea, pui de cuc în cuib de cioară, urmă el peste puțin, că nu-ți este firea pentru aceasta. Tu ai durmit astă-noapte aici, întinsă pe un braț de fîn, și ai durmit bine, dar ei au durmit în paturi cu perine de puf și n-au să uite niciodată c-ai durmit în șura lor.

— Nu-mi pasă, taică !

— Poate că nu-ți pasă acum, zise el, dar o să vie vremea când o să-ți pese. Tu nu știi să șezi la masa lor, nici să mănânci cu lingura lor, nici știi să te îmbraci în portul lor, nici să vorbești în limba lor.

N-a crezut Simina niciodată că Iorgovan o va lua de nevastă, cel puțin așa zicea, că nu crede ; acum însă, când îl vedea pe părintele ei atît de îngrijat, ea începu a se teme că tot o va lua Iorgovan și ar fi voit să-i arete bătrînului că n-ar fi o nenorocire pentru dînsul, nici pentru dînsa.

— Taică, îi zise ea, m-am gîndit și eu la toate, dar, vezi, slujnică să-i fiu, tot m-aș simți fericită : e om cuminte și cu inimă bună.

— Dar e slab de înger, îi răspunse bătrînul. Dacă ar fi om ca Șofron, ai putea să treci și prin foc, și prin apă alătura cu dînsul : dar grea e tovărășia cu un om care nu se uită mereu înainte, ci caută la tot pasul în dreapta și în stînga, ca să vază cum vor alții să-l ducă. Dar ce vorbesc eu ! adause peste puțin. Cum ți-a fi data, așa-ți va fi norocul. Dar tot aș vrea să știi cum o să-ți fie !

Ce să vorbească mai departe ? !

Știau ei oare care este și care nu este adevărul, ca să stăruiască asupra lui ? !

Neacșu ar fi voit să nu fi grăit vorbele pe care le-a scăpat, iar Simina ar fi voit să plîngă, și nu putea.

— Dumnezeu să te poarte-n căile tale ! zise el în cele din urmă și se ridică.

— Mai rămîi, taică, îl rugă, cine știe cînd ne-o mai veni să stăm așa împreună.

El se așează din nou lîngă dînsa și-o întrebă ce voințe.

— Nimic, taică, răspunse ea, apoi își puse capul pe umărul lui și începu să plîngă.

— Fata mea, draga mea fată! Plîngi, că e bun plînsul, grăi el mișcat, uitîndu-se mereu în fața ei și scoțîndu-i din cînd în cînd perii din obraz.

VII

Cumnatul lui Busuioc era popa Furtună de la Socodor.

Nu-l chema Furtună pe părintele Ioan, dar așa-i zicea lumea și lumea știa ce zice.

Primind scrisoarea cumnatului său, el începu să zîmbească.

„Unde l-o fi strîngînd opinca de-i este așa de mare grabă?!”

Căci de coleră nici nu putea să fie vorba. Doctorii dovediseră că nu mor de coleră decît cei ce se îmbolnăvesc și n-au în ei destulă putere pentru ca să se facă iar sănătoși; de aceea stăpînirea-și schimbase poruncile și orînduise ca oamenii să nu mănînce castraveți, nici pepeni, nici poame necoapte și, dacă cu toate aceste ar muri, să li se facă groapa c-o palmă mai adîncă decît la ceialalți. Asta Busuioc trebuia s-o știe, și chiar dacă n-o știa, n-avea el nevoie de barba lui popa Furtună, pentru ca să se descurce cu colera.

Popa începu să-și scarmene barba. Ăsta era obiceiul lui cînd îi venea vreun gînd bun.

Avea și el vreo douăzeci de iugăre sămănate cu grîu și aștepta să-i vie secerătorii, ca să nu fie silit

a se căciuli pe la poporeni. Era lucru minunat : n-avea decît să-i ieie pe cei de la Busuioc. Apoi era vorba să pună caii la căruță, și grozav îi plăcea lui popa Furtună să meargă și să vie, să bată drumul și cîmpurile.

— Preuteasă ! preuteasă ! strigă el, uitîndu-se prin casă spre a-și alege cele ce-i făceau trebuință la drum, pușca, pîtașca ¹, cornul cu prav, scăunelul în trei picioare, pîhărelul de apă și dighisul cu tacîm, căci fără de aceste nu se putea. Ieșea după-prînz cu gîndul de a se întoarce-n amurg, însă el le lua toate cu dînsul, pentru că altfel ² nu-i pria vînătoarea. Dacă ar fi să cauți cu de-amănunt, nu prea îi ședea popii pușca, dar dacă i-ar fi trecut cuiva prin minte să-l oprească de la vînătoare, el și-ar fi ras barba și ar fi făcut ca nepotu-său Iorgovan. Fără de cîne și fără de pușcă nu putea trăi popa Furtună.

— Ce-i popă ? S-a aprins casa ? întrebă preuteasa ivită-n ușă.

El se uită spărios la ea.

— Așa-i, te-am chemat, zise el iute. Foarte bine ! Lasă că fac eu, nu mai am trebuință de tine. Stai ! ce-mi mai trebuie ? urmă apoi peste puțin, oprindu-se în mijlocul casei și puindu-și mîna pe frunte.

— Dar unde vrei să pleci ? îl întrebă ea rîzînd.

— La Curtici, răspunse el adunîndu-și boscîrțele ³, o să aduc și secerători. Uite ! urmă apoi dîndu-i scrisoarea, citește și tu. E vreo treabă la mijloc. Acu mă duc și acu mă-ntorc.

Grăind aceste, el o apucă-n semn de ziua bună de ureche și ieși, iar pe cînd preuteasa se ivi-n curte, el ședea-n căruță cu pușca la dreapta, cu traista la stînga și cu prepelicarul la picioare.

¹ *Pîtașcă* — tolă, cartușieră.

² În text : *astfel*.

³ *Boscîrțe* — boarfe, catrafuse.

— Haid, îi strigă apoi vizitiului, și nu dormi, dobitocule !

— Încotro, părinte ?

— La Curtici !

Cît ținu drumul prin sat, popa ședea popește la locul lui, uitîndu-se mereu la cai, ca să le vadă mersul ; îndată însă ce ieșiră la cîmp, el se ridică în picioare și luă frînele din mîinile slugii, ca să-i arete cum se mîină caii, dacă vrei să-i înveți la treapăt bun. Zboru prepelicarul, sări și el în locul popii și se așeză țeapăn, uitîndu-se drept înainte și tresărind mereu, cînd se ivea cîte o pasăre în calea lor.

Și iar se așeza popa și se dedea jos prepelicarul, și iar se ridica popa și sărea prepelicarul în locul lui. Zboru știa apucăturile stăpînului său și niciodată ei nu-și steteau unul altuia-n cale.

Busuioc simțea că se apropie cumnatul său : îl vestiseră cîinii satului, care se țineau totdeauna haită de căruța ușurică a lui popa Furtună, în vreme ce popa-l pune pe slugă să tragă mereu biciul între dînșii, supărat că nu poate să facă el însuși treaba aceasta și mulțumit de cîte ori se nimerea ca sluga să piște pe vreunul din ei.

— Ce-i ? ce s-a întîmplat ? întrebă el chiar mai nainte de a se fi dat jos din căruță.

— Toate la timpul lor, îi răspunse Busuioc. Acum îți mulțumesc numai că nu ne-ai uitat.

Dar popa Furtună nu era omul care poate să aștepte ; el voia să știe acum nentîrziat pentru ce l-a chemat Busuioc. Întrînd în casă, el îi zise surorii sale bună ziua, își dete mîna să i-o sărute nepoată-sa Persida, apoi îl luă pe cumnatu-său la o parte ca să-l descoase.

Busuioc era om trecut de patruzeci de ani și cu vreo zece ani mai bătrîn decît cumnatu-său, însă

acesta era popă, ba chiar om de frunte între popi, și de aceea neamurile nu făceau nimic fără de a-l fi întrebat mai nainte pe dînsul. Și nici nu era nevrednic părintele Ioan de trecerea pe care o avea la neamurile sale. Așa iute și furtunos cum era, el nu se pripea niciodată, ci-și lăsa timp. Și acum el ascultă cu luare-aminte și dedea mereu din cap și zîmbea din cînd în cînd cu neîncredere.

— Pagubă de calul acela, zise el năcăjit. Nu-ți spuneam eu să mi-l vinzi, că n-ai tu oameni care să știe umbla cu dînsul ?!

— Lasă-l în știrea Domnului de cal ! grăi Busuioc supărat. Ia spune-mi ce să fac eu acum.

— Nimic ! îi răspunse popa scurt. Tineretul să-și facă el singur treburile.

— Stăi, grăi Busuioc așezat. De cînd a venit fata aceea la casa mea, stau mereu ca pe spini, fiindcă nu știu cum să mă port cu dînsa. Ce fac eu, dacă băietul își pune carul în pietri și o ia de nevastă ?

— Nu-ți cunoști feciorul, îi răspunse popa.

— Nu cunoști tu fata, întîmpină Busuioc. N-aș voi de loc s-o am noră, dar așa bătrîn cum sînt, dac-aș fi văduv, m-aș face luntre și pune s-o am nevastă. E deșteaptă, popă, și bine făcută și e frumoasă mare minune.

— Apoi nu-l știu eu pe Iorgovan al nostru ? ! grăi popa rîzînd. Trebuie să fie ceva de dînsa, dacă a făcut de dragul ei cale atît de lungă. Dar n-o ia, cumnate. Tu ai lua-o, pentru că ești bătrîn, dar el n-o ia, pentru că e tinăr și n-are nevoie. Lasă-l frate, lasă-l să-și trăiască și el traiul.

— N-am zis că nu-l las, răspunse Busuioc. Te gîndește numai că greu mi-ar fi s-o am noră, dac-ar trebui să-mi fie rușine de ea. Vezi tu, adăugă el mai iute, nu știu : s-o pui la masă cu mine, sau să n-o pui.

— Să n-o pui, dacă n-o vrei noră !

— Dar dacă mi-o voiește băietul ?

— Nu te învoi !

— De asta nu poate să fie vorba, răspunse Busuioc hotărît : mi-e fecior și nu pot, pentru că nu știu dacă fac bine sau rău. De aceea te rog pe tine să-l descoși pe băiet, ca să știu ce să fac, unde-o pun, cum îi vorbesc.

— Cumnate, fii om cuminte, grăi popa nerăbdător, nu te spăria de umbra ta. Lasă-l, că încetul cu încetul i se urește de dînsa.

Busuioc se uită lung la el și dete de cîteva ori din cap.

— Du-te de vezi fata, îi zise apoi, vorbește cu ea și vino să ne înțelegem dup-aceea.

Popa Furtună stătuse destul la un loc, era obosit de atîta liniște și foarte mulțumit că se poate duce mai departe. El își adună dar boscîrțele, luă pe Filip cu dînsul și ieșiră, ei doi și cu prepelicarul trei, la vînătoare.

Iorgovan era posomorît. Iar i se înăcrise viața. Simina fusese toată ziua tăcută și nu se depărta de loc de tatăl său, încît el nu putea să se apropie de dînsa.

Zărindu-l acum din depărtare pe unchiul său, el se depărtă fără de veste din preajma Siminei. Îl știa pe popa, ținea la el și n-ar fi vrut, Doamne ferește, ca să bănuiască ceva.

Părintele Ioan, sosind la secerători, le zise bun lucru și începu să certe mai pe unul, mai pe altul dintre dînșii, pe o fată, pentru că nu ține bine secearea, pe un flăcău, pentru că nu sucește bine legătura ori nu o strînge din destul, pe un cosaș, pentru că nu răstoarnă bine brazda : de toți se lega popa, tuturor le găsea pricină.

Iorgovan mergea pe urma lui și aștepta la tot pasul să-i vie rîndul.

— Dar tu cine ești ? o întrebă el pe una dintre fete.

Fata-i sărută mîna, își spuse numele, și satul și părinții.

— Prea bine ! grăi popa și se duse la alta.

Simina-l știa pe popa Furtună. O dată îl văzuse, dar atunci mai multe zile de-a rîndul își făcuse de lucru cu el, întrebînd mereu pe alții ce-i, și cum și de unde, iar despre popa Furtună oamenii știau multe și mărunte. Dar îi era destul să-i auză glasul și să-i vadă pasul, pentru ca să-i cunoască firea.

„Asta-i om care se ceartă toată viața, dar nu se supără niciodată“, își zise ea și văzînd că el vine pas cu pas spre dînsa, lăți un mănunchi ca să-i poată vedea spicele, alese apoi cîteva dintre cele mai frumoase, le înnodă paiul, potrivindu-le în chip de aripă, și rupse în cele din urmă paiele o șchioapă din jos de nod.

Cînd se apropie popa, ea-l aștepta cu legături de spice în mînă.

Iorgovan simți că i se aprind obrazii.

— Ce-i asta ? întrebă popa privind cam perdut la dînsa.

— Seceriș, părinte, răspunse ea întinzîndu-i legătura de spice.

Popa își luă pălăria din cap, ca să puie spicele la ea, apoi o apucă pe fată de mînă și o întrebă cu voie bună :

— Dar tu de unde-ai răsărit ?

Simina îi sărută mîna.

— E a noastră, părinte, îi răspunse Neacșu.

Părintele Ioan se-ntoarse și se uită lung la bătrînul slăbănog și uscat de boală și de arșița soarelui.

— A ta e fata, îi zise, și de unde ești tu ?

— De la Zimbru sîntem, părinte ; sîntem crîsnic la biserică.

— De la Zimbru ? Foarte bine ! Ce mai face părintele Teodor ?

— E bine, slavă Domnului, răspunse bătrînul, tocmai acum în postul Paștilor a vrut bunul Dumnezeu de i s-a nimerit noroc la casă.

Popa Furtună se duse mai departe la alt om și iar la altul, el înainte, ducînd de-o mîină pe Simina și ținîndu-și în cealaltă pălăria, iar după el Iorgovan și frate-său Filip.

Și e lucru — nu știu cum — să te ieie cineva și să te poarte așa trăgîndu-te după dînsul : Simina abia își mai putea stăpîni rîsul, iar lui Iorgovan îi venea să între în pămînt de greu ce-i era.

În cele din urmă, ei trecură toți oamenii și ajun-gînd la o cruce de grîu, popa se opri.

— Dar tu ce mai zici ? o întrebă el pe Simina.

— Eu, părinte ? răspunse ea zîmbind de-i ieșeau toți dinții mărunți la iveală, eu zic să-ți pui pălăria în cap, că te arde soarele.

Popa-și puse pălăria, apoi lăsă mîina Siminei ca să se scarmene-n barbă.

— Prepelite sînt ? întrebă el întorcîndu-se spre Iorgovan.

— Foarte multe ! îi răspunse flăcăul.

— Atunci haid ! ia-ți și tu pușca și vino cu noi.

Îi plăcea grozav popii să împuște prepelițele din zbor.

Iorgovan ar fi voit să spuie că și-a uitat pușca necurățită, că nu-i prea știe rîndul, că trebuie să rămîie la secerători, dar cu popa Furtună multă vorbă nu se putea face : ori te lua cu sila, ori te lăsa în mijlocul drumului. Plecă dar popa, îi plecară și nepoții, și Simina rămase singură la crucea de pe mîriștea țepoasă.

Iorgovan se uită o dată-napoi : nu mai știa, să se întoarcă ori să se ducă și să n-o mai vadă.

— Haid, grăbește, îi zise popa. Pare-mi-se că-ți umblă mințile într-altă parte, adăugă apoi peste puțin. Măi Iorgovane, bagă de seamă, că dai de dracul ! Tu mă știi pe mine : să nu te puie păcatul să te legi de fată ! Dacă ți-e de fete, are taică-tău destulă stare să te însoare și destule neamuri să-ți deie părechea potrivită. M-ai înțeles ? Fata nu-i slută și-i mai vicleană decît o șerpoaică cu pui : să nu aflu că umbli după ștregării.

Ce ar fi putut el să zică ? ! Nu știa el oare că unchiul său nu poate să-l scoată din ale lui ! Asta o știa. Dar nu știa Iorgovan cum judecă unchiul său despre dînsul. Ștregării ? ! asta era vorba ? ! El umblă după ștregării : atît, numai atît ? De alta nu le este bună Simina ? !

„Parcă nu tot a mea e vina !“ își zise el amărit și se duse mai departe la vînătoare.

Erau trei inși și cu Zboru patru, dar numai Zboru era-n apele lui : popa dedea mereu greș, Iorgovan se trezea totdeauna prea tîrziu, iar Filip nici nu înțelegea cum e cu putință ca cineva să crează că poate nimeri o pasăre, care nu doarme pe creangă. Îi era lui popa Furtună destul să deie o dată greș, pentru ca să-i între-n cap gîndul că n-a plecat cu noroc de acasă, și să nu mai poată nimeri.

— Mi-ai stricat tot cheful, îi zise el răstit lui Iorgovan, apoi își aruncă pușca-n spinare și se întoarse în sat certîndu-l mereu pe Filip, că e papă-lapte, că e prinde-muște, că e mămăligă nefiartă și cîte și mai cîte.

— Ce-i ? îl întrebă Busuioc, după ce se văzu singur cu dînsul.

Popa-și aruncă pușca, și cornul, și păhărelul, și pătașca și dighisul cu tacîm, toate una peste alta în pat.

— Știe dracu ce să mai zic, zise apoi aprins. Și adevărat de ce să le iau tot eu toate-n spinare ?!

— Nu ți-am spus ?! grăi Busuioc așezat.

Vorba aceasta popa Furtună nu putea să o sufără.

— Ce mi-ai spus ?! îi întîmpină el trăgînd vorbele. Așa-i cum am zis eu. De unde ?! Nici vorbă ! L-a încurcat fata, atîta e toată treaba. Dar, vezi, l-a încurcat rău.

— Asta o zic și eu, grăi Busuioc nedumirit, și de aceea te-am pus pe tine să-l descoși, fiindcă mie nu-mi venea bine.

— Lasă-i, frate, să se descurce ei ! strigă popa mînios ; ce te amesteci în trebile lor ?! Las-o să-și spargă capul de zid !

— Dar dacă și-l sparge și el ?

— Îmi rad barba ! răspunse popa hotărît.

Și n-avea popa jurămînt mai greu decît acesta, fiindcă nimic nu l-ar fi durut mai puțin decît să-și rază barba.

Însă Busuioc nu era mulțumit cu barba cumnatului său.

„Nu s-a lămurit încă, își zise el, să-l mai las să se gîndească.“

Și-l vedea pe popa că nu e lămurit, fiindcă se plimba mereu prin casă și muta la tot pasul cîte ceva din loc.

— Cine dracu a adus-o pe pădureanca aceasta aicea ?! strigă el în sfîrșit, adunîndu-și unul cîte unul boscîrțele.

— Eu am adus-o, cumnate, îi răspunse Busuioc cu inima îndoită, chiar eu, și uite, îmi aduc aminte că-mi părea bine cînd am găsit-o, fiindcă oamenii

lucrează mai cu inimă cînd au de aceste în preajmă vederii lor.

— Atunci nu te mai plînge, grăi popa și pleci strigînd să i se pună caii.

— Vii mîne să te pui la cale cu oamenii ? strigă Busuioc.

— Viu !

— O să mai vorbim atunci.

— Eu nu mai am nici o vorbă !

Busuioc tot ca mai nainte, căci în zădar ! omu cu copii tot părinte rămîne și părintele, oricît de bătrîni i-ar fi copiii, tot copii îi știe și nu poate crede că ei vor face ca oamenii cu minte, îl chemase pe popa pentru ca acesta să-l facă s-o crează aceasta și acum nu putea să-l crează pe popa.

„Eu în tinerețele mele aș fi făcut prostia aceasta își zicea el, iar feciorul meu e tinăr.“

Uita Busuioc că el era feciorul tătîne-său, iară Iorgovan era feciorul lui Busuioc.

Întorcîndu-se de la vînătoare, Iorgovan călca răș și măsurat. Trăise în timp de cîteva zile mai mult decît alte dăți în luni întregi și i se părea c-au trecut ani de zile de cînd a plecat după secerători. Noaptea petrecută-n bătătura de la Șiria, drumul făcut de la Cil la Zimbru, întîlnirea lui cu Simina, toate i se păreau depărtate și despărțite prin multe și însemnate întîmplări de clipa în care se afla. Și trecute erau toate, toate.

Simina era mai tristă de cum fusese toată ziua avea de ce să fie. El nu era trist : n-avea de ce să fie.

Alte dăți îi era groază să se apropie de dînsa acum nu-i păsa, dacă-i este ori nu aproape, dacă o vede ori nu, dacă-i vorbește ori nu.

Simina se uita din cînd în cînd la el și simțea că nu mai e omul cuprins în luptă cu neastîmpărul său.

— Iorgovane ! vreau să vorbesc astăzi cu tine, îi grăi dînsa, cînd secerătorii plecară spre sat.

— Astăzi e și acum, răspunse Iorgovan.

— Acum nu pot, grăi dînsa.

— Cum vrei, zise el, cînd vrei, n-o să mai poți zice că mi-e greu cînd mă vede lumea cu tine.

— Mi-e greu mie ! șopti ea înecată, și ei își urmară calea mergînd tăcuți unul lîngă altul, Neacșu în urma lor, iară Șofron cînd trei pași la dreapta, cînd trei pași la stînga.

VIII

Seara, după ce oamenii au început a se alina, Simina umbla cuprinsă de neastîmpăr de ici pînă colo și nu putea să se depărteze, pentru că bătrînul nu-și mai lua ochii de pe dînsa.

— Taică ! eu mă duc și mă întorc ! îi zise ea voind să se depărteze.

El o apucă de mîna și o întrebă unde se duce.

— Am o vorbă cu Iorgovan, răspunse ea cu inima deschisă.

Bătrînul îi strînse mîna mai tare, dar nu-i zise nici da, nici ba.. Ea știa mai bine ce o duce. Ar fi voit s-o pună înaintea sa și să se uite mereu la ea pînă ce nu i se vor fi stîns vederile : simțea totuși că dacă ea voiește, voiește și el, și dacă ea nu poate rămînea, îi pare și lui bine, cînd o vede plecînd.

Și Simina o știa aceasta : i-o spuse bătrînul nu cu graiul, nu cu ochii, ci cu mîna cea uscată. Ea se plecă asupra lui, îi sărută părul de pe frunte, apoi se depărtă, iar bătrînul rămase liniștit la locul său.

Liniștit ? nu, asta nu e vorba ! rămasese cu viața oprită-n loc.

Iorgovan, da ! el era liniștit. Aștepta și el, dar aștepta ca omul care știe că nu în zadar așteaptă și are timp să aștepte.

Își făcea băietul de lucru prin curte.

Șofron stetea în ușa grajdului : acolo îi era locul. Aștepta și el, el însă ca omul care ar dori ca zadar-nică să-i fie așteptarea. Când Simina se ivi în curte, el tuși o dată.

Simina se dete cu inima încleștată înapoi. Nu știa dacă el a zăpsit-o ori nu, dar o dată cu capul n-ar mai fi ieșit.

Iorgovan plecă după dînsa.

Ea ridică mîinile și-i făcu semn să se depărteze.

El se opri în loc și privi împrejurul său.

Șofron ieșea în mînă cu furca de fer din grajd : se ducea să coboare din pod o furcă de fin pentru cai.

Nu ! tot n-ar fi voit Iorgovan ca sluga tătîne-său să-l vadă stînd noaptea de vorbă cu Simina, trebuia să mai aștepte.

Șofron coborî fînul și-l duse-n grajd, iară Iorgovan se întoarse spre casă. Nu știa ce să facă. Era supărat. Întră : te pomenești că Simina nu se mai întoarce, crezînd că el nu mai iese, ori se întoarce și nu-l găsește. Nu intră : ce-o fi gîndind sluga ? ! Oamenii cinstiți își fac treburile ziua, la lumina mare. Era supărat, supărat pe Simina, pe Șofron, pe sine însuși, supărat pe toată lumea. Mai mare însă decît supărarea îi era rușinea de lucrul pe care îl făcea și nu putea să-l facă.

Busuioc avea fecior și n-avea astîmpăr. Nu i-a trecut niciodată prin minte să-l întrebe pe feciorul său unde se duce și cînd se întoarce : asta era treaba lui. Acum însă tatăl nu-și găsea locul : ar fi voit să

știe unde se află și ce face, ar fi voit, însă fără ca să întrebe pe cineva.

În cele din urmă el se ridică de la masă, unde steteau cu toții de vorbă. Par-însă că toți știau de ce iese și cu ce gând pleacă : în clipa cînd întinse mîna spre broasca ușii despre curte, el se întoarce, intră în casa cea mare, se duse la fereastră și se uită în noaptea luminată de luna plină.

Șofron se coborea din pod cu o furcă de fîn, Iorgovan se întorcea spre casă, iar la capătul grajdurilor Simina stetea înaltă și nemișcată.

Îi era și lui Busuioc rușine de ceea ce făcea, dar nici el nu putea să nu o facă, avea datoria de a ști cele ce se petrec.

Acum tremura și el, tremura și Iorgovan, tremura și Șofron, tremurau cu toții în trupurile lor și neastîmpărul pornit de la Simina îi cuprinsese pe toți : dedeau toți din prisosul vieții lor.

Unul singur dedea din lipsă, și tocmai acesta tremura mai tare, Neacșu, care nu mai avea timp să aștepte. El se ivi la colțul șurei privind țintă la fiică-sa, care înainta iar spre curte.

Șofron iar tuși.

„Care va să zică ăsta stă la pîndă ?!” grăi Iorgovan în el și plecă hotărît spre Simina.

Șofron ieși cu furca-n mînă.

Iorgovan se făcu că nu-i bagă de seamă.

Acum Șofron aruncă furca cît colo și o luă drept spre feciorul stăpînului său, care se opri în cale și-l așteptă.

Simina rămase încremenită, iar Neacșu plecă spre cei doi flăcăi.

— Ce vrei tu cu fata aceea ? întreba Șofron liniștit, de tot liniștit.

— Ce vrei tu ? îl întrebă Iorgovan.

— Eu vreau s-o iau de nevastă ! răspunse Șofron.

— Eu nu vreau s-o iau ! grăi Iorgovan deschis.

— Atunci las-o-n pace !

— Nu mă lasă ea pe mine !

Șofron se dete un pas înapoi. Acum era acum :
ce putea el să facă ?

— Minți ! strigă el, minți, minți !

Simina, cuprinsă de frică, făcu un pas înainte și
se puse între amîndoi.

— Nu minte, Șofroane, grăi dînsa ridicînd mîna.
De cînd e lumea nu s-a spus adevăr mai mare,

Șofron rămase cu ochii țintiți la pămînt, și pămîntul nu se deschidea, ca să-l înghiță.

Ridicîndu-și apoi privirea, se uită lung și la Iorgovan, și la Simina : ar fi vrut să vadă ce este în el de ea îl iubește atît de mult și ce lipsește în ea de el nu este gata să între în foc pentru dînsa.

— Nu s-a sfîrșit încă ! grăi el întorcîndu-se înapoi.
O să vedem, o să mai pățim noi multe.

Neacșu rămase neclintit între Simina și Iorgovan.

Era dus Șofron și era parcă dus pentru vecie :
Simina îl alungase, și nimeni nu-i mai putea zice să se întoarcă.

Bătrînul se uită drept în fața lui Iorgovan. Multe ar fi avut să-i zică, dar cu o singură vorbă Simina îl dezvinovățise.

— Și dacă nu vrei, de ce nu vrei ? întrebă el în cele din urmă.

Iorgovan știa de ce nu voiește, dar era bătrînul acela slăbănog, căruia nu voia să i-o spună, pentru că îl durea grozav cuvîntul său în urechile lui.

— De ce nu vrei, dacă vrei, că vrei ? întrebă Neacșu stăruitor.

— Pentru că nevastă-mea nu are să-mi fie numai mie nevastă, îi răspunse Iorgovan, ci și părinților mei noră și rudelor mele om din casă, și ar trebui să fie moarte de om.

Pe Simina o înecă plînsul.

Iară Busuioc n-auzise nimic din toate aceste și era bine că n-a auzit, pentru că n-ar mai fi avut ochi să-și vadă feciorul, care l-a osîndit atît de greu.

Cînd îl văzuse pe Șofron mergînd spre fiul său, deodată a și înțeles ce-l duce pe slugă și, cuprins de spaimă, începu să pipăie prin întunerec și tot cu mîna goală ieși.

Cînd s-a ivit în pragul casei, Șofron se întorcea înapoi, iar ceilalți trei steteau la potrivite depărtări unul de altul.

El îi spuse lui Iorgovan să încuie ușa cînd se va întoarce în casă, apoi se duse să se culce.

Întrat abia, el auzi cheia în broască și pașii lui Iorgovan prin tindă, dar tot nu putea să doarmă.

Feciorul lui și sluga lui se certau asupra unei fete, și feciorul lui n-avea destulă vîrtute în el ca să-și rumpă gîndul de la o fată după care umblă și sluga.

Popa Furtună însă tot el cel mai cuminte.

— Nu ți-am spus eu ? ! zise el după ce Busuioc îi spuse cele ce văzuse. Așa e cum am zis : dacă i-ar fi de-nsurătoare, nu s-ar ascunde cînd voiește a sta de vorbă cu dînsa. Lasă-l, frate, să-și trăiască și el tinerețele.

— Ba nu-l las ! grăi Busuioc scurt.

Îl vedea parcă pe Pupăză făcînd mătănii și săru-tînd pămîntul.

— Ia-o cu tine, îi zise apoi hotărît, și grija mea e să nu se mai întoarcă.

IX

Cînd popa ieși la cîmp să se tocmească cu secerătorii, plecă și Busuioc cu el pînă în grădina de la marginea satului, ca să vadă cum stau treburile cu mașina de trierat.

Mașina era scoasă în mijlocul grădinii și oamenii se căzneau tocmai să mute și locomobila, un lucru care nu se poate face fără de gălăgie.

— Mai domol, mai domol ! strigă Busuioc, că nu vă gonesc tătarii.

Oamenii urmară a-și face treaba cu mai puțină gălăgie, dar cu mai mult zor.

Și nu e bun zorul, când umbli cu lucruri pri mejdioase ca mașina de trierat.

Grăbit era mai ales Pupăză, care n-ar fi voit de loc să se mai supere Busuioc și acum : el se uita mereu când la mașinist, când la Busuioc, gata să puie mîna la toate și să sară de ici pînă colo, și dacă i-ar fi zis Busuioc, el n-ar mai fi stat pe gînduri, ci s-ar fi aruncat cu paic cu tot în focul cazanului. Căci era bun om Busuioc, milos și iertător.

După ce mutară locomobila și o așezară în dreptul mașinei, umplură cazanul ei de apă, îi deteră foc și pe cînd mașinistul o potrivea din aburi, Pupăză s uita țintă la el.

— Trage chinga ! îi strigă mașinistul.

Pupăză lucra de trei ani și mai bine la moara de foc, dar tot se mai temea de roate și inima i bătea făcea cît un purice de cîte ori se apropia de vreau din ele. Voind dar să tragă chinga peste roata care pune mașina în mișcare, el închise ochii, își țin trupul departe, potrivi iute chinga și se dete iute înapoi.

Roata se învîrți de cîteva ori, apoi chinga scăpă și mașina se opri.

— Prostule ! grăi Busuioc, și se duse el însuși să potrivească mai bine chinga.

Asta Pupăză n-o putea suferi asupra chingii, apucă și o potrivi mai bine pe roată, dar mîna lui rămase strivită sub chingă, și precum se învîrtea roata-l smînci și pe el cu dînsa, îl ridică în aer și

aruncă în celelalte două roate, care-i sfărîmă într-o clipă oasele și-l aruncară în cealaltă parte.

Locomobila scoase un șuier de se spărie tot satul și mașina se opri, iar Busuioc puse mîinile în cap și-și întoarse fața ca să nu vadă carnea de om ce se zbatea la picioarele lui.

— Oprește-o ! îi strigă el mașinistului. Afurisit să fie ceasul în care am adus-o în curtea mea.

Grăind aceste, el se întoarse iar și se plecă asupra lui Pupăză.

Nu mai trăia, dar nici mort nu era încă : trupul lui tot se mai zbatea, buzele i se mișcau, răsufierea nu i se oprise.

— O luminare ! zise Busuioc, o luminare ! strigă el iar, uitîndu-se în toate părțile, ca să vadă dacă tot nu i se mai aduce luminarea.

O luminare ? ! Puțin lucru ! Însă tocmai fiindcă e puțin, oamenii nu se gîndesc totdeauna la el : nu e clipă în care moartea să nu-l poată ajunge pe om, și oamenii tot nu-și poartă luminarea la dîșii.

Pupăză muri fără de luminare, și Busuioc se întoarse zguduit acasă.

Mort cu moarte năprasnică, strivit de roatele mașinei de trierat : ăsta era un lucru nemaipomenit în Țurțici, și pe cît de iute se duse vestea despre dînsul, pe atît de în grabă alergară și oamenii la moara lui Busuioc.

Murind, omul încetează a mai trăi, dar nu pierde din lume : sufletul omului rămîne și petrece cu cei vii, umblînd pribeag de la om la om, ca să-și ceară le la fieștecăre dreptatea, să mîngăie pe cei ce i-au îndulcit viața și să mustre pe cei ce i-au amărit-o și să-i avertizeze, dacă vei fi greșit de dînsul, căci pretutindenea unde se ivește el, stai și tu, ca să fii judecat.

— Ce ți-e omul, grăi Fuștei, bătrînul. Om cu-

mințe ca Busuioc ! să nu se gîndească el că la treburi de aceste nu se pun oameni ca Pupăză.

— Dar bine a făcut, săracul : Dumnezeu să-l ierte ! îi întîmpină Petrea lui Feregă, care știa c-așa i-o fi fost data și ținea ca lumea să nu arunce asupra lui Busuioc vina pentru cele petrecute.

Să-l ierte Dumnezeu ? !

Adecă de ce să-l ierte ? !

Ce-a făcut el în viața lui ?

Satul întreg, mic și mare, toți îl știau ca și cînd le-ar fi fost om din casă, toți simțeau că în viața lor nu-l vor uita, căci singur el fusese în felul lui și le plăcea tuturor să vorbească de dînsul, de mila pe care atît de adeseori a deșteptat-o în sufletele lor și de hazul ce și-au făcut cu el.

Iar Pupăză¹ murise fără de luminare.

Saveta lui Șoric știa bine că-ntocmai ca-n viață va cutriera și după moarte tot satul și va da mereu tîrcoale prin preajma casei lui Busuioc, încît o să-ți fie groază a mai ieși noaptea la uliță.

Așa zicea și Vica și-l vedea mereu făcînd mătăanii și sărutînd pămîntul.

Și fiindcă nici Busuioc nu zicea altfel, ținea să-l îngroape cu toată cinstea : să-l întinză în casa lui, să-i facă toate pomenile.

Vica însă ținea ca mortul să rămîie, după cum cere obiceiul, unde i s-a stîns viața, iar Vica era stăpîna casei și avea tot dreptul de a stărui să nu i se aducă strigoiul pe cap.

Așa zicea și popa.

Era năcăjit popa Furtună că nu s-a oprit și el la moară, ca să fi putut vedea cu ochii lui cele petrecute, căci așa lucru nu în toate zilele se poate vedea.

¹ În text : *Popic*.

— Nu se poate ! grăi el hotărît. Poți să-l întinzi pe perini de mătase, să-i aprinzi o mie de luminări, dacă a murit fără luminare, n-o să-ți vie oameni la priveghie și popii n-au voie să-l prohodească, nici să-l îngroape în pămînt sfințit, poți să-i dai pomeni peste pomeni, dar n-o să ți le primească nimeni.

— Asta e treaba mea ! îi răspunse Busuioc.

— La asta nu te pricepi tu, îi întîmpină popa. Dacă Dumnezeu ar fi vrut să i se facă toate, l-ar fi lăsat să moară cu moarte firească.

— Se-ntîmplă cîteodată și lucruri pe care nu le-o fi vrînd Dumnezeu, grăi Busuioc și-l lăsa pe popa cu soră-sa.

Era mojie Busuioc, cînd îi sărea țandăra.

Dar și popa era îndărătnic, cînd se supăra.

— Să-i facă ce vrea ! grăi Vica, dar eu plec și nici nu mă mai întorc pînă ce nu vor fi măturat casa-n urma mortului.

— Ba tu rămii, zise popa, și plecă și el să-i arete lui Busuioc că tot nu va face precum voiește el.

Și peste un ceas tot satul știa că Busuioc s-a pus în pizmă cu Vica și cu popa Furtună și că popii nu vor nici să-l prohodească pe Pupăză, nici să-l îngroape în pămînt sfințit.

X

La cîmp, secărătorii culcau ca mai nainte lanul în brazde lungi, adunau brazdele, strîngeau snopii și Șofron clădea crucile.

Veni apoi și popa să se puie la cale cu oamenii.

Iorgovan, care-n tot timpul fusese liniștit, și oarecum aspru, începu să rîză dușmănește cînd află că popa o ia și pe Simina la Socodor.

Simina își ridică cu îndărătnicie capul.

Aşa-i găsi vestea despre cele petrecute la moară.

— Maşina l-a frînt pe Pupăză de l-a făcut, mare minune cum l-a făcut !

— Ei ! şi ? întrebă Iorgovan.

Nu înţelegea el că atît numai poate să fie destul spre a-l scoate pe om din ale lui.

Cînd el plecă dimpreună cu popa, ca să vadă cu ochii săi, Simina făcu o mişcare, ca şi cînd ar fi voit să-l oprească. Îi era frică, singură nu ştia de ce : nu voia să-l ştie aproape de locul unde un om a murit cu moarte năprasnică, nu să-l ştie văzînd roatele care l-au strivit pe acel om, nici omul, nici locul, şi parcă-l vedea mereu pe el în roate şi simţea că, dacă ea însaşi le-ar vedea, nu s-ar mai putea stăpîni, ci s-ar arunca orbiş în ele.

N-avea însă Simina de ce să se teamă.

Sosind la moară, el se uită la mort.

Era Pupăză, tot acel Pupăză pe care-l ştia din copilărie, care-l purtase-n cîrcă, pe care atît de adeseori îl năcăjise şi care pe el nu l-a năcăjit niciodată.

El se întoarce spre maşină.

Chinga, roatele şi dulapul erau pline de sînge : vedea că aici s-a petrecut lucrul. Dar nu înţelegea Iorgovan cum au putut roatele aceste să-l răsucescă pe Pupăză, încît să-i stoarcă viaţa din carne şi oase. Căci grozav de ţeapăn îi părea lui întrată viaţa în carnea şi-n oasele omului.

Maşinistul îi arată cum l-a apucat roata pe Pupăză, cum l-a aruncat în celelalte roate şi cum i-au sfărîmat aceste oasele.

Acum Iorgovan înţelegea, vedea cu ochii ; se întoarce iar spre mort, ca să vadă şi-n aievea.

Era Pupăză şi era mort ; dar era mort şi nu mai trăia : asta se-ntîmplă-n toate zilele ; asta o pot toţi oamenii !

El se mai uită o dată la roate, apoi se depărtă dus ca să nu le mai vadă, și tot le vedea mereu stînd tăcute, nemișcate, pline de sînge și ademenitoare în osiile lor de fier.

Simina se uita în calea lui.

Venea drept, cu capul sus, cu pasul ușor, iar ochii nu îi mai erau ascunși sub genele dese, ci se aruncau îndrăzneți în lume : acesta era feciorul lui Buisuoc bogătoiul, omul mîndru și încrezut în el, care nu se sfiește niciodată.

„Eu nu pot pleca, grăi Simina. Nu pot eu să-l văd așa și să mă depărtez.“

O lovise greu acest om, dar simțea că, dac-ar călca-o în picioare, ea ar săruta călcîiul ce-o apasă.

Ea se uită și iar se uită la el, cum te uiți la omul pe care ai voi să-l siluiești a intra în voile tale.

— Iorgovane ! îi zise ea în cele din urmă încet, tu ai mințit aseară și minți și acum.

— Eu ? îi răspunse el zîmbind. Am o deosebită slăbiciune de a minți, și dacă i-ar veni dracului pofta să mi se puie călare în spete, zău, m-aș făli că eu l-am călărit pe el. Pagubă numai că dracul nu are poftă !

— Ba are dracul poftă, mare poftă ! îi întîmpină ea. Știi tu că e vorba că eu să plec mîne de aici ?

— Știu, răspunse el.

Simina tăcu. O durea nepăsarea cu care el rosti acest cuvînt și-i venea să se depărteze iar de la dînsul.

— Iorgovane ! îi zise apoi peste puțin cu amărăciune, dar liniștită ca totdeauna. Tu știi ce faci și-i fi avînd cuvintele tale, și nu te mai întreb ce s-a întîmplat de te-ai făcut cum ești. Nu crezi tu, însă, că lucrul ăsta trebuia să fie făcut altfel ? nu simți tu că rușinea mea e mai mult rușinea ta ? !

— Aşa mi-e pofta ! îi răspunse el, rîzîndu-i în faţă.

— Şi dacă te-ai pomeni că eu nu voiesc să plec ?! îi zise ea îndărătnic.

Iorgovan se uită spăriat la dînsa.

— Şi dacă taică-tău zice să pleci ? o întrebă el.

— Nu zice !

— Dar vrea !

— Tocmai pentru că voieşte, trebuie să fac după cum mă trage inima mea şi mă povăţuieşte gîndul meu, zise ea. E vorba de viaţa mea, Iorgovane, de norocul meu şi nu voiesc să blastem pe nimeni : mai bine să mă căiesc toată viaţa.

— Rămîi, soră ! grăi el, rîzînd iar. Eu te-am adus şi trebuie să te ţiu. Tot omul să poarte beleaua pe care şi-a luat-o din draga lui voie !

— Îih ! grăi Simina şi se întoarce înscîrbită de la dînsul.

Scîrbă îi era Siminei, nu însă de el, ci de sine în-
saşi : de el îi era groază.

XI

Seara era priveghie la casa lui Busuioc, iar la priveghie se cere voie bună şi multă gălăgie.

Şi era gălăgie la casa lui Busuioc.

Ţinuse Busuioc să se ştie că moare cu cinste cine a trăit la casa lui şi să-i arete popii că poate el, cînd vrea : casa era plină de oameni, popii erau gata să-l prohodească pe mort, iar de pomană — gri-
jea lui.

Însă nici popa nu stătuse cu mîinile în sîn.

Mortul nu era întins în casa cea mare, ci jos într-una din odăile slugilor ; Vica, stăpîna casei, şedea

înfundată într-un iatac și nu voia să știe de nimic ; groapa nu se săpa înlăuntrul morminților, ci tocmai la șanțul de împrejmuire ; popii ziceau c-o să-i facă prohod, dar prohodul nu era decît o molitvă de iertăciune ; iar bocitoare nu găsise Busuioc, căci femeile sînt fricoase. Oamenii jucau dar cărți, se băteau în palmă cu cîrpa împletită, spuneau povești, rîdeau din cînd în cînd ; dar popa zisese că lucrul acesta nu poate s-aducă noroc, iar popa era popă : ei le făceau toate la porunceală și cu frică, uitîndu-se mereu la ușa și la ferestri, ca să vadă dacă nu cumva se ivește fie ucigă-l-toaca, fie vrun strigoi, ca să le ceară socoteală pentru gălăgia ce-o fac.

Nimeni însă mai mult ca Busuioc nu simțea că nu sînt a bine cele ce se petrec : era frînt și muiat, atît de mîhnit, încît Neacșu se uita cu milă la el și nu se mai îndoia în sufletul lui că Pupăză i-a fost frate.

Hotărîndu-se a intra la mort, pădureanul își scutură picioarele, își netezi părul și-și puse pălăria jos lingă ușa ; dar el se opri cuprins de sfială în prag.

Era singur mortul : nimeni nu ședea la dînsul, nimeni nu-l bocea.

— Să-i deie Dumnezeu odihnă ! grăi Neacșu, făcîndu-și cruce. Iartă-mă, Doamne, dacă-ți calc voința, adause apoi peste puțin și întră, luă un scaun și se așeză într-un colț al casei.

Nu putea el să vadă casa pustie : mortul acesta îi era parcă lui frate și cel mai apropiat om din lume.

Simina ședea pe un buștean de la capătul casei, dusă-n gînduri. Din cînd în cînd îi curgea cîte o lacrămă peste obraz ; ea o lăsa să se usuce pe el.

Într-o casă era mortul, într-alta Busuioc, iar într-alta Vica, și Iorgovan nu era nicăiri.

Întorcîndu-se de la cîmp, el a stat cît a stat, apoi s-a dus. Era vorba că s-a dus la moară, ca să vadă

cum stau lucrurile acolo. Îl aștepta Simina, îl aștepta mereu să se întoarcă și, precum îl aștepta, inima i se strîngea tot mai tare și pămîntul tot mai tare-i ardea sub picioare. Ce face el ? unde se află ? de ce nu se mai întoarce ? nu cumva i s-a întîmplat ceva ? sfinte Doamne ! nu cumva i s-au urît zilele ? Trebuia să-l vadă și să nu-l mai scape din preajma vederii sale.

Ea-și șterse lacrămile și se ridică.

Dar unde să plece și cum așa fără de veste ?

Bătrînul era la mort. Ea nu putea să între la el, n-avea în ea destulă inimă să vadă acum un mort întins pe masă.

Șofron stetea-n ușa grajdului răzămat de ușchior.

Ea se duse drept la el.

Șofron se cutremură cînd o văzu apropiindu-se de dînsul.

— Șofroane, îi zise ea, dacă ar fi să mă caute taica, spune-i că mă întorc în curînd.

El o apucă de mîină, o strînse și o ținu cîtva, apoi întrebă :

— Unde vrei să te duci ?

— Tu știi. De ce mă mai întrebi ? De ce mă silești să ți-o spui ? ! răspunse ea înecată.

Șofron se uită lung la ea.

— Uite ! zise el. Am fost obraznic cu tine, dar să nu mă crezi așa. Nu știu de ce, dar atît de bine îmi pare că ai venit acum la mine, încît grozav de bine îmi pare. Lasă că mă duc eu și ți-l aduc. Știu eu ce-i asta, Simino ! adăugă apoi depărtîndu-se.

Simina își acoperi fața cu amîndouă mîinile și intra înecată de plîns în grajd.

Șofron în fugă se duse și în fugă se întoarse.

— Nu vrea să vie, grăi el amărît.

Simina-și șterse lacrămile.

— Unde se află ? întrebă ea.

— Aici, la un loc.

— Unde ?

— Nu poți tu să te duci acolo.

— Unde ? !

— La birt, îi răspunse el turburat.

Simina se îndreptă, făcu o mișcare, ca și când ar voi să se întoarcă, apoi întrebă cu sfială :

— Îi este aceasta un obicei ?

Șofron nu era dintre oamenii care înțeleg și ceea ce nu li se spune, dar era om cu multă inimă și simțea, când nu putea să înțeleagă.

„Da ! da ! îi este un obicei. Îi place să meargă la birt. Și dacă întră o dată, nu mai e chip să-l scoți.“

Asta era răspunsul care-i dedea brînci.

— Nu-i adevărat ! strigă el îndărătnic.

— Ce nu-i adevărat ? îl întrebă ea mirată.

— De un an, de când sînt aici, o singură dată l-am văzut și pe el la chef și acu de a doua oară.

— Haide ! haide ! zise ea plecînd înainte. Haid, ca să nu mă duc singură !

Șofron plecă cu pas hotărît în urma ei.

Iorgovan petrecea.

Într-o odaie retrasă de la birtul cel mare ședeau cinci inși împrejurul unei mese încărcate cu sticle și păhare de tot felul, unele pline, altele răsturnate. Iorgovan era singur pe o canapea din fund ; la dreapta lui ședea Vasilică, scrietorul notarului, la stînga Șarica, o fată de aci din Curtici, pusă sus pe colțul mesei, între sticle și păhare. La ușa odăii cîntau cinci țigani, iar Buczy Árpád, un prieten de școală a lui Iorgovan, juca în mijlocul odăii un cear-daș cu Borișca, o altă fată de aci din Curtici.

Iorgovan bătea mereu din palme, șuiera ceardașul și era vesel.

Un chelner veni să-i spuie la ureche c-a trimis taică-său sluga să-l cheme acasă.

— N-am vreme ! răspunse el și-și urmă a-și pe-
trece. Am spus că n-am vreme.

Chelnerul ieși mulțumit de acest răspuns ; dar
peste puțin se ivi Șofron în ușă.

Iorgovan sări mînios în picioare, Șarica se dete
jos de pe masă, iar Buczy dete o dată din pîteni
și se opri în loc.

— Spune-i că nu mă duc ! strigă Iorgovan. Să
nu-mi strice cheful, că le dau dracului toate.

— Să-ți spun eu ție o vorbă și rămîi cît îți place,
grăi Șofron, apoi se duse la el și-i spuse încet că
Simina e afară și vrea să-l vază.

Iorgovan stete o clipă cam scos din sărită.

— Ei ! strigă apoi, dînd cu pumnul în masă. Foarte
bine ! Să vie și ea să petreacă cu noi. O aduc aici.

— Pe cine ? ! pe cine ? ! strigară ceilalți.

— O să vedeți voi, le răspunse el și ieși.

Simina se dete un pas înapoi, cînd îl văzu apro-
piindu-se cu pas șovăitor de dînsa, și parcă-i era
rușine de a fi venit.

— Haid, fă ! îi zise el apucînd-o cu brațul. Acum
e acum ! Acum ca niciodată !

Fata se simți cuprinsă de groază, dar nu încercă
să i se pună împotrivă, ci rămase sfiită înaintea lui,
ca prepelița ce se vede apucată fără de veste.

Șofron simțea că nu e de vorbit cu Iorgovan. E
însă mare treabă cînd' omul se știe tare.

— Lasă fata, grăi el apăsînd cuvintele, că e pa-
gubă de doi oameni ca noi. Nu e fata asta de
seama ta.

— Nu e de seama mea ? ! întrebă Iorgovan în-
torcîndu-se spre el. Cum așa ? ! Dar adecă ce cauți
mereu lîngă dînsa ? Ce vrei, mă ? ! strigă apoi pu-
nîndu-se drept în fața lui Șofron. Știi tu cine
sînt eu ? !

— Un ticălos ești, un om de nimic! răspunse Șofron.

— Șofroane! strigă Simina aruncându-se între amândoi. Haid, Iorgovane! urmă apoi stăruitor, haid să intrăm, să petrecem. Nu-l vezi tu că nu știe ce zice?

— Ticălos eu?! strigă Iorgovan voind s-o deie în lături. Stăi să vedem!

— Iorgovane! urmă ea, vrei tu să te pui aici la ceartă cu el? Haid, haid să intrăm.

— Care va să zică tu vrei să te duci cu el?! întrebă Șofron rece.

— Da! ea voiește! răspunse Iorgovan și o apucă iar cu brațul ca să o ducă.

— Șofroane! grăi Simina plecînd, tu vezi că trebuie.

Sosită apoi în pragul odăii retrase, fata se opri în loc și se uită la masa-nărcată, la țigani, la cei doi tovarăși, se uită la Iorgovan și la cele două fete, apoi își trase cu vîrful degetelor peste frunte. O apucase parcă un fel de amețeală, se uita parcă de sus într-un mare adînc și adîncul o trăgea spre el: grozavă îi părea plăcerea desfrîului ce-i răsărea din paharele răsturnate, din fețele țiganilor și din părul încîlcit al celor două fete.

— Dacă ție nu-ți este scîrbă de aceste, să rămînem, zise ea fricoasă, să rămînem și să petrecem.

Iorgovan se uită și el la masă, la cei doi tovarăși, se uită la Simina și la cele două fete, se uită la Șofron, care stetea ca un stîlp de piatră în dosul Siminei.

— Nu vreau! zise el muiat, apoi se întoarse și plecă șovăind mai departe.

Simina-l apucă de braț, ca să-l sprijinească, iar Șofron rămase-n urma lor, călcînd pe vîrful degetelor, ca să nu-i supere prin zgomotul pașilor săi.

Grozav se simțea de nenorocit și totuși îi părea bine.

— Lasă-mă! grăi Iorgovan peste puțin dându-se la o parte. Merg eu și singur.

— Dacă te supără, îi răspunse ea.

— Mă supără! grăi el, apoi se desfăcu, se mai duse cîțiva pași și începu în cele din urmă să plîngă.

Simina își acoperi iar fața cu amîndouă minile și se opri din drum, dar acu nu mai putea să plîngă.

Iorgovan se opri și el, se uită cîțva timp la ea, apoi deodată se lăsă căzut înaintea ei și-i sărută picioarele și pămîntul de la picioare.

Fata bătu îngrozită din palme și rămase o clipă cu minile-ncleștate.

— Haid, grăi apoi, plecîndu-se spre el, să-l ducem să-l culcăm.

Iar Neacșu, ieșind într-un tîrziu de la mort, s-a uitat în toate părțile. Fata lui! unde era fata lui? ce s-a făcut fata lui?!

Cînd Simina și Șofron se apropiau cu Iorgovan, bătrînul stetea în porțiță.

Ei se opriră.

— E taica, grăi Simina, du-te și-i spune să se uite prin curte, ca să nu ne vază nimeni cînd întrăm cu el.

Și Neacșu stetea de pîndă, în vreme ce sluga și pădureanca îl furară pe feciorul lui Busuioc în grajd, ca să-l ascunză.

— Taică, grăi Simina, după ce se văzu singură cu părintele ei. Tu vezi că mine nu putem pleca de aici.

Neacșu dete din cap.

Nu mai putea el să-și vază fata în casa aceasta, unde mortul e părăsit, stăpîna casei se pune în pizmă cu stăpînul și feciorul umblă rătăcit.

— Fata mea ! grăi el cu blîndețe. Tu știi că n-am vrut niciodată să calc voința ta, dar acum trebuie să fie cum zic eu.

— Nu pot, răspunse ea, nu că nu vreau ; nu pot. Mi-e frică, taică, mi-e frică, mă tem c-o să mă blasphem toată viața. Nu-l vezi tu unde a ajuns ? !

Vedea Neacșu. Dar ce-i păsa lui de feciorul lui Busuioc, bogătoiul din Curtici ? ! Avea el însuși o fată, una singură, ca puține în lume, și aceasta nu putea să mai rămîie aici.

— Haide ! zise el hotărît apucîndu-și o șuviță din părul cărunt, și blăstemă părul acesta.

— Rămîi tu ! îi răspunse ea, că tu poți.

„Vine, dacă mă vede pe mine plecînd“, își zise el.

„Rămîne, dacă vede că eu nu plec“, își zise ea.

S-au înțeles toată viața lor : cum să nu se înțeleagă acum, cînd se află în culmea vieții ? !

XII

„Trebuie să se și supere omul cîteodată, altfel ori se clocește, ori prinde mucigai.“

Aceasta era vorba cu care-și sfîrșea popa Furtună toate supărările.

Des-de-dimineată el era la Curtici și nu venise ca să-și ieie secerătorii : aceștia puteau să meargă și singuri, căci era acasă preuteasa și ea se pricepea la treburile gospodăriei mai bine ca dînsul. El era popă și trebuia să-și caute de popie : a venit cu patrahir, cu molitfelnic și odăjdii, ca să slujească și el la mortul de la casa lui Busuioc, fiindcă Busuioc îi era cumnat și casele lor erau una și aceeași casă.

Busuioc îl știa pe cumnatu-său și n-avea de ce să se mire, simți, cu toate aceste, că-l trece un fel de

junghi prin inimă, cînd îl văzu dîndu-se jos din căruță.

Ca nealțedăți, popa se dete așezat, iar nu pe sărite, la pămînt, apoi se scutură de prav și-și potrive hainele pe trup, ba tropoti chiar cu picioarele, ca să-și curățe încălțăminte, ceea ce el nu făcea decît la scările vlădicului — poate. Busuioc se uită îngrijat la el, dar nu numai că nu-l întrebă despre cele petrecute, ci ar fi voit să-l roage că deocamdată să nu-i spuie nimic. Avea destule pe capul lui.

Însă popa Furtună nu era omul care tace, cînd are ceva de spus.

— Nu ți-am spus ? ! grăi el cam răstit, după ce se văzu în casă.

— Ce mi-ai spus, cumnate ? întrebă Busuioc fricos.

— A intrat holera și la noi, răspunse popa. Ieri au murit doi și astăzi o să mai moară cîtiva.

Busuioc rămase cîtva timp înlemnit.

Să pună caii la căruță, să-i încarce pe oameni și să-i ducă de unde îi luase : acesta era gîndul care-l cuprinsese mai nainte de toate.

Însă ar fi trebuit să ieie o hotărîre, ca să o poată face aceasta, și acum, cînd îl avea pe Pupăză mort în casă și aștepta s-o mai vază și pe Simina plecînd, el nu mai putea lua nici o hotărîre. Și chiar dac-ar fi putut, nu l-ar fi lăsat popa, care avea douăzeci de lanțuri de pămînt, pe care voia să le secere cît mai curînd, ca să nu-l apuce toiul holerei cu ele în cîmp.

— Cum socotești tu, ce vrea Dumnezeu, grăi Busuioc și ei nu mai vorbiră despre aceasta.

Aveau ei și alte treburi.

Văzîndu-l pe Busuioc de tot mirat, popa și Vica se întreceau a umbla în voile lui : Vica stăruia să-l mute pe mort în casa cea mare, iar popa ținea să-l prohodească șapte preoți și să-i sape groapa în mij-

locul morminților. Însă Busuioc ridica mereu degetul și zicea că toate trebuie să rămîie așa precum sînt. Căci dacă nu face nimic, omul nu are de ce să se mustre.

Iară Iorgovan ședea înfundat în iatacul său.

Strivit de gîndul celor petrecute, el nu mai avea în el destulă putere, ca să deie față cu oamenii.

„Un ticălos, un nemernic!” așa-i zisese sluga și sluga putea să i-o zică aceasta.

Așa steteau lucrurile cînd Neacșu se gătea de plecare.

Oamenii porniseră încetul cu încetul la Socodor și el îi vedea depărtîndu-se într-un șir lung spre marginea satului.

Trebuia să plece și el — și neapărat că pleca, însă parcă uitase ceva.

Simina ședea pe bușteanul de la colțul casei și nu se mișca.

Îl văzuse pe popa dîndu-se din căruță, o văzuse pe Vica scoasă oarecum din ale ei, îl văzuse pe Busuioc de tot muiat cum era, îl văzuse pe Iorgovan întorcîndu-se cu ochii în pămînt de la grajd, o vedea întreagă această casă învrăjbită și nu putea să se miște din loc, nici să înțeleagă încăpățînarea tătîne-său.

Neacșu de mult acum își rupsese gîndul de a o mai face să plece cu el, dar simțea că în curînd ea va pleca în urma lui.

Și dacă totuși nu ar fi plecînd?!

El nu putea să-și ridice desagii de la pămînt.

Și totuși el trebuia să plece cît mai neîntîrziat, chiar acu să plece, pentru ca să nu se poată împăca cu omul ce-i desparte.

Și dacă totuși se împacă?!

„Atunci eu nu mai am fată!” răsună lung în sufletul lui.

Nu! nu! el avea fată, și fata lui era a lui.

„Cum i-o fi data! grăi el îndreptîndu-se. Ea are dreptate: cînd știi că moartea poate să te ajungă în tot ceasul, nu trebuie să-ți calci pe inimă. Și asta o știe omul.“

El se depărtă spre casele slugilor, ca să-și ieie ziua bună de la Șofron.

— Noroc bun să-ți deie Dumnezeu, îi zise el întinzîndu-i mîna.

Șofron strînse mîna și o ținu lung în a sa, ca și cînd ar fi voină să-l oprească, ca să-i mai spuie ceva.

Căci avea ce să-i spună, fiindcă sluga popii îi șoptise-n taină o vorbă.

— Care va să zică te duci la Socodor? întrebă el.

— Mă duc, răspunse Neacșu.

— Uite! grăi Șofron țîindu-l mereu de mîna, știi că la Socodor au murit mai mulți oameni de holeră?

Neacșu își scoase mîna dintr-a lui și rămase cîțva timp drept, înalt și cu fața uscată înaintea lui.

— Mai dă-mi și o luminare! grăi el apoi.

Șofron se-ntoarse în casă și-i aduse un colac și o luminare, căci colac și luminare de ceară se dau de pomană la morți, colacul pentru zilele vieții și lumina pentru ceasul morții.

— Dumnezeu să-l ierte! grăi bătrînul primind colacul.

— Dumnezeu să primească! îi răspunse Șofron.

Puindu-și apoi lumina-n sîn, bătrînul se duse cu colacul în mîna la fiică-sa.

— Eu mă duc, fata mea, îi zise el.

Simina se ridică, îi potrivi desagii pe umăr, apoi ieșiră împreună la uliță, mergînd tăcuți, el înainte, iară dînsa ceva-ceva în urma lui.

Cînd ea se plecă să-i sărute mîna, el îi sărută creștetul, apoi îi luă capul între mîni și se uită fericit în fața ei.

— Și dacă s-ar întîmpla să-ți fie de ceva, îi zise el, să-i spui băietului ăstuia și să nu-ți fie greu de dînsul.

— Știu, taică, îi răspunse ea.

Dup-aceea Neacșu se depărtă cu pas iute, ca să-i ajungă pe ceilalți, iar Simina rămase privind în urma lui și așteptînd ca el să se mai uite o dată înapoi; el însă se ducea drept în calea lui și s-a dus pînă ce nu s-a pierdut din preajma vederilor ei, lăsînd-o pe dînsa răzămată de stîlpul de la poarta casei lui Busuioc bogătoiul.

XIII

În drumul Aradului, la mijlocul pusteii Tövisegy-láz, este o fîntînă largă și adîncă, cu două cumpene, două șgheaburi lungi, unul așezat pe picioare, pentru vite, altul pus jos, pentru oi, și două găleți, una în fîntînă, iar cealaltă atîrnată-n aer, clătînîndu-se mereu și scîrțîind din cînd în cînd sub bătaia vîntului.

E zi de duminică, grînele sînt strînse și duse, pusta și șesul în lung și în lat e o pustie deșartă, închisă din toate părțile între valuri de apă ridicate de arșița soarelui de miazăzi în văzduh. Pe ici pe colo se ivește mai pe aproape, mai pe departe, cîte un copac, cîte o cumpănă de puț, cîte o casă, cîte un turn de biserică, năluciri neastîmpărate, cufundate acum în apă, întoarse apoi cu susul în jos și aruncate iar în aer, după cum se schimbă vîntul și după cum se mută ochiul. Din cînd în cînd vîntoasele se dau vîrtej, adună paie, și frunze și prav,

le ridică volbură naltă în aer, și se duce, se duce, stilpul frământându-se peste cîmp și de-a lungul pravului de pe drum pînă ce nu se sparge de-i zboară fărămăturile în toate părțile. Apoi o nevăstuică își iese din gaura pusă-n margine de drum, se pune-n două labe, se uită ca o păpușă isteată împrejur și iar — vîșc ! intră la adăpost.

În vîrfurile cumpenei de la puț șede o cioară pribegită și cîrăie din cînd în cînd a pustiu, iar în dreptul stilpilor este un car cu doi boi legați la proțap.

Și de mult trebuie să steie carul acesta aici, căci abia a mai rămas înaintea boilor cîte o fărămătură din cocenii de porumb și ei o adună cu limba, o risipesc iar și iar, și iar privesc cu ochi mari cînd la cocenii din car, cînd la șgheabul cu apă clocită.

În car e culcat un om cu o doniță lingă el : nu doarme, nu e mort, ci zace.

Busuioc se-ntoarce de la Arad, și Iorgovan mîină caii cei buni de le rămîne pravul cale de trei pușcături în urmă.

„Stăi !“ voiește Busuioc să zică, văzînd bietele vite chinuite.

— Mîină, Iorgovane, mîină mai iute ! zice el, cînd vede și omul.

Ce a văzut el în drumul lui să nu vază nimănui și nimeni să nu simță ce a simțit el.

E grozav lucru moartea, mai grozav e moartea năprasnică și mai grozav moartea între străini, dar moartea în margine de drum, la loc neumbrit, asta nu poate să fie cu voia lui Dumnezeu.

Și el, Busuioc, bogătoiul din Curtici, și-a trimis feciorul cu două căruțe, cale de două zile, ca să i le aducă încărcate de oameni în drumul acesta.

Sosind acasă, el îl găsi aici pe popa, care-l aştepta cu nerăbdare, ca să-l vestească despre moartea lui Neacşu.

Iorgovan rămase ca lovit de trăsnet.

— Nu se putea altfel, grăi Busuioc rîzînd. Asta de sine se înţelege ! Ce holeră ar fi aceea, care i-ar lăsa neatinşi pe oamenii mei ? ! Şi mai ales pe Neacşu. E bun Dumnezeu, grozav de milostiv !

Grăind aceste, el se plimba mereu în sus şi în jos, şi iar în sus şi în jos, în vreme ce popa sta la o parte şi-l privea cu un fel de mulţumire, căci era mulţumit popa totdeauna cînd se petrecea vrun lucru deosebit.

— Bine ! a murit şi o să-l îngropăm, grăi Busuioc în cele din urmă oprindu-se în faţa cumnatului său. Dar cu fata cum rămîne ?

— Mai ştiu şi eu ? îi răspunse popa. Te uiţi la mine parcă eu l-aş fi adus aici. Cînd l-ai trimis pe Iorgovan după secerători, ştiai prea bine că s-a ivit holera : nu ţi-a păsat atunci ; nu-ţi pese nici acum. Moare cine n-are zile.

— Eu însă, strigă Busuioc răstit, nu mai am zi bună în viaţa mea, dacă fata rămîne pe drumuri.

— Tu ştii cum ţi-e, grăi popa, aici să nu mă pui pe mine judecător.

Şi iar se plimbă Busuioc în sus şi în jos.

— Iorgovane ! grăi apoi oprindu-se în faţa feciorului său. Nu pentru că vrei tu, nici pentru că doresc eu, ci fiindcă aşa e rînduit de la Dumnezeu. M-ai înţeles ? !

Iorgovan se cutremură în tot trupul.

— Nu ! zise el umilit, s-o lăsăm aceasta.

Busuioc se depărtă fără ca să-i bage cuvintele în seamă şi se duse la Vica.

Peste puţin toată casa ştia că Neacşu a murit, dar nimeni n-avea voie să i-o spuie aceasta şi Si-

minei. Vica ținea ca fata să nu afle nimic și să rămîie la Curtici, pentru ca nu cumva să se-mbolnăvească și ea ; popa îi spusese chiar că Neacșu e bine, și nu îndrăznea nimeni să mai spuie că nu este adevărat ceea ce a spus popa.

Simina se obicinuise a umbla ca-ntre ouă și cuțite : de patru zile, de cînd se depărtase taică-său, era ca roabă în casa lui Busuioc. Umilită-n gîndul ei prin ceea ce făcuse, cîteva ceasuri după plecarea lui Neacșu își adunase trebșoarele, ca să plece și ea în urma lui, însă mai era și Vica la mijloc. „Îmi alungă fata de la casă !“ striga Vica de cîte ori Simina voia să plece ; „Îmi nenorocește băietul“, striga ea de cîte ori își vedea feciorul mereu cu ochii în pămînt. Iar Simina n-avea în ea destulă vîrtute, ca să-și calce pe inimă, nu putea să plece cu gîndul că-i rămîne o casă învrăjbită în urmă.

Era obicinuită Simina să umble ca-ntre ouă și cuțite, dar acum viața îi părea totuși prea nesuferită. Vedea că s-au schimbat toate fețele, că toți o ocolesc, că ceilalți vorbesc din cînd în cînd pîn ascuns și se frămînta mereu să-și deie seamă ce oare s-a petrecut. Un lucru știa numai, că schimbarea în fețele și în purtările oamenilor e de cînd a sosit popa la casă și-și aducea mereu aminte ziua în care a rămas ea singură la crucea de grîu, în mijlocul miriștii țepoase.

Dar cu toată strășnicia Vichii, aceasta nu putea să ție mult.

Era la casa lui Busuioc un om care le îndrăznea toate.

Aflînd despre moartea lui Neacșu, Șofron își luă pălăria din cap și o puse în cui, apoi se duse s-o caute pe Simina, acum, degrabă, fără întîrziere.

El o găsi jos la spălătoare și-i făcu semn să iasă, ca și cînd o ar fi chemat Vica.

În mijlocul curții, el o opri din drum.

— Simino, îi zise, ce neamuri ai tu ?

— Un văr și o mătușă acasă la Zimbru, îi răspunse ea mirată, și un alt unchi aici la Cherechi. Nu-l cunosc, dar taica vorbește adeseori de el. Dar de ce mă întrebi ?

— A murit taică-tău, grăi Șofron așezat.

— Taica ! a murit ? ! șopti ea.

Înțelegea bine, nu se îndoia că e mort, când i-o spunea Șofron, dar cuvîntul acesta, mort, îi suna a gol în ureche, nu putea să și-l închipuiască mort pe tatăl ei, nu-l vedea, nu-l simțea mort.

— Și cum a murit ? întreabă ea fricoasă.

— De coleră.

— Și nu știi cum a murit de coleră ?

— Nu știu, răspunse el, știu numai că luminare avea la dînsul.

Simina ridică mîna și-o trase peste frunte și începu a se freca între sprîncene.

Nu era cu puțință !

Aici la loc străin, așa cum a plecat, singur și părăsit, el nu putea să moară.

Și totuși era mort.

— Ce trebuie să fac eu acum ? întreabă ea.

— Nu prea știu nici eu, răspunse el. O să întrebăm vreo babă. Acum du-te și-ți despletește părul, iară eu mă pun călare, mă duc la Cherechi și pînă la miezul nopții mă întorc cu unchiu-tău la Socodor, ca să-l scalde și să-l întinză de priveghie. Pîn-atunci vino și tu ca să-l bocești.

— E bine așa ? !

— Bine ! îi răspunse Șofron și grăbi spre casă, pentru ca să-și ceară bani și un cal de la Busuioc.

Simina rămase privind în urma lui.

Scăldat ! întins pe masă ! privegheat ! bocit — tatăl ei ! bocit de dînsa ? !

Ea îl vedea, acum îl simțea mort.

— Șofroane ! strigă dînsa plecînd în urma flăcăului, nu te duce ! Să meargă vrun altul. Tu nu mă poți lăsa pe mine singură.

Șofron se opri.

Așa era : el nu putea s-o lese pe dînsa singură.

Ea înaintă spre el un pas, doi pași, cîțiva pași, apoi se opri și scoase un țipet sfășietor.

— Unde-l întindem pe taica ? ! Unde-i facem priveghea ? !

— La mine în casă ! îi răspunse popa grăbind la dînsa.

Simina îi sărută mînile, apoi începu să plîngă și urcă, despletindu-și părul, scările casei.

XIV

Nouă săptămîni de zile Simina nu și-a împletit părul, nouă săptămîni de zile în toate serile ea și-a încheiat rugăciunea cu cuvintele : „Iartă, Doamne, greșelile mele și-i dă lui odihna morților fericiți !“

Popa l-a îngropat, i-a făcut pomenile, i-a citit iertările, i-a ținut în casa lui fata — popa ? nu ! preuteasa, căci popa era popă și trebuia să-și caute de popie.

În zădar stăruia Vica, în zădar unchiul de la Cherechi, în zădar mătușa de la Zimbru : Simina nu putea să plece de la Socodor, nu putea să-l lese pe mortul ei singur. Nu plîngea nici pe față, nici în ascuns, nu se ducea nici în cimitir, ca să-i ude mormîntul cu lacrimi, dar stetea și voia să steie în satul acesta. Și de cîte ori o încerca gîndul de a se depărta, ea se trezea pe dealul din Zimbru, mai sus de biserică, între crucile mari vopsite în fel de fețe, și-l vedea cu ochii, viu îl vedea, puindu-și bățul pe

țelină, și îl auzea grăind : „Vezi tu, aci, tocmai aci este înmormîntat bunicu-tău, aici i-a fost groapa, s-a prăpădit, l-au călcat oamenii, dar aici a fost, și colo a bunichi-ti. Iar aici e înmormîntat taica !” răsuna lung în sufletul ei, și ea rămînea.

Și dac-ar fi vrut să se ducă, n-ar fi lăsat-o preuteasa, căci era singură preuteasa, și mai nainte de a fi venit Simina la casa ei, ea nu știuse cît e de rău de a fi singură.

Și totuși, tot preuteasa i-a adus aminte c-a rămas pustie casa din Zimbru și că trebuie să-și caute alta.

Se peptena Simina și preuteasa se uita la părul ei.

— Greu se descurcă ! zise ea și luă peptenul și peptenă părul și începu să-l împletească.

Simina simțea că o năpădesc lacrămile, dar nu zicea nimic : odată trebuia să fie împletit.

Apoi au început amîndouă să plîngă, și au plîns, și au plîns, pînă ce n-au încetat a mai plînge.

— Și apoi, Simino ! grăi în cele din urmă preuteasa, de la Curtici la Socodor nu e cale lungă. Așa, din duminică în duminică tot o să ne mai vedem noi.

„Pui de cuc în cuib de cioară ! Simino ! fata mea !” răsuna în sufletul Siminei.

— Pîn-atunci o să mai treacă multă vreme ! răspunse ea cuprinsă de frică, dac-o fi vrodată și asta.

— Vine Busuioc duminică !

Simina-și plecă ochii și tăcu.

„Duminică ! Acum duminică ? !”

Știa dînsa ce voiește Busuioc și se obicinuisese cu gîndul că așa are să fie ; el însă îi venea prea în curînd. Trecuseră două luni de zile de cînd n-a mai avut timp de a se gîndi la aceasta și acum nu mai putea, parcă, să-și aducă aminte de cele petrecute.

Seara, mai nainte de a fi adormit, ea stete mult timp trează și dusă cu gîndul în trecut și în viitor.

Ea însăși le-a făcut, le-a simțit și le-a suferit toate, dar acum, privindu-le cu ochiul ei limpezit în durere, parcă nu le mai credea : gânduri și simțiri se așezaseră cu totul altfel de cum au fost în sufletul ei și, de câte ori se gîdea la Iorgovan, obrații i se umpleau de sînge și o pornire de neîndurare îi trecea prin suflet.

Precum pohoiul surpă, dărîmă, ia, duce și nămoleşte, tot astfel și durerea mare curăță sufletul ; precum după pohoi abia pe ici pe colo se mai zăresc urmele celor foste, tot astfel și după durerea covîrșitoare, depărtate ni se ivesc și acoperite în uitare cele simțite mai nainte ; dar precum pe urma pohoiului de primăvară crește iarbă verde, tot astfel și durerea mistuitoare lasă în sufletul tinăr o nouă sete de viață.

Cîtă nebulie, cîte dureri pe urma ei ! și totuși, simțindu-se cumințită, Simina începu să plîngă. Era trezită din aiurirea ei, dar pierdut îi era și farmecul vieții, și de câte ori se încerca să reînceapă povestea curmată, îi răsunau și iar îi răsunau în ureche vorbele :

„Pui de cuc în cuib de cioară ! Simino ! fata mea !“
Nu ! Prea era în curînd.

Îi trebuia timp, ca să se mai gîndească.

Și totuși ea nu se simțea destul de tare în ea, ca să se pună împotriva voinței lui Busuioc.

„Eu am o mătușă, grăi dînsa, și un unchi ; să văd ce zic aceștia ; să mă ceară de la dîșii.“

XV

Popa Furtună se făcuse om așezat.

Nu-i vorbă, tot mai mergea el la vînătoare, tot mai mîna caii, tot mai ținea la prepelicarul lui, însă parcă nu-i mai priia nimic.

Mult ar fi dat să-l poată face viiu pe Neacșu.

El nu era de vină c-a murit, dar tot ar fi fost mai bine să trăiască ori, dacă-i era data să moară, să fi murit la el acasă.

Cu toate aceste, Simina, fiica mortului, era în casa lui, și de câte ori o vedea, trebuia să-și aducă aminte de răposatul ei părinte.

Și oriunde se duce, popa Furtună nu putea să scape de Neacșu, fiindcă Busuioc, cumnatu-său, era om știut de toată lumea : și cine oare n-ar fi voit să știe dacă este ori nu adevărat că Busuioc și-a pus în cap să-și ieie o pădureancă noră în casă ?

Mai ales rudeniile cele multe ale lui Busuioc erau foarte nedumerite.

Unii erau de părere că bine face Busuioc, fiindcă e om cu stare, n-are nevoie de noră cu zestre și nu este pe lumea aceasta lucru mai bun decât dragostea între nevestă și bărbat. Dar, mai presus de toate, Simina era frumoasă, și nora frumoasă e podoaba casei.

Alții erau însă de părere că Busuioc nici nu voiește în adevăr să-și însoare feciorul, dar n-are-ncotro, fiindcă Iorgovan e stăpîn în casă, el face tot ceea ce voiește. Și nici nu se putea să fie altfel. Iorgovan ăsta, ce era el, dacă e vorba ? Nici plugar, nici om de carte ! Umblase cît umblase la școală, pînă cînd n-a pierdut rostul plugăriei, apoi cînd a văzut că e lucru greu cartea, iar s-a apucat de plugărie, adecă, la drept vorbind, a rămas de gură-casă pe acasă.

Iar alții știau că nici Iorgovan nu ține s-o ieie pe Simina de nevestă : cum ar și putea un om ca dînsul să se îndrăgească de o pădureancă ? Ea însă l-a momit cu farmecile ei, îl ține de scurt, i-a mai murit apoi și părintele și Iorgovan, milos cum e, nu mai putea să scape de dînsa.

Popa Furtună ştia că toate aceste nu sînt adevărate ; el însă dedea din umeri şi zicea că nu ştie nimic. Le dedea tuturora dreptate, ca să scape de dînşii.

Un singur lucru ştia el : că dacă n-ar fi murit Neacşu, Busuioc nu s-ar fi plecat la voinţa feciorului său, şi că niciodată Iorgovan n-ar fi stăruit înprotiva voinţei tătîne-său.

De aceea, de cînd cu moartea lui Neacşu, popa Furtună se ferea de a vorbi fie cu Busuioc, fie cu Vica, fie cu Iorgovan despre Simina.

Busuioc o simţise aceasta şi, la început, parcă prea puţin îi păsa. El însă era deprins să ceară sfatul cumnatu-său în toate treburile şi încetul cu încetul se nedumeri.

— Ei ! spune, grăi el în cele din urmă, vorbeşte şi tu odată : ce zici ?

Popa se uită zîmbind la el.

— Ce mă mai întrebi ? îi răspunse. Parcă tu poţi să faci altfel decît aşa, precum te bate pe tine capul ! Măcar o dată în viaţa ta, acum cînd e vorba de însurătoarea feciorului tău, fă ce ştii.

— O iau în spinarea mea ! grăi Busuioc, şi de aici înainte lucrul era hotărît.

Cît pentru Iorgovan, el trăia pe aşteptare.

Era învrăjbit cu el însuşi şi firea şi dorinţele i se schimbau pe ceas, pe minut. Simţămîntul de strîmtorare însă care îl cuprinsese atunci la Zimbru, cînd Neacşu se învoise ca să plece cu Simina la Cîmpie, mai ales acest simţămînt îl stăpînea mereu. N-ar fi voit şi n-avea în el destulă vîrtute ca să nu voiască.

Îşi aducea aminte de cele petrecute, de vorbele ce grăise atunci noaptea, de mînia lui Şofron, de mîhnirea lui Neacşu, de hotărîrea Siminei, îşi aducea aminte de beţia sa şi de moartea lui Neacşu ; era

preste putință ca el să mai poată privi după toate aceste în ochii Siminei fără ca s-o urască.

Nu ! aceasta nu se putea !

Simțea în el că dacă Simina i-ar aduce aminte cu un singur semn măcar de cele petrecute, el ori s-ar tîrî ca atunci noaptea la picioarele ei, ori ar trebui să închiză ochii și s-o omoară.

Și totuși el nu putea altfel, îi era preste putință să-și rumpă gîndul de dînsa.

Adeseori, cînd îl vedea pe Șofron căutîndu-și liniștit de treabă, se pomenea că privește cu un fel de sfioasă uimire și parcă-i era frică de dînsul.

Știa că o iubește pe Simina, știa că dînsa nu-l iubește pe el, și gîndul că s-ar putea să-l iubească vreodată nici nu intra în mintea lui. Însă tot atît de bine știa Iorgovan că Simina ține la Șofron mai mult ca la un frate mai mare și că Șofron le știa toate. Era preste putință ca el să nu-i zică Siminei : „Ferește-te de ticălosul care astăzi te-a batjocorit, iară mîne îți sărută pămîntul de la picioare“.

Și totuși el nu putea altfel.

Plecînd dar la Socodor, Iorgovan nu era în voie de nuntă, iar Busuioc o simțea și el aceasta și-i venea să-l certe.

Întrînd în curtea popii, Iorgovan începu să tremure în tot trupul, iar cînd dete față cu Simina, vederile i se împăinjeniră și-i venea parcă să amețească.

Busuioc îl vedea și numai cu anevoie se mai putea stăpîni.

Cînd apoi preteasa-l apucă la o parte și începu să-i vorbească despre neamurile Siminei, el se făcu rece ca sloiul de gheață.

Atît i-ar mai fi lipsit ! N-avea oare el însuși destule neamuri ? !

Dar nu-i intra lui Busuioc în cap gîndul că o fată rămasă pe drumuri ar mai putea să steie în chib-zuiri, cînd el o pețește pentru feciorul său.

Nazuri muieresti !

— Zi-i să vie-ncoa ! grăi el aspru și începu a se plimba prin casă.

Lucrul ăsta trebuia s-ajungă odată la capăt.

Peste puțin Simina intra și rămase cu capul plecat înaintea lui.

— Simino ! îi zise el cumpănind vorbele, pentru ca nu cumva să pară prea de tot doritor de a-i fi socru. Cum rămîne cu tine ? Mai stai aici, te duci la unchiu-tău ori vii să stai viața toată la casa mea, unde atît de mult ești dorită ?

Simina își ridică capul, își trase cu mîna stîngă peste frunte, ca să-și scoată cîteva fire de păr din față, apoi rămase o clipă nemișcată.

Știa cu cine vorbește : acum nu mai putea să rămîie aici, și-i era foarte greu să plece.

— Deocamdată, răspunse ea plecînd iar ochii, o să mă duc la unchiul.

Busuioc rămase ca trăsnit din senin.

La asta nu s-a așteptat.

Cum rămînea el față cu lumea, față cu rudele lui ? !

Îi venea să-și înfigă ghearele-n carne.

Simina-și ridică iar ochii și-l privi ca și cînd ar fi voind să-l întrebe dacă mai are ceva de zis.

— Nimic, grăi el. Voiam numai să știu. Deocamdată voiești așa. O să ne vestești, cînd vei fi voind altfel.

— Da ! îi răspunse ea încet, apoi se plecă, îi sărută mîna și ieși cu pas domol.

Iorgovan o aștepta în pridvor.

Ea trecu răpede înainte, ca omul ce n-are timp de a mai sta de vorbă.

El i se puse neclintit în cale, și cîtva timp ei rămăsă privind cu încordare unul la altul.

— Ce-i ? ! întrebă el.

— Nimic nu e ! îi răspunse ea strîmtoată.

— Ceva este, grăi el, ceva, ce s-a pus între mine și tine. Vorbește : fii cum ai fost odinioară ; vorbește-mi fără de milă, cum i-ai vorbit atunci lui Șofron. Dacă n-a perit el atunci, n-o să pier nici eu acum.

— Eu nu știu ce vrei tu să zici, îi zise dînsa turburată.

— Voiesc să zic că atîta om ca Șofron sînt și eu !

— Lasă-l pe Șofron !

— Eu îl las, grăi el cu patimă, dar nu te lasă el pe tine !

Simina se îndreptă, se uită aspru în fața lui, apoi începu să rîză.

— Știi că mi-e frică de tine, zise ea încet. Spune-mi că te omori ! Fă-ți obiceiul ! Tu știi că cu aceasta mă poți muia de mă tîrăsc la picioarele tale. N-ai decît să vrei, și mă dau în placul tău.

Grăind aceste, ea se întoarse ca să se depărteze.

— Ce-ți pasă ție acum, dacă mor sau nu ! strigă el.

— Apoi da ! grăi dînsa întorcîndu-se iar spre el. Tu mori o dată, ca să mă omori pe mine în fieștecă ceas, și mie prea puțin îmi pasă. Tu vorbești de Șofron ? ! adause ea aspru, tu ? ! Șofron e om, Iorgovane !

Ea se depărtă înspăimîntată oarecum de cuvintele ce grăise.

— O să vezi tu că și eu sînt om ! grăi Iorgovan într-un tîrziu, ca deșteptat dintr-un vis. Pot eu să trăiesc și fără de tine. Ba nu pot, nu pot ! adause apoi peste puțin și căzu frînt pe o laviță din apropierea lui.

Plecînd Busuioc la Socodor, Curticiul întreg ştia în ce treabă o să-i fie umblarea.

Ştia şi Şofron.

El pusese caii la căruţă ; chiar el cu mîna lui îi dăduse biciul lui Iorgovan : i-a văzut plecînd ; le-a zis noroc bun ; s-a uitat în urma lor.

La urma urmelor, ştia el de mult că aşa au să fie lucrurile, era obicinuit cu gîndul acesta şi n-avea de ce să-şi mai facă inimă rea.

Şi totuşi, întorcîndu-se la grajdul lui, el nu mai vedea parcă cu ochii : fără de veste se întoarseră toate cu susul în jos în capul şi în inima lui.

Una-i era să ştie şi să gîndească numai şi alta să vază că se şi petrec lucrurile astfel.

Acum ar fi voit să-i oprească în loc şi să le zică : mai staţi ca să mă mai gîndesc şi eu !

El se lăsă frînt pe un sac cu grăunţe şi stete mult timp aşa, cu mintea oprită în loc.

Î se înfundaseră toate.

De multe ori îşi zisese el că nu e Simina fată de seama lui şi-i era ruşine că s-a gîndit vreodată, om ca dînsul, să o ieie de nevastă ; acum însă iar simţea în el că tot nu e om pe lume care să-i fie potrivit ca dînsul. Fiindcă grozav îi era dragă.

Dac-ar fi fost om mai iute în hotărîrile lui, el n-ar mai fi stat pe gînduri, ci ar fi luat un cal din grajd, s-ar fi aruncat în spinarea lui şi s-ar fi întins drumului, ca să sosească mai nainte de Busuioc la Socodor : numai însă unul cîte unul se întrămau gîndurile în mintea lui, şi de cîte ori voia să se ridice, el îşi aducea aminte c-a păţit odată ruşine, mare ruşine, şi rămînea înfipt la locul lui.

„Ține la mine ! mult ține !“ îşi zise el, aducîndu-şi aminte de cele din urmă zile, pe care le-a petrecut

cu dînsa, de noaptea în care îl aduseră pe Iorgovan de la birt, de ziua cînd ea-l rugase să nu o lase singură, de dragostea pe care i-o arătase în timpul înmormîntării lui Neacșu. „Ține la mine! zise iar, dar asta e alta!“

Așa era rînduit !

El însă, ce se făcea el ?

Cum rămînea cu însurătoarea lui ? !

Ce se alegea de locul lui de casă ? !

Unde se ducea el ? acum își urma viața mai departe ? gîndurile plăcute pe care și le făcuse el mai nainte de a o fi văzut pe dînsa, erau ele pierdute, toate pierdute ? !

„Nu se poate ! asta nu se poate“, strigă el și sări în picioare.

Uitîndu-se apoi împrejur, el ieși din grajd, și din curte, și din sat și luă drumul Socodorului, pe jos, încet, dar întins și cu pasul bine călcat, ca omul care știe că n-are să sosească prea tîrziu. Și cît ține drumul de la Curtici la Socodor, peste bățături, peste miriști și ogoare, Șofron s-a dus mereu, dar mintea i-a stat în loc, asupra gîndului că asta nu se poate.

Sosind la casa popii, el s-a oprit în loc și parcă începuse a șovăi în gîndul lui.

Mare rușine a pățit el în viața lui !

Curtea era deșertă : Busuioc plecase de mult, iar slugile erau duse la joc.

Ce făcea el acum ?

Cu ea singură voia să vorbească : cum s-o puie asta la cale ?

El intră sfîcios în curte, înaintă spre casă, urcă scările, apoi iar se opri și începu să tușească, doară-l va auzi Simina și-i va cunoaște glasul și va ieși la el.

Simina era-nfundată în iatacul preutesei, unde-și dedea silință să plîngă, dar nu putea.

Era însă preuteasa pin apropiere.

Auzind tușitul în pridvor, ea tresări, apoi ieși spăriată din casă.

— Ce-i, Șofroane ? întrebă ea oprindu-și răsuflarea.

— Nimic, îi răspunse el. Am venit eu, așa de capul meu : nu Busuioc m-a trimis ; am o vorbă cu Simina, dacă se poate.

Simina sări spăriată în picioare, când preuteasa intră la ea și-i spuse că Șofron are să-i spuie o vorbă.

Dac-ar fi știut ce vrea Șofron, preuteasa ar fi lăsat-o pe Simina să se întoarcă singură la el ; o vedea însă atît de scoasă din ale ei, și parcă de sine se înțelegea că nu trebuie s-o părăsească.

Iară Șofron nu era nici el omul care le zice preuteselor chiar la ele acasă : „Te rog, ia mai fă bine să ne lași singuri !“

Ei intrară toți trei în casă ; preuteasa și Simina se așezară, iar Șofron rămase stînd la ușă, și dacă mintea i-a stat vreodată în loc, acum i se înțelenise.

— Șezi, Șofroane, grăi Simina, ca să zică și ea ceva.

El se așeză, apoi se uită la preuteasa și la Simina, și iar la preuteasa.

— Uite ! grăi, dar mai departe nu putea.

Știa el ce voiește, însă nu era încă hotărît și ar mai fi voit să se gîndească, căci una era să-și facă el lucrurile în capul lui cel săc, și alta să steie față-n față cu Simina : uitîndu-se în fața ei, el nu mai cuteza să aibă gîndul cu care venise, și ochii lui deodată se umplură de lacrimi și lacrămile începură a curge peste obrajii lui rumeniți de vînt și de arșița soarelui.

Și nu e lucru de glumă să-l vezi muiat pînă la lacrimi pe un om ca Șofron, care stă ca un munte înaintea ta.

Simina rămase cu ochii perduți într-ai lui, cuprinsă de fiori la vederea focului ce ardea în ei, își strînse

umerii și se dăte puțin înapoi ; simțea că vine ce vine, c-o îneacă, c-o năbușește plînsul.

Preuteasa se ridică și rămase mirată între amîndoi.

— Nu e nimic ! zise el rîzînd. Uite, m-a apucat așa fără de veste, dar trece. Voiam numai să-ți spun că e bine, urmă el din greu, e prea bine așa ! Și mie-mi pare bine că te măriți după Iorgovan.

Pe Simina o îneacă plînsul și cîtva timp ei steteră toți trei tăcuți și nemișcați.

— O, cît sînt eu de ticăloasă ! strigă ea după ce se mai ușură. N-o să mă ierți tu pe mine niciodată pentru cele ce ți-am făcut !

— Eu ? ! întrebă Șofron mirat și se uită la preuteasa, doară-i va spune ea de ce să o ierte pe Simina.

— Nu, Șofroane, urmă Simina luîndu-și iar liniștea ei obicinuită. Asta a trecut pentru vecie ! El m-a despărțit de taica în ziua morții lui, m-a despărțit de tine acum, cînd viața îmi este mai grea : căile noastre s-au despărțit și nu se mai pot întîlni în viața aceasta. Uite ! adaugă apoi preste puțin. Nu pentru mine, căci eu sînt nevrednică, ci pentru că ai ținut la fie-iertatul și a ținut și el la tine, o ! dac-ai ști cît a ținut ? ! uite ! ție totuna îți este, tot n-o să mai rămîni la Busuioc : mută-te aici la Socodor, ca taica să nu rămîna singur.

Grăind aceste, ea se depărtă.

— Apoi se înțelege că viu ! S-ar putea oare să nu viu ? ! răspunse el și, făcînd un pas în urma ei, îi apucă mîneca de la cămașă și sărută pînza străvezie.

Și era foarte fericit Șofron că are unde să se ducă și putea să steie cu Neacșu la Socodor.

XVII

Ar fi vrut Busuioc s-o poată lovi pe Simina și simțea că nu se poate apropia de dînsa.

N-are în lumea aceasta averea nici un preț !

Era om bogat : ce folos avea de bogățiile lui ? !

— E bine ! grăi el, cînd se văzu față în față cu Vica.

— Cum așa, bine ? ! strigă Vica. Eu vă văd pe amîndoi parcă nu vi-ar fi toate caprele acasă.

— E foarte bine ! grăi iar Busuioc. Mai bine nici că se poate. Tu înțelegi, că așa trebuie să fie ! Ade-căte cum ? ! Sînt eu dintre oamenii ce-și adună casa de pe drumuri ? ! Are și ea neamurile ei : să se pună la cale cu ele ; să-și gătească zestrea, ca să nu-mi fie rușine, cînd o voi primi în casa mea ; îi dau și eu de la mine, dar să ceară, să ceară, atît măcar.

Asta o înțelegea și Vica : săracul, dacă-i sărac o dată, să-i facă bogatului măcar mulțumirea de a cere.

— Apoi, urmă Busuioc, trebuie să o petesc cîndva, să o cer de la cineva, să o iau de undeva : se duce dar deocamdată la unchiu-său la Cherechi. Așa voiesc eu !

Vica se mulțumi și în curînd știa tot satul cum s-au pus lucrurile la cale, ba peste cîteva zile o știau și cei de la Cherechi.

Simina începu să răsufle mai ușor.

Înțelegea de ce Busuioc nu i-a spus nici chiar ne-vestei sale adevărul.

Încetul cu încetul se uită toate, chiar și rușinea pătită de el, parcă nici n-ar fi fost.

Acesta era gîndul lui Busuioc, și nici Simina nu avea altă dorință.

— Așa este ! le zicea dar celor ce o supărau cu întrebări și, ca să-i încredințeze că în adevăr așa a rămas vorba, ea se puse pe lucru, ca să-și facă zestrea, însă numai așa, azi un petec, mîne altul, și peste cîteva zile strica iar, ca să înceapă din nou. Iar dacă se găsea pe ici pe colo cîte cineva ca să-i deie zor, ea zicea că n-are grabă, că tot n-are să fie asta nici-odată.

Și, parcă-i știa gîndul, și Busuioc scăpa pe ici pe colo vorba că n-are grabă, că, cine știe ? ! poate că și Iorgovan se va mai răzgîndi.

Peste cîteva săptămîni știa toată lumea că Busuioc nu vrea, iară Iorgovan nu prea se opintește nici el.

Și, să stai și să te miri ! tot astfel zicea și Iorgovan.

Nu poate pentru că s-ar fi răzgîndit, nu ! cu una cu două omul în dragoste nu se răzgîndește ; el știa însă în el, era pus într-un colț tainic al sufletului său, că Simina se va răzgîndi ea, și dac-o va lăsa el pe ea, nu-l va lăsa ea pe el.

Șofron, în sfîrșit, era frînt și tîmpit, bunăoară, ca omul ce a stat toată noaptea pe drum, bătut de vînturi și de ploaie.

Mulți ziceau că e om prost Șofron, nimeni nu-și aducea aminte ca el să fi făcut vreodată vreo prostie. Era numai tîrziu la minte, atît de tîrziu, încît ar fi stat cu mintea oprită în loc, dacă l-ar fi luat cineva răpede și l-ar fi întrebat dacă e bărbat ori femeie, și-ar fi dat seamă de ce i se face întrebarea, cum trebuie s-o înțeleagă, ce trebuie să răspundă și în cele din urmă tot ar fi răspuns : „Ia stai să mă mai gîndesc“.

Atît de mult se temea ca nu cumva să zică ori să facă vreo prostie, încît ținea capra de coarne și tot nu-ndrăznea să spuie că nu e ciută.

Și cu toate aceste el făcuse o prostie, cea mai mare prostie, o ticăloșie nemaipomenită.

„Sînt un nemernic !“ își zise el întorcîndu-se de la Socodor, și dacă Șofron își făcea vreun gînd, acesta, fie bun, fie rău, rămînea înfipt în el.

Nu era bine, nu-i părea bine că Simina se mărită după Iorgovan : el cu toate aceste a zis că e bine și că-i pare și lui bine.

S-a dus anume ca să-i spuie Siminei că nu se poate : cu toate aceste i-a zis că e bine, că-i pare și lui bine.

Dacă nu i-a lăsat timp să se gîndească, ce să facă el, dacă l-a făcut Dumnezeu așa de slab de-și perde mințile îndată ce se află în fața Simonei.

Dar Simina a zis că n-are să fie lucrul acela nici-odată.

„A zis ? !” Ce mai ținea el samă de cele zise de dînsa ? ! El știa ce a zis el, știa ce gîndește, știa cum și-a pus el în el lucrurile la cale și-și mai aducea aminte că trebuie să se mute la Sôcodor, pentru ca mortul să nu rămîie singur.

Sosind la Curtici, el nu-și mai găsea locul.

Îi era groază să fie singur cu gîndurile rele, care zile întregi nu-l mai părăseau, dacă și le făcea o dată, și îi era rușine să deie față cu oameni.

Cînd îl vedea pe Busuioc, i se răcea tot sîngele în vîne, iar de Iorgovan se ferea, ca nu cumva să-l apuce fără de veste și să-l strivească.

Știa el, nu-i vorbă, că Simina nu e de seama lui, dar și Busuioc trebuia să știe că nu-i Simina de noră-n casa lui, nici Iorgovan om pentru o fată ca Simina.

„Ei ! și ce le pasă lor ? ! merge cît merge !” își zicea el cîteodată, și atunci îi venea să strige : „Feriți-vă de mine ! luați-mă și mă legați ! puneți-vă cu ciomegele și mă omorîți ca pe un cîne turbat.”

Dar lumea începu să vorbească despre biata Simină și să spună că Busuioc nu vrea, iar Iorgovan nu stăruie.

Șofron parcă nu-nțelegea bine.

„Căile noastre s-au despărțit și nu se mai pot întîlni în viața aceasta.”

Așa zisese dînsa.

Care va să zică așa este.

Îi era rușine lui Șofron, dar nu putea să-și deie seamă dacă-i este rușine de rușinea ei, ori de nedreptatea ce i-o făcuse lui Busuioc în gîndul lui, nici dacă-i părea bine ori rău de rușinea sa.

Simțea numai că acum poate să-l vadă pe Busuioc, fără ca să i se mai răcească sîngele în vîne, că nu-i mai venea să-l apuce pe Iorgovan și că Simina nu-i mai părea atît de strașnică. Sărmană copilă !

Acum parcă nu s-ar mai fi sfiit să vorbească cu dînsa și să-i spună verde-n față ceea ce gîndește, fiindcă el era mai în vîrstă, mai așezat ca dînsa și ținea la ea, mare minune cum ținea. Mai ales acum, Șofron nici n-ar fi stat de vorbă cu omul, care ar fi zis că el nu se va muta după Sf. Dimitrie la Socodor. Țasta era un lucru care de sine se înțelegea.

Dar nici nu zicea nimeni că n-are să se mute. Ziceau toți că se va muta, fiindcă așa zicea și el, și asta era treaba lui, el știa mai bine ce și-a pus de gînd.

Și fiindcă de sine se înțelegea că are Șofron să plece de la Curtici, tot de sine se înțelegea și că-i este de vînzare locul de casă. Așa zicea și el, și asta iar tot el trebuia să o știe mai bine.

Trecuse însă un an și jumătate de cînd își cumpărase acel loc, și în timpul acesta se înfipsese în el gîndul că locul acesta e al lui, că pe el are să-și zidească o casă, că acolo are să-și petreacă el viața cu nevasta și cu copiii lui. Cu una cu două nu putea să părăsească el acest loc, de care se legau toate gîndurile plăcute ce-și făcuse în timp de un an și jumătate : el nu se putea gîndi pe sine altfel, decît avîndu-și locul lui de casă, și fără de acest loc el parcă nu mai era tot el.

Nu-i vorbă, Șofron nu zicea că nu-și vinde locul, dar cînd se găsea cîte un cumpărător, îi spunea că vrea să se mai gîndească.

Și se tot gîndea Șofron ; Sf. Dimitrie era aproape, dar el nici pe departe nu se apropia de plecare.

Două săptămîni înainte de Sf. Dimitrie, întorcîndu-se de la tîrg pe la Socodor, din vorbă-n vorbă

Busuioc află despre cele petrecute între Șofron și Simina.

Pe drum, pîn-acasă, și acasă, plimbîndu-se de la ușă pînă la fereastră, el își răsucea mereu mustața : acum se putea apropia de Simina, și vorba era numai cum s-o apuce, ca s-o ție strînsă.

Banii lui Șofron erau în mîinile lui. Nu-i ținea el, îi dăduse cu împrumutare pe la alți oameni, însă de la el atîrna, cînd să-i înapoieze datornicii. Erau dați, ce-i drept, pînă la Sf. Dimitrie, dar greu ar fi fost să-i capete mai nainte — mai tîrziu ? nimic mai lesne !

El chemă pe Oanea lui Toader, unul dintre datornici, la sine și începu să-l strîngă în chingi.

Dătornicii se află-n strîmtorare totdeauna cînd le ceri banii, iară Oanea mai și păgubise de cu primăvară cu un bou : el se rugă dar să-l îngăduie o lună, două macar.

— Bucuros, chiar și un an, îi răspunse Busuioc, dar tu știi că banii nu sînt ai mei. Vorbiți cu Șofron.

Îl știa Busuioc pe Șofron că nu știe stăruii și că nu se poate depărta fără de banii lui. Ține la banii săi omul care i-a cîștigat în sudoarea feții sale.

O știa și Șofron aceasta, și tocmai de aceea dăduse banii lui Busuioc, la care nu putea să-i piarză, pentru că avea din ce să-i înapoieze și avea destulă trecere ca să-i scoată de la datornici.

Șofron stete dar mult pe gînduri, cînd datornicii veniră să-l roage ca să-i mai îngăduie.

— Eu n-am bani la voi, grăi el în cele din urmă, banii ce am avut i-am dat lui Busuioc, la el am bani, și nu e treaba mea ce a făcut cu ei.

Asta așa era, dar dacă Șofron era om cuminte, nu erau nici datornicii mai proști și înțelegeau că Busuioc i-a trimis la Șofron, fiindcă vrea să și-l mai ție

slugă, să-l aibă legat, ceea ce le venea și lor la socoteală.

— Dacă-i așa, apoi sănătate bună, nici noi n-avem să-ți dăm bani, ziseră ei și se duseră în trebile lor.

Sosind ziua de Sf. Dimitrie, Șofron era hotărât, ca totdeauna, să plece, dar altfel toate erau ca mai nainte.

El se duse la Busuioc, ca să-și facă socoteala de simbrie.

Și o și făcu.

Busuioc îi numără pînă la cel din urmă crețar ceea ce îi mai rămăsese, îi pofti noroc și spor la toate, dar de bani nu-i pomeni nici c-o vorbă macar.

„Se vede c-a uitat !” își zise Șofron și mai așteptă, că doară-și va aduce aminte.

Busuioc însă începu să-i vorbească de toate, numai de banii lui nu.

Șofron plecă în cele din urmă, se mai opri din drum mai nainte de a ieși din casă, se opri încă o dată, după ce închise ușa în urma sa, stete cît stete și începu să se scarpene în dosul urechii.

„O să mă mai gîndesc ! zise el plecînd. Se vede că tocmai acu nu-i are la îndemînă.”

Și iar începu Șofron să se gîndească.

Trecu o zi, trecură două, trecu o săptămînă, dar Busuioc nu-l mai chema să-i deie banii. Stetea așa la casă, făcea treburile ca mai nainte, dar nu mai era slugă cu simbrie și parcă-i era rușine să mai steie așa fără de nici un röst la casa omului și să-i mînințe pînea. Nici nu trecea însă seară, făr' ca el să-și zică : „Mîne vorbesc cu el”. O zicea, dar n-o făcea. Era totdeauna ceva la mijloc : mai că Busuioc avea oameni la casă, mai că Vica se certase de dimineață, mai că o slujnică spărsese vro oală.

Dar dacă nu se ducea Șofron, el se gîndea să se ducă și cu cît mai mult se gîndea, cu atît mai îndă-

rătnic se făcea în hotărîrea lui de a se duce. De la o vreme ajunse de s-ar fi dus chiar dac-ar fi trebuit să treacă prin sabie și foc.

Busuioc știa de ce vine, se simțea cu toate aceste cam strîmtorat, cînd îl văzu întrînd în casă, și-i venea să-i zică să nu închiză ușa în urma sa. Parcă nu mai era tot omul pe care-l știa el, și fără de voie-și aduse aminte de noaptea cînd îl văzuse mergînd spre Iorgovan.

— Apoi, am venit și eu, grăi Șofron, să văd ce mai e cu banii pe care ți i-am dat astă-toamnă.

— Trage-ți seamă, Șofroane, îi răspunse Busuioc. Mie nu mi-ai dat nimic. Tu știi că eu n-am trebuință de banii tăi. Ți-am căutat numai oameni, care ți i-au luat cu împrumutare.

— Ba nu ! îi întîmpină sluga. Ți-am dat banii. Cînd ne-am tocmnit, am pus-o și asta în simbrie. Eu știu cît am muncit pînă ce i-am adunat și n-am vrut să-i dau orișicui, ci mi-am căutat un om cinstit și bogat, care poate să mi-i deie orișicînd. Iacă, am zis, primește banii aceștia, ca să mi-i dai la anul cu cametele lor : dac-o primești și asta, mă bag slugă la d-ta, dacă nu, îmi caut alt om, care o primește și asta. N-a fost așa vorba ? !

Busuioc ar fi voit să-l poată da afară, dar nu putea, el, Busuioc bogătoiul, nu putea să-l deie afară pe sluga lui, care se obrăznicea.

— Așa e, Șofroane, zise el, dar eu tot n-am luat banii tăi, tot nu m-am folosit de ei. Tu știi că nu sînt la mine. Dacă vrei ți-i dau de la mine ; dacă mai îngădui, o să-i dau pe datornici în judecată și să ți-i scot de la ei.

— Dă-mi-i ! răspunse Șofron, că d-ta poți să-i scoți cînd vrei de la dîșii.

Busuioc nu-l mai cunoștea pe Șofron.

— Chiar acum, neîntîrziat ? întrebă el rîzînd.

— Chiar acum ! răspunse Şofron întunecat.

— Şi dacă s-ar întîmpla să nu vreau ori să nu pot ? zise iar Busuioc.

— Văd eu că nu vrei ori că nu poţi, şi nu ştiu de ce, grăi Şofron turburat.

La asta nu se gîndise.

Aşa era ! Cum rămîne, dacă Busuioc nu vrea ori nu poate ?

— Trebuie însă să mi-i dai, urmă el, nu se poate să nu mi-i dai. Eu m-am gîndit bine mai nainte de a ţi-i fi dat şi am zis : dacă îi dau lui Busuioc, n-am nici o grijă, el mi-i dă iar înapoi.

— Ai dreptate, Şofroane ! grăi Busuioc, îi puse mîna pe umăr şi se uită drept în ochii lui. Nici o grijă să n-ai. Banii tăi nu pot să fie puşi mai bine decît la mine. Am să ţi-i dau, dar nu astăzi, nici mîine ; trebuie să mai îngădui o zi, două, o săptămînă, poate chiar şi două. Ia gîndeşte-te tu cu capul tău. Mi-ai dat banii, pentru că ştiai că eu pot să-i scot orişicînd de la datornici, fiindcă sînt om cu trecere. Nu-i aşa ?

— Aşa e ! răspunse Şofron.

— Oamenii însă nu prea pot să-i plătească acum şi mă roagă să-i mai îngădui, urmă Busuioc. Vrei tu să-i dau în judecată, să le vînd casele, vrei tu să mă stric cu ei ? Dac-aş face-o asta, nici într-un an nu ţi-ai mai vedea banii.

— Dă-mi-i de la d-ta, grăi iar Şofron, şi fă apoi ce vrei cu dînşii.

— Ba nu, Şofroane ! îl întîmpină iar Busuioc, căci şi atunci tot acolo ar ajunge treaba. Acum ei se silesc să plătească, fiindcă ştiu că banii sînt ai tăi ; dac-ar şti că sînt ai mei, ar zice că eu sînt bogat şi mai pot aştepta, şi nici că s-ar gîndi să plătească. Nu e oare

mai cuminte să mai aștepți, să stărui tu însuși ca să ți-i plătească, iar dacă nu vor, le spun că mă strîmtorezi tu și îi strîmtorez și eu pe ei.

— O să mă mai gîndesc, zise Șofron.

XVIII

Busuioc, bogătoiul de la Curtici, fecioru-său, Iorgovan, Simina, fata crîsnicului din Zimbru, și Șofron, care tot mai stetea la casa lui Busuioc, toți patru erau foarte mîhniți și parcă se temeau de vreo primejdie.

Dacă l-ar fi întrebat cineva pe Busuioc pînă cînd o să-l ție pe Șofron cu minciuna și să-l amîne de pe o zi pe alta, el n-ar fi putut să-i răspundă. Nu știa nici el. Își închipuia însă că pe Simina trebuie s-o doară cînd știe că Șofron nu s-a mutat încă la Socodor și nu se putea lipsi de mulțumirea de a-i face această durere.

„O să-i dau în ziua cînd îl voi vedea gata de a pleca și fără de ei, o să-i dau cînd nu-mi va mai rămînea alta“, își zicea el.

Era un fel de ștregărie în ceea ce făcea el. Și o mărturisea chiar și el însuși aceasta și adeseori îi era rușine, ori se temea, dar nu se putea stăpîni, nu putea să-și calce pe inimă.

O vedea pe Simina scoțîndu-și cu vîrfurile degetelor cele cîteva fire de păr din față și uitîndu-se apoi drept în ochii lui : era preste putință s-o uite el aceasta !

Adeseori, dac-ar fi stat Simina înaintea lui și i-ar fi poruncit să taie, să spînzure, să deie foc la casa lui, el s-ar fi supus orbește : tocmai de aceea însă el nu putea să împlinească dorința ei ; îi era ca și cînd ar ști că dacă n-o va împlini, va veni ea însași la el să stăruiască.

Nu era răutate în Busuioc, era însă dîca¹ omului zăcaș², care nu-și prea dă nici el însuși seamă despre supărarea sa.

Numai atunci se muia Busuioc, cînd îi trecea prin minte gîndul că se poate ca ei prea puțin să-i pese, dacă Șofron se mută ori nu la Socodor.

Iar gîndul acesta foarte adeseori îi venea lui Busuioc.

Căci un lucru era, care nu putea să între în mintea lui : că Simina ar putea să-l iubească pe Șofron.

Și asupra acestui lucru Busuioc, Iorgovan și Șofron, el însuși, erau de aceeași părere.

Mai ales acum Iorgovan s-ar fi simțit foarte nenorocit dacă Simina ar fi putut să iubească pe un om ca dînsul, un ticălos, o gură-cască, un vai și amar de el, care nu știe face nimic !

Se mira Busuioc de ce nu mai vine Șofron să-și ceară banii.

N-avea de ce să se mai mire.

Ce-i păsa lui acum de bani ? !

S-a frămîntat o zi, două, apoi le-a lăsat toate.

Dară ce ar și fi putut el să facă ?

S-a gîndit să-l deie-n judecată pe Busuioc.

El, pe Busuioc ? El să aibă judecată cu cineva, ba chiar cu Busuioc ? Nebun ar fi trebuit să fie.

S-a gîndit să se ducă și să-i spuie satului întreg că Busuioc nu e om cinstit.

Nu putea s-o facă, fiindcă Busuioc tot om cinstit era, tot rămînea cu trecerea lui.

S-a gîndit să-l ieie de scurt și să-i spuie că-l omoară, că-i dă foc la casă, dacă nu-i dă banii.

Asta, mai ales asta ar fi voit s-o facă.

¹ *Dică* — supărare, minie, pică.

² *Rău, răzbunător.*

„Nu pot, zise el. Dacă o zic și el tot nu-mi dă banii, trebuie s-o și fac și nu vreau s-o fac. Să mă ferească Dumnezeu.“

E grozav lucru cînd omul se simte neputincios, însă mai grozav e cînd știe că-l știu și alții.

Simina însă parcă le știa toate. I-a spus că se mută la Socodor și nu s-a mutat, pentru că n-avea în el destulă vîrtute să se mute, pentru că n-a putut să-și vînză locul de casă și să-și scoată banii de la Busuioc pentru că nu e om.

Nici nu mai voia să se mute, nu mai voia să deie față cu dînsa, nu mai voia să știe de dînsa : nu mai voia nimic ; trăia așa cum trăiește, cu viața înfundată, fără ca să-i mai pese de ceva.

Și adecă, de ce să facă el ceea ce zice dînsa ? Ce-i este el ei ? ce-i este ea lui ? De unde și pînă unde să-și schimbe el toate gîndurile, fiindcă ea voiește așa ?

Mare rușine a pățit el în viața lui !

Și cine știe ? ! el acum se frămîntă ca un nebun, iar ei poate că prea puțin îi pasă, dacă el se duce ori nu la Socodor, ea poate că nici nu știe că el n-a plecat.

A zis-o atunci, cum a zis, că nu-l lasă pe Iorgovan.

De ce să-și amărească el viața de dragul ei ? Și așa viața lui tot nu mai era viață.

Astfel, frămîntat mereu de gîndurile sale, Șofron ajunsese în cele din urmă să nu mai voiască a se muta la Socodor.

Își rupsese el de mult gîndul de Simina ; acum însă îl rupsese de tot. Ea ajunsese pentru dînsul o sarcină prea grea !

„Și cine știe ? ! noi ne frămîntăm între noi, zicea și Iorgovan, iară ei nici că-i pasă, ea poate că-și petrece cu altul.“

Ar fi vrut Busuioc s-o vază pe Simina și să știe ce mai zice și mai gîndește, ar fi vrut și Șofron, dar mai mult decît toți ar fi vrut-o Iorgovan.

„O să-i pară ei rău de ceea ce a făcut și o să vie căită la mine.“

Aceasta era mîngăierea lui Iorgovan.

— O să vază ea că sînt om și eu ! zicea el, și oriunde se afla, de orișice se apuca, își dedea mereu seamă, ce ar zice ea oare, dacă l-ar vedea ce face, dac-ar ști ce gîndește.

Dar ea nu-l vedea, nu știa ce gîndește el, ba poate că nici nu voia să-l vază și să-i știe gîndurile.

Asta-l muia pe Iorgovan și-l făcea din zi în zi mai nerăbdător.

Ar fi voit să mai afle ceva, să se mai întîmple ceva, îi era și lui înfundată viața.

Mai muiată însă decît toți era Simina.

Pe ea o munceau ziua gîndurile, iar noaptea visurile.

Simțea acum c-a rămas singură-singurică pe lumea aceasta.

Șofron, a părăsit-o și el.

Și nici că se putea altfel.

Și-a bătut joc de slăbiciunea lui.

Abia trecea noapte fără ca să-l vază în vis, și pe el, și pe Neacșu, acum desculț, mîne flămînd, poi-mîne însetat și totdeauna supărat și făcîndu-i muștrări.

Diminețile apoi stetea ceasuri întregi și plîngea, apoi dedea pomană și pînea de la gură și cea din urmă haină ce-i cădea în mînă.

O ajunsese blăstămul părintesc, pentru că fusese oarbă și nu ascultase sfaturile lui, pentru că-l părăsise în ceasul morții, pentru că și-a bătut joc de slăbiciunea omului la care ținea atît de mult răposatul.

Ședea, ședea singură, se gîndea la cele petrecute, și cu totul altfel le vedea acum.

Își aducea aminte de ziua cînd l-a văzut întîia oară pe Șofron, cînd el a luat-o lîngă el în căruță și i-a pus jocul să șază pe el, își aducea aminte de vorbele lui, pe care atunci nu le băga în seamă, iar acum și le reamintea atît de bine și cu o sete nespusă.

Și cum a sărutat-o el, cum fugea să prinză prepelele din zbor și cum l-a lovit ea fără de milă atunci noaptea, în fața lui Iorgovan și a lui Neacșu, și cît de nenorocit era Neacșu.

Iară ea nu putea nici măcar să le ceară iertare, să cază în genunchi, să le sărute mîinile, să sărute, ca Pupăză, ca Iorgovan, pămîntul de la picioarele lor.

„Și dacă ți-a fi de ceva, spune-i băiatului ăstuia!”

Nu mai era băiatul! Îl alungase ea însăși de la dînsa.

Astfel zi cu zi, noapte cu noapte.

Ea nu mai putea să poarte viața aceasta.

Toamna tîrziu, cînd abia mai era pe ici pe colo cîte o frunză pe copaci, într-o zi de duminică, ea-și aruncă o cîrpă în cap și plecă drept spre morminții din Socodor.

Cale de cîteva ceasuri, cît merse pîn-acolo, ea se ducea dusă și ștergînd din cînd în cînd cîte o lacrămă. Întrînd apoi în morminți, o înnăbuși un plîns zgomotos, ea se aruncă cu fața la pămînt, sărută țărîna și rămase timp îndelungat buiguită, ca și fără de simțiri.

Înspre amurgul serii ea sări în picioare.

O ceată de băieți cînta „Sfinte Dumnezeule, sfinte tare, sfinte fără de moarte, miluiește-ne pre noi”. Se aducea un nou mort, ca să fie așezat la vecinica odihnă.

Murise Stanca lui Martin, și Martin, cei patru copii rămași fără de mamă, Floarea, sora Stancii,

Ana și Marta, surorile lui Martin, ajalnicele¹, prietenele răposatei, toți, cu toții, începură să se vaiete în gura mare, cînd sicriul fu așezat la marginea mormîntului.

Simina rămase plîngînd și ea la o parte, gropașii sloboziră coșciugul în groapă, rude, prieteni și oameni de casă aruncară toți din toate părțile cîte un pumn de țărînă preste el, preoții cîntară „în veci pomenirea ei“, apoi lumea se risipi, jălitorii se depărtară încetul cu încetul.

Rămasă iar singură, Simina se uită lung în urma lor.

Îi perise parcă deodată toată mîhnirea din suflet.

O cunoscuse pe răposata. Era o femeie harnică și bună de gură.

Îl cunoștea pe Martin. Un om de vreo patruzeci de ani, blind și îngăduitor, dar slăbănog și sfiicios.

Ce se făcea el acum cu gospodăria lui și cu patru copii rămași pe capul lui ca vai și amar de ei ? !

Ea fusese singură la taică-său, care n-avea stare, și era om cu vîrtute ca puțini numai și totuși mereu se plîngea fie-iertatul ; dar nenorocitul acesta de om, cu patru copii și cu avere frumoasă, ce se făcea el fără de femeie la casă ? !

Era parcă l-a scos Dumnezeu în calea ei și a scos-o pe ea în calea lui.

Căci nu mai putea Simina să se depărteze de aici, unde se simțea acum atît de mîngăiată.

Ea plecă încet pe urma jălitorilor.

Voia să vorbească cu Martin, să-l mîngăie, să-i fie de ajutor, să-l roage ca s-o primească pe ea în casa lui, ca să-i coacă pîne, să-i gătească bucate, să-i poarte grije de casă și de copii.

Dar ce o fi zicînd lumea ? !

¹ *Ajalnică* — bocitoare.

Ce-i păsa ei ? !

Cui îi păsa de dînsa ? !

Martin o cunoştea pe Simina. Nu era cu putinţă ca ea să steie peste două luni de zile în sat, fără ca toţi s-o ştie şi să vorbească despre ea. Nu ştia însă Martin cine e Simina. Îşi aducea numai aminte că murise taică-său, pe care-l înmormîntase popa ca pe un văr, şi că după moartea bătrînului ea a rămas la casa popii şi preuteasa o ducea în toate duminicile cu ea la biserică.

Cînd dar una dintre vecine veni să-i spună că pădureanca are să-i spuie ceva, el, sfiicios cum era, începu să se învîrtească zăpăcit în loc. Nu ştia ce să facă, unde s-o poftească, ce să-i zică.

Cele două case erau pline de oameni adunaţi la pomană, alte trei mese, pentru tineret şi sărăcimea din sat, erau în curte ; iară Simina spusese că vrea să vorbească numai cu el singur.

Simina intrase în curte şi aştepta la porţiţă, nerăbdătoare şi supărată de oamenii care-şi îndreptară cu toţii privirile spre dînsa.

În fundul curţii, mai spre grădină, era o căpiţă de fîn.

„Ce vrea ? ce caută ? de ce a venit ?“ se întrebă cu toţii, cînd Martin se duse la Simina şi o duse aşa oarecum fără de voie în dosul căpiţei, ca să nu steie cu ea în vederea tuturor.

Nu vorbise niciodată cu dînsa, n-aveau nimic de împărţit unul cu altul ; credea dar, că vine din partea preutesei.

Popa Furtună, care fusese şi el la înmormîntare şi era acum în casă, venise să stîntească bucatele şi, cînd Simina se depărtă cu Martin spre căpiţă, el ieşi cu cartea şi patrahirul subsuoară ca să se întoarcă acasă, se opri în capul scărilor şi se uită nedumerit în urma ei.

O zărise parcă și în morminți, dar de unde ar fi putut să-i vie lui gîndul de a se uita mai cu dinadinsul. Era însă chiar ea ; nu mai rămînea nici o îndoială că ea era.

El stete cîțva timp nedumirit, apoi plecă și el spre căpița de fin.

— Martine ! grăi Simina ; văd c-a murit fie-iertata, și ai rămas cu copiii și cu casa fără de femeie. Vei fi vrînd să-ți găsești pe cineva să-ți facă trebile casei și să-ți caute de copii.

— Numai dacă nu m-ar fura, zise el fricos și smerit.

— Eu nu te fur, Martine ! îi răspunse ea.

Martin era un om înalt, uscat, bălan, cu fața lungăreață, cu ochii albaștri și cu un nigel la aripa dreaptă a nărilor.

— D-ta ? ! zise el dîndu-se un pas înapoi.

— Eu te rog să mă primești, grăi dînsa, și să mă dai ca pe netrebnică din casă, dacă te vei căi ori copiii vor simți vreodată că nu mai au mamă.

El se uită lung și nedumerit la dînsa, apoi dete de cîteva ori din cap.

— Asta nu se poate, zise el. N-am eu casă pentru d-ta, nici sînt om să pot purta cămăși spălate ori să mănînc pîne frămîntată de mîna d-tale. N-aș mai avea tignă cît e ziua, nici odihnă cît e noaptea. Nu vezi d-ta că abia mai stai pe picioare ? Ce te-ai făcut de cînd nu te-am văzut ? Erai rumenă și tare ca mărul copt, și acum nici vîntul să nu te atingă.

— Străinătatea, Martine, singurătatea m-au săcat, îi răspunse ea. Chiar rudele mele mă chinuiesc, fiindcă nu pot să fac ceea ce nu mă iartă inima și voia răposatului, a taichii, fie-iertatul. Dar nu te uita la fața mea. Brațele aceste știu să muncească. Fie-ți milă de copiii tăi și lasă-mă să-mi cîștig mîngăierea

de a avea și eu pe cineva aici aproape de mormîntul taichii.

Acum sosi și părintele Ioan la dînșii.

Martin și Simina tresăriră amîndoi, iar preotul rămase încremenit cînd o văzu pe Simina înaintea sa.

— Ce-i, draga mea ? ! întrebă el mișcat. Ce faci tu ?

Pe Simina o năpădiră lacrămile. Ea se duse la el, îi luă mîna s-o sărute și rămase înecată de plîns cu fruntea pe mîna lui.

— M-au părăsit toți, toți m-au părăsit ; m-a ajuns blăstămul tatii ! strigă ea în cele din urmă.

Popa ar fi voit să trîntească patrahir și carte de pămînt și să frîngă tot ceea ce-i cade la îndămină.

— Ei, păcatele mele ! strigă el. Hai cu mine ! haid la preuteasa ! Mai sînt și oameni pe lumea aceasta !

XIX

Busuioc, bogătoiul din Curtici, fecioru-său Iorgovan și Șofron, care tot mai stetea și acum la casa lui Busuioc, săriră toți trei în picioare, cînd aflară că Simina s-a mutat la Socodor, ca să-i frămînte pîne lui Martin și să poarte grije de copiii lui.

Busuioc preste puțin se domoli.

Era, ce-i drept, foarte neastîmpărat, îi era și acum ca și cînd s-ar teme de o primejdie, dar nu putea să-și deie seamă dacă se bucură ori se necăjește mai mult. Îi părea bine că ea s-a întors la Socodor : era lovită și simțea lovitura. Ar fi dat însă, mult ar fi dat s-o poată scoate din casa lui Martin. Și totuși, era bine așa ! O vedea în gîndul lui tăvălită, aruncată în uliți și întîia oară simți lămurit că dacă ar găsi-o așa cum o vedea în gîndul lui, ar ridica-o, ar curăți-o

și ș-ar încărcă toată bogăția pe ea. Îi era rușine de această simțire, dar nu se mai ferea de ea.

El se plimba prin casă, cînd Șofron intră fără de veste și se opri în fața lui.

O clipă ei steteră nemișcați și cuprinși amîndoi de o pornire îndărătnică.

— Eu mă duc, grăi Șofron, la Socodor și mă întorc mîne ori poimîne să-mi iau banii. Ți-o spun de acum, pentru ca s-o știi.

Busuioc știa de ce se duce el la Socodor și dacă a umblat pînă acuma să-l ție cu minciuna la Curtici, acum ar fi fost în stare să-și pună toată trecerea, ca să-l oprească. Și putea Busuioc să facă multe. N-avea decît să spună că l-a furat, c-a ridicat cuțitul asupra lui și să ceară să-l închiză și să-l judece.

— O să-i chem pe oameni, zise el, și o să-i strîmtorez.

Șofron făcu un pas înainte și se uită lung și aspru la el.

— Să le lăsăm aceste, îi întîmpină. Eu sînt om prost și nu știu multe. Mi-am tras seama cu mine : nu mă împinge la păcat, că viața mea tot nu mai prețuiește nimic, dar d-ta ești om cu avere și cu copii. Mă tem eu de mine însumi : teme-te și d-ta !

Grăind aceste el se întoarse și ieși, ca să nu și-l mai simță aproape pe omul de la care îi venea nenorocirea.

Busuioc rămase timp îndelungat stînd ca un stîlp de piatră la locul unde-l lăsase Șofron.

Da, el avea stare și copii.

Avea și un fecior, care poate că și el era gata să plece la Socodor.

Nu !

Iorgovan încărcă sacii din hămbar, liniștit ca și cînd nimic n-ar fi știind despre Simina.

Era joi, și joile Busuioc își făcea socoteala la moară și trimitea făina adunată peste săptămână la Arad, ca să fie pe târgul de vineri acolo, și să cumpere ceea ce mai face trebuință pentru casă și moară.

După ce încărcară sacii, Iorgovan se duse la moară.

Moara lucra ca totdeauna și oamenii steteau de vorbă. Unul încărcă sacii, altul descărca grăunțele, iar altul își avea grăunțe în coș și vreo trei-patru așteptau să le vie rîndul.

Ca la moară.

Dar nu mai era Pupăză, ca să-i facă să rîză.

Întrînd în moară, într-un colț de la stînga era meșcioara cu condica deschisă.

— A plecat Șofron? întrebă morarul, în vreme ce Iorgovan rînduia pe masă.

— Da! răspunse Iorgovan.

— Se vede că tot nu se lasă de pădureanca.

Iorgovan începu să tremure. El se așează, luă peana și o întinse în călimară.

— O ticăloasă! grăi apoi și începu să facă socoteala, adunînd numeri cu glas tare.

Făcea greșeli în adunare și morarul trebuia mereu să-l îndrepteze.

Înceind socoteala, el se ridică, se mai învîrți prin moară, apoi se opri în fața mașinei și rămase uitîndu-se la fuga neastîmpărată a roatelor.

— Uită! zise el, eu nici acum nu pot înțelege, cum i s-a întîmplat lui Pupăză nenorocirea aceea.

— Apoi că nici nu era aici, răspunse morarul, ci la mașina de trierat.

— Așa e, frate! strigă Iorgovan. Vorbesc și eu alandala. Aici nici n-ar fi cu putință una ca aceea.

— Mai ales! grăi morarul, care ținea să se știe cît e de strașnică moara lui.

Începu dar să-i arate lui Iorgovan roatele cum se învîrtesc, cum ar putea să-l apuce pe om, cum l-ar arunca una într-alta și cum i-ar sfărîma într-o clipă oasele.

— Doamne ferește ! grăi Iorgovan și se depărtă. Avea grabă ; trebuia să fie deseară la Arad.

În Arad el trăise timp de șese ani ; avea aici prieteni și cunoscuți, pe care-i întâlnea tot la două-trei săptămîni și care-l așteptau cu oarecare dor, fiindcă le venea totdeauna cu plin.

El trase ca de obicei la gazda frăține-său, lăsă pe argatul de la car să caute și de cai și se duse pe ici încolo, ca să se mai întâlnească cu lumea, să mai vază, să mai auză, să mai steie de vorbă.

Trecuseră luni de zile de cînd cu noaptea petrecută în birtul de la Curtici. I se urca sîngele la cap cînd își aducea aminte de aceea noapte și se ferea de oamenii cu care se obicinuisese a-și petrece. Nu voia să știe de petreceri : îi era scîrbă de ele.

Acum îi căuta parcă dinadins pe oamenii de viață ; ceilalți îi păreau prea sarbezi.

În cafeneaua din strada Domnească el întâlni pe proprietarul său, Virgiliu Bărgăuț, un om de vreo douăzeci și trei de ani, scurt și gros, neastîmpărat și cam rău îmbrăcat, unul dintre tinerii ușuratici, care trăiesc pe apucate, cîștigîndu-și pînea ca scriitor, azi aici, mîne colo și poimîne nicăiri.

— Să mergem undeva, să facem ceva ! ce stăm aici ca niște țapi umpluți cu cîlți ? îi zise Bărgăuț.

— Unde să mergem ? ce să facem ? întrebă Iorgovan, deși știa prea bine ce înțelege Bărgăuț, cînd zice că vrea să facă ceva.

— Ai fost vreodată la „Moara dracului“ ?

— Ce-i aceea ?

— Un birt cinstit, unde omul poate să facă ce vrea, fără ca lumea să-și caște gura la el. Se bea, se cîntă, se joacă în cărți.

— Nu mă duc, răspunse Iorgovan.

Și totuși — de ce să nu se ducă ? de ce să nu-și petreacă ? de dragul cui ? !

Om domol și așezat, Iorgovan nu înțelegea petrecerea altfel decît așa, ca el să privească pe cînd alții își petrec în socoteala lui.

El însuși nu era beutor ; un păhar, două de vin îl amețeau și-l făceau ursuz. Îi plăcea însă să-i vază pe alții bînd pînă ce nu mai pot să se ție pe picioare.

El însuși nu cînta, nici nu juca. Cîntecul și jocul îi păreau lucruri nepotrivite cu un om care ține la sine. Îi plăcea însă să vază pe alții jucînd.

El însuși era foarte cuviincios și alegea atît în vorbe, cît și în bucate. Îi plăcea însă să vază pe alții îmbătîndu-se.

Acum ar fi voit să aibă gălăgie, joc și cîntece, sticle sparte și vin vărsat pe jos, certuri și îmbrățișeri, să vază oameni ce se dau orbiș desfrîului.

Îi era însă rușine de ceea ce ar fi voit.

— Mai ai tu un rînd de haine ? îl întrebă el pe Bărguț într-un tîrziu.

— De ce ?

— Să le îmbrac, răspunse Iorgovan. Așa cum sînt, mi-e greu să mă duc. Plugarului nu i se iartă ceea ce voi aștialaltă faceți în toate zilele.

XX

Popa Furtună era om iute ca piperul, dar nu se pripea niciodată.

Văzînd-o pe Simina atît de perită, el își făcea muștrări, căci, dac-ar fi fost el atunci cînd era vorba,

Simina acum n-ar fi fost singură și părăsită de toți. El cu toate acestea simțea și acum că e mai bine așa. O știa pe soră-sa Vica, îl știa pe cumnatu-său Busuioc, îi știa pe nepotu-său Iorgovan și nu-și putea închipui un trai bun între dînșii fiind și pădureanca la mijloc. De ce, n-a putut nici el s-o spună : simțea numai că nu poate să se împace cu gîndul unei însoțiri ca aceasta.

Acum însă Simina îl luase pe dinainte, îl scosese oarecum din sărite și el ar fi fost gata să se ducă la Busuioc și să-l silească a veni încă o dată să o pețască pe Simina.

— De ce n-ai voit tu să te măriți după Iorgovan ? o întrebă el după ce sosiră acasă și mai stătură cîtva timp cu preuteasa.

— Bine a făcut ! grăi preuteasa.

— Eu n-am zis că nu voiesc, răspunse Simina, ci numai că ar fi bine să mai așteptăm.

— Ei, bine ! vrei acum ? o întrebă popa.

— Acum nu ! zise ea, mai puțin decît orișicînd.

— De ce nu ?

— Nu pot !

Preuteasa știa de ce n-a voit și nu voiește, de ce nu poate ; o văzuse stînd față în față cu Șofron.

— Ce mai la deal la vale, zise ea. Să nu mai umblăm cu minciuna. Simina se mărită după Șofron.

Popa se uită mirat la amîndouă, iar Simina tresări.

— Ferească Dumnezeu ! strigă ea. Taica, fie-iertatul, n-ar avea odihnă în mormînt, dac-aș face una ca asta.

— Iar eu îți spun că ai să te măriți după Șofron ! grăi preuteasa hotărît.

— Ferește-l, Doamne ! zise iar Simina, și nu ne pedepsi.

„Aici trebuie să fie ceva la mijloc, își zise popa. O să vedem !“

Iar preuteasa ştia hotărît că aşa are să fie, precum zice ea.

De asta se temea şi Simina.

Căci de ce n-a venit el la Socodor ?

Îi era frică şi nu mai voia să se întâlnească cu dînsa, se ferea cum se fereşte omul de toată primejdia. A zis el că-i pare bine, dacă ea se mărită după Iorgovan, dar ea a văzut şi lacrămile lui, a auzit şi glasul lui, ea a înţeles de ce vorbeşte aşa şi a simţit ce gîndeşte el. Nu putea el să uite lovitura pe care i-a dat-o, întocmai precum Iorgovan nu poate să uite vorbele pe care i le-a zis la despărţirea lor, nici s-ar astîmpăra toată viaţa lui, dacă ar şti-o măritată după Şofron.

Soartea ei era făcută : nu-i rămînea decît să umble singură pe cărările vieţii.

Sosind cîteva zile în urmă la Socodor, Şofron o găsi la casa lui Martin.

Cîtva timp steteră amîndoi încremeniţi, cum stai în faţa potopului ce vine asupra ta.

Tot drumul, cît a venit de la Curtici pînă la Socodor, el s-a gîndit cum să-i spuie de ce n-a venit mai nainte şi cum să-i ceară iertare.

Acum, dacă i-ar fi pus cineva cuţitul la gît, el tot n-ar fi făcut nici una, nici alta. Nu putea, nu trebuia, n-avea de ce să le facă. De sine se înţelegea că n-a venit, pentru că nu s-a putut să vie.

Altul era simţămîntul care îi stăpînea acum pe amîndoi : vrei nu vrei, n-ai încotro.

Erau stăpîniţi unul de altul : ea simţea că trebuie să facă ceea ce zice el, şi el, că trebuie să facă ceea ce zice dînsa.

El îi întinse mîna lui cea aspră.

— Şi mie-mi pare bine că te găsesc, îi zise. Uite ! credeam că o să-mi pară rău şi-mi pare bine,

— Eu nu știu, răspunse ea. Ce mai face leica Vica, Busuioc, ce mai face Iorgovan ?

— Sînt bine, zise el, toți sînt bine. Să-i ție Dumnezeu năravul, e foarte cuminte. Eu mă temeam c-o s-o apuce rău. Știi tu, atunci, noaptea.

— Și eu, Șofroane !

Doi dintre copii, o fetiță de vreo trei și un băiat de cinci ani, steteau lîngă Simina și se uitau cu ochi mari la el.

— Țștia sînt copiii ? ! grăi el. Uită ! am uitat să le aduc cîte ceva.

— O să le aduci altă dată, zise ea și începu să-i spună cum sînt copiii, ce fac, ce zic, în ce fel își petrec, ce mai e pe la casă, care este firea lui Martin, care îi sînt apucăturile, în sfîrșit, multe și mărunte, cum e obiceiul femeilor.

Apoi ea urmă a-și face treburile, ca și cînd ar fi tot singură ca mai nainte, iară el se așeză pe un butoieș din tindă și rămase umblînd cu ochii după ea și vorbind mereu așa singur.

— Nu te teme tu... O să vezi tu... Eu sînt om cu mintea întreagă. Știu eu ce se potrivește și ce nu se potrivește. Eu n-am să te supăr. Simino ! strigă el într-un tîrziu. Ai slăbit tu ori numai îmi pare mie ?

— Am slăbit, Șofroane ! răspunse ea.

— Așa-i ! ai slăbit ! tare ai slăbit !

„Rău a slăbit, urmă el iar pentru dînsul. Mă miram eu de ce-mi pare de tot altfel de cum fusese. Da ! e mai frumoasă !“

— Tu, Simino ! strigă iar. Și cînd ai slăbit ?

— De mult !

— De ce ?

Ea se uită rîzînd la el.

— De amarul tău, Șofroane ! răspunse ea așa cam în glumă. Nu știi tu cît m-am frămîntat eu de

cînd mi-am dat seamă că rău am făcut de te-am rugat să te muți aici.

El se uită strîmtorat la pămînt.

— Așa-i ! zise apoi. Mult a trebuit să te amărăști. Dar, vezi tu, acum știu de ce n-am venit mai nainte. Ce să fac eu aici ? Știam că te afli la unchiu-tău. Acum, că te știu singură, m-a apucat deodată și-aș fi venit, Simino, chiar dac-ar fi trebuit să-mi las pe taica neîngropat.

El se sculă apoi, se duse la dînsa, îi apucă mîna și se uită în fața ei.

— Rău ai slăbit, urmă apoi. Dar să nu crezi, Simino, că mai umblu cu gîndurile pe care le-am avut odată. Mă crezi tu, Simino ? !

— Te cred, Șofroane ! răspunse ea.

Deodată însă o năpădiră lacrămile.

El rămase strîmtorat înaintea ei.

— De ce plîngi ? o întrebă apoi, îi puse mîna pe umăr, îi scoase perii din față și se uită în ochii ei.

— Parcă n-aș avea de ce să plîng ! Întreabă-mă de ce nu plîng, cînd nu plîng ? Atît am plîns, Șofroane, încît mi s-a făcut obicei și deseori mă pomenesc că plîng fără de veste, așa din senin, numai fiindcă îmi sînt dedați ochii pe plîns.

— Așa-i ! grăi Șofron. Asta vine de sine.

— Il iau eu pe răspunderea mea ! strigă popa Furtună, care intră c-o falcă în cer și cu alta în pămînt pe porțiță, cu doi jendarmi în urma lui.

— Se poate, răspunse unul dintre jendarmi, dar noi avem poruncă să-l ducem.

Șofron și Simina se spăriară amîndoi.

— Ce e, Șofroane ? ce s-a întîmplat ? întrebă popa răstit.

— Nu e nimic, răspunse Șofron întorcîndu-se spre Simina, nu-ți face spaimă degeaba. Eu am fost cătană împărătească ; mie nu mi se face nedreptate.

I-am tras odată caprarului o palmă de i-au sărit trei măsele din gură și a zăcut două săptămîni ; m-a pus căpitanul în fer scurt, dar a zis că bine am făcut. Mă duc, dacă e vorba, pînă la împăratul. O să mă închiză, dar o să-mi deie banii.

— Ce fel de bani ? întrebă popa.

— Banii mei, nouă sute patruzeci de zloți de argint, răspunse Șofron, pe care îi i-am dat. Și acum mă poartă cu minciuna.

— Ia haid să vedem, grăi popa, să vedem noi, dacă ți-i dă sau nu.

— Nu-ți face inimă rea, Simino, zise Șofron, apoi plecă cu popa și cu jendarmii.

Simina privi cuprinsă de spaimă în urma lor.

— Și asta tot eu am făcut-o ! strigă ea deznădăjduită. Nu uită Busuioc, nu iartă ! Dar Iorgovan ? ! urmă peste puțin, lui cînd o să-i vie rîndul, el unde o să mă lovească ? !

Busuioc rămase ca trăsnet din senin, cînd văzu că popa, fratele nevestei sale, se pune între el și Șofron.

Dar el nu putea să rămîie de rușine !

— Nu-i dau, pentru că nu-i dau ! zise el, cînd popa îl întrebă de ce nu-i dă lui Șofron banii. Să mi-i scoată cu judecată. O să-l învăț eu pe el a-mi pune cuțitul în pept.

— Iară eu îți spun și s-o știi, îi întîmpină Șofron, că n-am să umblu cu judecata : ori te înjunghiu, ori îți dau foc. Odată tot o să ies eu din închisoare.

— O să ieși chiar astăzi ! strigă popa, iar de bani, grija mea. Mi-i lași mie să-i scot de la el, și dacă ți-e de bani, ți-i număr mîne. O să vedem noi, care pe care. Aici e alta la mijloc !

— O să vedem ! strigă și Busuioc.

Era-ndîrjit de ar fi fost gata să-și pună toată averea.

Seara însă el aşteptă ca fiu-său Iorgovan să se întoarcă de la Arad, cum se întorcea toate vinerile, cînd umbla la Arad. Dar se înnoptă şi Iorgovan nu mai venea. Vica, prepuielnică şi fricoasă ca toate femeile, ca toate mumele, începu să-şi facă fel de fel de închipuiri, mai că se va fi întîrziat şi-l vor fi apucat oamenii răi pe drum, mai că va fi făcut ceva şi-l vor fi închis şi pe el ca pe Şofron.

Argatul se-ntorsese cu carul. Zicea c-a plecat joi seara, dar de atunci nu l-a mai văzut. Ştie numai că s-a dus unde s-a dus, cu unul Bărgăuţ. A lăsat dar sacii acolo şi s-a întors.

Busuioc îl ştia pe Bărgăuţ.

— Nu e nimic ! îi zise el Vichii. S-a ticăloşit, asta e. Are să se întoarcă, dar mai bine ar fi să rămîie acolo.

Şi totuşi, mult ar fi dat să poată pune pe cineva călare, ca să-l trimiţă la Arad, să-l caute şi să-l aducă. El însuşi nu putea să o facă. Era feciorul lui şi nu-l putea da de ruşine.

El se plimbă timp îndelungat neastîmpărat prin casă.

Deodată apoi ieşi deznădăjduit afară şi porunci ca sluga să se pună călare, să meargă la Socodor şi să-i spună popei că-l roagă să vie des-de-dimineată la Curtici.

— Nu, zise apoi răzgîndit, lasă că mă duc eu !

XXI

— Lasă-l, îi zise popa lui Busuioc, fă-te că nu vezi, n-auzi, nu bagi nimic de seamă. Se întoarce el de sine ; nu e făcut Iorgovan să poată umbla pe calea ce-a apucat.

Aşa a şi făcut Busuioc.

Simbătă dup-amiazăzi Iorgovan s-a întors acasă.

Îi era rușine de slugi și de vecini, ar fi vrut ca taică-său să-l certe și-i venea să se spînzure, cînd vedea că nici nu-l întreabă măcar unde-a stat, ce-a făcut, ba nici nu era supărat.

El îi dote banii pentru sacii de făină pe care-i vînduse a doua zi și spuse că l-a ținut negoțatorul de făină cu vorba de n-a putut pleca la timp.

Mințea Iorgovan. Nu numai că nu l-a ținut negoțatorul, dar banii nici că erau de la el, îi luase cu împrumut, căci prețul făinei îl cheltuise.

Întîia oară în viață se împrumutase și el, cu puțin numai pentru un om ca dînsul, dar datoria îl apăsă cu atît mai vîrtos, cu cît n-ar fi voit să afle cineva c-o are și trebuia neapărat s-o plătească vinerea viitoare.

De unde ?

Nu-i rămînea decît să-l înșele pe taică-său la socoteala morii.

N-ar fi avut decît să ceară, și știa că Busuioc îi dedea bucuros orișicît, dar tot îi părea rău. De ce să-l mai mîhnească. Așa și-așa tot de la el ieșea.

Acum o dată în viața lui, la strîmtoare, putea s-o facă.

Și joia viitoare el îl înșelă pe taică-său la socoteala morii.

Busuioc începu să tremure, cînd văzu că fecioru-său iar vrea să plece tot el la Arad, dar el nu se simțea destul de tare ca să-l oprească.

Și nici n-avea de ce.

Și-ar fi pus Iorgovan viața că se întoarce la timp, că nu mai stă de vorbă cu nimeni, că nu mai face toată viața lui datorii.

Numai el știa cîte amare de muștrări și-a făcut în timp de opt zile.

Și s-a și întors Iorgovan la timp și datorii n-a făcut.

El însă iar și-a lăpădat portul țărănesc, iar a petrecut toată noaptea, nu însă cu Bărgăuț, cu niște oameni, pe care nu-i mai văzuse în viața lui, și nu în oraș, ci peste Murăș, la Schela, unde nu-l știa nimeni.

Ba a cîntat Iorgovan și a jucat chiar și el.

Și totuși el nu-și mai făcea muștrări atît de amare ca-n rîndul trecut.

A petrecut, dar, la urma urmelor, cu cine ? Cu niște oameni pe care nu-i mai văzuse și care n-o să-l mai vază în viața lor pe el. Niște scîrnăvenii ! Ce-i păsa lui de ei ? !

Busuioc se liniști, cînd văzu că feciorul îi vine la timp și nu mai e atît de umilit în el cum fusese săptămîna trecută. Tot îi părea însă bine că s-a împăcat cu popa. Se tînea că iar o să-i mai vie lui Iorgovan, și nu era pe lume om să-l ție în frîu afară de popa. Da ! bucuros i-ar fi dat Busuioc acum lui Șofron și banii îndoîți, numai să nu se strice cu popa. Căci a cui era vina, dacă se ticăloșea Iorgovan ? !

„A mea e vina, numai a mea !“ zicea Busuioc.

Așa zicea și Iorgovan.

Așa zicea, cînd îl înșela la socoteala morii, așa cînd își petrecea, așa cînd cînta, juca și făcea lucruri de care mai nainte îi fusese scîrbă.

Din vinere în vinere el se dedea tot mai tare desfrîului. De la o vreme nici nu-și mai lepăda portul țărănesc la petrecerile lui. În cele din urmă începu să umble la birtul din Curtici.

Busuioc se trezi acum și fugi iar la popa.

— Însoară-l ! zise popa. Fie cu orișicine, dar însoară-l.

— E oare ceva ce-aș face mai bucuros ? ! strigă Busuioc. Tu știi c-am voit, dar n-am putut, și vreau, dar nu pot.

— Ei, las-o pe mine ! grăi popa. Tu n-ai vrut cum trebuie să voiești. Ați fost amîndoi, și tu și el, niște netrebnci : să vezi tu, că vrea pădureanca, dacă-i vorbești cum trebuie.

— Spune-mi ce să fac și fac tot ! îi răspunse Busuioc.

— Pleacă-te.

— Mă plec ! zise Busuioc.

— Dar pleacă-te pe toată viața ta !

— Pe toată viața mea !

— Să-ți aduci aminte de asta ! grăi popa. Acum lasă-le pe mine.

Și poate că popa Furtună ar fi și putut să scoată lucrurile la capăt bun, dacă s-ar fi nimerit toate așa cum le știa el.

Șofron se mutase la Socodor. Își cumpăraseră doi boi, un car și un plug, luase pămînturi în parte și-și făcea arăturile de toamnă.

Întîia oară în viața lui simțea și el cîtă dulceață este în munca pe care o faci în ogorul tău.

În Socodor nu-l știa nimeni pe Șofron, era om venit în curînd, o știa însă pe pădureanca, și-l știau că se ține de dînsa, îi este rudă sau om din sat, știau că el umblă des la casa lui Martin, iară ea se duce adeseori de-i rînduiește prin casă și-i spală albitura și poartă grijă de el întocmai ca de Martin și de copiii lui.

De aceea lumea îi zicea lui Șofron — Șofron al pădurencii.

Iorgovan își petrecea în birtul de la Curtici.

— Măi Iorgovane, grăi scrietorul, îți mai aduci tu aminte de pădureanca ? Al dracului de frumoasă mai era !

Iorgovan se uită lung la el.

— Îmi aduc, zise, grozav îmi aduc aminte. Măi ! ştii tu că fata aceea — aceea-i fată, măi ! cum nu mai e alta pe lume.

— Ei, ştii c-acum să Ține cu Șofron ? ! urmă scrietorul. Al dracului e pădureanul acela !

Iorgovan se ridică în picioare, se uită cîtva timp Țintă la el, apoi își trecu ochii peste masă căutînd să găsească ceva vîrtos și greu. Nu era decît sticla cu vin : el o apucă de gît, o ridică și o aruncă drept în capul scrietorului, care stetea uimit în fața lui.

— Se Ține ? ! Simina se Ține ? ! răcni el apoi și se aruncă turbat asupra nenorocitului, care se răsturnă cu fața plină de sînge la pămînt.

Săriră toți din toate părțile, ca să-i despartă.

Iorgovan era feciorul lui Busuioc bogătoiul și putea să spargă capul scrietorului, fără ca să i se mai întîmple și vreo altă nenorocire.

Și aceasta îi era însă destulă.

Doi dintre oameni îl apucară și-l scoaseră cu puterea din birt, ca să-l ducă acasă, și peste puțin se adună lume multă, mai ales copii, în fața birtului, ca să afle ce s-a petrecut și să vază ce se petrece mai departe.

Văzînd că oamenii se iau droaie după dînșii, Iorgovan își veni în fire, se opri în loc și privi împrejurul său.

— A fost destul, zise el, nu mi-o mai faceți și asta ; lăsați-mă, că mă duc eu singur, oriunde ați voi să mă duceți.

— Acasă ! grăi unul dintre dînșii.

— Chiar și acasă ! îi răspunse Iorgovan.

Acum orișunde ar fi mers mai bucuros decît acasă ; dar trebuia să scape de ochii lumii și el plecă cu pași iuți înainte. Mergînd, el nu se uita nici la dreapta, nici la stînga, nici înapoi, îi vedea cu toate

aceste pe oameni venind în urma sa, îi auzea întrebându-se asupra celor petrecute și ar fi voit ca prietenul lui să moară, pentru ca nimeni să nu afle de ce l-a lovit cu sticla în cap.

Sosit apoi acasă, el stete neclintit față în față cu taică-său, în vreme ce oamenii veniți cu dînsul spusera cele petrecute.

— Unde ai ajuns ? ! Ce-ai făcut, Iorgovane ? ! grăi Busuioc mîhnit pînă în adîncul inimii, după ce se văzu singur cu dînsul.

— Eu n-am făcut nimic, îi răspunse feciorul, tu le-ai făcut toate !

Grăind aceste, el se depărtă, ca să nu-l mai simță aproape de sine pe taică-său și să poată înăbuși pornirea ce izbucnise fără de veste în el cu atîta putere, încît îi venea să-și ieie lumea în cap, să se ducă departe-depart, pînă ce nu i se va perde și urma.

Busuioc alergă iar la popa.

— Acum, mai ales acum să-l lăsăm în pace, grăi popa, și dacă nu-și vine nici acum în fire, atunci e rău. Vorba e numai să punem lucrurile la cale și să facem ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic.

Popa se duse dar la scrietorul, care zăcea bolnav, îl împacă, și lucrurile se neteziră, iar Iorgovan rămase nesupărat de nimeni.

El avea însă destulă supărare în el însuși.

I se tulburase toată firea și în turburarea lui nu mai găsea nicăiri odichnă.

Îl vedea mereu înaintea sa pe Șofron căutîndu-și molcom de treabă, îl vedea pe scrietorul răsturnîndu-se cu fața plină de sînge, se vedea pe sine lovind fără cruțare în Simina, bătîndu-și joc de norocul său, tăvălindu-se prin birturi, furînd pe taică-său și auzea neîncetat cuvintele : „Șofron e om, Iorgovane !“

Da ! Șofron era om !

Dar una îl strivea pe Iorgovan mai presus de toate : încordarea dintre el și taică-său.

„Tu le-ai făcut toate !“

Aceste vorbe, spuse așa în pripa miniei, Iorgovan nu putea să și le ierte : trebuia să mai adauge¹ ceva la ele, să le lămurească, să pună tot ceea ce avea pe inimă.

„Mai avem o vorbă !“ își ziceau ei amândoi de câte ori ochii lor se întâlneau.

Nici unul nu avea însă destulă vîrtute în el, ca să deschiză vorba.

Lui Busuioc îi era silă, iar fecioru-său se temea ca nu cumva să se îndeplinească un lucru de care s-ar îngrozi un întreg colț de țară.

Joi după-amiazăzi, cinci zile după cele petrecute la birt, Iorgovan îl întrebă pe taică-său dacă se duce el ori nu la Arad.

— O să mergem vinerea viitoare, îi răspunse bătrînul strîmătorat.

„De ce ? !“ ar fi voit Iorgovan să întrebe, el însă se întoarse îndărătnic în călcîi, ieși din casă și plecă drept spre birt, așa din pornire îndărătnică, fără ca să-și mai deie seamă despre ceea ce face. Voia să-l doară pe taică-său !

Întrînd în birt, el simți că toți se feresc de el.

Ceru vin, așteptă însă timp îndelungat și nimeni nu-i aduse.

El începu să bată în masă.

— Vine ! îi răspunse unul dintre băieți, dar trecu iar timp la mijloc și nimeni nu veni.

El începu să bată din nou în masă, văzînd apoi că acum nici nu-i mai răspunde nimeni, se ridică minios și se duse în partea cealaltă a birtului, unde-l văzuse pe băiet.

¹ În text : *adaugă*.

Acesta stetea nedumirit într-un colț.

— Ce-i ? ! grăi Iorgovan minios.

Băietul dete strîmtorat din umeri, iar cei patru oameni, cari erau la una dintre mesele despre uliță, rămaseră privind cu încordare cînd la unul, cînd la altul.

— Busuioc a lăsat vorbă să nu-i mai dăm, grăi băietul întorcîndu-se spre ei.

Iorgovan începu să rîză.

— Aici, zise el, nu poruncește Busuioc, poruncesc eu. Tu mă știi că nu mă pricep la glumă. Adă vinul !

Grăind aceste, el se întoarse iar în partea retrasă a birtului și se așează din nou la locul lui.

— D-voastre vedeți că n-am încotro, le zise băietul celor patru oameni și se duse de-i dete vinul.

Rîzînd apoi așa în el, Iorgovan își beu încetul cu încetul cele cîteva păhare de vin, mai stete cît mai stete fără de nici o treabă, apoi plăti și pe-nserate o luă drept spre moară, ca să-și încheie socotelile.

Ca totdeauna erau și acum oameni la moară și cîțiva dintre dînșii steteau de vorbă cu morarul la lumina unei lămpi, ce era atîrnată într-un cui deasupra mescioarei din colț.

Ei se sculară, cînd Iorgovan intra.

Iorgovan le zise bună seara, se așează cam posomorît la masă, apoi luă condica și peana, ca să facă socoteala.

Nu era beat, vedeau însă cu toții că e cam amețit.

— Nu e stricat nimic la moară ? îl întrebă el pe morar.

— Nimic, răspunse acesta.

— Ia să vedem, grăi Iorgovan ridicîndu-se. Taica zice că n-o să ducem făina pe mîne la tîrg. Mă duc însă eu singur și, dacă e ceva de trebuință, e bine să știu.

În moară erau trei lămpi, una deasupra coșului, alta în fața locomobilei, unde lucra morarul, iar a treia, cea atârnată deasupra mescioarei. În partea dreaptă a morii, unde se aflau roatele cele primejdioase, era de tot întunerec.

Văzînd că Iorgovan pleacă spre această parte, morarul luă lampa din părete și plecă cu ea în urma lui, ca să-i lumineze.

Iorgovan cercetă cu de-amănuntul roate, șuruburi și chingi, atingîndu-le mereu cu condeiul, pe care-l avea în mînă ; la roate însă el lăsă condeiul să cadă fără de veste, apoi zise că e bine și se întoarse iar la condica de pe masă.

Morarul atîrnă iar lampa de cuiul ei.

Iorgovan începu să caute pe masă.

— Condeiul, zise el. Așa-i ! l-am uitat.

Morarul grăbi să-l caute.

— Lasă, că-mi aduc aminte unde l-am scăpat, îi zise Iorgovan și se întoarse iar spre partea întunecată a morii.

Morarul sări din nou la lampa din cui, o luă și plecă cu ea în urma lui.

Iorgovan se opri strîmtorat din drum.

La asta nu se gîndise.

— Adă lampa ! grăi el cu glasul înnăbușit și tremurînd în tot trupul.

Luînd însă lampa de la morar, el o apucă așa, că tinicheaua strălucitoare rămase întoarsă spre fața lui și nu numai că nu-i arunca lumina în cale, dar îi mai lua și vederile cu strălucirea ei.

Cîtva timp se făcu liniște, încît nu se mai auzea decît învîrtirea roatelor neobosite, bătaia coșului și pașii lui Iorgovan, care înainta oblu spre unul dintre stîlpii de la dreapta locomobilei.

Deodată scoase un răcnet de se cutremură toată moara, hîrburile de sticlă căzură sfărîmate peste fierăria locomobilei și moara se umplu de lumină.

Grăbind să deie ajutor, oamenii-l găsiră pe Iorgovan sub stîlp, învăluit în flăcările care într-o clipă cuprinseseră hainele de pe el.

XXII

Fă trei cruci și zi „Doamne-ajută !” cînd treci pragul casei, fie ca să ieși, fie ca să întri, căci lumea din întîmplări se alcătuiește, iar întîmplarea e noroc sau nenorocire și nimeni nu știe dacă e rău ori bun ceasul în care a pornit, nici dacă va face ori nu ceea ce-și pune de gînd.

Nenorocirea îl ajunsese năprasnic pe Iorgovan ; a dat în graba lui peste stîlp, s-a izbit de el, a spart lampa și a căzut aprins la pămînt.

Cine e oare acela care s-ar încumăta să se laude că nu i s-ar fi putut întîmpla și lui una ca aceasta ? ! Cine oare putea să nu fie cuprins de milă, cînd [îl] vedea plin de arsuri, tot trupul o rană ? !

Satul întreg era adunat la casa lui Busuioc, cînd oamenii îl aduseră pe Iorgovan, și nimeni nu se mai gîndea să alerge la focul ce ardea în marginea satului, mistuind și moara, și grîul din saci, și făina din coș, și condica cu socotelile morii.

— L-au frînt și pe el roatele ca pe Pupăză ! zicea unul.

Unii știau că e mort, alții, că mai trăiește, dar n-o s-o ducă pîn-a doua zi, iar alții, că n-are decît pe ici pe colo cîte o arsură, care o să-i treacă în cîteva zile.

Cînd doctorul sosi la casă, se îndesuiră cu toții în urma lui și curtea lui Busuioc se umplu de lume.

Cînd doctorul intră, Iorgovan zăcea nemișcat și amețit de usturime.

Doctorul îl caută cu de-amănuntul, stete apoi pe gînduri și dete din umeri.

— E rău de tot, zise el, dar omul e tinăr și poate încă să scape. O să facem tot ceea ce va fi cu putință.

— Averea mea toată ți-o dau, strigă Busuioc, numai să-l mai văd încă mergînd la birt !

Iorgovan își ridică ochii spre el.

— Nu mai vreau ! grăi apoi încet. O să vezi tu că nu vreau.

Preste puțin el apucă mîna doctorului, o strînse cu deznădăjduire și se uită lung și stăruitor în ochii lui.

— Aibi răbdare, îi zise doctorul, că scapi.

— Am răbdare, mă vezi că nu mă vaiet, îi răspunse Iorgovan.

Și avea Iorgovan răbdare. Ceasuri întregi el zăcea nemișcat în culcușul lui, iar cînd se apropia cineva de dînsul, ochii lui rîdeau.

Liniște, multă liniște cerea doctorul, și liniștea îi întrase chiar și în suflet, căci omoară durerea trupească orișice simțire din om și rămîne ea singură stăpîină pe el.

Primind vestea despre nenorocirea ce-l ajunsese pe Iorgovan, Simina sări în picioare.

„Nu-i adevărat ! își zise ea. El minte și acum ! Și-a făcut el însuși nenorocirea.“

Apucată de gîndul acesta, ea alergă la Șofron.

— Du-te, zise el, că o să-i fie bine, dacă te vede și te știe aproape.

Simina își încheștă mînile, rămase cîtva timp cu ochii ațintiți la el, apoi își acoperi fața cu amîndouă mînile și suspină adînc și lung.

— Ce-i ? ! întrebă el apropiindu-se de dînsa.

— Șofroane ! îi răspunse ea, luîndu-și iar firea ci așezată. Busuioc vrea, mi-a spus-o alaltăieri preu-teasa, și eu nu mai pot, nu mai vreau, nu mă mai iartă firea să-i zic ba. Îl iubesc, Șofroane, pe Iorgovan ! Ce să mă fac, dacă-l iubesc cum aş iubi pe copilul meu, și, Doamne ferește, mi-e groază de gîndul morții lui mai mult decît de al morții mele.

Șofron se dete puțin înapoi.

— Atunci nu te duce, zise el. Nu-l iubești tu pe el, cît te iubesc eu pe tine.

— O știu ! strigă ea, asta e, c-o știu. Ca tine, Șofroane, nimeni nu poate, că tu ești om, iar eu sînt o muieră ticăloasă, care nu poate nimic.

— Pot eu ! zise el, și nu te las. Dacă te iubesc și nu te vreau, e fiindcă văd că nu e bine nici pentru tine, nici pentru mine, iar nu pentru ca să te las să dai în nenorocirea pe care o văd, o simt, am trăit-o de atîte ori stînd de vorbă cu mine însumi. Viața ta e a ta, și mie de a lui prea puțin îmi pasă !

— Și ce vrei să-mi faci ? îl întrebă ea îndărăt-nicî.

— Ce vreau ? răspunse el. M-am gîndit eu și la asta. Mult mă gîndesc eu și tot la tine mă gîndesc. Am destul timp. Cînd port coarnele plugului și potriveșc brazda, ca să fie dreaptă și potrivită-n adîncime, n-am altă treabă decît să gîndesc, fiindcă lucrul ăsta îl fac eu și prin întunerec, atît de bine îl știu, mi-l face mîna ea de ea, oarecum fără de știrea mea. Apoi știu eu ce-i în mine și nu se poate în lumea asta s-o știi și tu, fără ca să ții la mine, măcar cum țin eu la Coarneșul meu, fiindcă e al meu, și trage bine și mă cunoaște, mă simte, Simino, de departe și, cînd mă duc să-l iau de la iarbă, se întoarce spre mine, își ridică ochii și mă așteaptă uitîndu-se în calea mea. Și dacă nu vrea Coarneș un lucru, nu pot nici eu să-l fac cu toată inima. Tu fă ce vrei, dar

știu că nu poți. Iar dacă poți, Simino, atunci e mai bine să fii dobitoc decît om.

Simina rămase cîtva timp perdută și cu ochii la pămînt înaintea lui, apoi începu să plîngă, îi apucă mîna și o sărută de mai multe ori.

— Nu pot, zise ea. Ce să fac, dacă nu pot ? ! Șofroane, nu mă părăsi.

— Niciodată, răspunse el, tu știi că niciodată n-o să te părăsesc.

Și s-a dus Simina la Curtici, fiindcă nu mai putea să rămîie.

Busuioc era gata să-și deie toată averea ca să-și vază încă o dată feciorul pus în picioare, dar nu i-a spus doctorului că a venit Simina, pădureanca, să-l vază și să-l caute pe bolnav. Ce știa doctorul ? ! Te pomenești c-ar fi zis că nu e bine s-o vază, nici ca ea să-l caute.

Cînd Simina intră în casă, Iorgovan zăcea pe spate, liniștit și nemișcat ca de obicei.

Ea se aproprie tremurînd și fără de zgomot, apoi, cînd ochii lor se întîlniră, rămase neclăntită în loc, sub farmecul ochilor lui mari.

— Vai, Doamne ! Tu, Simino ! Săracul de mine ! șopti el ; apoi își adună toate puterile, ridică amîndouă brațele spre ea, o apucă de umeri, o aduse spre el și-i sărută gura, apoi un ochi, apoi celalalt, apoi o depărtă, ca să se poată uita drept în fața ei, și iar o sărută.

Ea îi luă mîna și o dăte încetinel înapoi, se lăsă pe pat lîngă dînsul, își puse capul lîngă al lui și cîtva timp rămaseră așa tăcuți și nemișcați.

— Și Șofron ce mai face ? întrebă el într-un tîrziu.

Ea tresări, se ridică puțin, apoi se întoarse asupra lui, îi luă capul între mîni și-i sărută fruntea.

Cuprins de fiori, Iorgovan își strînse încă o dată toate puterile, ridică din nou brațele, ca să o cuprindă cu ele, apoi dete un gemet lung, brațele îi căzură înapoi și răsufierea i se curmă.

Simina se dete îngrozită înapoi, se îndreptă, stete cîtva timp ca scoasă din fire, apoi se întoarse răpede, se uită prin casă, se duse de deschisă ușa și strigă tare, dar cu glasul așezat și deschis :

— O luminare !

Tribuna, I (1884), iulie 1/13 — august 11/23

HANUL CIORILOR

— Uite, e ceva ! Ce-o fi, ce n-o fi, numai singur Dumnezeu știe, dar ceva e, grăi Sfredeluș și-și mută neastîmpărat scaunul mai aproape. Umblînd așa singur, treci fără de grijă și peste cîmp deschis, și prin pădure deasă, dar ți-e urît cînd te afli pe vreun drum părăsit, și al dracului om ar trebui să fie acela care ar putea să stea noaptea adăpostit în casă pustie.

Tașcă, orzar de la Obor și om cu care ai putea să spargi ziduri, se uită zîmbind la el. Nu-și aducea, ce-i drept, aminte să fi umblat vreodată pe drum părăsit, ori să se fi adăpostit în casă pustie, dar știa că nu i-a fost urît niciodată și simțea că nici nu poate să-i fie.

— Da, zise el, cînd ai bani la tine : atunci da, te temi, însă nu de ceva, ci de cineva care ar putea să-ți iasă-n cale ori să te strîmtoareze într-un colț, ca să-i ia. Asta o cunosc și eu și de aceea umblu numai pe drumuri umblate și de alții, și mai numai în case pline.

— De, așa crezi tu, dar lucrul e, în adevăr, cu totul altfel, întîmpină Sfredeluș, care știa mai multe, fiindcă era dulgher și lucrase și la case părăsite. Banul, măi, e unealta dracului. Numai așa din senin

nu-ți vine frica. De unde poți tu să știi prin ce fel de mîni a trecut banul pe care-l ai la tine ? Știi însă cu cîtă sete aleargă omul după el și cu cîtă îndîrjire îl păstrează. Tu l-ai luat, dar poate că acela, de la care l-ai luat, nu ți l-a dat cu toată inima : sînt și bani legați, ca jaf să fie cu ei și praf să se facă. Cînd pui mîna pe asemenea bani, ți-e frică, fără ca să-ți dai seamă de ce, și tocmai frica te duce acolo unde praf se alege de ei. Să fie în ceas bun, dar nu trece nimic peste rîvna omului îndîrjit : moare, mări, și tot n-are odihnă, ci umblă mereu să neliniștească pe cei ce umbră cu bani legați de dînsul.

— Ei, lasă că-i dezleg eu, răspunse Tașcă și mai deșertă încă un pahar. Atîta rău ! La mine cum vin, așa se duc.

Sfredeluș se uită cu un fel de milă la el.

— Se duc de dus, zise el, dar vorba e, cum se duc : de banul legat n-ai noroc. Dacă-ți cumperi vite cu el, dai de pagubă ; dacă-ți zidești casă, îți merg toate a-ndoaselea. De aceea vorbesc eu de drumuri părăsite și de case pustii : nu-i a bine cînd un drum a fost părăsit ori o casă a rămas pustie !

— Aș ! grăi Tașcă și mai ceru un litru de vin.

Cu toate aceste nu-i mai venea să bage-n pungă ban luat mai nainte de a-l fi scuipat.

— Scuipă-l, așa zicea Sfredeluș, și zi cu toată rîvna, ca orice ar fi să piară, și n-ai apoi să te temi de nimic.

Tașcă nu credea în asemenea fleacuri, dar scuipa și zicea, fiindcă asta nu putea să-i strice nimic.

Așa e omul. Dacă ai apucat o dată să te închini mai nainte de a te culca, nu-ți mai priește somnul, cînd uiți, din întîmplare, a te închina ; Tașcă nu putea nici el să umble liniștit cu banii nescuipați și nedescîțați.

Dar fără de bani ?

Puțin îi păsa.

Cumpărase de la Alexandria șasezeci și patru de chile de ovăz și se întorcea acum, ca să vie cu carele și să-l ia.

Călare pe buiestrașul lui, cu biciul atârnat de șea și cu cuțitul la brîu, el trecea de-a lungul șoselei largi ca pe Podul Tîrgului, lăsînd mereu carele drumeților în urma lui. Făcuse treabă bună și era voios ; timpul era însă și el de te-ar fi înveselit chiar și dac-ai fi avut cuvînte de a fi trist.

Dimineața, cînd plecase de la Alexandria, era, ce-i drept, negură și frunzele duzilor se scuturau. În cîrînd însă negurile s-au risipit și soarele strălucea pe cerul senin de-ți era drag să treci călare peste șesul întins.

A bine nu era însă acest timp frumos.

După-prînz s-a pornit crivățul, domol la început și apoi din ce în ce mai aspru. Tașcă-și îmbărbătă buiestrașul. Lasă că pișca vîntul, dar și șoseaua se curățise parcă, deodată : cît era de lungă și de largă, nu se mai vedea car pe ea. Unul cîte unul drumeții își căutaseră, care pe unde nimerise, adăpost ; Tașcă ținea să fie mîne la București și nu putea să zăbovească pe drum, trebuia neapărat să sosească de seară la Cîrcei, unde îi era conacul¹ obicinuit. Nu-i vorba, crivățul îl lovea tocmai în față și, parcă era făcătură, nici buiestrașul nu mergea ca alte dăți ; dar făcuse el și drum mai greu în viața lui și prin gînd nu-i trecea că n-are să petreacă noaptea la Cîrcei.

Departe naintea lui, spre stînga, pe șoseaua ce vine despre Pitești, se vedeau plopii de la Hanu Ciorilor. N-a fost niciodată pe acolo ; n-avuse ce să caute-n partea aceea ; știa însă că acolo e Hanu

¹ Conac — popas.

Ciorilor, fiindcă nu puteai să treci nici înainte, nici înapoi, fără ca să vezi cale de jumătate de zi plopilor și casa cea mare de lângă ei.

Acum rotea un mare stol de ciori deasupra plopilor ce se înălțau negri spre apusul soarelui, și era oarecum urît să te uiți într-acolo.

N-avea el să treacă pe la Hanu Ciorilor, dar se-nnoptase prea curînd și mare lucru n-ar fi fost dacă s-ar fi abătut din drum ca să mîie acolo.

Nu-i trebuia lui nici o jumătate de ceas pînă la plopilor aceia, iar pînă la Cîrcei tot mai avea vreo două ceasuri. Unde mai pui apoi, că spre Hanu Ciorilor mergea cu crivățul în spate ? !

Ajuns la răsplintie, el băgă mîna în buzunar și scoase toți banii ce-i mai rămăseseră.

Erau trei lei, o băncuță și patru gologani.

„Cu pereche“, zise el și se abătu spre stînga.

Ar fi făcut-o, poate, aceasta și dacă banii ar fi fost fără pereche ; ar fi făcut-o însă cu inima îndoită : acum știa, c-așa i-e să facă și-și îmbărbăta calul cu toată nădejdea.

Nu era însă lucru curat.

Calul mergea și mergea, dar Hanu Ciorilor nu stetea parcă, nici el în loc, ci se ducea, încît lumina din ferestrele lui se vedea tot mai departe, ba deodată se pierdu ca și cînd ar fi stins-o cineva.

Tască-și opri calul.

Urît lucru să dibuiești așa singur noaptea prin locuri necunoscute.

Îi venea să se întoarcă, dar crivățul îl izbi iar în față.

Ce era adecă ? Cu lumină ori pe-ntunerec, n-avea decît să ție drumul, ca să dea peste han : el își îmbărbăta iar calul — nainte, tot înainte... dar trecuse de mult jumătatea lui de ceas și drumul era tot pustiu.

Deodată el își opri din nou calul.

Hanu Ciorilor era-n dosul lui, rămas departe înapoi cu toate ferestrele lui bine luminate.

Citești citeodată asemenea lucruri, și tot te apucă un fel de răcori: dar cînd te vezi tu însuți pe tine purtat așa de ici pînă colo?!

Înainte nu mai avea ce să caute, iar înapoi îi era urît să se mai întoarcă.

În cîmp însă de asemenea nu putea să rămîie.

Dacă s-ar fi gîndit în toată liniștea, el ar fi dat cu socoteală, că Hanu Ciorilor nu e la marginea drumului ca alte hanuri și că dincoace de han trebuie să mai fie vreo altă zidire, care acopere lumina, cînd te apropii, și pe care de dincolo, din cealaltă șosea, el n-o putuse vedea: te gîndești însă în toată liniștea cînd stai tîgnit acasă, dar nu cînd crivățul te bate-n cîmp deschis.

Tașcă-și luă dar inima în dinți, cînd văzu că nu-i rămîne [decît] să se întoarcă, și rămase-ncremenit, cînd se pomeni că iar nu mai vede ferestrele luminate.

Acum însă se dezmetici și el, se-ntoarse puțin înapoi, ca să vadă iar lumina, apoi o luă peste arături drept spre ferestrele luminoase.

— Ce hanul păcatelor e ăsta, cale de două împușcături de la drum? grăi el după ce se văzu, în sfîrșit, la scara casei mari, pe care în atîte rînduri o văzuse din depărtare.

— Că n-a fost han, domnule, ci casă bisericească, îi răspunse sluga ce ieșise în auzul tropotului de copite. Au făcut-o han, ca să nu mai stea pustie.

Tașcă se uită la casă și la cele din preajma ei.

Nu era casa cu două etaje, pe care el o văzuse de pe șoseaua cealaltă; își dăde însă în curînd seamă că se află în dosul zidirii, care aici avea un singur etaj. Ceva mai departe, spre șosea, erau grajduri și

şoproane, zidirea ce-i acoperise lumina, iar printre amîndouă zidurile trecea drumul, pe care lumea venea din şosea.

Nu mai erau pustii, dar nici pline, şi tare sămănau a pustiu, încît parcă nu-i mai venea să-şi lase calul în grija slugii şi să intre.

Dar ce altă ar fi putut să facă ? !

El descălecă, îşi luă biciul, lăsă calul în seama slugii, apoi urcă cele două scări şi intră în cîrciumă.

O singură ochire îi fu destul ca să vadă că aici a fost odată bucătărie. Cotlonul era şi acum în fiinţă, iar maşina fusese înlocuită cu alta mai mică.

La o masă de la stînga şedeau doi olteni cu paharele pline în faţa lor, pe laviţă, într-un colţ era un neamţ zdrăntăros, iar hangiul, grec, bulgar ori albanez, ce-o fi fost, îşi rînduia dighisurile.

Nu era tîrziu, dar păreau cu toţii obosiţi, somnuroşi şi tresăriră oarecum ca din somn cînd el intră.

E lucru deosebit în felul lui să dai, aşa deodată faţă cu oameni pe care nu i-ai mai văzut şi care nu te-au mai văzut, ba să ştii că ai să petreci, departe de altă lume, toată noaptea cu dînşii. Taşcă, om umblat în multe drumuri, o mai păţise, ce-i drept, aceasta, dar acum nu era ca alte dăţi. Lasă că nu-i trecuse prin gînd să mîie la Hanu Ciorilor, dar le mai păţise şi celelalte nepăţite. El se uită deci cu ochii scrutători mai întîi la cei doi olteni, apoi la neamţ şi în cele din urmă la hangiu — şi nu-i steteau parcă nici unuia bine ochii în cap.

Ceilalţi se uitară şi ei tot cu ochi scrutători la dînsul.

„Cine-or fi ăştia ?“ se întreba el.

„Cine-o mai fi şi ăsta ?“ se întrebau ei.

Hangiul îşi lăsă dighisurile şi făcu un pas spre dînsul.

— Urită vreme pe aici, îi zise Tașcă, pentru ca să înceapă cu ceva.

— Mai frumoasă n-o fi nici p-aiurea, răspunse hangiu, Sf. Dimitrie nu vine cu primăvară.

Trei lei, o bănuță și patru gologani sînt bani cu pereche, dar cam puțin pentru un om care-i și flămînd, și setos, și obosit de drum, ba mai are și un cal în spinare.

Nu-i vorbă, fără de bani Tașcă se simțea mai în largul lui, dar tot i-ar fi părut bine dac-ar mai fi avut un leu.

N-avea nevoie. Cine-l vedea tot știa că e om care poate să plătească, ba hangiu ar fi rîs dacă i-ar fi spus că n-are la dînsul decît trei lei, o bănuță și patru gologani. Prea sămăna a om bănos.

Așa dedeau și oltenii cu socoteală.

N-o zicea nici unul aceasta, dar Tașcă o vedea din ochii lor și ar fi voit să le spună într-un fel oarecare că și-a cheltuit toți banii.

— O pății și eu, grăi dînsul. Plecasem de la Alexandria ca să sosesc de seară la Cîrcei, și crivățul m-a abătut din drum. Curat că vîntul m-a adus pe aici !

Urma, după gîndul lui Tașcă, că vreunul dintre cei patru să-l întreb ce-a căutat la Alexandria, iară el să le spună drept răspuns la întrebarea aceasta că și-a dat banii ca să arvunească ovăz.

Nici unul însă nu-i nimeri gîndul.

— De, grăi hangiu într-o românească stîlcită, dacă vii de la Alexandria și te duci la București, p-aici nu ți-e drumul ; dar niciodată omul, cînd pleacă de acasă, nu știe unde are să ajungă.

— Așa e ! strigă rîzînd neamțul din colț, nu știe nimeni unde are să ajungă, nici ce are să i se întîmple. Eu, bunăoară, am plecat de la Vîrșet la Viena, ca să caut pe un frate al tatei, și am ajuns

umblînd pe urma lui pe aici, unde nu mi-a trecut niciodată prin minte să vin. Hîhîhî ! poate că ai și d-ta vreun unchi care a murit bogat, și-i umbli fără ca să știi pe urmă.

Hangiul începu și el să rîdă.

— Mai știi ? zise. Vorbești în glumă și te pomenеști că nu degeaba ți-e vorba. Casele acestea sînt fără stăpîn. Stăpînul lor, om foarte bogat, a murit fără copii și a lăsat cu limbă de moarte ca averea lui să treacă la doi nepoți ai săi, pe care nu e chip să-i găsească. Se ivește, ce-i drept, pe fiecare săptămînă cîte unul, dar nu cel adevărat. Îi fi d-ta !

— Dac-am fi doi frați, răspunse neamțul, dar sîntem numai opt. Hîhîhî !

Oltenii începură și ei să rîdă.

Unul dintre dînșii se uitase la Tașcă dintru început ca la un vechi cunoscut.

— Îi fi d-ta, îi zise el acum. Sînteți doi frați și, dacă nu mă înșel, numai doi.

Tașcă se uită cam sperios la oltean.

Nu că se mira, poate, de-l cunoaște olteanul, pe care el nu-și aducea aminte să-l mai fi văzut vreodată. Putea să-l cunoască. Era însă curată făcătură, ca tocmai acum și aici, să fie vorba de frate-său, care era mort de vreo trei ani. Lasă că răposatul îi fusese și tovarăș la negoțătorie, dar mai lăsase și o fetiță, pe care Tașcă o ținea, cum s-ar zice, așa de pomană la casa lui. Sfredeluș, care scocioria toate lucrurile din temelie, ținea strună că curată pomană nu e și că Tașcă ar trebui să facă socoteală cinstită și să despartă ceea ce era al lui de ceea ce i se cuvenea fetei ; asta însă nu-l ierta pe Tașcă țîrea s-o facă, și de aceea se simțea strîmtorat, cînd vorba venea la frate-său.

Dar era la birt, și nu-i rămînea decît s-o ție și el pe coarda pe care o porniseră ceilalți.

— De, zise el, tare mi-ar prinde bine, dar cît mai curînd, fiindcă am arvunit la Alexandria niște ovăz și nu știu cum voi găsi bani, ca să-l plătesc. Nu-mi aduc însă aminte să fi avut vreun unchi bogat.

— Hîhîhî ! rîse iar neamțul. N-ai nevoie să-l știi, pentru ca să-l cauți. Fiecare om are norocul lui. Zgîrcitul e om fără noroc, care adună pe norocul altuia și păstrează pentru acesta fără ca să voiască. La noi a fost un măcelar bogat, care a murit de foame îndată ce a venit nepotul, pe a căruia noroc adunase bogăția. Dacă n-ar fi venit nepotul, el ar mai fi trăit, ca să mai adune. Ăstuia nu i-a venit, precum se vede, moștenitorul cu noroc, și să știți că n-are odihnă nici în mormînt pînă ce nu va fi venit. Ia adu-ți bine aminte : poate că vîntul te-a adus aici, ca să scapi un suflet. Hîhîhî !

— Curat așa-i cum zici, grăi hangiuul oarecum mirat. Uite, eu stau de vreo trei ani aici și știu multe. N-are odihnă ! De cîte ori se ivește cîte cineva, care cere moștenirea, trosnește noaptele și tocănește de te trec fiorii și-ți vine să fugi.

— Prostii ! grăi Tașcă supărat, apoi se așeză în fața oltenilor la masă și ceru vin și ceva de mîncare.

Vor fi fost prostii, hangiuul însă, care-și petrecea viața în pustietatea aceasta, se potrivea de minune cu neamțul, care umbla de atîta timp pe urma unui mort și ajunsese-n cele din urmă să creadă că nu de bunăvoie umblă, ci e purtat de sufletul răposatului. Apoi și locul era de așa că te simțeai oarecum fermecat în el, o încăpere largă și scundă, cu

păreții pătați de muște, și gălbeniți de fum, aproape goală și luminată de o lampă proastă, care se afla în peretele de la teșghea. Întunec aproape deplin era mai ales în colțul de unde rîdea neamțul, o stîrpitură de om spîn, cu cîteva fire de păr roșu drept barbă, cu glasul pițigăiat, și cu ochii mărunți și vii, curat cum Tașcă și l-ar fi închipuit pe satana.

Pe vrute, pe nevrute, ei urmară vorba înainte, și cu cît Tașcă li se împotriva, neamțul și hangiul cu atît se înteteau și spuneau și ce credeau, și ce nu credeau ei înșiși, iară oltenii, care n-aveau altă treabă, ascultau bucuros adăugînd numai, așa din cînd în cînd: „De! Dumnezeu știe. Se poate! Tot ce se poate!”

Purtat astfel prin lumea ființelor nevăzute și ostenit cum era, Tașcă ajunsese în cele din urmă să nu-și mai poată da seamă dacă lucrurile se petrec în aieva ori le visează numai. Mai ales în rîsetul neamțului era ceva nefiresc, încît îi venea cîteodată să se ducă să-l apuce de pept și să-l zguduie.

Nu-i venea cu toate acestea să se ducă în odaia în care i se pregătise culcușul. Ar fi stat mai bucuros noaptea toată de vorbă.

Se temea însă, ca nu cumva să-l stăpînească somnul, și nu doarme nimeni bucuros cu oameni pe care nu i-a mai văzut și nu știe cine sînt.

Te lași, cînd adormi singur, în paza lui Dumnezeu; rămîi însă, cînd mai sînt și alții cu tine, în voia celor ce te încongiură.

N-avea, ce-i drept bani la dînsul, ba le și spusese că n-are; el însă nu putea să știe ce e în inima lor. Te pomeneai că se înțeleg între dînșii: ori că fie neamțul, fie oltenii pleacă, și așa numai cu hangiul n-ar fi rămas bucuros.

E urît lucru să te știi cu urma pierdută, ajuns unde nimănuia nu-i poate trece prin gînd să te caute.

Spre miezul nopții dar, cînd sluga aprinse lumînarea de ceară, ca să-l ducă în odaie, el nu mai stete pe gînduri ; tot era mai bine cu ușa încuiată, ca nimeni să nu se poată apropia fără de veste de dînsul.

Ieșind din birt, ei trecură prin o sală mare, apoi urcară niște scări înguste.

Urîtă casă !

Lasă că pașii le răsuna a gol, dar mai țiuia și huruia și crivățul prin hornuri și se zgîțiau uși și ferestre, parcă te aflai în o corabie purtată de valuri.

Odaia în care-l dusesese sluga era și ea mare și goală, cu două ferestre și trei uși. Patul se afla într-un colț. Între ferestre era o masă și un scaun. Atîta tot.

Sluga îi lăsă lumînărica de ceară lipită de masă, apoi se depărtă.

Rămas singur, Tașcă încuie ușa pe care intrase, apoi se duse să se încredințeze dacă celelalte două uși sînt ori nu și ele încuiate.

Cea de la dreapta era încuiată, nu însă și cea de la stînga, din care lipsea cheia.

Urît lucru !

Dacă i-ar fi povestit cineva c-a pățit-o cum o pățea el acum, Tașcă ar fi rîs din toată inima. În starea în care se afla însă, nu-i venea de loc să rîdă.

El luă lumînarea și trecu în odaia de alături, ca să vadă ce-i acolo.

Era mare și asta și goală. Într-un colț erau grămadă cîteva chile de porumb.

El încercă cealaltă ușă, care ieșea la scară.

Era încuiată, dar cheia nu era-n ușă, și nu era lucru mai ușor decît ca cel ce avea cheia să o descuie și să treacă la el.

Și dacă era vorba, tot așa putea să facă și colo, unde cheia de asemenea nu se afla în ușă.

Îi venea să se întoarcă în birt, dar îi era greu s-o facă și-i era urît să scoboare scările și să treacă, așa singur, prin sala cea mare.

„Ei, comedia dracului!” zise el, și-l vedea parcă pe Sfredeluș rîzînd cu neamțul în fața lui. Dar ce ar fi putut, la urma urmelor, să i se întîmple?

Omului primejdia tot numai de la om poate în lumea aceasta să-i vină, și dracul, așa zicea și Sfredeluș, tot prin oameni își face răutățile; ca să se asigureze dar că om nu se poate apropia de el fără ca să-l deștepte din somn, luă masa și o puse în fața ușii de la stînga așa, ca să se răstoarne, cînd cineva ar deschide ușa. Tot așa făcu apoi și cu scaunul la ușa de la dreapta.

Acum era bine.

Nu rămînea decît să stingă lumînarea și să se culce — așa îmbrăcat cum era.

Pe scări însă, prin sala cea mare și prin odăile de alături, pocănea și troscănea, zîngăneau ferestrele și se zgîtîiau ușile parcă umbla cineva pe la ele, ca să le scoată din țîțîni: el lipi lumînarea de colțul sobei, apoi se întinse pe pat.

„Să adorm odată, își zise, apoi nu-mi mai pasă dacă se isprăvește lumînarea.”

Da, însă nu-i mai venea somnul. Degeabă-și închidea ochii, căci, așa obosit cum era, el stetea treaz și auzea mereu țiuiturile crivățului, tocăniturile și pocăniturile, zîngănitul ferestrelor și zgîtîitura ușilor — nu putea să doarmă și fel de fel de gânduri îi umblau prin cap.

Iar lumînarea se făcea tot mai scurtă și ardea cu flacără din ce în ce mai lungă.

O flacără mare, apoi un muc și în sfîrșit întunec deplin, cum e întunecul cînd crivățul aduce nori din răsărit, ca să le acopere toate cu polei.

Tașcă se ridică puțin din culcușul lui, apoi iar se lăsa istovit în el.

Ce-i mai rămînea, la urma urmelor ? !

Ajunsesse de nu-și mai putea da seamă dacă stă treaz ori visează și vedea oarecum ceea ce gîndește.

E fioroasă întunecimea, mai ales cînd stai așa singur într-o casă pustie.

Avea Sfredeluș dreptate !

Multe sînt în lumea aceasta cu puțință.

Cum adevărat s-a nemerit să găsească aici pe neamțul acela și ca olteanul să-i vorbească de răposatul lui frate ? !

Parcă i-a pus cineva, parcă i-a adunat dinadins !

De ! Se zice că de bani agonisiți pe cale nedreaptă n-are omul noroc. El însă avea noroc. Toate îi mergeau bine : spor ieșea orișunde-și punea el mîna.

Una singură-i lipsea : era însurat de patru ani acum și n-avea încă nici un copil.

„Aduni, parcă-i striga neamțul, pe norocul nepoatei tale : de aceea-ți merg toate bine. Și ai să mori, după ce vei fi adunat destul, cînd lumea-ți va fi mai dragă !“

Trecut de fiori reci, el se cutremură în tot trupul...

Umbla cineva la ușa de la dreapta, apoi la cea de la stînga și iar zgîțîia pe cea despre scări, ca și cînd ar voi să deschidă și să intre.

Era crivățul, care scutura casa întreagă din temelii. Nu mai încăpea îndoială că e crivățul, dar Tașcă totuși se cutremura din cînd în cînd.

Tîrziu după miezul nopții el deodată tresări speriat și se ridică.

— Cine-i ? Ce vrei ! ? strigă, făcînd un pas spre ușa de la stînga, unde se răsturnase masa cu un zgomot, de care răsuna casa întreagă.

În ușa deschisă stetea frate-său, drept, nemișcat, așa cum îl știa el.

Acolo stetea, dar Tașcă nu mai tremura, nu se mai temeă. Îi era parcă așa trebuia să fie.

„Am, zise el încet, să fac socoteală și să despart cîstit al ei de al meu.“

Făcînd apoi încă un pas înainte, el se opri buimăcit.

Nu era nimeni, nimic nu era în ușa deschisă.

Vedea ușa dată înapoi, vedea masa răsturnată în fața ei, auzise zgomotul ce-l făcuse masa în căderea ei ; fusese o părere numai !

„Ce prostie ! zise el dezmeticit, am pus masa anume ca să se răstoarne cînd ușa se mișcă și s-a răsturnat, fiindcă vîntul a mișcat ușa.“

El se duse ca să ridice masa și să închidă iar ușa, dar se opri din nou, cuprins acum de fiori reci.

Ușa era închisă, iar masa stetea rezemată de ea, așa cum o pusese el.

El însuși a văzut-o deschisă, el însuși a văzut masa răsturnată, el însuși a tresărit și s-a coborît din pat în auzul zgomotului făcut de masă în căderea ei : și ușa era închisă, masa nu se răsturnase.

A visat ? ! Nu ! N-a putut să viseze, fiindcă nu dormise. Așa știa el, și ar fi fost în stare să jure că nici o singură clipă n-a ațipit de cînd a intrat în casa aceasta.

Stăpînit de gîndul că nu poate să fie decît un joc al necuratului la mijloc, el luă hotărîrea de a se depărta fără întîrziere din afurisita aceasta de casă.

„Acum, în capul nopții, așa fără de veste“, zise el, și ieși, ca să coboare scările, să se ducă la grajd, să-și încalece buiestrașul și să plece mai departe.

În birt însă el rămase iar buimăcit.

Hangiul se afla tot la tejgheaua lui, oltenii nu mai erau aici, iar neamțul mîncă slănină la masă, unde îi lăsase pe olteni.

— Bine, zise el, aveți de gînd să stați toată noaptea treji?

Hangiul se uită mirat la el, iară neamțul începu iar să rîdă.

— Bine trebuie să fi dormit, ca să zici că e noapte și acum! grăi hangiul.

— Eu n-am închis ochii de cînd am plecat de aici, răspunse Tașcă. Afurisită casă!

Și degeaba rîdea neamțul, degeaba îi spunea hangiul că se luminează de ziuă, căci el ținea una, că n-a trecut nici două ceasuri de cînd s-a dus să se culce.

Abia tîrziu, cînd se afla sosit pe șoseaua Bucureștilor, a început să dea cu socoteală că el tot a dormit și că nu era deștept nici cînd s-a sculat din culcușul lui.

Și totuși era foarte neliniștit. Se luminase de ziuă și el tot nu se simțea ca alte dăți.

E grozav lucru, cînd are omul ceva pe sufletul lui.

Avea dreptate Sfredeluș: nu-i a bine să umble cu bani agonisiți pe nedrept.

Sosit acasă, Tașcă s-a ținut de vorbă: a făcut socoteala și a despărțit cinstit ceea ce e al fetei de ceea ce e al lui.

BUDULEA TAICHII

I

De-mi părea bine ?

Dar se-nțelege că-mi părea bine.

Cînd mi-l aduc aminte pe dînsul, mi se desfășură înaintea ochilor întreaga lume a tinerețelor, cu toate farmecele ei, acuma perdute pentru totdeauna ; și nici unul dintre noi toți, care împreună am trecut prin acea lume, nu poate să gîndească la tinerețele sale fără ca să-i treacă, așezat, retras și totdeauna înțelept, Budulea Taichii pe dinaintea ochilor, pentru că Budulea nu era numai al Taichii, ci și al nostru al tuturor.

Mie îndeosebi mi se cuvenea oarecare înțîietate la împărțeala părerilor de bine, pentru că eu îl știam încă din copilărie și eram prieten chiar și cu Budulea cel bătrîn.

Nea Budulea, înainte de toate, avea un picior mai scurt decît celalalt și era un om scurt, gros, rotund la față și zîmbea mereu cînd vorbeai cu el. Fără de dînsul nu se putea nici un fel de veselie în sat la noi, fiindcă el cînta mai bine decît toți și din vioară, și din cimpoi, și din fluier, iar pe Huțu îl ducea totdeauna cu sine, deoarece Budulea fugise cu un scriitor al satului și nu putea să lese copilul singur acasă. Cînd Budulea cînta

din vioară, Huțu ținea cimpoile, iar cînd oamenii se săturau de vioară, Budulea schimba cu fecioru-său. Fluierul îl purta Budulea totdeauna în șerpar; altfel nu l-am văzut de cînd îl țiu minte și nici nu-mi pot închipui un Budulea făr' de fluier în șerpar.

La praznice și la ziua numelui știam de mai nainte că are să ne vie Budulea cu mulți ani, cu spor în casă și cu belșug pe masă: așa m-am trezit eu; ce va fi fost mai nainte, nu știu.

Îmi aduc numai aminte că eram copil mic și că priveam cînd la piciorul cel scurt al lui Budulea, cînd la Huțu, care ședea cu cimpoile într-un colț al casei. Mai țin apoi minte că i-am dat o bucată de plăcintă, că l-am bătut, fiindcă nu voia să-mi lase cimpoiul, și că era băiet bun, căci nu s-a supărat, deși era mai mare decît mine.

În urmă, la școala din sat, mă bătea cîteodată el pe mine, dar nici atunci nu era supărat, deși totdeauna eu mă legam de el.

Căci dascălul nostru era un om neobosit, și fiindcă Budulea peste săptămîină mergea la lucru, el îi zicea mereu: „Măi Buduleo, nu mai purta și copilul cu tine, pune-i o bucată de pîne în traistă și-l trimite la școală, ca să-mi mai bat și eu capul cu dînsul“. Iară Budulea era om cuminte și înțelegea că dascălul nu are altă treabă decît să-și bată capul cu copiii oamenilor. Un singur lucru îl mai pune pe gînduri: parcă tot nu-i venea să creadă că și Huțu are să învețe carte.

Cînd eu începusem a umbla la școală, Huțu era printre băieții de care îmi era frică.

Îl văd parcă și acum umblînd cu o vergea în mîna pe dinaintea băncii și privind de la înălțimea diregătoriei sale de „censor“ cu o strașnică neîndurare asupra noastră, care nu străbătuserăm

încă adîncimile tainicului „buki-az-ba“¹ și nu știam că „mizlete-ije-ludi-iăr“¹ va să zică „milă“.

Povățuit de mîna lui am trecut aceste adîncimi pe nesimțite.

Întorcîndu-mă acasă după cele dintîi ceasuri petrecute la școală, sufletul îmi era plin de minunățiile ce văzusem. Închipuirea mea de copil era prea slabă spre a putea aduna atîta sumedenie de copii la un loc și toți acești copii, pe care îi văzusem acuma în aievea, ședeau tăcuți, nemișcați și cu ochii țintiți la învățător : îmi era ca și cînd m-aș fi întors din altă lume, și cînd maica mă întreba ce-am văzut la școală, în uimirea mea nu știam să-i spun altceva decît c-am văzut pe Huțu lui Budulea primblîndu-se cu bățul în mînă, și că acum nu-l mai cheamă Huțu, ci Mihail și Budulea, ca pe taică-său cel cu cimpoile.

Și fiindcă eram nerăbdător și doream să văd iar pe Huțu cu bățul, m-am dus și după-prînz la școală. Simt și acum adîncă dezamăgire ce mă cuprinsese cînd văzui pe un alt băiet cu vergeaua, căci, în zadar, atît de strașnic ca el nu mai era nici unul.

Dar peste puțin iar a venit Huțu, ne-a luat pe noi, care eram mai mici, și ne-a scos afară, iară după ce ne-a scos afară, ne-a pus în rînd și ne-a întrebat dacă știm să stăm într-un picior. Eu am stat mai bine și mai mult decît toți ceilalți băieți ; pentru aceea eram foarte fericit și, întorcîndu-mă acasă, i-am arătat mami cum zice Huțu ca să stai într-un picior și i-am spus că Huțu e cel mai mare în școală și c-a vorbit cu mine și c-a zis că eu stau mai bine decît toți ceilalți într-un picior.

¹ Numele unor litere din alfabetul chirilic.

După aceea m-am dus iar la școală. Mama-mi dăduse două pere, una pentru mine, alta pentru Huțu. Eu le-am păstrat amîndouă pentru dînsul ; dar am plecat plîngînd de la școală și plîngînd am sosit acasă, fiindcă el nu le ceruse de la mine, iară eu nu îndrăzneam să i le dau.

Și fiindcă prea eram nenorocit, mama a trimis pe Barbură să aducă pe Huțu, pentru ca să-i dau cele două pere ; iară de aici înainte, mergînd la școală, el trecea totdeauna și mă lua și pe mine.

Pus fiind astfel sub ocrotirea celui mai strașnic dintre „censorii“ din școală, nu mă mai temeam de nimeni și de nimic.

Știam afară de aceasta că și eu trebuie să mă fac odată ca Huțu, și pentru aceea îi prindeam apucăturile și, înainte de toate, din copil nestîmpărat ce eram, mă făcui un băiet așezat și înțelept ca dînsul. Nu-i vorbă, el era tot mai așezat și mai înțelept decît mine ; dar cînd îl vedeam pe el zicînd *Tatăl nostru*, cîntînd irmosul ori citind Apostolul în biserică, inima îmi bătea mai tare, căci un glas tainic îmi șoptea : „Și tu vei fi odată ca dînsul“. Mergeam dar totdeauna cu el, de el ascultam totdeauna și la dînsul căutam scăpare cînd eram năpăstuit.

Căci Huțu era puternic, pentru că dascălul nu ținea la nimeni mai mult decît la dînsul.

Iară dascălul avea cinci copii, care toți cinci erau fete. Neli era cea mai mare și avea obiceiul să sară peste bănci ; Livia era cît mine și vorbea totdeauna pînă ce dascălul n-o puneă în genunchi ; Veturia ședea între băieți și se cotea cu ei, iară Mili abia știa să umble și nimeni n-avea voie s-o poarte în brațe afară de Huțu, pe care dascălul îl însărcinase cu purtarea de grijă pentru dînsa. Pentru aceea nici Mili nu voia s-o poarte altul de

mîna ori s-o ție în brațe și plîngea cînd el se depărta de dînsa ; cîteodată numai, cînd Huțu voia să se joace de-a mînea cu ceilalți băieți, mi-o lăsa mie, iară eu vorbeam cu ea, o purtam de mîna, o țineam în brațe și eram foarte fericit.

Eu m-am dus apoi la școlile cele mari din oraș, iară cînd m-am întors, peste un an, acasă, Huțu era tot mare, dar îmi părea mai puțin strașnic. Nu-i vorbă, și acum zicea *Tatăl nostru*, cînta chiar în strună și citea Apostolul în biserică, și acum purta pe Mili, ba chiar și pe Linica cea mică în brațe ; el cu toate aceste îmi părea cam prost, ba cîteodată chiar grozav de prost. Dar tot țineam la el, fiindcă era băiat domol și intra totdeauna în voile mele.

Dacă însă acum Huțu îmi părea mie grozav de prost, eu îi păream lui grozav de înțelept.

Într-o zi el însuși mi-a mărturisit-o aceasta, deși numai așa — cam pe departe.

Eram în pădure, adunaserăm alune și el mi le spărgea, luînd din cînd în cînd cîte una și pentru sine.

— Uită, îmi zise el nedumirit, taica zice că dascălul zice să mă duc și eu la școală la oraș, ca să mă fac dascăl : ce crezi tu, aș putea eu să învăț acolo cu voi ?

— Pentru ce nu ?

— Vezi că nu știu ungurește, răspunse el, privind deznădăjduit la mine.

— Ai să înveți.

— Dar cum să învăț, cînd dascălul vorbește numai ungurește și eu nu înțeleg nimica din cele ce zice ?

— Așa-i ! răspunsei, înțelegînd acumă și eu că în adevăr Huțu e cu mult mai prost decît să poată

înțelege pe dascălul cel unguresc, care nici nu e dascăl, ci profesor.

Altfel, eu știam de mult că e vorba ca Huțu să meargă la școală. Căci dascălul nostru era un om neobosit, iară Budulea ținea foarte mult la el.

Încă demult nea Budulea era nedumirit. Îl vedea pe Huțu citind din carte ori scriind fel de fel de lucruri pe hîrtie și nu-i prea venea să creadă că toate sunt așa cum i se par lui. Tot mai înțelegea ca omul să scrie și ca să știe ce a scris el însuși, fiindcă aceasta nu era decît un fel de răbuș.¹ Cînd vedea însă pe Huțu citind din carte ceea ce au scris alții, îl cuprindeau îndoielile și-i zicea de obicei : „Ba să mă ierți, asta o știi pe de rost“. Huțu își dădea silință să-l lămurească și să-i arate și lui cum se citește ; însă, cînd Budulea se uita la slovele încurcate, îl cuprindea un fel de amețeală, fiindcă era peste putință ca cineva să le descurce. Într-o duminică Budulea i-a zis lui Huțu : „la scrie numele meu pe hîrtie“. Huțu a scris cu slove mari : Lăpădat Budulea, locuitor din Cocorăști.

— Și acum, dacă cineva se uită aici, știe el că e numele meu ?

— Da, taică.

— Cum așa ?

— Apoi vezi : vede că e „ludi“ și „iăr“ și zice „Lă“ „pocoi“ și „iăr“ și zice „pă“, adecă „Lăpă“, „dobro-az-tfert“ și zice „dat“, ceea ce face „Lăpădat“.

Budulea asculta cu mare băgare de seamă, deși nu înțelegea nimic. Dar, după ce s-a văzut singur, el a luat plumbul și a început să învețe a-și scrie numele. L-a scris o dată, l-a scris de două, de zece, de-o sută de ori, și cu cît mai mult îl scria, cu atît

¹ Răboj.

mai bine înțelegea că se poate să înțeleagă și altul ceea ce scrie, pentru că de câte ori suna într-un fel, el scria aceeași slovă. El a luat apoi caietul lui Huțu și cu mare părere de bine a văzut că slovele pe care le-a scris sunt și în caiet. Acu parcă înțelegea că este cu puțință ca unul să citească ceea ce au scris alții, fiindcă toți cărturarii scriu într-un fel. Dar tocmai pentru aceea iar îl cuprinse amețala. Această înțelegere între un număr nesfârșit de oameni îi părea un lucru mai presus de închipuirea omenească. Era dar cu puțință ca ceea ce a scris unul acum o sută de ani, alții să citească astăzi? La asta nu s-a gândit niciodată. Era cu puțință ca doi oameni, care nu se pot înțelege prin grai viiu, să se înțeleagă în scris, și dacă ungurul ori neamțul nu știe românește, el nu are decît să scrie, pentru ca să înțelegi ce vra să zică.

El însă tot nu înțelegea cum e aceasta cu puțință.

— Măi Huțule! ia scrie-mi tu mie pe hîrtie : cimpoi, vioară și fluier.

După ce Huțu scrisese cuvintele, Budulea privi lung la ele, lung și nedumirit, pentru că cimpoiile nu sămănau de loc a cimpoi și vioara îi părea tocmai ca fluierul.

— De unde să știu că aici stă cimpoi și vioară? întrebă el.

— Pentru că e „cerf-ije-mislete-pocoi-on-ije“.

— Nu înțeleg. Știu că la răbuș tragi o creștătură și asta vra să zică o zi de lucru sau o oaie, tragi o cruce și asta vra să zică un car de petriș sau un berbec. De unde știi tu că tocmai așa se scrie cimpoiile?

— Așa sună slova.

— Cum sună?

— Fiindcă e cimpoi, scriu „cerf” și „ije” și „mislete”, ca să fie „cim”, iară după aceea „pocoi, on, ije”, ca să fie „poi”.

Budulea parcă iar înțelegea. Dar lucrul îi părea grozav de greu, căci dacă toată slova avea un sunet, atunci, fiind grozav de multe sunete, trebuiau să fie grozav de multe slove.

— Și tu înțelegi orice carte ?

— Înțeleg, taică.

— Și dacă un om foarte cu minte ar fi scris ceva, tu poți ceti ?

— Poci, taică.

— Dar atunci tu ești tot atît de cu minte ca el.

— Adecă nu, taică.

— Ce știi tu ! răspunse Budulea. Ești încă prost și copil, dar tot atît de cu minte ca el.

Și fiindcă Huțu era acum atît de cu minte, el nici nu mai avea pentru ce să umble la școală, ci trebuia să meargă la lucru, căci popă n-avea să iasă din el : destul că știe să scrie, să facă socoteală pe hîrtie, să citească în toate cărțile, ba chiar și să cînte în strană. Pe el nu mai putea să-l înșele nimeni, ba putea să ajungă chiar și prețitor¹ la casa satului și să adune birul de pe la oameni.

Mai ales de cînd avea copil la școală, Budulea mergea totdeauna la biserică, și chiar dac-ar fi fost singur la biserică, el avea locul lui, tocmai în fund, lîngă muieri, iară cînd Huțu cînta sau citea Apostolul, Budulea își încopcea minile pe piept, privea o dată la dascăl și rămînea cu capul plecat.

Dară cu dascălul n-ar fi îndrăznit niciodată să prinză vorbă, fiindcă se simțea prea jos spre a cu-teza să supere pe un om atît de învățat cum era jupînul învățător Pantelemon Clăiță, un om scurticel,

¹ Perceptor, agent fiscal.

iute la vorbă, cu mustața groasă și cu sprincenele dese. Nici nu se cuvenea să-l supere, fiindcă dascălul Clăiță era om neobosit, avea totdeauna de lucru și nu putea să-și piardă vremea cu orișicine.

Însă în cele din urmă tot trebuia să meargă la el, ca să-i mulțumească pentru învățătura lui Huțu și să-i spună că, iacă, Huțu a crescut mare, știe mai mult decît toți băieții din sat și trebuie să meargă la lucru.

Îi era greu să se hotărască și au trecut mai multe dumineci pînă ce a putut să prinză destulă inimă, mai ales că nu putea să meargă cu mîna goală și trebuia să aștepte pînă ce vin strugurii pîrgavi¹, cea mai potrivită cinste pentru un dascăl ca Clăiță.

— Așa-i, zise dascălul, e băiat foarte înțelept și trebuie să meargă la lucru. Pentru că vezi d-ta : omul trebuie să învețe a munci, ca să poată trăi. Nu e școala cum ar trebui să fie, căci atunci ar învăța toți copiii la școală și n-ar trebui să-și mai piarză vremea pe la țarină. Dar ce să-i faci ? Am grădinița ce mi-a lăsat-o satul și i-am învățat să pună sămînță, să facă altoi, să poarte grijă de stupi, să pună cartofi, fasole, morcovi și pătrînjel, să sădească varză și tutun, să poarte grijă de viță, ba la anul să-i pun chiar și la prășilă, pentru ca încă de mici să știe cum se cîștigă pînea de toate zilele. Dacă satul mi-ar mai da o bucată de țarină, i-aș învăța și celelalte lucruri. Pentru că să vezi d-ta : dascălul trebuie să știe tot și, dacă nu știe, trebuie să învețe, fiindcă sunt cărți în care stau toate aceste, și eu aș învăța copiii așa cum stă în cărți, adecă mai bine de cum se obișnuiește la prostimea noastră de astăzi. Afară de acestea am casă grea, cinci fete, care cresc în fiecare zi, și nici un băiet, și satul ar trebui să se gîn-

¹ *Pîrgav* — care se coace timpuriu.

dească și la mine. Ba acum se gîndesc să mai facă și o a doua școală în sat, fiindcă ar fi prea mulți copii la mine. Dar cine a adunat copiii la școală ? Eu. Adicătelea în loc să mă plătească mai bine, fiindcă dau învățătură la mai mulți copii, să pun să ieie copiii adunați de mine și să-i deie la altul. Pentru că să vezi d-ta : nu ți le spun aceste, pentru c-aș voi să mă plîng. Dascălul e cel mai mare lucru în sat, cel mai mare lucru în țară, pentru că el învață pe copii cum să vorbească, cum să se poarte, cum să înțeleagă lucrurile și cum să lucreze, ca să-și cîștige pînea de toate zilele, și dacă dascălul e prost și nu-i învață bine, toate merg rău în țară. Înțelegi dar că tot omul ar voi să fie dascăl și că eu nu mă plîng ; însă, îți spun eu d-tale, nu este cu putință să fie doi dascăli în sat, pentru că n-au din ce să trăiască amîndoi și pentru că, închipuiește-ți d-ta ce încurcătură se face în sat cînd unul îi învață pe copii într-un fel, iară cellalt într-alt fel.

Budulea ascultase tot timpul cu încordată luare-aminte ; dacă s-ar fi aprins casa în capul lui, el n-ar fi îndrăznit să se miște ori să grăiască cel mai scurt cuvînt măcar : cînd auzi însă cele din urmă cuvinte, el nu se mai putu stăpîni și grăi, ridicîndu-se puțin de pe scaun :

— Așa este !

— Un lucru ar mai fi cu putință, urmă dascălul mulțămît. Ca să fie un dascăl mare și unul mic, adecă unul întîi, altul al doilea, care nu învață decît ceea ce-i spune cellalt.

Budulea se simțea foarte înțelept, fiindcă era în stare să înțeleagă ceea ce zice Clăiță ; el îndrăzni dar să adauge :

— Unul plătit mai bine, iară altul mai slab.

— Da ! Unul plătit mai bine. Astăzi nu e oare tot cam așa ? Pentru că să vezi d-ta : copiii din

școală sunt despărțiți în mai multe căprării, cum am zice, și eu nu le dau învățătură decît celor mai grei la minte ; ceilalți învață de la băieți mai mari, cum e Huțu. Și, înțelegi d-ta, că satul ar face mai bine dac-ar lăsa lucrurile așa cum sunt și ar pune în loc de al doilea dascăl pe Huțu, fiindcă n-ar trebui să-i plătească mult.

Budulea rămase încremenit. Huțu dascăl ? Nu știa dacă visează ori Clăiță vorbește în aiurea.

— Nu se poate, zise el. Huțu e prost ; îl știu eu : e copilul meu.

— D-ta nu înțelegi, urmă iar dascălul. E bun Huțu. Pentru că să vezi d-ta : spre a putea să fii dascăl, se cer trei lucruri : întâi o carte de botez, a doua un atestat că ești absolut preparandist¹, a treia să cunoști cele opt glasuri și podobiile², a patra să știi tipicul³ ; toate celelalte le înveți din carte. Lui Huțu nu-i lipsește decît atestatul ; le are toate celelalte. Ar trebui să meargă la oraș, să steie doi ani, cum am stat și eu, și să-și ieie atestatul.

Budulea se ridică în picioare. Începea să înțeleagă că învățătura prea multă cam smintește capul omului și parcă-i era frică să mai steie cu dascălul.

— Eu, urmă dascălul, sunt feciorul paracliserului din Văideni. M-am trezit trăgînd clopotele, aprinzînd și stingînd lumînările în biserică și purtînd cădelnița după popa. Am învățat apoi să cînt în strună și să citesc și, cînd eram de douăzeci și unu de ani, m-am dus să fac preparandia. Huțu știe mai mult decît știam eu atunci, fiindcă le-a învățat

¹ Elev la preparandie, elev de școală pedagogică, normalist.

² *Podobie* — model de cîntare bisericească după a cărei melodie se întonează și alte cîntări.

³ *Tipic* — rînduială după care se săvîrșește serviciul religios.

toate de la mine. 'Apoi nu e decît de 15 ani și trebuie să meargă să-și ieie atestatul, pentru că, îți spun eu : nu primesc alt dascăl în sat decît pe unul care a învățat la mine.

Budulea nu mai avea timp de pierdut. Dascălul Clăiță zicea că trebuie, și așa nu mai încăpea nici o vorbă. Gata dar de a lua pe Huțu să-l ducă numai decît la oraș, el plecă spre casă.

Însă, pe drum, începu iar a se nedumiri. Tot îi părea peste putință ca feciorul lui să umble la școlile cele mari și să se facă chiar dascăl : fără îndoială Clăiță era smintit de învățătura cea multă, pentru că Huțu era prost și nici n-avea din ce să trăiască la oraș. Cuprins de aceste nedumiriri, Budulea își schimbă drumul. Mai era un om înțelept în sat ; voia să vadă ce zice acela. El veni dar la mine și-mi spuse cum s-au petrecut lucrurile, cum a învățat să-și scrie numele, cum s-a încredințat că Huțu în adevăr știe să citească în toate cărțile, cum s-a dus la dascălul și apoi îmi înșiră îndeamănunt cuvintele pe care i le grăise Clăiță.

— Așa este, jupînul învățător are dreptate, îi răspunsei acum, și ca să-l încredințez, îi arătai atestatul meu și-l cetii, în ungurește, cum era scris.

— Nu se poate citi asta în românește ? mă întrebă el după ce privi îndelung la tipăritură.

— Fără îndoială, zisei, și începui a traduce testimoniul ¹.

— Nu zic eu ? strigă el cuprins de o bucurie, pe care atunci nu puteam încă s-o înțeleg. E ca răbușul : n-ai decît să faci creștătura, pentru ca tot omul să știe că nu e berbece, ci oaie. Dascălul are dreptate : trebuie să mergem la școală.

¹ *Testimoniu* — certificat școlar.

În zadar îi spunea Huțu că el nu poate să învețe la școală, pentru că nu știe ungurește ; Budulea răspundea :

— Tu ești prost ; nu știi încă ce știi și ce nu știi ; vei vedea tu, când vei fi acolo ; n-ai decît să te uiți în carte, ca să știi tot, afară de cele opt glasuri, de tipic și de podobii ; toate celelalte se învață din carte : ai să mergi la școala la care umblă și el, pentru că acolo se dă tistat¹ într-un an, apoi te întorci acasă și ești dascăl.

Știa tot satul că Huțu are să meargă la școala în care învăț eu și că are să se întoarcă dascăl, deși eu voiam să mă fac popă.

Ne-am dus apoi la oraș, adecă nu ne-am dus, fiindcă eu plecasem cîteva zile mai nainte, iară dascălul Clăiță venise cu Budulea și cu Huțu în urmă, dar ne-am întîlnit în oraș.

Dascălul era foarte necăjit. Lumea se stricase cu desăvîrșire și directorul de la preparandie nu voia să-l primească pe Huțu, fiindcă era o lege nouă, ca să nu primească decît pe aceia care au făcut patru clase primare.

Budulea era, dimpotrivă, așezat și vesel. Îi părea bine că nu l-au primit pe Huțu la preparandie : voia să-l deie la școala unde eram și eu.

Huțu, în sfîrșit, era nenorocit. Dascălul îi dăduse niște pantaloni roși, un surtuc petecit și o pălărie purtată, pentru că acum nu mai putea să umble în strai țărănesc. Nu i se potriveau de loc hainele ; el însuși nu se simțea de loc bine în ele : îi era parcă rușine de lume și pășea lat și țiindu-și mîinile depărtate de trup, pentru ca nu cumva umblînd să-și roadă mînecele și pantalonii. Erau hainele în care umblase odată dascălul ; și-l treceau fiorii cînd

¹ Atestat, certificat de absolvire a școlii.

se gîdea că acum el însuși le poartă și le strică. Apoi atît îl purtaseră pe la Ana și pe la Caiafa, încît se zăpăcise bietul cu desăvîrșire.

Eu eram fericit. Acum atîrnau toate de mine, fiindcă eu cunoșteam pe profesorul de a treia clasă primară și puteam să-i duc la dînsul, și să-i recomand, și să-i spun că Huțu e din sat de la noi și că e un băiet preacumsecade.

— Ia să ne mai gîndim nițel, grăi dascălul Clăiță muncit de gînduri grele. Nu se poate ca Huțu să umble la școala ungurească. Învăță ungurește și un dascăl nu trebuie să știe ungurește.

— Un dascăl trebuie să știe tot, răspunse Budulea.

— Tot, afară de ungurește. Asta-i o limbă calvinească și păpistășească, și îndată ce-o înveți, te zăpăcești. Îți spun eu : am văzut pe alții. Pentru că să vezi d-ta : noi românii trebuie să știm românește, și dacă învățăm ungurește, ne facem unguri și nu mai suntem români cumsecade. Asta stă chiar în gazete. Și pentru aceea, dacă dascălul știe ungurește, îi învață și pe copii și le strică mințile.

— Eu cred, răspunse Budulea scoțîndu-și nerăbdător fluierul din șerpar, că învățătura e limba, și cu cît mai multe limbi știe omul, cu atît mai învățat este. Uite, la fluierul meu sunt șase borte și cînt mai bine pe el decît pe unul care nu ar avea decît o singură bortă : așa e și omul, cîte limbi știe de atîte ori e om.

Și Huțu voia să umble la aceeași școală cu mine, fiindcă se gîdea să șază lîngă mine și să mă întrebe totdeauna, cînd nu înțelege ceva. Dar el o dată cu capul n-ar fi îndrăznit să grăiască.

— Așa-i, zise dascălul, mîngîindu-se cu speranța că într-un an Huțu tot n-are să învețe ungurește, ba că are să uite în urmă și ceea ce va fi-nvățat.

Cînd era să intrăm la d-nul profesor, deterăm de o nouă greutate. Huțu nu voia de loc să intre. În zadar îi spuneam că trebuie să fie și el, ba mai ales el, de față : zicea să intrăm noi și să vorbim cu profesorul, că el merge apoi la școală. Dar, la urma urmelor, Huțu era băiet înțelept : el își călcă pe inimă și intră cu noi.

Profesorul Wondracek era un om vesel și, cînd intrarăm, se vedea că-i pare bine, fiindcă rîdea din toată inima. Dascălul Clăiță și Huțu rămaseră lîngă ușă, iară eu înaintai cu Budulea și-i spusei d-lui Wondracek că, iacă, ăsta e Budulea, cimpoeșul de la noi, care are un băiet, pe Huțu cel de lîngă ușă, care a umblat la școală la dascălul Clăiță și acum voiește să fie primit.

— Da, d-nule ! răspunse d. Clăiță, făcînd un pas înainte. La noi a umblat și s-a purtat bine.

— Și știe tot, adăugă Budulea. Mă rog, jupîne învățător, să spui ce știe Huțu. Mihail Budulea îl cheamă, fiindcă mi-e copil, iară mie îmi zic Lăpădat ; îi sunt tată. Spune te rog, ca să știe și domnul ce-a învățat Huțu.

Dascălul Clăiță era foarte învățat, dar nu era deprins a vorbi cu dascălii păpistășești și nici nu-i plăcea să steie față cu ei. Îi venea deci cam greu să se tălmăcească cu d-nul Wondracek, un om care nici nu știa românește, ci vorbea de-ți venea să fugi mîncînd pămînt. Acum era însă vorba de învățătura ce-i dăduse lui Huțu ; el făcu dar un al doilea pas înainte și grăi așezat :

— Eu cred că domnul profesor îl va întreba și-i va face un examen. Pentru că să vedeți d-voastre : eu nu știu ce se cere la școala de aici și domnul profesor, care știe, nu are decît să-l întrebe pe el, ca să vază dacă știe destul, prea mult ori prea puțin.

El sări speriat la o parte. Numai acum băgase de seamă că stă pe covorul ce era întins pe jos. Dar dascălul Clăiță, intrînd o dată în foc, nu-și perdea lesne sărita.

— Pentru că să vedeți d-voastră, urmă el. La noi se învață tot ceea ce trebuie să știe un om, pentru ca să poată trăi cum se trăiește la sat : aici se cere altăceva. Fără îndoială mai puțin, dar altăceva, ce poate că noi nu știm, fiindcă nu avem nevoie să știm și nu este bine ca omul să învețe lucruri ce nu-i sunt de nici un folos, deoarece perde vremea, în care trebuie să învețe lucruri folositoare. Așa se obicinuieste la noi, la românii ortodocși, fiindcă eu sunt ortodox și băietul de asemenea.

D-nul Wondracek privea în tot timpul cînd la unul, cînd la altul dintre noi și părea foarte vesel, deoarece își stăpînea rîsul.

În cele din urmă el îi făcu semn lui Huțu să se apropie.

De cînd auzise cuvîntul „examen“, Huțu uitase și surtuc, și pantaloni și stătea încordat la locul său, iară acum înaintă cu pași hotărîți și băgînd bine de seamă ca nu cumva să o pață ca dascălul Clăiță, apoi se opri tocmai la marginea covorului, stînd drept ca un par înaintea d-lui Wondracek și ațîntindu-și ochii la buzele lui.

D-nul Wondracek privi cîtva timp la el și parcă era supărat, fiindcă nu-i mai venea să rîză.

— Știi ungurește ?

— Nu știu.

— Știe, domnule ! zise Budulea nerăbdător.

În zadar spunea dascălul Clăiță că n-a învățat decît a citi ; în zadar spuneam chiar eu că nu înțelege nimic, căci Budulea îl ruga pe d-nul Wondracek să-i deie o carte ungurească și va vedea că știe.

— Nu știe să vorbească, d-nule, dar înțelege din carte.

Profesorul Wondracek iar se făcu vesel, îi dăde lui Huțu o carte ungurească, pentru ca să vadă cum citește și cum rostește cuvintele.

Huțu începu să citească cu glas tare, răspicat și arătînd deslușit fiecare comă¹, fiecare punct.

Îl văd parcă și acum pe Budulea. El stete nițel încremenit, apoi se apropie încet de d-nul Wondracek, îl atinse de mîneacă și-i șopti uimit :

— Știe, d-nule, chiar să vorbească.

Acum d-nul Wondracek nu-și mai stăpîni risul. Dar tot în zadar își dăde și el silință să-l facă pe Budulea să înțeleagă că Huțu nu știe decît să citească ungurește, căci în loc de a-l lămuri, îl făcea din ce în ce mai încurcat. Și se vede că d-nului Wondracek îi plăcea încurcala lui, fiindcă nu-l mai slăbea. Mai puse cîteva întrebări lui Huțu, ca să vadă ce știe din celelalte, apoi iar se leagă de Budulea cel bătrîn, care-i plăcea mult, deoarece era scurt, gros, șchiop de piciorul stîng, rotund la față și zîmbea cînd vorbeai cu el.

— Băietul nu știe mult, zise el în sfîrșit, dar îl primesc, fiindcă e feciorul d-tale, și dacă va fi silitor, are să treacă examenul. E destul de mare, adăugă el așezat, pentru ca să înțeleagă că-i șade rău între copii, dacă nu învață bine, pentru că atunci e ca măgarul între oi.

Atît îmi trebuia și mie.

Întrebați dacă-mi părea bine ?

Dar se-nțelege că-mi părea bine : nici nu mai mergeam, zburam spre casă, pentru că Huțu trebuia să locuiască cu mine ; el era și trebuia să rămînă sub scutul și povățuirea mea. Și cum mer-

¹ Virgulă.

geam ! Eu mergeam iute, fiindcă eram fericit, dascălul Clăiță grăbea, fiindcă era un om neobosit, Budulea cel bătrîn schiopăta sprinten și pe mărunțite cu noi, fiindcă nu-și mai găsea rostul și ar fi voit să afle vreun om, ca să-i spună cele petrecute, și numai Huțu venea așezat și cu pașii măsurați în urma noastră, ca și cînd nici n-ar ști de ce e vorba.

— Vino, măi, mai iute, îi zisei eu nerăbdător.

— Lasă că vă ajung eu, răspunse el zîmbind.

II

Eram cinci inși la precupeața Leanca Liuchici și aveam două paturi și o masă, iară Huțu se culca pe jos, fiindcă taică-său îi adusese o saltea cu paie, două perini, o velință, trei rînduri de albituri, două pîni mari, un săculeț de fasole, altul cu făină de mămăligă și o bucată de slănină, ca să-i fie pe două săptămîni. Seca¹ Lenca avea două fete ș-un copil, era sîrboaică și vindea pește în piață ; ea se certa totdeauna pe sîrbește, cînd era acasă, și pe românește în piață, dar altminteri era femeie hună și ținea la noi, fiindcă eu și Iota îi plăteam și cu mîncarea, iară ceilalți doi, care erau preparanzi, și Huțu, îi plăteau pentru pat și pentru locul saltelei, mai avînd ea să le fiarbă, din al lor, și de mîncare, cînd aveau cîte ceva. Huțu nu plătea decît pe jumătate, adecă șasezeci de creîțari pe lună, fiindcă îi ducea în toate diminețile coșul cu pește verde și pe cel cu pește uscat, făcea foc, mătura în casă, spăla vasele, căra apă și aducea iar coșurile acasă, cînd se însera, și atunci mă duceam și

¹ Secă — lele, nană, naică.

eu să-i ajut, pentru că îmi plăcea să port coșul cu pește, și peștele mirosea frumos.

Așa se petreceau lucrurile pe vremea aceea, și vremile erau atunci minunate.

Budulea cel cu fluierul în șerpar venea în toate vinerile și ne aducea câte ceva de acasă. El pleca de joi și venea încet, dar totdeauna cu traista plină. Iară când întâlnea vreun drumeț, prindea vorbă cu el și, dacă drumețul nu-l întreba, el îi spunea fără să fie întrebat :

— Mă duc și eu la oraș, fiindcă am un fecior la școlile cele mari. Are să iasă dascăl. Eu sunt Budulea, cimpoieșul de la Cocorăști.

Iară seca Lenca se bucura totdeauna când joi de cu seara ne pomeneam cu el, pentru că Budulea știa o mulțime de minciuni și niciodată nu venea cu mîna goală. Vineri după-amiazi Budulea iar se întorcea acasă și le spunea drumeților c-a fost la oraș, fiindcă are un fecior la școlile cele mari.

Dar după ce se întorcea acasă, Budulea se făcea trist. De când avea și el un fecior la școlile cele mari, se gîndea mereu că, oare, ce poate să se fi ales de Safta : nu se putea el bucura așa singur, când și ea trebuia să se bucure cu el dimpreună. Și când se gîndea cum s-ar bucura Safta, dac-ar afla că feciorul ei are să fie dascăl, ochii i se umpleau de lacrimi și credea că, moartă să fie, ar scoate-o din pămînt.

Și pentru aceea Budulea nu-și mai găsea tigna de mai nainte și era mereu dus în drumuri.

Apoi au venit peste câteva săptămîni dascălul Clăiță și cu Budulea și cu nevasta lui Budulea, care era mama lui Huțu, și părea acum mai bătrînă decît Budulea.

Dascălul era foarte așezat, ca și când ar sta înaintea episcopului. Budulea rîdea în el, ca omul

care a făcut o poznă din cele mai bune, iară Buduleasa era nerăbdătoare, ca și când ar fi stat pe spini și jărătic.

Dar ziua aceea nu era vineri și noi eram la școală.

Budulea s-a gândit dar să vie, ca să-l ia pe Huțu și să-l ducă acasă, dar să nu-i spuie nimic, pentru ca să vază ce zice.

Fiind însă că noi eram în clasă și profesorul ne vorbea tocmai despre cele patru părți cardinale ale universului, Budulea a deschis ușa, a băgat capul prin deschizătură și a strigat tare : „Măi, Budulea Taichii !“

De-atunci a rămas Huțu „Budulea Taichii“.

D-nul profesor Wondracek a sărit mînios, fiindcă Huțu s-a ridicat și-a zis :

— Noi suntem, domnule profesor ; iar băieții au început să rîză.

Dar cînd Budulea a intrat și a zis :

— Vreau să-l duc acasă, ca să vază pe maică-sa, domnul Wondracek nu mai era mînios și mi-a dat și mie voie să plec, fiindcă și eu voiam să văd pe mama lui Huțu.

Huțu însă nici acum nu mergea iute.

El era băiat de cinci ani, cînd plecase maică-sa ; o ținea bine minte și precum a așteptat zece ani ca să o vază mai putea să aștepte încă cinci minute.

Cînd am ajuns apoi acasă, la seca Lenca, dascălul era mișcat, Budulea iarăși rîdea în el. Seca Lenca stătea cu fetele ei privind ca la o minune ; iară eu nu cunoșteam pe mama lui Huțu, fiindcă n-o văzusăm niciodată.

Huțu o cunoștea și s-a dus să-i sărute mîna, dar ea n-a primit, ci i-a zis că s-a făcut mare și s-a uitat la el. Și el s-a uitat la ea și i-a zis că a îm-

bătrînit. Apoi n-au mai zis nimic, ci au stat față în față și s-au uitat amîndoi așa în vînt.

— Nu-ți pare bine că vezi pe maică-ta ? ! a grăit atunci Budulea apropiindu-se.

— Îmi pare bine, taică, a răspuns Huțu și și-a băgat mîna în buzunarul pantalonilor.

După aceea Huțu a ieșit afară și a început să plîngă, iară maică-sa a ieșit după el, ca să plîngă și ea ; am început să plîng și eu, fiindcă nu mai văzusem pe Huțu niciodată plîngînd. Dar Budulea rîdea acum și se uita la noi ; pentru aceea am ieșit și eu afară și cînd am văzut că Huțu plînge, iar mumă-sa îl ține în brațe și-l sărută, m-am oprit cuprins de fiori înaintea lor.

Întrebați dacă-mi părea bine ?

Îmi venea parcă să țip de bucurie, dar am plecat, ca să nu-i supăr.

De-aici înainte Budulea venea cu nevasta la oraș și le zicea drumeților :

— Mergem la oraș, fiindcă avem un fecior la școala cea mare. Are să iasă dascăl.

Iară cînd venea singur, el le zicea :

— Mergem, cînd eu, cînd nevasta mea la oraș, fiindcă avem un fecior la școlile cele mari. Învățătura cere multă cheltuială și nu putem să ne perdem ziua amîndoi, adevărat eu, cît și nevasta mea. Eu sunt Budulea, cîmpoieșul de la Cocorăști.

III

Iară noi umblam la școală, Budulea Taichii și eu, amîndoi din Cocorăști, amîndoi în gazdă la seca Lenca.

În ziua întîia Budulea voia cu orice preț să rămîie stînd lîngă ușa și numai după multă stăruință

se hotărî să se așeze pe cea din urmă bancă. Îi părea că toată lumea îl știe, îl cunoaște și se întreabă cum adevărat să fie el îmbrăcat în hainele dascălului Clăiță și să umble la școală tot cu domnișori. Încetul cu încetul însă el s-a deprins și în cele din urmă a ajuns că nici unul dintre băieți nu putea să-l scoată din ale lui. Un obicei a păstrat cu toate acestea : îndată ce sosea acasă, el se dezbrăca, își curăța hainele, le îndoia cu multă băgare de seamă și le pune în ladă, apoi lua cartea și învăța lecția.

Seca Lenca nu ne dădea lumînare, ci trebuia să ne cumpărăm noi din banii noștri. Pentru ca să nu fie nici o supărare, avea fiecare lumînarea sa și dacă astăzi învățam la lumînarea mea, mine luam pe a ta și așa mai departe. Budulea n-avea niciodată lumînare și așa el se silea să învețe ziua, dar cînd eu îl chemam la lumînarea mea, el zicea că nu poate să învețe cu ceilalți, fiindcă-l supără.

Iară cînd n-avea nici unul lumînare, ne culcam, noi în paturi și Budulea pe salteaua cu paie, apoi spuneam povești. Fiind însă că adeseori se întîmpla că unul spunea povestea și ceilalți adormeau, s-a hotărît ca atunci cînd povestitorul zice „ciolan“, toți ceilalți să zică „ciorbă“, pentru ca astfel să se deie pe față cel ce adoarme înainte de vreme și să-și afle cuvenita răsplată în ghionturi numărate.

S-a întîmplat dar, că domnul profesor Wondracek ne vorbea despre cele cinci rase ale neamului omenesc și, trecînd la indieni, a zis că sunt niște oameni foarte groși la ciolan.

Atunci Budulea Taichii a strigat tare : „Ciorbă !“ iară profesorul Wondracek a sărit mînios, fiindcă băieții au început să rîză în hohote.

— Ce a fost asta ? întrebă el aprins.

Eu mă temeam că acum Budulea Taichii are să fie pedepsit ; am grăbit dar să răspund pentru el, fiindcă eu știam ungurește.

Și atunci a rîs domnul profesor Wondracek și l-a întrebat pe Budulea dac-a înțeles, iară Budulea a răspuns că da.

— Atunci să-mi spui, grăi profesorul cu în-doială.

Budulea își netezi părul de pe frunte, își potrivi hainele pe trup, ieși din bancă și înaintă cu pași hotărîți la locul unde stăteau băieții cînd își spuneau lecția, apoi se opri și așteptă să fie întrebat.

Fiindcă Budulea era cel mai mare în școală și fiindcă cu toate astea el era Budulea Taichii, băieții rîdeau totdeauna cînd îl vedeau și rîdeau mai ales acum, pentru că Budulea vorbea foarte scîlcit ungurește. Dar el vorbea și știa ce vrea să zică și parcă-i părea bine că băieții rîd ; pentru aceea băieții rîdeau din ce în ce mai puțin, și mai ales după ce profesorul i-a spus să zică lecția de ieri, ei nu mai rîdeau de loc, iară mie îmi părea bine, fiindcă Huțu știa lecția și o spunea frumos.

— Bine ! zise domnul profesor Wondracek. Vezi, io scri la tine „*Kitünö, eminens !*“ iară de aici înainte domnul profesor Wondracek ținea la Budulea și de cîte ori vreunul dintre băieți nu știa lecția, îl chema pe Budulea ca să i-o spună el.

Cînd a venit apoi examenul cel mic, Budulea Taichii a fost clasificat la locul al cincilea, și nouă, băieților, ne părea bine, fiindcă Budulea era în clasa noastră, iară celelalte clase n-aveau nici un fel de Budule.

În urmă, domnul profesor Wondracek l-a întrebat pe Budulea din ce trăiește. El a răspuns că are

din ce trăi, fiindcă plătește șasezeci de creștari pe lună la seca Lenca, poartă coșul cu pește, mătură în casă, face foc și cară apă. Cu toate aceste profesorul Wondracek l-a luat la el și de-aici înainte Budulea nu mai plătea șasezeci de creștari și nu mai purta coșul cu pește, ci curăța ghetele și hainele domnului profesor, mătura școala și umplea pipele domnului Wondracek și, afară de aceste, aducea doi băieți din clasa întâi la școală și îi ducea iar acasă.

Nouă, celor de la seca Lenca, ne părea rău, fiindcă acum nu mai era cine să ne spuie ce zice seca Lenca, când se ceartă sîrbește cu fetele ei, căci numai Huțu învățase sîrbește; dar mie îndeosebi tot îmi părea și bine, pentru că Huțu era din sat de la noi și ținea la mine, iară cei doi băieți îl apucau unul de-o mîna, cellalt de alta și îi ziceau: „*Budulya bácsi*“.

Budulea cel bătrîn venea acum tot a doua săptămînă la oraș și le spunea drumetilor că are un fecior, care e dascăl pe doi copii de domn și e mîna dreaptă a dascălului de la școlile cele mari. Deoarece însă Huțu locuia acum la școală și nu mai avea ce să-i aducă, bătrînul venea cu cîte o traistă de cireșe, de pere primării, de mere vărgate ori cu cîte un coș de căpșune, pe care le împărțea între noi. Pentru aceea, cînd îl vedeam, strigam cu toții:

— Iacă taica! și ne adunam împrejurul lui.

El zîmbea și-l întreba pe fiecare de nume, iar mie îmi părea bine, fiindcă Budulea era cimpoieșul de la noi și ținea și el la mine.

La capătul anului lucrurile s-au schimbat. Eu am plecat acasă, iară Budulea Taichii a rămas la domnul profesor Wondracek.

Dascălul Clăiță era nenorocit, fiindcă auzise că domnul Wondracek voiește să-l treacă pe Huțu la școlile latinești. Era o curată hoție să ieie băietul pe care l-a crescut el în școala lui, și să-l nenorocască, depărtându-l de la dascălie, pentru ca să-l scoată, te pomenești ce, popă, ba poate chiar avocat.

— E rău, foarte rău, zicea el. Pentru că să vezi d-ta : e adevărat că trebuie să fie și popi, și alt neam de oameni, dar cel mai mare lucru e dascălul, și așa oamenii cei mai aleși trebuie să fie dascăli.

Însă Budulea nu voia să înțeleagă nenorocirea ce i se pregătea lui Huțu. El știa un lucru : că fluierul lui are șase borte și când auzea că Huțu are să învețe latinește, grecește, ba chiar și nemțește, îi venea să sară cuc de bucurie și mergînd la oraș, le zicea drumetilor :

— Am un fecior la învățătură. Are să iasă dascăl mare. Vorbește sirbește și ungurește, iară acum învață latinește, grecește și nemțește : nu-i mai lipsește nici o limbă, pentru ca să fie cele șase depline.

Căci, după cum știa Budulea, nu erau atunci pe lume decît șase limbi, fiindcă frânțuzeasca era un fel de nemțească, ruseasca un fel de sirbească, iară turceasca un fel de limbă păgînească, pe care puteai s-o înțelege în latinește, căci, după cum spunea dascălul Clăiță, și latineasca era o limbă păgînească. Huțu putea dar să se înțeleagă cu toată lumea.

Drumetii dădeau din cap și, întorcîndu-se acasă, spuneau că este la Cocorăști un cîmpoieș care are un fecior foarte învățat, ce știe toate limbile, și că l-au văzut chiar ei pre acel cîmpoieș, care e un om scurt, gros, schiop de piciorul stîng, rotund la față și zîmbește totdeauna cînd vorbești cu el.

Eu am trecut în clasa a patra, iară Budulea Taichii s-a făcut student și iar îmi părea strașnic, ca și pe timpul cînd eram la dascălul Clăiță, încît parcă nu mai îndrăzneam să vorbesc cu el și mă simțeam mîngîiet cînd el vorbea cu mine. Cînd avea timp, el venea la noi, mă întreba ce fac și-mi spunea ce mai face el. Apoi, cînd se ducea la plimbare cu cei doi copii, venea iar pe la mine și mergeam împreună, fiindcă era toamnă, frunzele căzuseră și noi căutam castane sălbatice printre frunze, ca să vedem care știe să arunce mai departe, ceea ce copiilor le făcea multă plăcere.

După aceea a venit Crăciunul și Budulea Taichii a căpătat voie să se ducă pe opt zile acasă. Era zăpadă, și el se găti să plece pe jos, cu Ioța Vătricanu, cu Petru Popescu și cu Nică Dîrăilă, feciorul preotului din Fundureni. Cînd am auzit că ei pleacă, am zis să mă duc și eu cu dîșii, iară Huțu, văzînd că voiesc să merg, m-a luat și pe mine și eram foarte veseli, căci Nică era băiet de tot hazul, știa să facă o mulțime de pozne și ne așteptam să înțîlnim pe drum sania noastră, care să ne ducă pînă la Cocorăști. Eu eram fericit, căci acum mergeam și eu pe jos acasă, iară Budulea Taichii mergea mai încet decît de obicei, fiindcă ducea și o legătură, în care-și strînsese un călindar pentru dascălul Clăiță, o fundă făcută din panglică albastră pentru Neli și cinci iconițe pentru celelalte fete ale dascălului și tot în acea legăturică mai avea și pălăria cea nouă ce-și cumpărase pentru Crăciun și, afară de aceste, învăluit bine într-o hîrtie groasă, niște pește uscat, fiindcă atît lui Budulea, cît și Budulesei le plăcea peștele sărat. El ținea dar legăturica departe de trup și o purta cu băgare de seamă, pen-

tru ca nu cumva deosebitele lucruri dintr-însa să se strice unul pe altul.

Eu nu duceam nimic, dar zgribuream de frig și-mi era rușine să le-o spun, deci aș fi dorit să întilnim cît mai curînd sania.

Cînd am sosit amorțiți de frig la Cocorăști, îmi era frică să mă duc acasă ; pentru aceea Huțu a venit cu mine, ca să spună că el e de vină că m-a luat și pe mine, și toate au fost bine, fiindcă mama se bucura că n-am degerat pe drum, iară tata zicea că așa trebuie, ca voinicii să umble pe ger și frig.

De la noi Huțu se duse acasă.

Budulea și Buduleasa nu știau ce să-i facă, unde să-l pună și cum să-și arăte părerea de bine, căci acum întîia oară își aveau feciorul acasă la dîșii. De mult se vorbiseră că de Crăciun să meargă împreună la biserică, fiindcă Safta nu-l auzise încă pe Huțu cîntînd în strună și Budulea îi zisese de multe ori :

— Să-l auzi și vei vedea că nici chiar dascălul nu cîntă mai bine !

Dar cînd erau să plece, Buduleasa, muma lui Huțu, s-a oprit în pragul ușei, zicînd că ea nu poate să meargă cu Huțu la biserică, pentru că tot satul s-ar uita la el, iară de la el la dînsa. Huțu n-a răspuns nimic, ci s-a întors în casă, iară Budulea a grăit :

— Așa-i ! pentru ce să mergem noi la biserică, dacă putem să rămînem toți trei acasă ?

Ei au rămas dar în sfînta zi de Crăciun acasă și Budulea se bucura acum că nu s-a dus la biserică, ci au rămas toți trei, el și nevasta lui și copilul lor, împreună, ca să vorbească, să fie veseli și ca Huțu să le mai spuie despre cele ce se petrec la școală și la oraș. Numai Safta era tristă și zicea mereu că-i pare rău că, pentru dînsa, ei n-au putut merge la

biserică, dar ea cu toate aceste, în fundul inimii, era fericită și, cînd a mai ieșit ca să caute de masă, parcă-i venea să plîngă.

Fiind dar că Huțu nu s-a dus la biserică, dascălul Clăiță era foarte nenorocit.

În tot timpul sfintei liturghii el stătea ca pe jă-ratic și privea mereu la ușile bisericii, ca doară va vedea pe Huțu intrînd, iară cînd vedea că-nu vine, și nu vine, i se urca sîngele în cap, fiindcă-i era rușine de satul adunat în biserică și de oamenii care-și ziceau :

— Iacă, se vede ce om a făcut dascălul nostru din Huțu lui Budulea !

Așteptase de mult ca Huțu să vie pe Crăciun acasă, pentru ca să-l ieie la răfuială pentru purtările lui nemaipomenite și să-i arăte cum nu trebuia să meargă, după vorbele dascălului păpistășesc, la șco-lile latinești : acum Huțu venise, era în sat, și nu voia să știe de nimic. Cînd ieși dar din biserică, dascălul Clăiță o luă drept spre partea satului în care locuia Budulea, căci nu se mai putea stăpîni.

— Adecă te-ai făcut păgîn ? strigă el încă din tindă. Te-ai lăpădat de mine, te-ai lăpădat chiar de sfînta biserică în care ai crescut, în care te-am crescut eu, ca să fac om din tine ! Pentru că să vezi tu : dacă n-aș fi fost eu, ca să-ți dau cele mai dintru început și mai de căpetenie și mai folositoare învă-țături, ai fi rămas tot atît de prost ca ceilalți oameni, care nu știu nimic, fiindcă n-a fost cine să-i învețe ; și fiindcă eu îți voiam binele, ca să te scot cu vre-mea dascăl, nu mai voiești să știi de mine, nu mai voiești să umbli la biserică, te crezi — cine știe ce. Dar ce vrei să te faci acum ? Calvin ? Păpistaș ? Popă ? Notarăș ? Spune-mi, ce ?

Huțu rămăsese ca trăsnit din senin înaintea lui.

— Dascăl mare, jupîne învățător, răspunse Budulea, apropiindu-se cu sfială, dascăl întii, care știe toate limbile și spune celuilalt dascăl ce trebuie să învețe pe copiii oamenilor. Alt lucru nu se poate. Dar fiindcă n-a venit decît ieri acasă și fiindcă maică-sa, nevastă-mea, nu voia să meargă la biserică, a rămas și el acasă cu noi, cu părinții lui, cu mine, care îi sunt tată, și cu maică-sa, nevastă-mea, fiindcă ni-e copil și ține la noi ca la părinții lui.

— Prea bine, prea bine ! grăi dascălul mai domol. Nu știam. Copiii trebuie să țină la părinții lor și la dascălul lor, fiindcă el este un părinte sufletesc : acesta e cel dintii lucru pe care trebuie să-l învețe copiii la școală. E foarte frumos că Huțu ține la părinții lui, și-mi pare bine ; dar atunci pentru ce s-a dus fără voia mea la școlile latinești ? Știi tu, măi, urmă el cu asprime, că eu aveam de gînd să te scot dascăl în sat și să-ți dau pe fata mea, Cornelia, de nevastă ?

— Una ca asta nu se poate, strigă Budulea scos cu desăvîrșire din sărta lui.

— Știu, răspunse Huțu răce ca la examen, precum mi-ați spus-o de mai multe ori, și i-am adus o fundă de panglică albastră de Crăciun.

— Atunci pentru ce te-ai dus la școlile latinești ? întrebă dascălul cu totul domol.

Aceasta era întrebarea la care se aștepta Huțu și la care de mult își pregătise răspunsul ; el făcu dar un pas înainte, își potrivi hainele pe trup, răsuflă o dată din greu, apoi grăi răspicat și deslușit :

— Jupîne învățător ! Profesorul, domnul Wondrack, a zis că mă dă la gimnaziu și i-am spus că nu se poate, fiindcă d-ta ai zis că trebuie să mă duc la preparandie, ca să mă fac învățător. El a răspuns că tocmai spre a mă face învățător trebuie să învăț mai nainte latinește. Eu atunci i-am spus că nu se

poate, fiindcă d-ta ai zis că limba latinească e o limbă păgînească. El atunci a rîs și a zis că eu sunt prost, deoarece chiar limba românească e și ea un fel de limbă latinească și că nu pot să fiu profesor, dacă nu știu latinește.

— Vezi, grăi dascălul pus pe gînduri, despre aceasta am citit și prin gazete. Pentru că să vezi tu : eu am vreo nouă foi de gazete, pe care le țin, fiindcă e întrînsele pe ici pe colo cîte ceva frumos și folositor, și e bine ca omul să strîngă asemenea gazete. În cărțile noastre românești, cum le avem în biserică, nu stă nimic despre aceasta, dar în gazetele aste mai nouă se zice că latinii erau păgîni, cum sunt bunăoară turcii, și aveau un împărat Lațium, care vorbea românește, și de-acolo ne numim noi români. Așa ceva... nu țin bine minte. Tu știi acum latinește, să fie oare ca românește ?

— Tocmai pe tocmai ! răspunse Huțu. Latinește se zice : *Hic gallus cantans, in arbore sedens, pira poma comedens, chichirichi dicens !*

— Auzi vorbă ! strigă Budulea încîntat. Curat latinește le spune !

— Dar nu prea seamănă a romînește, adause dascălul.

— Cum nu ? zise Huțu. *Gallus* e cocoș, *cantare* e cîntare, *arbore* e arbure, *pira* e pară, *poma* e poamă, *sedere* e ședere, *dicere* e zicere.

— Da, cam aduce, cam aduce, zise dascălul pe gînduri. Nu-i vorbă, e bine să știe omul și latinește. Se vede că e românească stricată, bunăoară cum vorbesc ungurii. Multe mai scornesc oamenii. Și cum ziceai că sună cocoș ?

— *Gallus*.

— Nu aduce cu românește, dar sună frumos. *Gallus*, parcă vezi cocoșul.

— Frumoasă vorbă ! adause Budulea.

— Și cum zice om ?

— *Homo*.

— Auzi vorbă !

— Samănă. Dar muiere ?

— *Mulier*.

— Curat românește !

— Dar aceea ce e, cînd popa papistășesc zice :

Dominus vobiscum ?

— Domnul cu voi.

— Auzi ? frumos o scoate ! grăi acum dascălul cu

totul împlînzit. E bine să știe un dascăl și latinește. Pentru că să vezi tu : se pot găsi și în latinește cărți scrise despre lucruri folositoare și atunci le poți citi. Dar omul trebuie să fie înainte de toate creștin și să țină la limba lui, pentru că nu e nici o limbă mai frumoasă la sunet și mai deslușită la înțeles decît cea românească. Să vii la mine, să-ți arăt gazetele mele și să-mi mai spui despre cele latinești.

Seara jucam cu toții cărțile, pe nuci, la dascălul Clăiță, care stătea la o parte, între gazetele lui, și cerea mereu cuvinte latinești de la Huțu. El avea cinci numere din *Gazeta Transilvaniei* și patru din *Foaia pentru minte, inimă și literatură* și acuma căuta mereu locul unde se vorbea despre Lațium.

— E, în sfîrșit, bine să le știi și aceste, zicea el din cînd în cînd, fiindcă se vorbește cîteodată despre ele și e frumos să știi care din neamul nostru au fost împărați și să arăți, negru pe alb, că nici noi nu suntem un neam prost.

Dar Huțu nu prea băga de seamă la aceste, căci el era cel mai nenorocit om pe fața pămîntului.

Înainte de toate se simțea ca în o lume cu desăvîrșire străină. Chiar și casa dascălului părea alta decît aceea de care-și aducea aminte : ușile și ferestrele îi păreau grozav de mici și tavanul foarte jos, apoi toate, chiar și îmbrăcămintea fetelor, erau sără-

căcioase. După aceea, fusese primit cu prea multă răceală. Afară de Livia, care grăbise veselă la dînsul, toate celelalte fete, dimpreună cu dăscălița, vorbeau cu el ca și cu un străin. Linica parcă se temea de el, Mili, care crescuse acum mare, fiindcă trecuse de șase ani, stetea sfiită la o parte și-l privea cu ochi mari; Veturia nici nu voia să știe de dînsul, iar la Cornelia nu îndrăznea el să privească. Cornelia îi dăduse mîna; atît ținea minte. Apoi mai ținea minte că ea a zis că e pagubă de banii pe care i-a dat pentru funda cea de panglică albastră, fiindcă asemenea funde nu sunt decît pentru domnișoare, dar îi mulțamește pentru ea și o va păstra ca un semn de aducere-aminte. Livia, dimpotrivă, era mîhnită că i-a adus numai o iconiță, ca la copii, iară Linica își rupsesse peste puțin iconița în două. Mili tăcea cu iconița în mînă: într-un tîrziu, ea o privi cu sfială, apoi iarăși o strînse și urmă a se uita cu ochi mari la Huțu.

După toate aceste, Huțu mai juca și cărți. Cînd cîștiga, mînile îi tremurau, fiindcă se știa în cîștig, iar cînd perdea, ele îi tremurau, fiindcă perdea: ar fi voit ca tot alții să piarză ori să cîștige, pentru că el să se poată mereu bucura de hazul lucrului. El se juca însă mai ales cu Cornelia; de mine, de Livia și de Veturia nici nu ținea seamă, iar noi trei ne țineam strînși și așa îi băteam mereu. În cele din urmă, Huțu perdea într-una. Mili se apropiase încetul cu încetul de el, se pusese pe scaun lîngă dînsul și nu-i mai dădea pace. Ce-i drept, ea nu vorbea nimic, chiar nici nu se mișca, dar stătea alipită de dînsul și asta îl zăpăcea. Dup-aceea Livia se apropiase din cealaltă parte și-i șoptise la ureche, destul de tare ca să auzim cu toții:

— Așa-i că dacă mai vii o dată, îmi aduci și mie o fundă? Dar să fie roșie!

Cornelia s-a uitat atunci la ea și a zis :

— Nu-ți e rușine ? iară Huțu s-a roșit pînă la urechi și nu mai știa să deie cărțile.

Iară mie îmi părea bine, fiindcă mi se umplea căciula de nuci și puteam să-i fac mereu parte și Veturiei, care ședea în genunchi pe scaun și se supăra cînd perdea, mai ales dacă se nimerea ca Livia să cîștige, și Livia cîștiga mai des decît toți.

Cînd ne-am dus apoi acasă, eram somnoros și nu țin minte decît atîta, că după ce-am ieșit dăscălița a strigat în urma noastră :

— Huțule ! spune maică-tii că, mergînd la biserică, să treacă pe la mine, ca să mergem împreună.

Iară Cornelia ne-a zis încă o dată „noapte bună“ și Mili a întrebat pe Cornelia dacă vine Huțu și mine.

V

A doua zi de Crăciun oamenii știau să spună că dascălul Clăiță a scos o învățătură nouă, despre împăratul din care se trage neamul românesc, și că Huțu are să aducă învățătura aceasta în sat ; iar cînd Huțu a venit de Paști acasă, ei îl întrebau cum stă cu Ler-împărat, din care se trag românii, și fiindcă el zicea că despre aceasta n-a învățat încă, tot satul știa că are să mai steie mult la școli.

Dascălul Clăiță zicea acum că are să steie încă doi ani, deoarece mai sunt și alte lucruri pe care trebuie să le învețe.

Huțu era dar fericit, căci acum nici dascălul Clăiță nu mai era supărat.

Însă, oricît de bun băiet ar fi fost, avea și el păcatele lui.

Pe cînd umblase la școala din sat, avuse dorința de a se face dascăl ca Clăiță ; în urmă, după ce s-a dus la oraș, dorința lui era să se facă profesor ca domnul Wondracek ; acum, în sfîrșit, umblînd la școlile latinești, voia să se facă profesor de gimnaziu și își întipărise atît de viu acest gînd, încît se făcuse chiar mai așezat de cum fusese, îi plăcea să explice toate lucrurile și luase întru toate apucăturile profesorului său. Fiind însă că acest profesor era călugăr, ca toți profesorii noștri, Budulea Taichii mai avea și dorința tainică de a se face călugăr și, cînd eram singuri, îmi spunea mereu că are să ceară voie de la Clăiță spre a se putea călugări.

Iară eu îl și vedeam, în gîndul meu, pe Budulea Taichii călugăr, ca profesorii noștri de la gimnaziu.

A venit apoi toamna.

Am plecat singur acasă, căci Huțu trebuia să rămînă cu băieții.

Cornelia era acum cu totul mare și se plimba cu dascălul din Strîntea, care venea în toate duminicile, după-amiazăzi, la Cocorăști, în vreme ce Livia mă întreba mereu cînd vine Huțu, iară Veturia și Mili, cea mai neastîmpărată dintre toate, se jucau de-a „tai mălai“, cu mine și cu ceilalți.

De culesul viilor a venit apoi și Huțu pe două săptămîni acasă.

Se juca și el cu noi, era sprinten și vesel și parcă nu-i ședea bine.

Stăteam doi cîte doi, țîmîndu-ne de mînă. Cînd el se punea înaintea noastră și zicea „tai mălai în două și ne dă și nouă“, noi trebuia să fugim unii la dreapta și alții la stînga, iar el trebuia să prinză pe una dintre fete și atunci se ținea de mînă cu dînsa, pentru ca să-i ieie locul cel ce rămînea singur. Cînd zicea „tai mălai“, el privea totdeauna la Livia și mai ales pe ea voia să o prinză, căci acum se

juca și ea cu noi, iar noi rîdeam, fiindcă nu putea să o prinză decît foarte tîrziu, cînd, oboșită de fugă, ea se lăsa moartă în brațele lui. Atunci obrazii lui se roșeau și noi rîdeam cu atît mai vîrtos. Pe Veturia nu putea s-o prinză niciodată, iar pe Mili o prindea pe loc, fiindcă ea nu putea să fugă de el, ci se oprea speriată înaintea lui, știind că el are să o sărute.

Dascălul Clăiță zicea că Huțu are să steie patru ani la școală și era foarte vesel că poate să mai steie de vorbă cu dascălul din Strîntea, care, deși om tînar, știa foarte multă carte și spunea că Cornelia e muma celor trei Grachi, iar Veturia, muma lui Coriolan, ceea ce-i plăcea lui Clăiță, deoarece amîndouă erau fetele lui și nu știuse pentru ce nașul le-a dat aceste nume.

Așa au trecut apoi vacanțele și cîteva săptămîni în urmă eram iar la școală.

Huțu parcă nu mai era întru toate precum fusese mai nainte; se făcuse tăcut și vorbea mai rar cu mine, ba adeseori parcă era supărat, dacă prindeam vorbă cu el.

Într-o zi ne pomenirăm cu dascălul Clăiță, care venise la oraș cu dascălul din Strîntea, cu muma acestuia, care era văduvă, cu Livia și cu Cornelia.

Budulea cel bătrîn, care venise și el ca să-și vadă feciorul, mă trase la o parte și mă întrebă dacă Huțu e amărit. Am răspuns că nu, căci Huțu iar se făcuse foarte vesel, după ce văzuse pe Clăiță cu Cornelia și cu Livia. Atunci se făcu și Budulea foarte vesel, deoarece Cornelia era logodită cu dascălul din Strîntea și în curînd avea să se facă și nunta.

— Am zis eu că nu se poate, îmi grăi el nedumerit. Dar, steie chiar zece ani la școală, el trebuie să iasă tocmai ca dascălul din Strîntea și atunci are

să ieie pe a doua fată a dascălului. Așa trebuie să fie.

Și zicînd aceste, Budulea rîdea ca omul gata de a face o poznă din cele mai minunate.

Eu eram uimit. Înțelegeam acum pentru ce Huțu se făcuse atît de tăcut. El era adecă în dragoste cu Livia și avea să se însoare cu ea. Mă uitam la amîndoi și mi se păreau atît de nu știu cum, încît mă temeam să privesc lung la dînșii. Mai ales Huțu îmi era mai strașnic decît totdeauna. Numai acum băgai de seamă că începe să-i crească musteața și că bărbia îi era acoperită cu păr moale, ca și cînd ar fi brumată. Iar ea, Livia, era neastîmpărată, în vreme ce el tăcea și privea mereu în ochii ei.

După ce Clăiță s-a întors iar cu fetele și cu Budulea cel bătrîn la Cocorăști, eu mă gîndeam mereu la Huțu și la Livia, îi vedeam ținîndu-se neîncetat de mîină, cum îi văzusem în mai multe rînduri, și-mi închipuiam cît de grozav trebuie să fie cînd cineva e în dragoste cu cineva.

Mă cuprinsese un simțimînt dureros, o tainică amărăciune, de care nu mă mai puteam feri, fiindcă înțelegeam că Huțu nu mai poate să ție la mine, că toată dragostea lui se revarsă asupra Liviei. El venea tot mai rar pe la mine, și în cele din urmă nu ne mai vedeam decît din cînd în cînd.

Primăvara, cînd dă mugurul, noi, băieții, ieșeam la morminte, ca să ne învățăm lecția la aer curat, primblîndu-ne printre vișinii înfloriți ori stînd culcați pe iarba fragedă și presărată pe ici pe colo cu flori de primăvară.

Venea cîteodată și el.

Îl vedeam primblîndu-se de-a lungul șanțului cu cartea în mîină, dar deodată se întindea pe iarbă, își pune cartea la o parte și rămînea timp îndelungat

privind la cerul albastru ori la norii ce se perîndau pe deasupra lui.

Eram foarte nenorocit, fiindcă vedeam că-l muncește ceva și mie nu vrea să-mi spuie nimic, că sta mai bucuros singur cu gândurile lui.

— Huțule, i-am zis într-o zi, cînd mă aflam la dînsul, așa-i că tu ai să te însori cu Livia ?

El a tresărit ca și cînd ar fi fost prins asupra unei fapte rele, a privit lung la mine, apoi s-a ridicat, s-a oprit înaintea mea și a grăit așezat :

— Tu nu înțelegi lucrul ăsta... Da, am să ieu de nevastă pe Livia. Am să fiu bărbatul ei. Dar tu nu știi ce va să zică aceasta. Vezi, urmă el peste puțin mai cu inimă, îți vine un fel de ameteală, lumea întreagă parcă ți se scaldă în valuri de aur și atunci nu zici nimic, ci gîndești numai : „Am să o ieu de nevastă, iară dacă nu s-ar putea, nu știu ce are să fie“.

Vorbele îi ieșeau foarte în silă și eu vedeam din fața și din ochii lui, vedeam din felul cum mi le spunea, că-i pare rău că mi le-a zis ; doream dar să nu le fi auzit.

— Tu înțelegi, urmă el nedumirit. Am să fac la toamnă examenul, apoi trec la preparandie, dacă nu mă vor primi la teologie. Fac examenul pentru două clase deodată, ca să fiu cu atît mai degrabă gata, apoi o iau pe Livia și mă fac dascăl, dacă nu mă primesc în teologie.

— Te primesc fără îndoială, strigai eu cuprins de bucurie, fiindcă nu e cu putință să nu te primească.

Bogoslovii ¹ erau toți oameni mari, cu barbă și cu mustețe. Unii fuseseră dascăli și acum veniseră cu nevestele și cu copiii lor la teologie, ca să se pregătească pentru preoție ; alții terminaseră patru ori

¹ Bogoslov — teolog.

mai multe clase gimnaziale, și iarăși alții fuseseră chiar juriști și acum se întoarseră cu gândul de a se face protopopi : episcopul trebuia dar să-l primească numaidecît și pe Huțu, fiindcă și el avea barbă și mustețe.

Eram deci iar fericit, căci acum iar ne întâlneam adeseori cu Huțu ; ne întâlneam, însă parcă era între noi o înțelegere tainică să nu mai vorbim nici despre Livia, nici despre bogoslovie, nici despre alte lucruri, care nu-l priveau decît pe dînsul.

Cînd m-am întors pe vacanțe la Cocorăști, aș fi voit să strig tare, ca toată lumea să mă auză : „Huțu a făcut toate esamenele“. Însă nu puteam. Aș fi voit să-i șoptesc Liviei, cu totul încet și în taină, o vorbă, dar nu aveam destulă inimă și așa ziceam meru : „Lasă, că o să i-o spună el“.

— Prea bine ! prea bine ! zise dascălul Clăiță, cînd află despre hotărîrea lui Huțu. Foarte frumos ! Omul trebuie să adune învățătură cîtă vreme e tînăr, căci mai tîrziu, cînd are nevastă și copii, ar mai voi să învețe, dar nu are timp și nu are tignă. Trebuie să muncească, pentru ca să-i poată hrăni. Cînd nu are nevastă și copii, poate să facă ce vrea. Pentru că să vezi tu : e multă învățătură în lume și e frumos dacă poți să ți-o cîștigi toată.

După aceea dascălul Clăiță a început să se primble prin casă și s-a primblat, și s-a primblat, pînă ce nu s-a oprit iar înaintea lui Huțu și a zis tare :

— Foarte frumos.

Și iar s-a primblat prin casă, iar cînd s-a oprit din nou, a grăit :

— Așa este ! E mai bine popă decît dascăl. Pentru că să vezi tu : nu e lucru mai plăcut și mai frumos decît să vezi cum din copilul prost se face încetul cu încetul un băiat deștept, apoi un om cumințe și cu purtări bune. Eu văd la noi în sat : îi

cunoști de departe pe cei ce-au umblat la școală și-ți rîde inima, spun eu, îți rîde inima. Dar ce să faci ? dascălul e plătit rău. Și trebuie să fie, fiindcă sunt mulți dascăli. Apoi vezi tu : și popa e un fel de dascăl ; și el poate să facă mult bine, dacă vrea. N-ai nevoie să fii tocmai dascăl, pentru ca să faci trebile unui dascăl, însă dacă vei fi popă, ești mai bine plătit și ai mai multă vreme.

Și iar s-a primblat dascălul Clăiță, și s-a primblat, și tot s-a primblat, fiindcă-i părea bine și nu știa ce să mai zică.

În sfîrșit el s-a oprit, dar nu a zis nimic, ci a stat și a privit lung la Huțu, și numai după ce a privit, l-a întrebat :

— Cîți ani mai trebuie să stai tu pe la școli, pentru ca să înveți tot ce se poate învăța ?

— Mult, a răspuns Huțu, opt, zece ani întregi.

— E mult, Huțule ! a zis atunci dascălul Clăiță și a rămas cuprins de gînduri grele, căci el ținea la Huțu și Livia îi era fată.

Sara a ieșit din casă cu lumînarea aprinsă, a pus lumînarea pe masa cea mare din școală și a urmat a se primbla pînă ce n-a ars toată lumînarea, apoi s-a întors iar în casa în care-i dormeau nevasta și cele cinci fete, a stat, a privit împrejurul său și se vede că-i era greu, fiindcă și-a ridicat amîndouă mîinile spre cer și a zis :

„Doamne ! tu ești bun și nu mă plîng, dar dacă mi-ai fi dat un singur băiet, ți-ar fi părut chiar și ție bine, văzînd ce om aș fi scos din el.“

După aceea dascălul Clăiță s-a culcat și a dormit bine, fiindcă era obosit de primblarea cea multă.

În ziua următoare, cînd a văzut pe Huțu, el l-a apucat de mîină, l-a privit lung în față și a grăit :

— Huțule, nu se poate ! pentru că să vezi tu : nu e cu putință ! Ai înțeles ? Dacă ai fi copilul meu,

aş zice : omul care a apucat o dată o cale bună trebuie s-o urmeze pînă ce nu ajunge la capăt. Aşa te gîndeşte, ca să o duci pînă în capăt şi ca odată cocorăşteanul să zică : „Mihai Budulea ? Îl ştiu de mic ; din satul nostru a ieşit.“ Ai înţeles ? Tu nu eşti pentru popie. E puţină învăţătură la noi şi legea noastră nu poate să rămîie de ruşine. Îţi spun eu : nu poate. Aşa te gîndeşte, că dacă vezi un ungur, să treci peste el, dacă vezi un neamţ, să treci peste el, dacă vezi un sîrb, care e tot de legea noastră, să treci şi peste el, fiindcă e limbă străină, şi neam străin, şi viţă străină.

— Da ! jupîne învăţător, a răspuns Huţu şi n-a mai zis nimic, deoarece acum ştia ce are să facă.

Iar dascălul Clăiţă a răsuflet din greu, ca omul care s-a descărcat de o sarcină grea.

Budulea cel bătrîn a venit însă la mine şi era trist şi nu zîmbea, cînd vorbeam cu el.

Voiam să ştiu ce-l pune aşa pe gînduri şi l-am întrebat.

El a răspuns că iacă, nimic, numai fiindcă Huţu învaţă franţuzeşte şi nu-i vine de loc la socoteală, deoarece mai ales maică-sa e cam pusă pe gînduri, văzîndu-l că stă mereu pe carte şi vorbeşte singur, încît nimeni nu înţelege ce zice, dar mai ales se teme ca nu cumva învăţătura cea multă să-i fie de oarecare greutate la minte, căci nu mai voieşte să ştie de părinţii lui, ci stă mereu singur, iară cînd îl întrebi ceva, se uită uimit la tine şi nu ştie ce să răspundă, ba nici noaptea nu are tignă, ci bolboroseşte prin somn, ceea ce nu seamănă de loc a bine.

Pe cînd mi le spunea aceste, Budulea era foarte trist. El suspină dar şi urmă încă mai trist :

— Noi avem şase capre şi un ţap. Ieri seara Huţu umbla pe dinaintea casei şi privea la stele. Maică-sa, fiind pusă pe gînduri, l-a întrebat ce caută. El :

răspuns că caută cornul de capră. Atunci ea a venit speriată la mine și mi-a spus că Huțu căuta cornul de capră prin văzduh. I-am zis să nu se sperie, fiindcă este un fel de stea, care se cheamă corn de capră și pe aceea o caută Huțu. Știam însă că nu prea e bine când omul caută, ca șolomonarii¹, stelele pe cer; am ieșit și am zis: „Huțule, dragul taichii, ce cauți tu? Caprele sunt legate de gard.” Le legasem ca să nu facă pagubă prin grădină, căci, fără doar și poate, capra e chipul diavolului. Huțu a tresărit, apoi a râs și a zis că e pe cer un corn de capră prin care trece pământul și ar voi să-l afle în care parte a cerului stă. Adecătelea, precum vezi, vorbea într-aiurea, deși-ți părea om în toată firea. Am zis dar: „Huțule, dragul taichii, ce vorbești? Nu vezi tu că lumea e mare și că pământul stă locului?” El a venit apoi și-a început să ne spună că pământul se învîrte ca prîsnelul și dă mereu ocoale împrejurul soarelui, că soarele e mai mare decît lumea, că luna e mai mică decît stelele: noi le lăsam toate pe voia lui, fiindcă vedeam că n-avem ce să-i facem. Ne spunea că toate aceste sunt prin cărți; noi ziceam că-l credem, deși știam că una ca asta nu se poate, dar ți-e milă, cînd îl vezi pe om la nevoie.

L-am lăsat pe Budulea cel bătrîn să vorbească, deoarece era cu totul trist și nu mă înduram să-l supăr; în urmă i-am spus apoi că așa este cum zice Huțu, așa stă în cărți, afară de cornul de capră, despre care nu știam nimic.

Budulea s-a uitat atunci lung la mine și se vedea că nu știe, să mă crează, ori să rîză de mine.

— Dar atunci, zise el, cum vine că Huțu strînge toate petrele pe care le găsește pe drum și adună

¹ *Șolomonar* — vrăjitor, cititor în stele (prevestitor).

toate buruienile și le pune în carte și zice că e așa și așa și mai departe ?

— Așa stă în carte, că petrele și buruienile au ele firea lor și numele lor, pe care le învățăm, ca să le știm.

Budulea s-a uitat iar lung la mine, apoi a început să rîză și a grăit :

— Înțeleg acum ! Al dracului neamțul ! Înțeleg Băieți nevinovați. Nu face nimic : e bine și așa. Încetul cu încetul învață omul să cunoască păcăturile, și după ce-ți vin anii, știi ce ai să crezi și ce să nu crezi. E bine și așa ! O fi vreo carte ca *Isopie* în care se zice că dobitoacele vorbesc. Povești adevărate și pilde, cum am zice.

De aici înainte Budulea cel bătrîn iar rîdea cînd vorbeai cu el.

Însă Buduleasa tot mai era pe gînduri. Se uită la fața lui Huțu și vedea bine că e ceva ce-l murește. Budulea rîdea, zicînd că, de ! se mai gîndește cum trece pămîntul prin cornul de capră, dar ea s supăra de asemenea glume pocite și amarul îi era cu atît mai mare.

Și, în adevăr, ea avea toată dreptatea, fiindcă Huțu se făcuse ca un săhastru. Nu-l mai vedea între oameni, ba chiar nici la dascălul nu mai merge singur, ci totdeauna, cînd voia să meargă, venea pe la mine, ca să mergem împreună, fiindcă îi venea greu să meargă el singur.

Cînd eram apoi la dascălul, el nu vorbea nimic ci zîmbea mereu și se uita la noi, la mine, la Livia și la ceilalți, iară cînd nu mai avea încotro, apucă de mîni pe Mili, se uita în ochii ei și-o întreba :

— Ce mai faci, Mili ?

Mili răspundea că nimic, și Huțu iar tăcea. Și fiindcă tăcea Huțu, tăcea și Livia, tăceam și eu, iar

Veturia se ducea pe ici încolo. Atunci rămîneau noi singuri și ne uitam unii la alții și tăceam.

Dar odată, cînd am plecat, Livia a întins mîna lui Huțu și l-a întrebat cînd mai vine, iar el a ținut mîna ei, i-a privit drept în ochi și a grăit cu totul așezat :

— Nu știu. Știu numai că am să vii odată și să rămîn aici.

Ea atunci s-a roșit la obraji, fiindcă îi era greu de mine, dar tot nu i-a lăsat mîna, ci a grăit dusă pe gînduri și cam cu jumătate de gură :

— Numai dacă n-ar fi prea mult pînă atunci.

Huțu n-a zis da și n-a zis ba, ci a plecat, și fiindcă el îmi părea foarte fericit, eram și eu vesel.

Pentru aceea m-am speriat cînd, peste cîteva luni, am aflat că Livia se mărită după Indrea lui Buduc. Îl știam bine pe acest Indrea. Umblase cu noi la școală, iar taică-său era directorul școlii și cel mai bogat om din sat : erau în stare să facă un asemenea lucru. Am grăbit dar la Huțu și, cum mergeam, eram atît de amețit, încît îmi părea că merg și casele cu mine, de nu mai pot ajunge niciodată pînă la el.

Totuși, cînd am sosit la ușa lui, m-am oprit și parcă-mi venea să zic : „Lasă, că-i va spune ea“.

Huțu ședea la masă cu o carte înaintea sa și cu un plumb în gură. Se vede că învăța ceva de rost, fiindcă, tocmai cînd mă hotărîi să intru, el zicea cu glas tare :

„Aurea prima sata est aetas, que vindice nullo...”¹

El se opri și rămase privind uimit la mine.

Venisem cu gîndul să-l iau cam pe departe, de aceea nu-i spusei nimic, ci zisei :

¹ „Cea dintîi este vîrsta de aur, în care fără nici o constrîngere...” (lat.).

— Am venit să-ți spun că una dintre fetele lui Clăiță se mărită după Indrea lui Buduc.

— Cine ți-a spus ? întrebă el așezat.

— Maica.

El privi lung la mine, apoi luă o bucată de hîrtie, făcu pe ea un triunghi, scrise la cele trei unghiuri literele A, B și C, mai scrise dedesubt $AB + AC + BC$, privi iar la mine, își puse cu litere mari semnătura — Mihai Budulea — și, după toate aceste, grăi cu glasul înecat :

— Cînd ?

— Peste două săptămîni. Poimîne vin să cumpere.

El apucă hîrtia, o rupse încet în două, apoi în patru, cocoloși cele patru bucăți în palmă, le băgă în buzunar, apoi se ridică și stete nedumirit înaintea mea.

— Tu știi că eu am iubit pe Livia, zise el într-un tîrziu.

— Am văzut.

— N-ai văzut nimic. Dar să nu crezi că-mi pare rău.

— Mama zice că ea nu voiește.

— Știu. Dar trebuie, fiindcă nimeni nu știe mai bine decît Clăiță ce se poate și ce nu se poate. Așa trebuiau să vină lucrurile și tu ai să vezi, peste un an, doi, că nu-i nimic, că n-a fost nimic, că e mai bine așa.

Îmi părea bine că lui Huțu nu-i pare rău, deși eram oarecum dezamăgit, căci mă așteptasem la mai mult, și fiindcă vedeam în fața lui un fel de tulburare, care mă făcea să cred că mîne sau poimîne Huțu va vorbi cu totul altfel.

Dar zilele treceau și el rămînea mereu așezat, retras și înțelept, cum fusese mai nainte.

O singură schimbare se petrecuse cu dînsul.

El, care umbla totdeauna curat, ca scos din cutie, acum venea cîteodată cu ghetele nevăcsuite, neperiat și nepeptănat la școală. Apoi nu mai stătea de vorbă cu noi, ci umbla mereu cu cei de vîrsta lui, iar cînd Budulea venea la oraș, îl căuta toată ziua și adeseori tot nu-l putea găsi, deoarece nu mai stătea cu cei doi băieți și nici la școală nu mai venea în toate zilele.

Apoi se făcuse cam îndîrjit Huțu. Odată, cînd Budulea cel bătrîn i s-a plîns că de cîtăva vreme nu-l mai poate găsi, el a răspuns :

— Nici nu știu de ce-ți mai perzi vremea venind să mă cauți, parc-aș fi copil, ca să porți mereu grijă de mine.

Auzind aceste, Budulea se întristă foarte și, întorcîndu-se la Cocorăști, nu mai prindea vorbă cu nici un drumet, ci mergea drept înainte, tăcut, singur cu gîndurile lui și întrebîndu-se mereu : „Ce-o fi avînd oare feciorul meu de s-a făcut așa de dîrz ?“

„Sunt păcatele mele, care au căzut pe capul lui“, zicea Buduleasa ; dar atunci Budulea se mînia și zicea că nu-i adevărat, pentru că orice om cuminte poate să vadă că dintr-un cîmpoieș nu iese deodată om cu carte și că el încă din început simțea că lucrul n-are să iasă bine, dar dascălul Clăiță l-a scos din minte.

Iar dascălul Clăiță se primbla singur prin școală și iar se oprea, și iar se primbla, și nu mai știa ce să facă.

VI

Trecuseră ani la mijloc și toți știam că Huțu are să se facă călugăr.

Încă la începutul vacanțelor el plecase cu o familie din Țară, căreia îi fusese recomandat din partea

episcopului. Boierul, care avea doi copii, voia să treacă pe la băile din Germania, prin Svițera, pe la Paris și apoi să se întoarcă la Viena, ca să-și lase copiii într-un institut. Atît știam noi cei rămași în urmă, dar și atît era destul, pentru ca să ne simțim cu toții măguliți.

Cu deosebire, dascălul Clăiță era mereu dus și, oricînd îi venea cîte o scrisoare de la Huțu, o citea mai nainte fiecărui sătean în parte, apoi venea cu ea la oraș, unde știa că sunt mulți de aceia care sunt gata de a se bucura de dînsul. Și cînd stetea, și cînd vorbea, și cînd umbla pe uliță, el se uita mereu la dreapta și la stînga și-napoi, ca să vadă dacă nu se mai ivește cineva, care să-l întrebe despre Huțu, ba-i părea că toată lumea îl arată cu degetul, zicînd : „Iată, ăsta e dascălul Clăiță din Cocorăști !“

Mai mică, dar tot destul de mare, era bucuria noastră, a celor ce crescuserăm împreună cu dînsul.

Huțu plecase la universitate cu un mic stipendiu, la care episcopul mai adăogase dintr-al său un mic ajutor, pentru ca, terminînd cursul de filozofie, să se întoarcă la teologie și să intre în rîndul călugărilor. Toate aceste ne măguleau pe noi, cei ce ne pregăteam pentru preoție, căci Budulea Taichii și pe viitor avea să fie unul dintr-ai noștri și unul cu care chiar de pe acum ne făleam.

Cu toate aceste Buduleștii erau triști și gînditori.

Spunea Budulea că are un fecior, care a plecat cu un boier din Țară, spunea că i s-au dat bani de la împărăție, ba chiar și de la vlădica, fiindcă așa om cu carte nu se mai găsește, dar nu le spunea decît așa cam cu jumătate de gură. Căci el, înainte de toate, parcă nu mai credea că Huțu se mai întoarce, după ce s-a dus atît de departe. Apoi parcă nici nu mai era feciorul lui : îi venea greu să-i zică : „Huțule, dragul taichii !“ îi venea greu să steie în-

intea lui ; nu mai știa să vorbească cu el, ba cînd se gîndea că s-ar mai întoarce odată la casa lui, îl cuprindea îngrijirea, fiindcă nu știa unde l-ar pune, și simțea că i-ar fi rușine de casa părinților săi și de părinții săi. Pentru că Huțu nu mai cerea nimic de la el și el cu nevasta lui parcă nici nu mai aveau pentru ce să trăiască, și poate că era bine ca ei să moară, ca să nu-i mai fie cu prostia lor de greutate.

La multă bucurie se așteptase Budulea și acum ar fi dorit ca să se fi așteptat la mai puțină.

El nu mai cînta nici din vioară, nici din cimpoi, nici din fluierul din șerpar, nu mai mergea la lucru, ci stătea ziua întreagă pe prispa casei și privea din cînd în cînd la Safta, care ședea torcînd la celalalt capăt.

Erau duși amîndoi într-o lume frumoasă, dar perdută pentru dînșii.

Și cînd îi era foarte greu, Budulea se uita lung la Safta, apoi grăia :

— Să nu grăiesc în ceas rău, dară Dumnezeu să-i facă dascălului parte din partea ce el ne-a făcut nouă.

Căci Budulea era amărît și trebuia să se răsufle și el cîteodată.

După aceea, Budulea a venit la mine și m-a rugat să-i scriu o scrisoare lui Huțu, pentru ca să vie acasă.

M-am uitat la el și am luat pană și hîrtie, ca să scriu.

— Uite ! îmi zise el atunci, să-i scrii așa : „Huțule, dragul taichii, și Huțule, dragul maichii“, tocmai așa să-i scrii. „Eu, taică-tău, și eu, maică-ta, îți scriem să vii acasă, fiindcă n-avem alt copil și suntem oameni bătrîni și proști, și vrem să te vedem, și-ți adă cărți cu tine, ca să înveți mai departe,

ca să vedem și noi cum înveți și Dumnezeu să țe poarte în căile tale.“ Și să scrii apoi dedesubt : „Eu Lăpădat Budulea, taică-tău, și eu Safta, maică-ta, care-ți ducem dorul“.

După aceea Budulea a rîs și a zis că-i bine, iară eu am pus scrisoarea la poștă și am trimis-o lui Huțu, care-mi fusese prieten în copilărie și la care țineam și acum, fiindcă era feciorul lui Budulea cel cu fluierul în șerpar.

Iară Huțu a primit scrisoarea, a cetit-o și s-a întors, apoi s-a dus să sărute mîna episcopului, a venit să strîngă mîna mea și a mers încet acasă la părinții lui.

De aici înainte Budulea nu mai ședea pe prispă și nu mai era gînditor, ci venea iar la oraș și le spunea drumeților că are un fecior, care a fost la școlile împărătești, și acum e scriitor la episcopie, căci Huțu urma cu noi la cursul clerical și era în același timp archivar consistorial. Dascălul Clăiță nu prea era mulțumit de această prefacere a lucrurilor, dar Huțu îi adusese din Viena un glob pentru școală, o hartă a Europei și un exemplar din *Istoria* lui Petru Maior ; mai adusese și pentru cele trei fete încă nemăritate cîte ceva, îi arătase, în sfîrșit, că oriunde omul poate să învețe, dacă voiește, și că viața din orașele mari e prea plină de încercări și nu e pentru un om hotărît a-și petrece viața în cuvioasă retragere. Clăiță se primbla dar și zicea că e mare cinste pentru Cocorăști, că tocmai unul din sat să fi umblat prin țări străine, să fi stat la Viena și să fie la episcopie.

Eu, în sfîrșit, eram iar prietenul și fratele mai mic al lui Huțu. Căci, deși intrînd cu șase clase în teologie, eram un an înaintea lui, simțeam totdeauna întîietatea pe care i-o dedea vîrsta, darurile firești și cunoștințele întinse ce-și cîștigase prin o muncă

serioasă și necurmată. Pentru noi toți el era un fel de izvor de lămurire și de sfaturi bune, pentru toți un prieten blind și îndatoritor.

Chiar cînd rîdeam de dînsul, căci avea unele apucături de care trebuia să rîzi, nimeni nu rîdea mai din toată inima decît dînsul.

Mai presus de toate era stîngăcia lui cînd se vedea față cu femeile.

Pătruns de un respect nemărginit pentru sexul frumos, cum zicea el, stătea totdeauna drept, zîmbea cu multă bunăvoință și era cel mai nenorocit om dacă, vorbind, se întîmpla să nu fie mulțumit cu construcția frazei ori cu accentuarea cuvintelor. Îndeobște vorbea rar și răspicat, dar cînd erau femei de față, se vedea că alege și cumpănește fiecare cuvînt. Și tot atît de măsurate îi erau mișcările. Îl trecea o roșată vie cînd se vedea apropiat de o femeie ori cînd vreuna ar fi scăpat ceva din mîni și altul s-ar fi arătat mai sprinten decît dînsul.

Pe lîngă toate aceste mai era și dedat călugăriei din creștet pînă în călcîi, ceea ce-l făcea cu atît mai — nu știu cum să zic — pentru femei: le plăcea să-l necăjască și rar se-ntîmpla ca domnul Mihai Budulea să nu șază cu totul aproape între două preotese, fie chiar mai bătrînioare, căci el se pricepea la glumă și așa toți și toate împrejurul lui se adunau, afară de două: Livia, de care el rămînea mereu departe, și Mili, copila cu genele dese, care rămînea totdeauna departe de dînsul.

VII

Cînd eu mă chirotoniseam, Budulea cînta „Vrednic este“ în rînd cu ceilalți clerici. Peste cîteva luni termină și el cursul și se gîndea că, după ce va fi

stat vreo lună, două într-o mănăstire, să se facă diacon și să-și ieie părinții la sine în oraș.

— Da, mergem și noi, zicea Budulea cel bătrîn, ca să fim împreună.

Dar el tot nu era cu desăvîrșire vesel. Nu se mai îndoia că Huțu al lui are să ajungă cu vremea vladică ; însă ce folos, cînd vladica nu avea nici nevastă, nici copii, ba chiar nici o casă a lui, ci locuia „la curte“.

Deocamdată însă Huțu nu era decît scriitor la consistoriu, ticluia circulări, aduna date și făcea expuneri tabelare despre nașteri și încetări din viață, despre cununii, despre copiii de școală și despre sufletele din deosebitele parohii. Și îi era mare bucuria, cînd putea să le facă părinților veniți pe la consistoriu împărtășire despre cele ce-a aflat.

Unul dintre puținii care voiau să li se facă mereu asemenea împărtășiri era preacucernicia-sa părintele Avesalon Toda, om luminat și îmbrăcat în reverendă de mătase, căptușită cu roș. Cînd părintele Toda venea la ședințe, Budulea nu scăpa de el, ci trebuia să fie la masă împreună, ca să vorbească mai despre una, mai despre alta, în vreme ce părintele Toda asculta, lăsînd mai ales pe Budulea să vorbească.

Și fiindcă era toamnă și strugurii se copseseră, și timpul era frumos, părintele Toda a grăit zîmbind :

— Trebuie să vii pe cîteva zile la mine. Dar bagă de seamă, căci am două fete mari, care sunt foarte șirete.

Budulea a zîmbit și a zis că nu poate, fiindcă, și fiindcă, și fiindcă, dar în cele din urmă tot n-avu ce face și s-a hotărît să plece.

Părintele Toda avea o trăsură cu patru cai foarte frumoși ; drumul era bun și călătoria foarte plăcută. Acasă, părintele Toda avea o casă mare, o curte largă și plină jur împrejur de grajduri, șoproane și

hambare. Mai avea prin curte vaci cu lapte, viței, porci grași și pasări o mulțime. În casă, în sfârșit, părintele Toda avea o bibliotecă măricică, scaune și canapele căptușite aici cu mătasă, colo cu catifea, covoare pe jos și multe alte scumpături. El avea însă mai ales o protopopeasă, un fecior ca de douăzeci de ani, altul ca de zece și două fete mari.

Budulea era cam amețit și-și zicea în taină : „Părintele Toda trebuie să fie un om foarte fericit“.

Simțind dar că se află într-un cuib de fericire, el era strîmătorat, umbla pe vîrful degetelor, făcea mereu greșeli în construcția frazelor și era foarte nenorocit. Mai ales la masă atît era de zăpăcit, încît nici nu mai știa în care mînă să ție cuțitul și în care furculița, și aceasta, mai ales, fiindcă ședea între protopopeasa și Elena, fata mai mare a protopopului, care și ea părea cam zăpăcită, căci nu vorbea nimic și se uita din cînd în cînd sperioasă la el.

După-masă el mai începu să răsufle.

Fetele se puseră la clavir și Malci, cea mai tînră, care numai acum cîteva luni se întorsese de la călugărițe, începu să cînte mai întîi o arie nemțească, apoi una românească, sosită de curînd de la București.

Budulea Taichii era încîntat, căci n-auzise clavir de cînd fusese cu cei doi copii de boier, și acum parcă i se înprospătaseră acele timpuri. În urmă cîntă dar și el *Sub această neagră stîncă*, apoi *Adio la Moldova*, *Sus la munte ninge, plouă*, apoi un cîntec, pe care-l știa de la Cocorăști, iară fetele și protopopeasa îl rugau mereu să cînte.

— Trebuie să știți, zise el, că taică-meu e cîm-poieș.

— Și afară de aceasta un om minunat, adause părintele Toda mișcat. De cîte ori îl văd, îmi aduc aminte pe fie-iertat taică-meu, care și el era așa

scurt, gros, rotund la față și zîmbea totdeauna ca bătrînul dumitale.

Huțu era foarte fericit cînd auzea că taică-său samănă cu taica protopopului, și fiindcă era fericit, era vesel peste obiceiul său și nu se mai simțea strîmtorat, ba după ce a ieșit prin grădină, el însuși a cerut brațul Elenei și a rîs din toată inima cînd Elena, mai nainte de a-i da brațul, i-a zis :

— Se cuvine oare unui cuvios părinte să ceară brațul unei femei nemăritate ?

A rîs atunci și părintele Toda, iară protopopeasa a grăit :

— Nu-l lăsăm să se facă călugăr. Țineți-vă de el, fetelor : trebuie să-l însurăm.

Și fetele se țineau de el, și el era vesel, și roșea, și se simțea bine.

Cînd a plecat apoi, protopopeasa l-a întrebat cînd mai vine și nu i-au dat drumul pînă ce n-a făgăduit că vine pe ziua de Sfînta Maria, cînd era numele ei ; fetele au zis că se duc ele să-l ieie și să-l aducă pe sus, ca pe un fugar, iară părintele Toda s-a sărutat cu el, apoi l-a petrecut pînă la trăsura, i-a strîns mîna și iar l-a îmbrățișat.

Întorcîndu-se dar spre oraș, Budulea Taichii era foarte gînditor și, sosind la consistoriu și făcînd expunerile tabelare, el era mereu gînditor, încît orișicine putea să vadă că d-nul Mihai Budulea, arhivarul consistorial, e un om pus pe gînduri.

Fiind însă că omul care gîndește mult scapă și cîte o vorbă și fiindcă Huțu ținea la părintele Toda, el vorbea despre dînsul și îl lăuda și spunea că și protopopeasa e o doamnă preacumsecade. Pentru aceea îl necăjeau cu fetele protopopului și el nu se supăra, căci nu știa să se supere, dar se turbura și atunci îl necăjeau cu atît mai vîrtos. Iar cînd prea-

sfinția-sa părintele episcop auzea că-l necăjesc pe Budulea, zîmbea și el.

Într-o zi, ieșind în grădină, preasfinția-sa s-a oprit privind la Huțu, iară cînd Huțu s-a dus să-i sărute mîna, l-a tras nițel de mîină, ca și cînd ar voi să-l ducă cu sine.

Huțu a plecat dar în urma lui.

În grădină, preasfinția-sa s-a așezat pe o laiță, apoi a început să-l ieie pe Huțu pe departe, să-l întrebe despre parochiile vacante, să-i ceară părerea despre propunerile ce ar fi să se facă viitorului sinod, iar în vremea aceasta îl scruta mereu cu privirea.

— Cînd mergi la mănăstire ? întrebă el în cele din urmă.

— Cînd veți porunci preasfinția-voastră.

— Prea bine, fiiule ! răspunse episcopul, apoi rămase cîtva timp pe gînduri. E frumoasă hotărîrea ce ai luat, dar te gîndește că, după sfintele noastre așezăminte, timpul ce vei petrece la mănăstire îți este dat spre a te chibzui și spre a-ți da seamă, dacă nu mai e nici o dorință lumească în inima ta și dacă poți să te dai cu întregul tău suflet vieții cuvioase. Dumnezeu nu voiește jertfă de silă și mănăstirea e locaș de scăpare pentru cei ce nu mai au ce să caute în viață. Dacă voiești dar să aduci viața ta jertfă întru folosul bisericii lui Christos, te gîndește că jertfa trebuie să-ți fie curată, pentru ca ea să poată fi ¹ bine primită de cătră cel ce străbate și cele mai ascunse taine ale inimii omenești.

După aceste el se ridică, întinse mîna spre sărutare și-i sărută fruntea, grăind mișcat :

— Cugetul curat e podoaba creștinului, fiiul meu !

¹ În text : *fie*.

Budulea Taichii se afla în mare strîmtoare.

Pe cînd umblase la școala din sat, știa lămurit c-ar dori să ajungă și el odată dascăl, ca Clăiță. În urmă, cînd stetea la domnul Wondracek, voia cu totul hotărît să se facă profesor, ca Wondracek. Mai în urmă, cînd umbla la gimnaziu, nici nu se mai îndoia că se va face profesor de gimnaziu, ca toți profesorii săi. Acum, în sfîrșit, cînd era archivar consistorial, stătea zăpăcit, căci nu știa : să se facă episcop ori protopop, ca preacucernicia-sa părintele Avesalon Toda, care avea reverendă de mătasă, protopopeasă și două fete mari, dintre care una, pentru care orice episcop îl putea pizmui.

Budulea Taichii își închipuia că e protopop, că are copii și nevastă, că Budulea cel bătrîn le face copiilor cîte un fluieraș și că maică-sa, Buduleasă... Nu !... el nu-și putea perde timpul cu asemenea închipuiri, căci era archivar consistorial și trebuia să lucreze.

Opt zile înainte de Sfînta Maria, Budulea Taichii, dus pe gînduri precum era, a rupt în patru o jumătate coală de hîrtie, apoi a cocoloșit cele patru bucăți în palmă și, ridicîndu-se de la masă, le-a băgat în buzunar.

Nu era nici o pagubă, deoarece el, mai nainte de a fi rupt hîrtia, s-a uitat bine la ea, dacă e în adevăr maculatură scrisă pe amîndouă părțile și dacă n-a mai rămas pe o parte ori pe alta vrun mic locușor ce-ar mai putea să fie întrebuintat la calcule de ocazie : vorba e, însă că această rumpere și cocoloșire a bucăților de hîrtie era un semn rău și că în ziua următoare el a rupt în patru o jumătate de coală, care nu era scrisă decît pe o parte, și cocoloșind cele patru bucăți nu le-a băgat în buzunar, ci

le-a aruncat una cîte una afară pe fereastra deschisă, ceea ce era un semn și mai rău.

A treia zi, în sfîrșit, el a rupt în patru o bucată de hîrtie cu desăvîrșire albă și n-a cocoloșit decît pe una din cele patru bucăți, lăsînd pe celelalte trei pe masa consistorială și plecînd acasă cu gîndul de a scrie preacucernicieii-sale părintelui protopresbiter Avesalon Toda o scrisoare, în care îi dorește preastimabilei doamne toate fericirile și o roagă de iertare, că nu poate veni, deoarece înaltpreasfinția-sa părintele episcop a binevoit a-l însărcina să meargă la Cocorăști, ca să stăruiască pentru înființarea unei a doua școli, plănuită foarte de mult, și a crezut că trebuie să aleagă sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului pentru aceasta, fiindcă satul e adunat și — așa mai departe.

Iară după ce-a dat scrisoarea la poștă, el s-a întors ca să bage în buzunar bucata cocoloșită și să strîngă pe celelalte trei în saltarul mesei, a luat binecuvîntarea archiereiască și a plecat la Cocorăști, ca să stăruiască în sensul scrisorii ce trimisese preacucernicieii-sale părintelui protopresbiter Avesalon Toda.

Acasă toți erau bine.

Ca cel mai întîi, dascălul Clăiță, norocitul părinte a trei fete măritate, ședea mereu în jețul ce-i dăruise de ziua lui ginere-său, popa din Clădeni. De cîțiva ani stupii ieșiseră de minune, pomii dăduseră rod bun și dascălul Clăiță era jur împrejur vestit pentru miera și pentru soiurile lui de poame, iar dascălul Clăiță își socotea vestea bună în bani gata. El își cumpăraseră o vie și acum se gîndea să-și mai zidească și o casă, pentru ca la vreme de bătrînețe să se poată retrage în colibioara lui, cum avea el obiceiul de a-și numi viitoarea casă.

Cît pentru cele trei fete încă nemăritate¹, el își avea planul gata. Pe Mili ar fi voit să o mărite după vreun plugar, fiindcă Livia îl încredințase că nu e lucru mai frumos decît a fi plugăriță; copila era însă prea jingașă, prea se ținea, și așa trebuia să o mărite după un popă, ba dacă se poate chiar după vrun notar, căci era făcută să fie doamnă. Pentru aceea el îi făcuse și zestre și acum zîmbea așa în el, cînd se gîndea că numai el singur știe despre aceasta. Linica trebuia să se mărite după un dascăl, pentru ca să aibă un ginere pe care să-l lese în locul său la școala din Cocorăști. Cea mai mică, în sfîrșit, trebuia să se mărite după un plugar, pe care să-l ieie ginere în casă.

Și fiindcă toate aceste erau bine și statornic puse la cale, dascălul Clăiță ședea în jeț, zicea că e bine ca omul să aibă copii, și nu-și mai bătea capul decît cu copiii oamenilor din sat, ceea ce era și meseria lui de învățător. Căci acești copii știau acum mai mult decît știuse odinioară dascălul și, pentru ca să știe, el trebuia să-i învețe. Trecuse vremea slovelor, pe care acum le numeau potcoave. Apoi, afară de biblie, școlarii mai învățau și istorie, iară globul de pe masă, hărțile și tablele zoologice de pe perete erau tot atîte dovezi că și dascălul Clăiță învățase mult de o bucată de vreme. Cîteodată îi trecea așa prin minte gîndul că mai sunt o mulțime de lucruri pe care ar putea să le învețe; dar el se plimba nițel, se încredința pe sine însuși că, la urma urmelor, un dascăl nu trebuie să învețe decît ceea ce stă în circularele consistoriale și iar se punea în jeț, fiindcă îi plăcea prea mult să scadă în jeț.

¹ La pag. 156, 161, 184, și 191, Slavici vorbește numai de 5 fete, iar la pag. 178, 214 și aici, de 6.

Budulea cel bătrîn n-avea jeț, dar el ședea pe prispa casei și ședea tot așa de bine ca și dascălul în jeț. Ce-i drept, el nu mai zîmbea cînd vorbeai cu el, fiindcă era om trecut cu anii și trebuia să fie totdeauna așezat și cuviincios.

Trecînd de-a lungul uliței, oamenii îi dădeau binețe, mergînd la biserică, el nu mai stătea în fund, ci dinainte, numaidecît lîngă strana din stînga. Apoi, cînd mergea la oraș, toată lumea stătea de vorbă cu el. Părintele archidiacon și părintele protosincel îi strîngeau mîna, părintele archimandrit îl întrebă ce mai face, ba o dată chiar însuși episcopul s-a oprit în loc, a vorbit cu el și i-a dat binecuvîntarea arhieriească : un om dar, căruia i se întîmplă toate aceste, trebuie să fie plin de bună-cuviință și să nu rîză mereu, cînd vorbește cu alții. Afară de aceasta el aveau un fecior care în curînd trebuia să ajungă archidiacon, cu brîu roșu și mai mare decît toți protopopii, fie bărbile lor cît de lungi și oricît de albe. Era dar mulțămît Budulea cel bătrîn și ședea tignit pe prispa casei, așteptînd ziua cînd va fi să plece cu nevastă-sa la oraș, pentru ca să trăiască zilele de bătrînețe sub același acoperămînt cu fiul său.

Buduleasa, în sfîrșit, ședea și ea pe prispă și torcea ; era însă cu toate aceste foarte bătrînă. Căci gîndurile îl îmbătrînesc pe om și ea avuse multe gînduri în viața ei. Grele însă, cu totul grele nu-i erau gîndurile decît acum, de cînd Budulea se făcuse atît de așezat și de cuviincios. Căci Budulea se plîngea că feciorul său nu vrea să se însoare, iară pe ea a pus-o păcatul să zică :

— Se vede că bunul Dumnezeu așa vrea, ca el să ispășească păcatele mele.

Budulea cel bătrîn s-a mîniat, s-a făcut roșu ca racul și a zis că minte, că Dumnezeu n-are nici un

amestec în trebile lui, a trîntit uşa şi a ieşit afară, ca să se pună pe prispă casei : de atunci însă el nu se mai plînge de nimic.

De aceea Buduleasa şade la cellalt capăt al prispăi şi, şezînd, îi vine nu ştiu cum, parc-ar voi să fie moartă de mult.

Cîteodată, cînd şade aşa pe prispă, vine Mili a dascălului, ca să vadă ce mai face, şi atunci vorbesc mai despre una, mai despre alta, şi vorbesc şi despre Huţu, fiindcă Huţu e feciorul Budulesei şi Mili ştie că-i pare bine leichii Saftei cînd cineva-i vorbeşte despre el şi-i spune tot lucruri bune. Atunci Buduleasa se înseninează, dar cînd Mili pleacă, priveşte lung, foarte lung în urma ei, parc-ar voi să zică : „S-a dus !“ Apoi zice în gîndul ei : „De ce n-a lăsat Dumnezeu să fie dascăl ?“ Apoi intra în casă, se pune într-un unghi şi începea să plîngă, aşa singură şi fără de nici un cuvînt.

Budulea cel bătrîn, care şedea mai departe pe prispă, ştia prea bine că ea plînge : om fără de inimă ce era, însă, nu se mişca din loc, ci stătea aşa ; cel mult, pentru ca să nu steie fără de nici o treabă, îşi scotea fluierul din şerpar, îl privea din toate părţile, apoi, la mare nevoie, îi mai număra şi găurile şi le număra mereu pînă ce Safta nu ieşea iar pe prispă.

Le părea dar bine tuturor că Huţu a venit de Sfînta Maria acasă, ba dascălul Clăiţă ar fi voit să tragă clopotele, pentru ca tot satul să ştie că „d-nul Budulea al nostru“ a venit la Cocorăşti.

Căci acum el nu voia să-i mai zică „Huţule“, şi cînd Huţu îl ruga să-i zică precum i-a zis totdeauna, el răspundea :

— Ferească Dumnezeu ! Fiecărui om ceea ce i se cuvine. Pentru că să vezi d-ta : trebuie să am şi eu bucuriile mele, d-nule Budulea.

Huțu cu toate aceste se ținea de obiceiurile lui ; îi zicea dascălului „jupîne învățător“, ca totdeauna, săruta mîna dascăliții, precum era deprins din copilarie, și le zicea fetelor „Linico“ și „Mili dragă“, ca mai nainte, ceea ce era bine, fiindcă fetele nu se supărau și dascălului îi părea bine. Ca om care știa ce i se cuvine fiecăruia, dascălul Clăiță nu cerea decît ca fetele să nu îndrăznească a-i zice d-lui Budulea „nene Huțule“ : iară Mili și Linica, fiind niște fete binecrescute și ascultătoare, nu mai ziceau „nenea Huțu“ decît atunci cînd nu era de față nici Huțu, nici dascălul, ceea ce nu era bine, deoarece Huțu se supăra, căci el era deprins ca fetele să-i zică „nene Huțule“.

Mai era Huțu supărat și pentru că Mili tăcea mereu și se uita la el ca și cînd ar fi supărată, ba, cînd ședea la masă, și el povestea despre zilele petrecute la casa preacucernicieii-sale părintelui Ave-salon Toda, ea s-a ridicat fără de nici un cuvînt de la masă și nu s-a întors decît peste cîtva timp.

Fiind dar că el ținea ca Mili să nu fie supărată, după-amiazăzi, cînd au ieșit în grădină ca să vază dacă strugurii s-au copt, a căutat să fie singur cu dînsa și a întrebat-o pentru ce s-a supărat.

Ea a zîmbit și a zis că nu e supărată.

El însă vedea că e supărată și a apucat-o de mîni și s-a uitat lung și cu dragoste în ochii cei cu genele dese și a zis :

— Ești supărată.

Ea a tăcut și nici n-a zis că-i pare bine, nici n-a zis că, da, e supărată, fiindcă ar fi trebuit să-i spuie pentru ce, și aceasta nu era cu putință.

— Mili dragă, a zis dar Huțu, supărat acum și el, tu știi că eu te iubesc pe tine. Pentru ce nu-mi spui dar, ca să știu, fiindcă n-ai de ce să te superi. Uite, dacă ți-a spus cineva ceva, a grăit un ne-

adevăr, dac-am zis chiar eu vro vorbă, care te-a supărat, nu m-ai înțeles bine. Uite, urmă el iar, și atunci îi luă capul între amîndouă mîinile ca să o poată privi cu mai multă stăruință, spune-mi, pentru că tu știi că te iubesc și mi-e greu cînd te văd supărată.

— Zău că nu sunt supărată ! a grăit acum Mili și ea spunea adevărul, fiindcă nu mai era supărată și-i rîdeau pe sub genele dese amîndoi ochii mărunți.

D-nul archivar consistorial Mihai Budulea ar fi voit să o sărute, atît îi părea de bine, cînd o vedea rîzînd astfel cu amîndoi ochii, dar n-o sărutase de mult și-și perduse deprinderea ; el s-a mulțămît dar a-i strînge obrazii cu căldură între palme și a plecat mai departe, căci acum toate erau bune și bine puse la cale.

— Nene Huțule, a zis ea mai tîrziu, cam cu jumătate de gură. E adevărat că nu te mai faci călugăr ?

— Cine ți-a spus că nu mă mai fac ? întrebă el spăriet.

— Nimeni, dar zic eu așa !

— Nu, dragă, nu-i adevărat, răspunse Huțu cu un fel de părere de rău.

Ea n-a mai zis apoi nimic ; ar fi voit însă să-i apuce mîna, ca să i-o sărute, dar nu putea, fiindcă el nu era încă călugăr.

Acum erau aproape de masa cea mare din grădină, la care ședea dascălul cu dascălița și cu Linica ; Huțu parc-ar fi voit să se întoarcă înapoi, ca să întrebe pe Mili pentru ce l-a întrebat dacă nu se mai face călugăr, dară nu putea și așa s-a mulțămît a se întreba pe sine însuși :

„Pentru ce oare m-a întrebat și pentru ce se bucura, cînd am răspuns că nu ?“

A trecut apoi toamna și iarna, iară în primăvară, la Duminica Tomei, s-a întrunit sinodul. Părintele Mihai Budulea ne era referent școlar și ne bucuram cu toții, când el ne raporta despre starea învățămîntului, arătînd cîți școlari, cîți învățători, cîte școale, cum stau la noi și cum în alte țări și la alte popoare trebile, și ne bucuram mai ales, când el își făcea în urmă propunerile, vorbind așezat și înțelept ca totdeauna. Era de față și d-nul deputat sinodal, inspector școlar din cercul Cocorăștilor și învățător emeritat, Pantelemon Clăiță, și nemaiputîndu-se stăpîni, el trase pe vecinul său de mîneacă și-i grăi încet :

— Îl cunoști, mă rog ? A ieșit din școală de la mine. E feciorul lui Budulea, cimpoieșul de la noi. Mi-e ginere.

În urmă ni l-am ales protopop, deși e om tînăr.

— Ții minte, îi zisei în ziua alegerii, când eram în pădure și-mi spărgelai alune ?

— Dar tu, îmi răspunse el, ții minte, când îmi ajutai să port coșul cu pește ?

Iar după aceea ne-am îmbrățișat și eram fericiți ca în copilăria noastră.

Acum, în sfîrșit, primesc o scrisoare : mă poștește la botez.

Un nou Budule, Budulea bunicului !

Și mai întrebați dacă-mi pare bine ?

Ba nu-mi pare bine, dar îmi vine să cred că visez numai bucuria ce simt.

Îl văd înaintea mea pe Budulea cel bătrîn rîzînd ca omul care a pus la cale o glumă bună.

Îl văd pe dascălul Clăiță stîmpărat și zicînd :

— Acest băiet, care s-a născut acum, e nepotul meu. Pentru că să vedeți d-voastre : eu am avut șase fete, dintre care cea mai mare, pe care gîndeam s-o mărit după ginere-meu, după ce va fi ieșit

dascăl, s-a măritat după dascălul din Strîntea, a doua s-a măritat după Mitrea lui Buduc, care acum e ctitor la biserică, pe a treia a luat-o ginere-meu, popa din Clădeni, cele două mai mici iată-le aici, iară Mili s-a măritat după ginere-meu, protopopul, și a născut pe acest copil, care acum e nepotul meu.

O văd apoi pe maica protopopului stînd într-un colț, cu ochii plini de lacrimi și zicînd încet :

— Tu, Doamne, m-ai pedepsit cu bunătățile tale și eu nu sunt vrednică de bucuriile ce mi-ai dăruit !

Îl văd însă înainte de toate pe el, stînd la patul ei și privind în tăcută uimire la mumă și la copil.

*

Tu, Doamne, cu nemărginită înțelepciune ai întocmit lumea și frumoasă ne-ai lăsat-o nouă locaș de viațuire !

Convorbiri literare, XIV (1880)

COMOARA

I

Sănătatea ! Binecuvîntata de sănătate ! Sănătos să fii, și ți-e destul un pumn de mălai, ca nici pe-un împărat să nu te dai !

Se scula Duțu cu noaptea-n cap și pleca-n cîntatul cocoșilor, căci era lung drumul pînă la linie și ținea să se puie la lucru mai nainte de-a se fi luminat de ziuă. Căra pămîntul cu metrul cubic, și cu cît mai de dimineață-ncepea să-l care, și cu cît mai pe noapte înceta cu căratul, cu atît mai mulți erau metrii la sfîrșitul săptămînii.

Bun gînd a avut cine a pus la cale ridicarea forturilor : cari toată săptămîna pămîntul cu roaba și iai sîmbăta polul, ba chiar și un pol și jumătate, dacă ești om harnic și nu perzi vremea stînd de vorbă, umblînd de ici pînă colo, ori făcîndu-ți țigările. Iară Duțu, om și altfel harnic, mai era deprins cu treaba aceasta din timpul cît a stat în oștire, la compania de geniu.

Bun lucru și oștirea : perzi, ce-i drept, trei ani de zile, dar vezi lume și te mai și alegi cu ceva.

Plecînd cu noaptea-n cap, lucrînd toată ziua întins și întorcîndu-se pe-ntunerec, n-avea Duțu timp nici să mănînce, nici să doarmă, dar era om care ține la tăvăleală și cu atît mai bine îi tigneau du-

minecile și zilele de sărbători, cînd Stanca se gătea ca o porumbiță, lua pe cel mic în brațe și pe cel măricel în coadă și mergeau cu toții la horă, nu ca să joace, ci ca să nu steie singuri acasă. Iar dacă erau o dată la han, nu puteau să macine-n sec : tot pe timpul cît stătuse-n oștire a luat Duțu și deprinderea de-a nu-și trage, cînd n-are nevoie, nimic de la gură. De ce adecă muncea el toată săptămîna ? ! Casa îi era plină ; nevasta și el erau bine îmbrăcați ; copiilor nu le lipsea nimic ; în ladă se adunau încetul cu încetul polii pentru perechea de boi : e om bogat cine-i sănătos și știe să rabde și să muncească.

Un singur păcat avea Duțu. Băiet deștept, gureș și curățel, el a mai învățat la oștire și vreo trei buchi și acum se credea și era țănoș de l-ai fi socotit în rîndul oamenilor cu două juguri de cîte patru boi. I s-ar fi trecut, poate, și asta, dar mai era și rău de gură și nu suferea ca cineva să-l atingă la sărăcia lui. Așa, într-una din zile, trecînd prin fața casei lui Ghiță al Popii, care avea două juguri cu cîte patru boi și se fălea mereu cu ele, nu s-a putut stăpîni să n-o întrebe pe Ana, nevasta lui Ghiță :

— Bună ziua, Ano, ce mai fac boii ?

— Mulțumim de-ntrebare, sunt bine ! răspunse Ana, care nu era nici ea mai deșteaptă decît bărbatul ei.

— Dar Ghiță ce face ? întrebă iar Duțu, zîmbind pe sub mustață.

— E bine și el ! răspunse Ana, care nu-nțelegea nici acum batjocura.

Au înțeles-o însă vecinii și peste puțin, așa-i răutatea omenească, sătenii nu-i mai ziceau lui Ghiță, ca mai nainte, Ghiță al Popii, ci Ghiță al Boilor.

Și multe de aceste făcea Duțu, cînd alții nu-l lăsau în pace.

Chiar și asta mai ales de dorul Stanchii, care ținea ca nimeni să nu-i treacă bărbatului ei înainte.

Și adecă de ce să-i treacă ? !

Averea n-ai decît să vrei și ți-o faci ; pe om însă nu poți să ți-l faci și mai rar pe omul ca Duțu al ei. Asta toți trebuiau s-o știe !

— Mai rară femeie ca nevastă-mea ! zicea și Duțu, care ținea și el ca nimeni să nu-i treacă nevestei sale înainte.

Era de nesuferit cum țineau oamenii aceștia unul la altul și ale lor. Copii ca Stanca, găini ca Stanca, rațe ca Stanca, gîște ca Stanca, porci ca Duțu, capre ca Duțu nu mai avea nimeni. Își făcuseră și ei o cocioabă de casă. Nu-i vorba, era pusă la loc bun, largă și luminoasă, totdeauna curată ca-n zi de Paști ; o făcuseră din hărnicia lor, dar auzindu-i vorbind de ea, ai fi crezut că-i curte domnească, iară nu colibă de moșic.

Noroc că n-aveau bogății oamenii aceștia, că n-ar fi putut nimeni să le ajungă la nas !

Așa-i firea omenească : stă ascunsă pînă ce, ajuns omul la largul lui, ea se dă de gol.

E cîte unul pe care sărăcia-l face sfiicios, dacă nu chiar umilit, blînd la fire și totdeauna gata de-a le sări altora într-ajutor, încît ai zice că n-ar întrece nimic bunătatea lui dacă n-ar înnăbuși-o sărăcia : cînd colo te pomenești că, ajuns bogat, nu mai vrea să-și aducă aminte de nevoile celor săraci și se dă pe față inima lui cea neagră.

Altul e-ndușmănit de sărăcie și n-are milă nici cu cei bogați, nici cu cei săraci ca dînsul, dar, ajuns bogat, se-mpacă cu lumea și se dă pe față ca om cu inima miloasă.

Numai la lărgime iese la iveală firea cea ade-vărată a omului și sunt rari oamenii care-și păstrează firea în toate împrejurările.

Așa, plecînd cu noaptea-n cap, lucrînd întins ziua toată și întorcîndu-se pe-ntunec acasă, puteau să fie Duțu și Stanca oameni răi de gură și buni de inimă : te pomenești însă că, harnici cum sunt, se îmbogățesc și iese cu totul altăceva din ei.

Ba poate că nici chiar așa săraci n-ar fi cum sunt, dacă nu i-ar fi intrat lui Duțu în minte gîndul că el are să fie odată om cu stare. I-o fi venit așa din senin, i-o fi spus-o vreo țigancă, destul că el nu punea nici un preț pe averea altora, fiindcă nu se îndoia că va fi odată și el avut. Avea mîna norocoasă, și pe ce punea el mîna lui, nu putea să-i iasă decît bine.

Deprins cu gîndul acesta, nu o dată, dînd cu cazmaua în pămînt, el se-ntreba de ce adecă n-ar fi cu putință ca să găsească vreo comoară-n calea lui. Și-n vremuri de demult, și-n vremuri mai apropiate a fost drum larg pe acolo pe la Focșani. Trecut-au și turcii, și tătarii, și boieri bogați, ba chiar și domni plecați în pribegie, numai bunul Dumnezeu știe cîți și ce fel de oameni fugari au trecut : cine știe dacă nu cumva vreunul și-a îngropat comorile tocmai unde Duțu-și încarcă metrii cubici de pămînt ? !

Chiar dacă n-ar fi, nu e nici un păcat să și-o închipuiască : lucrează mai cu poftă, timpul îi trece mai bine.

Cînd deodată — Doamne ferește și-n ceas bun să fie ! — cazmaua se lovește de ceva vîrtos, foarte vîrtos, ce nu suna nici a lemn, nici a piatră, nici a cărămidă, nici a oală spartă, nici chiar a fier, ci curat ca o căldare de aramă, ca un cazan, chiar mare cazan.

Duțu, om de vreo douăzeci și opt de ani, mai mult slab decît plin la trup, mai mult bălan decît oacheș, cu fața cam prelungă și cu ochii căprui, rămase nemișcat și cu fața galbenă și mai lungă decît de obicei. Îl trecuse un fel de junghi prin inimă, i se oprise sîngele-n vine și i se tăiaseră picioarele.

— Dăduși de cazan ? ! grăi Dumitru al Ciungului, care săpa la o depărtare de vreo zece pași.

Duțu se cutremură în tot trupul și se uită speriat împrejurul său.

Vorbise Dumitru-n glumă, dar grăise un adevăr atît de grozav, încît Duțu abia se mai putea stăpîni să nu-l lovească cu cazmaua-n cap, ca să-l lase mort pe loc.

Mai erau însă și alții prin apropiere.

— Da, am dat, răspunse el cu glasul înecat. Dar taci, c-o să-l ridicăm la noapte și să-l împărțim, voi el să urmeze, dar aceste vorbe i se opriră-n gît.

Era peste putință ca el să-mpartă cu cineva : mai bine moarte de om !

Urmă deci a săpa înainte ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat ; răsuflarea i se îneca însă, mîinile și picioarele îi tremurau, ochii i se furișau pînditori spre Dumitru.

Un singur simțimînt îl stăpînea : frica de o mare primejdie necunoscută.

El nu știa și nu putea să se încredințeze dacă e ori nu cazan în pămînt și dacă e ori nu ceva în cazan ; era însă amețit de gîndul că trebuie să fie, și-n amețeala aceasta era ca ieșit din fire.

— O să te faci boier mare, Duțule : fă-mă și pe mine vrun vatav la curtea ta, grăi Dumitru, urmîndu-și gluma.

Duțu iar se cutremură.

— O să te fac ! răspunse el, mai mare peste cei mici.

— Numai să nu fie vreo comoară pusă cu blestem, urmă Dumitru. Zice că sunt comori care sunt fermecate, ca să aducă nenorociri celor ce pun mîna pe ele.

Duțu se mai liniști.

Văzînd că Dumitru nu trage cu ochiul și că le ia toate în glumă, o dete și el pe glumă.

— Comoară să fie, îi răspunse el, căci de noroc, grija mea.

— Și adevărat de ce n-ar putea să fie ? ! grăi Dumitru mai așezat. Multe s-au petrecut în țara noastră și nu e loc deschis în care n-ai putea să găsești comori.

Acum Duțu era încredințat că nu bănuiește Dumitru nimic ; sîngele, cu toate aceste, nu i se potoli. Săpa înainte și băga bine de seamă, ca să nu mai ajungă cazmaua pe unde sunase cazanul, dar îl treceau fiorii cînd vedea că roaba se umple și trebuie să plece cu ea la fortul depărtat, vreo patru sute de pași.

Era peste putință ca el să plece, să se depărteze să părăsească comoara lui acolo, în apropierea lui Dumitru.

El răsufală ușurat cînd Dumitru plecă cu roaba plină.

Mai erau și niște bulgari pe șanț, dar aceștia lucrau departe, la vreo sută de pași : acum era timpul să pună încă o dată cazmaua, ca să se încredințeze mai bine.

Nu ! Pînă la noapte el nu mai putea să facă nimic. Era peste putință ca să nu fie cazanul acolo, cazanul plin : mai bine mort.

Roaba îi era plină și Dumitru se-ntorcea cu roaba lui goală. Abia acum dete cu socoteală c-ar

fi trebuit să plece și să se întoarcă deodată cu el: nu-i rămînea decît să aștepte pînă ce nu-și va fi umplut Dumitru din nou roaba. Ca să-și facă de lucru și să piardă vremea pînă atunci, el se așeză pe marginea șanțului și se descălță, apoi iar își puse opincile, încetinel, cu multă chibzuială, ca omul îngrozit de lungimea timpului. Era abia pe la prinzul mic și el mai avea să sape mult și să ducă multe roabe pline.

Pe cînd el moșmolea la nojița opincii din stînga, iată și căpitanul de jurnă¹, n-ar mai fi fost.

Puțin avea să-i pese căpitanului de jurnă, dacă Duțu face mulți ori puțini metri cubici pe zi; el era însă căpitan, adecă om deprins a ține rînduiala în toate și a nu lăsa pe nimeni să-și piardă vremea degeaba.

— Dar tu, strigă el cu energie militară, ce paști muștele? Vrei să ne ajungă iarna aici?!

Duțu sări speriat în picioare.

— Mi-a intrat, răspunse el strîmtorat, nisip în opinci.

— De unde, măi, nisip!? Unde ai găsit tu nisip?

Duțu avea multe păcate, dar nu-și aducea aminte ca să se fi făcut vreodată de rușine spuind minciuni. Îi era dar greu, de nu mai cuteza să se uite-n ochii căpitanului.

Nici că ținea însă căpitanul să vadă ochii lui Duțu: el se uita la groapa din fața lui.

Acolo unde sunase cazanul, locul rămăsese neșăpat, pămîntul neridicat deopotrivă cu fundul șanțului, un lucru pe care ochii unui căpitan de geniu nu pot să-l sufără.

¹ Căpitan de jurnă — căpitan de serviciu.

— Dar de aici, măi, de ce n-ai ridicat pământul?! Ai servit tu în compania de geniu?! strigă el gata să-l umfle.

Duțu iar începu să tremure în tot trupul.

— Îl scot, domnule căpitan, răspunse el cuprins de deznădăjduire, îl scot.

— Haid, strigă căpitanul, ia cazmaua! scoate-l în fața mea după regulament, să te văd eu.

Duțu se uită ca turbat la dînsul. Ah! de ce nu erau numai amîndoi, căci chiar general dac-ar fi fost, l-ar fi lăsat mort pe loc. Așa nu-i rămînea decît să puie mîna pe cazma și să ridice pământul.

Vai de capul lui!

Încet, cu băgare de seamă, pipăind cu vîrfurile cazmalei, ca nu cumva să atingă cazanul, el afină pământul, pentru ca să-l ridice apoi cu lopata și să-l arunce-n roaba plină.

Căpitanul își perdu răbdarea.

— Ce umbli cu cazmaua parcă dai în buba din spinarea mă-tii?! se răsti el, apoi smunci cazmaua din mîna lui, ca să-i arate cum se lucrează cu ea.

— Uite așa!

— Aoleo! strigă Duțu și căzu ca o cocoloașă la marginea șanțului, cînd văzu că căpitanul înfige cu toată puterea în pămînt. Aoleo! strigă iar, cînd se pomeni că nu sună cazanul.

— Ce e?! îl întrebă căpitanul mirat.

— Mi-e rău, domnule căpitan, gîngăni Duțu. Tare mi-e rău! Mă taie la inimă și-mi vine să leșin; mă trec sudorile și-mi vine să vărs.

Căpitanul vedea că i-e în adevăr rău: fața îi era verde-galbănă, ochii i se împăinjeniseră și buzele i se făcuseră vinete.

— Du-te la lazaret să-ți deie picături! îi porunci el mirat.

— Nu mă duc, răspunse Duțu îndărătnic și înfigîndu-se oarecum în pămînt. Eu stau aici ! Nu pot să mă duc. Să meargă Dumitru și să mi le aducă, picăturile acelea.

— Haide, grăi căpitanul grăbit, și plecă însoțit de Dumitru.

Rămas el singur, Duțu se uită cîtva timp buiguit în vînt.

„N-a sunat, zise apoi într-un tîrziu. E comoară, dar comoară pusă cu blestem !“

II \

— Scapă-mă, Doamne ! Dezleagă-mă, Doamne ! Ia-mă, Doamne, ori fă-mă ce-am fost ! gemu Duțu tăvălindu-se pe jos.

Era lucru de necrezut !

Așa deodată, ca din senin, numai pentru că i s-a părut că sună a cazan, el, om în toată firea, s-a pomenit muiat ca mărul bătut, de nu mai știa ce să-și facă. Nu-l mai tăia, ce-i drept, la inimă și nu-i mai venea să leșine, dar era amețit, sudorile tot i se mai iveau din cînd în cînd pe frunte, tremura mereu, un grozav neastîmpăr îl cuprinsese.

Nici că era însă chip să-și vie-n fire.

Timpul se oprise parcă în loc. Trecuse o spaimă de vreme de cînd cu căpitanul, și seara tot nu sosise încă, ziua tot nu se mai sfîrșea.

Ca să rămîie singur, el a rugat pe Dumitru să se ducă să-i spună Stanchii că n-are astă-seară să-l aștepte, fiindcă, deși îi este mai bine, se simte prea istovit ca să facă lungul drum pîn-acasă.

Nu era adevărat și n-o mai mințise în viața lui pe Stanca ; dar alta nu-i rămînea de făcut și, la

urma urmelor, nu el, ci Dumitru era cel ce o mințea.

Rămas singur, Duțu s-a dumirit încetul cu încetul.

Nu se mai îndoia că e fermecată comoara și era hotărît să nu se atingă de ea, cum nu te atingi de omul înciumat. Ce folos de bogăție, dacă ea, chiar din clipa în care-o atingi, te face din om neom!?

Era hotărît Duțu, dar hotărârile omului sunt ome-nești : un gând le aduce și altul le ia. Cum gândurile se înșirau pe gonite-n sufletul lui, mereu se ivera și iar se reînvia cu ele simțămîntul că nu e cu putință ca el să se lipsească de comoara lui, fie ea chiar blăstămată. De ce adecă a găsit-o?! De ce tocmai el?! A stat atîta timp în pămînt fără ca vreun altul să fi dat peste ea. De ce tocmai el a trebuit să sape aici, iară nu Dumitru ori vreun altul, dintre bulgari?! Are fiecare om soarta lui, de care, fie bună, fie rea, nu poate să scape, și-i era cîteodată lui Duțu parcă toate stau în strînsă legătură și forturile au trebuit să fie ridicate tocmai acum, și tocmai aici, pentru ca el să lucreze la ele și să găsească neapărat comoara.

Și iar i se mai lumina capul.

„Nu, zicea el mai limpezit la minte, eu fac ce vreau și vreau după cum mi-e firea. E numai din întîmplare c-am găsit-o; ar fi putut s-o găsească și altul, care nu făcea ca mine; ce am să fac eu?! Nu vreau!“ striga apoi și sărea îndărătnic în picioare.

Îi era parcă satana-l ispitea și trebuia să-i arăte că e mai tare decît ispita și nu i se supune.

„Nu! își zicea în gîndul lui, nu-mi trebuie. Eu cu Stanca mea și cu copiii mei trebuie să rămînem ce suntem; mai bine decît așa, pentru noi nu se poate; n-avem să fim scoși din ale noastre!“

Și iar tremura în tot trupul cînd își dedea seamă de necunoscutul spre care era împins de ispitirile unei mari bogății, el, care nu voia să se deie, ci să rămîie stăpîn pe sine și pe ale sale.

Zbătîndu-se astfel, el adeseori era cuprins de îndoială și se pipăia însuși pe sine, ca să se încredințeze dacă nu cumva visează, dacă el e în adevăr el însuși, tot cel ce fusese mai înainte, tot cum se știa pe sine.

„Ei ! Își zise într-un tîrziu, parcă visînd, tot nu eu însumi m-aș pipăi pe mine și m-aș încredința că eu însumi sunt, așa cum în aieva mă știu ? !“

Nesuferită ființă viața omenească : ești și nu ți-e cu putință să te încredințezi dacă și-ți pari cum în adevăr ești.

Ar fi vrut Dușu să se desfacă în două și să iasă oarecum însuși din sine, ca să se poată privi însuși pe sine, cum privea lucrurile ce-l încunjurau.

„Dar, zise el, ce-am văzut, dacă privesc cu ochii ! ? Are lumină plină și soarele pe care-l visezi ; și ale lui raze te ard ; și stelele visate lucesc pe cer, și iarba visată e verde ; și-n războiul visat curge sînge ; și bucuria visată îți umple sufletul de dulceață ; și durerea visată te sfîșie : totuna ți-e dacă te visezi trăind ori trăiești în aieva.“

El se scutură, ca să se deștepte, dacă va fi vi-sînd, dar în zadar, căci nălucirea nu se schimba.

În mijlocul acestei buiguieli, un singur lucru era hotărît în gîndul lui : că trebuie să se încredințeze dacă e ori nu un cazan cu comoară acolo, unde el dăduse cu cazmaua-n ceva ce-i sunase a cazan, că el singur și nevăzut de nimeni are să vadă — și apoi, ce-a fi să fie !

În amurgul serii el se ridică, își luă cazmaua, tîrnăcopul și lopata și le strînse la un loc, ca să le

aibă la îndemână, apoi se uită cu ochi pînditori în toate părțile. Oamenii încetaseră cu lucrul și unii plecau spre casă, alții se duceau la cantină, iar alții steteau fără de nici o treabă ori își făceau, ca bulgarii din apropiere, rost de odihnă. Era încă mișcare în toate părțile, și cu cît mai bine se-annopta, cu atît mai iuți erau bătăile inimii lui, căci cu atît mai mult se apropia clipa de la care atîrna viața lui.

În sfîrșit, el nu mai putu să se stăpînească.

O! ce binefăcătoare e întunecimea!

După ce se uită o dată cu ochii scînteietori împrejurul său, el se coborî tiptil în șanț și începu să scurme pămîntul cu ghearele și să-l deie cu palma la o parte, ridicînd mereu capul, ca să se uite împrejur. Și cum scurma cu ghearele, cum dedea cu palma, cum se uita împrejur, inima i se zbătea în pept, sîngele îi zvîcnea în tîmple și răsufierea îi era înecată.

Deodată el simți ceva vîrtos și neted și începu să scurme iute și tot mai iute, ca ieșit din fire, să scurme cu amîndouă mîinile și să pipăie cu toate degetele; era cazan și era mare.

El puse mîna ca să-l miște.

Se mișca și era greu, grozav de greu!

Duțu se-ndreptă și se uită încă o dată lung și liniștit împrejur, apoi își făcu cruce.

„Ia-mă, Doamne, sub paza ta, zise el, și mă fe-rește de păcat: acum să nu-mi mai iasă nimeni în cale, că eu n-am ce să-i fac, trebuie să-l omor!”

Luă apoi cazmaua și începu să afîneze pămîntul de dimprejurul cazanului, dar încet, cu măsură, fără pripire, ca omul căruia nu are să-i pese de nimeni și de nimic.

Era o căldare cu capac de aramă, nu prea mare, dar grea, încît Duțu abia putu s-o ridice ca s-o pună la o parte.

El ridică capacul să pipăie, așa pe-ntunerice, ca să vadă ce e într-însul. Erau bani, unii mai mici, alții mai mari, aur, tot aur greu, mai erau și lanțuri și brățare și salbe de mărgăritare și potir, încă un potir, o chiupă cu petri scumpe, înc-o salbă, și inele, și cercei... El le pipăia toate cu mâinile lui și nu era vis, ci-n aievea, căci inima îi era încheștată și capul cu toate aceste atît de limpede, încît el lăsă comoara și iar începu să afîneze pămîntul, pentru ca-nu cumva cineva, trecînd mîne pe acolo, să cunoască locul de unde fusese ridicat cazanul.

Apoi ?! Ce avea să facă mai departe ?!

Acasă nu era chip să ducă cazanul ; lasă că era prea greu, dar putea să deie peste cineva în drumul lui.

El se uită încă o dată împrejur, aruncă ochii spre pădurea ce se afla pe coaste, la depărtare de vreo cinci sute de pași, apoi își scoase cuțitul din brîu și-l luă în dinți, apucă cazmaua subțioară, ridică cazanul cu amîndouă mâinile și plecă spre pădure, tiptil, cu băgare de seamă, ca nimeni să nu se poată ivi nevăzut de dînsul la depărtare de o sută de pași.

Ajuns în apropierea pădurii, el așeză cazanul pe iarbă și se duse ca să se încredințeze dacă nu cumva e cineva în adăpostul copacilor, apoi iar se întoarse și-și luă comoara, ca s-o îngroape aici, la loc mai adăpostit și știut numai de el.

Dar ce să facă un mojic ca dînsul cu o comoară împărătească ?!

O ! el nu mai era mojic acum !

Din clipa în care simțise aurul, și mărgăritarele și pietrele scumpe în mâinile lui, el era deopotrivă cu orișicine care avea, și e gata să-și apere cu viața avu-tul și să curme viața celui ce vrea să se atingă de el.

Nu prea știa Duțu ce are el să facă cu atîta bogăție, dar nu se temea că n-o să știe ce are să facă cu ea. Asta se găsește ușor !

Mai întîi și mai întîi, nimeni în lumea aceasta nu trebuia să simtă că, om sărac, așa deodată a ajuns la mari bogății, nici Stanca, nu ! Nici ea ? Bună femeie, dar muiere, minte ușoară, gură slobodă.

Păcat, dar așa trebuia să fie !

Încetul cu încetul, pe nesimțite, trebuia să-și scoată la iveală bogățiile:

„Am, zicea el în gîndul lui, să iau o parte și să mă duc cu ea la București, ca s-o prefac în bani. Apoi m-apuc de negoț și cîștig din ce în ce mai mult, prefăcînd încetul cu încetul întreaga comoară în bani. N-o să-i treacă nimănuia prin gînd că nu din negoțul meu m-am îmbogățit.“

Așa veneau lucrurile prin chiar firea lor.

Ce adecă l-ar fi putut împinge să se deie de gol ? El și Stanca și copiii lor se mulțumeau cu puțin și se simțeau fericiți în sărăcia lor : chiar fiind bogați, nimic nu-i făcea să se bucure, așa deodată, de bogățiile lor. Pofta-ți vine numai încetul cu încetul.

El săpă o groapă sub rădăcina unui stejar bătrîn și o săpă adîncă, mai adîncă, de tot adîncă, apoi luă cazanul, îl așeză în ea și scoase unul cîte unul cincizeci de bucăți, după cum se nimerea, bani și mai mari și mai mici.

Asta era pentru început.

Cînd era însă să pună capacul, el mai scoase un pumn, așa pe nenumărate, ba puse mîna și pe un lanț și pe o brătară.

La urma urmelor, de la sine lua și tot era mai bine la dînsul, decît aici în pădure.

Dar era destul : el așeză capacul, trase pămîntul peste cazan și așeză peste el un strat de frunze uscate,

iar încet și cu băgare de seamă, ca nimeni să nu bănuiască nimic.

Erau toate bine.

El își făcu din nou cruce.

„Îți mulțumesc ție, Doamne ! grăi umilit... E noroc în lumea aceasta ! urmă peste puțin. Ce s-ar fi ales de mine, dacă de acolo pînă aici mi-ar fi ieșit cineva în cale ? îl omoram și nu mai aveam zi bună !”

În adevăr, mare noroc !

El însă nu putea să plece : era parcă legat, ferecat de stejarul acela.

Ce prostie ! Cum a putut el să aleagă tocmai stejarul bătrîn, care de azi pînă mîne poate să cadă sub săcure ? !

Fără ca să mai steie pe gînduri, el luă cazmaua și începu să sape o altă groapă, sub un alt stejar mai tînăr, care se afla la depărtare de vreo treizeci de pași.

Cînd groapa fu gata, el se duse și dezgropă cazanul, ca să-l treacă-n ea.

Și dacă acolo ar fi mai în vedere decît aici ? !

Afurisita de comoară.

El răsturnă o parte din ea în groapa cea veche : așa era mai cuminte, și ici, și colo ; dacă se perde una, rămîne cealaltă. Trecu dar cu cazanul la groapa cea nouă.

Prostie ! Tot era mai bine sub stejarul cel bătrîn... Răsturnă dar aici o parte și iar se-ntoarse cu cazanul...

Era tîrziu după miezul nopții cînd se-mbărbătă, în sfîrșit, să plece.

Zăpăcit de atîte frămîntări sufletești, frînt trupește și stăpînit de frica omului care umblă noaptea cu bo-gății ascunse, el abia la jumătate de drum își dădea seamă că și-a uitat cuțitul și cazmaua în pădure, la cei doi stejari, nu-și mai aducea aminte la care. Ca gonit de iele se-ntoarse-napoi — așa razna prin pă-

dure — dar nu mai era chip să-și găsească copacii. Alerga-ncoace și-ncolo ca ieșit din minți ; știa unde sunt, și nu-i găsea ; trecea pe lângă ei și nu-i nime-rea ; se împedeca de cazmaua lui și n-o vedea.

Afurisită de comoară !

Stanca se culcase de mult și le și dăduse pourceilor de mîncare, cînd Duțu sosi, în sfîrșit acasă, pe jumătate leșinat, cu fața galbenă, cu ochii sperioși și intrați în cap, cu mîinile zgîriate și cu buza de din jos tăiată de cuțitul ce ținuse-n gură și cu peptul că-mășii stropit de sîngele scurs peste bărbii.

— Ce e cu tine ?! întrebă ea, cuprinsă de fiori reci.

— Mi-a fost rău, foarte rău, răspunse el, fără ca să îndrăznească a se uita în ochii ei, dar mi-a trecut ; sunt numai prăpădit de abia mă mai țin picioarele.

Rău i-a fost, în adevăr, lui Duțu, dar Stanca lui, care-l cunoștea, îl vedea că nu mai are inimă deschisă ca mai nainte și nu-l credea că i-a fost rău, așa cum el voia să-l înțeleagă.

„S-a-ntîmplat o nenorocire, își zise dînsa pe jumătate leșinată, omul ăsta a omorît pe cineva.“

Nu se putea ! Duțu al ei nu era om care poate să facă rău ! Și totuși cînd se uita la el fața lui nu mai era ca mai înainte — voioasă, deschisă și pusă pe luare-n bătaie de joc — era în ca ceva aspru și nemilos, ceva ce te făcea să simți pe omul care poate să și omoare.

„Nu, zise ea, orișice ar fi, e ceva ce mie n-are să-mi spună, ceva ce eu nu trebuie și nici nu voiesc să știu.“

În adevăr, cam așa ceva și era.

Muierea însă, tot muiere.

Orișicît a moșmolit Duțu mai înainte de a-și face rînd de odihnă, Stanca tot l-a zăpsit că el ascunde ceva la căpățiul patului în care avea să se culce.

Nu voia muierea să știe ce-a ascuns ; asta era treaba lui, dar după ce el a adormit cum știa el să doarmă, ea tot s-a dus tiptil și cu răsuflarea oprită și-a scos cîrpa de sub căpătîi.

Ah, săraca de ea ! nenorocita de ea !

Bani de aur, mulți bani de aur curat și greu, lanțuri lucrate cu măiestrie ! Brățări împodobite cu mărgăritare și cu pietre scumpe !

De ce a trebuit să le vadă ea, femeia, care le vede toate cu inima, iar nu cu ochii, și toate de-a-ndoasele le înțelege ?!

Satana s-a pus la mijloc, ca s-o ispitească și să-i strice viața !

Îngrozită și cu sîngele răcit în vine, ea puse iar cîrpa la loc, apoi tot tiptil, cu răsuflarea oprită și cu ochii muiați în lacrimi, ea se depărtă și ieși din casă, pentru ca să meargă la copiii ei, care nu știau și nu înțelegeau nimic, și să-i mîngîie plîngînd, să se mîngîie plîngîndu-i.

Într-un tîrziu ea se ridică cu fața liniștită și aspră și se întoarse iar în casă, apoi se lăsă în genunchi, își plecă capul pe pat și plînse iar lung și lin.

„Sărac de tine și de mine și de noi toți ! suspină în cele din urmă. Ce frumoasă ni-a fost viața și cît de grea ni s-a făcut deodată ! În zadar văd cu ochii și tot nu cred și chiar dac-ar fi, tu tot tu-mi rămîi ! Eu nu știu nimic ! N-am văzut ! singur sufletul meu să știe !“

III

Cu ce nu se deprinde omul !?

Se temea Dușu, nu-i vorba, și nu mai umbla țanțoș ca mai nainte prin lume, ci cu pas sfîicios și uitîndu-se mereu împrejurul său, ca nu cumva să fie apu-

cat fără de veste. Dar, la urma urmelor, de omorît n-a omorît pe nimeni, de jefuit n-a jefuit, de furat n-a furat, foc n-a pus, în borşul nimănui n-a suflat; prea tare n-avea să se teamă. Un singur lucru i se putea întâmpla : să se afle cumva c-a găsit comoara şi guvernul s-o ieie de la dînsul.

Acest singur lucru era însă mare lucru, pe care Duţu nu-l voia cu nici un preţ : a lui era comoara şi numai a lui trebuia să şi rămîie !

Dar ce dracul ! El nu era om prost ; cum să-l prinză, dacă era om deştept ? Şi om deştept se simţea Duţu, sărac, dar deştept de nu se dedea pe nimeni : pe el nu putea nimeni să-l încurce.

Păcat numai că Stanca era foarte prăpădită. Nu zicea nimic, dar era foarte supărată. Asta-l muncea pe Duţu, fiindcă n-avea dînsa de ce să fie prăpădită. Păcat, dar tot al lui şi al ei păcat, căci n-are bărbatul să facă ceea ce nu poate să-i spună nevestei sale, şi n-are muierea să-şi facă gînduri, pe care nu poate să i le mărturisească bărbatului său. O porniseră foarte rău amîndoi, şi nu putea să le fie bine, dacă nu mai aveau inima deschisă unul faţă cu altul.

Auzi dumneata bărbat, care găseşte o comoară şi nu o spune aceasta nevestei sale ! Auzi, femeie, care umblă pe de-a furişa pe sub căpătîiul bărbatului său şi-şi face cele mai rele gînduri despre soţul ei !

N-avea Stanca decît să nu-şi mai facă gînduri rele, pentru ca să scape de inima rea : cine-o pune să şi le facă ? Era la mijloc numai o închipuire a ei, dar ceea ce-ţi închipuieşti, ceea ce crezi are pentru tine cea mai adevărată fiinţă şi dacă muntele din faţa ta s-ar prăbuşi şi tu ţi l-ai închipui tot la locul lui de mai nainte, el ţi-ar sta în cale şi n-ai trece peste el, ci l-ai ocoli. Nu ceea ce este, ci ceea ce-ţi pare are fiinţă pentru tine.

Dacă era prăpădită Stanca, ea și avea de ce să fie și numai Dumnezeu știa unde au să ajungă lucrurile între doi oameni care se zbuciumă pe-nfundate și nu se mai uită unul în ochii altuia, nu mai îndrăznesc să-și deschidă inimile.

Adunaseră încetul cu încetul nouă poli.

Duțu luă șapte din ei și-i spuse Stanchii că pleacă la București, ca să cumpere o pereche de boi.

La București, tocmai la București, o pereche de boi, cu șapte poli.

Îl știa Stanca pe Duțu al ei că nu e om să-și cumpere, dacă-și cumpără, boi cu șapte poli și să meargă pentru atîta treabă la București. Nu i-a zis cu toate aceste nimic, ci și-a făcut numai, după ce el a plecat, de trei ori cruce, și-a suspinat :

— Păzește-l, Doamne, și-l adă-napoi !

Îi era parcă n-o să-l mai vadă și, totuși, cînd nu-l mai vedea, inima i se ușura. Nu putea să și-l închiuie cum îl văzuse la plecare, ci tot ca mai nainte, voios și țanțoș, și se mira cum a putut ea să-l creadă altfel.

Da, era cu buza tăiată, era stropit de sînge, era galben la față și cu ochii intrați în cap, ascundea ceva, avea, fără îndoială, avea la el lucruri scumpe ; te miri cum și în ce fel ! Nu, ca dînsul nu pot să fie oamenii care au săvîrșit vreo faptă grea. Ba te miri și nu-ți vine să crezi : nici n-o fi fost aur ce-a văzut ea !

Cînd nu vrei, vezi cu ochii și nu crezi : de ce să creadă ea, care nimic nu văzuse și nici pe el nu-l mai vedea ?

Tot astfel și Duțu.

Se simțise el strîmtorat cîtă vreme știa că-l vîd ochii în care nu se putea uita : îndată ce a ajuns singur, nu se mai temea de nimic și iar era voios și țanțoș.

E mare lucru să fii, și cu atît mai mare lucru să te simți deștept, fie și chiar dacă-n adevăr n-ai fi. Iară Dușu se simțea.

De ce ar fi putut adecă să se teamă un om atît de deștept ca dînsul ?

Rîdea-n el, cînd se gîndea cum are să tragă toată lumea pe sfoară.

Mai întîi și mai întîi, ca om deștept, el luase hotărîrea de a nu se opri nici la Focșani, nici la Ploiești : se ducea la București, unde e lume multă, învălmașeală mare, și unde nu-ntîlnea oameni care-l cunosc.

Apoi, tot ca om deștept, el luase hotărîrea de a-și cumpăra cu cei șapte poli un rînd de haine nemțești, căci îmbrăcat țărănește, ar fi căzut în bănuială.

Iar celelalte urmau de sine.

Mergînd așa singur spre Focșani, de unde voia să se urce-n tren, el își croia mereu planul și se vedea pe sine prin stradele Bucureștilor, pe care le cunoștea destul de bine din timpul petrecerii sale la Cotroceni. Intra ici și vindea o bucățică, dincolo, și vindea alta, tot una cîte una, bucățică cu bucățică, cu măsură și cu socoteală, ca nimeni să nu bănuiască nimic.

Dus așa cu gîndul la mari depărtări, se miră cînd se pomeni aci la Focșani.

„N-ar fi oare lucru cuminte să-mi cumpăr hainele aici ?“ se întrebă el.

„Ba da !“ răspunse tot el.

Bani avea, nu-i rămînea decît să intre la un ovreu ca să-și aleagă hainele.

Așa și făcu.

— Să-mi dai, zise el îndrăzneț și țănoș, un rînd de haine bune.

— Pentru cine ? întrebă ovreul, mulțumit de a-l putea servi.

— Pentru mine ! răspunse Duțu oarecum mirat, ca și când ovreul ar trebui să știe că trebuie acum să se îmbrace nemțește.

Ovreiul, care nu știa lucrul acesta, se uită în adevăr mirat, ba chiar bănuitor la mojicul ce vrea să se îmbrace boierește.

— Pentru d-ta-a-a !? întrebă el.

Duțu se făcu alb, și roșiu și galbăn, în fel de fel de fețe, și iar începu să tremure. Ce prostie nemai-pomenită era să facă el, omul deștept ?! Nu, aici, unde la tot pasul întâlnea oameni care-l cunosc, aici el nu putea să-și cumpere haine nemțești. Ce-ar fi fost, dacă l-ar fi văzut cineva îmbrăcat cu ele ? Ce, dacă cineva l-ar fi văzut ducându-le și l-ar fi întrebat ce face cu ele ? Îi venea să fugă, încît să nu mai deie în viața lui ochi cu ovreiul acela. Tocmai atît de prost tot n-ajunsesese însă Duțu.

— Adecă pentru cineva, care are tocmai felul meu, care seamănă la trup cu mine, răspunse el strîmtorat, dar atît de strîmtorat, încît ovreiul nu mai bănuia, ci se simțea încredințat că e ceva din ale poliției la mijloc.

El însă nu era polițai care umblă să descurce lucrurile, ci neguțător care caută să-și vîndă marfa orișicui, numai prețul să fie bun : iar Duțu îi semăna a om care dă orișice preț, numai ca să scape cît mai curînd din prăvălie. „Vrei ori nu vei, trebuie să cumperi“, își zise dar, și începu să-și desfășure hainele croite după cea mai nouă modă, un rînd cu 60, altul cu 80, iar altul cu 100, ba chiar și unul cu 130 lei, toate croite pe măsura lui.

Duțu nu putea să le vadă-n ochi, dar ovreiul se uita la el așa de nu știu cum, încît nu era chip să-i spună că nu mai vrea să cumpere.

— Uite, astea, zise el, arătînd la cele de o sută de lei.

— Poftește de le încearcă ! grăi ovreul, mai mulțumit decît odinioară.

— Ce să le mai încerc ? văd eu că-mi vin bine ! răspunse Duțu tare grăbit și numără cei cinci poli pe teșghea.

Ovreiul, grăbit și el, le-nfășură-n hîrtie, le legă cu sfoară și i le dete, plecîndu-se ca-n fața celui mai mare boier.

— Să le porți sănătos ! îi zise apoi, după cum îi era obiceiul.

Atît îi mai trebuia lui Duțu.

— Ți-am spus, grăi el zăpăcit, că nu pentru mine le cumpăr ; apoi plecă cu hainele în subțioară.

Nu ieși bine-n uliță și zări venind de la dreapta pe Ghiță al Mariei. Era pierdut, dacă Ghiță îl vedea cu hainele subțioară !

El se-ntoarse iar în prăvălie și puse hainele pe teșghea.

— Am, zise apoi răsufliînd greu, să mă întorc să le iau, dar trebuie să mai cumpăr ceva.

Grăind aceste, el ieși și-o apucă spre stînga. Tare îi era să fugă, dar nu cuteza, ci mergea călcînd țea-păn și țanțoș, ca omul care nu se teme de nimic. Peste cîtva timp însă el se uită înapoi : ovreiul ieșise-n ușa prăvăliei și se uita după el.

„Vai de mine !“ își zise Duțu și dete-n pas mai iute și tot mai iute, încît era peste putință ca trecătorii să nu se uite după el, ceea ce-l făcea să meargă încă mai iute.

El începu în cele din urmă să fugă. N-avea de ce, dar se gîndea ce-ar fi, dacă vreun comisar, vreun epistat ori vreun sergent, văzîndu-l așa de grăbit, l-ar înhăța, l-ar duce la secție, l-ar lua de scurt, l-ar scotoci și ar găsi... Nu ! o dată cu capul, nu ! El trebuia să fugă, ca să ajungă cît mai curînd unde ochii nimănuia nu se mai îndreptează scrutători asupra lui.

Dar Duțu nu era numai deștept, ci totodată și norocos și trebuia să iasă bine lucrul pe care el punea mîna.

— Stăi, dobitocule ! Ce-alergi așa ?! Ce te izbești în oameni ?! Vrei s-ajunzi la secție ?! răcni un domn bine îmbrăcat și-i dăte brînci de-l aruncă cît colo.

— Aoleo ! strigă Duțu și iar căzu cocoloașă la pămînt și iar îl trecură sudorile. Uite, găigăni apoi, mi-a scăpat carul cu boii și-a apucat înainte.

Domnul acela, care n-avea timp să umble pe la poliție, asta era norocul lui Duțu, își iuți pasul ; iară Duțu se ridică — și acum să-i fi văzut fuga !

Afurisita de comoară !

Ajuns afară din oraș, în largul binefăcător, el se mai potoli, răsufală mai ușor și își dăte încetul cu încetul seamă că mari prostii a făcut și că n-avea de ce să se teamă.

Nici nu se mai temea.

Cum rămînea însă cu hainele, pentru care deduse cinci poli ?

I se făcea părul măciucă de cîte ori se gîdea că are să mai deie ochi cu ovreul. Nu ! era peste putință !

Și totuși deduse cinci poli, nu vreun fleac, ci bani muncii de dînsul.

El umbla neastîmpărat pe la marginea orașului, ca vulpea împrejurul cotețului, voia și nu voia, trebuia și nu-ndrăznea să intre.

Deodată iar începură să-l treacă sudorile.

El umbla pe aici cu frica-n sîn și se zbuciuma ca vai de el ; te pomenești că-n vremea aceasta vreun altul va fi dat peste comoara pe care o ascunsese-n pădure.

Sărac de sufletul lui !

Trebuia să plece, să grăbească, s-alerge, ca să se încredințeze că nu degeaba se zbuciumă. Într-un ceas, un ceas și jumătate era acolo...

Da ! cum rămânea însă cu hainele, cu cei cinci poli ai lui ?

Unul era Duțu !

El se uită împrejur ; nu era nimeni care ar fi putut să-l vadă : scoase dar din brîul lui cîrpa cu aurăriile și-o vîrî sub un petroi de lîngă gard, apoi plecă înapoi în oraș, țănoș și cu pas apăsător. Nu mai avea acum de ce să se teamă ; nu mai putea nimeni să găsească nimic la dînsul.

Ovreiul se uită foarte lung la dînsul : era tot omul căruia îi vînduse hainele și parcă era cu totul altul, care semăna numai cu el. Poate că era celălalt, pentru care zicea că le cumpără.

Dacă l-ar fi văzut însă peste puțin, mergînd iute și tot mai iute cu afurisitele de haine, n-ar mai fi stat nici ovreiul la îndoială.

Dar dacă l-ar fi văzut mai tîrziu, după ce și-a luat și cîrpa de sub pietroi, mergînd ca gonit de o mare primejdie spre pădurea din apropierea forturilor ?!

Erau hotărîte toate în gîndul lui Duțu.

„Mă duc, își zicea el, mă încredințez dacă toate sunt cum le-am lăsat, apoi îmbrac hainele nemțești, ascund hainele mele în vreo scorbura și o iau pe jos pînă la Rîmnic.“

Degeaba ! Mare lucru deșteptăciunea !

Păcat numai că sunt în lumea aceasta și slăbiciuni omenești.

Erau toate cum el le lăsase, acolo la stejarul cel bătrîn și la cel mai tînăr ; el însă tot trebuia să se încredințeze, să vadă cu ochii lui, acum ziua, cînd vedea cu ochii, iar nu numai pe pipăite. Era primejdios lucrul, fiindcă, de ! ziua nu e pe-ntunec, dar n-avea încotro, trebuia s-o mai facă și asta. Se duse

dar la stejarul cel tânăr, unde îngropase cazanul, așa-și aducea el aminte, și începu să rîcăie cu ghearele din ce în ce mai neastîmpărat, cuprins în cele din urmă de o groaznică deznădăjduire.

Nu mai era cazanul acolo ! nu era ! nu mai era ! Știa că acolo l-a îngropat și vedea că nu mai era ! El alergă ca ieșit din simțiri dincolo, la stejarul bătrîn, unde știa c-a vărsat o parte din comoară.

Cel puțin asta dacă i-ar fi rămas, cel puțin !

Trebuia s-o dezgroape, ca să se încredințeze, iute, iute, iute.

Deodată se opri și rămase încremenit : era de necrezut, dar cazanul se afla aici ; îl lăsase acolo și acum îl găsi aici.

Curată minune ! Auzise el că sunt comori care se mută de la un loc la altul : acum vedea cu ochii lui că-n adevăr se mută.

El ridică capul și se uită cîtva timp uimit, cu ochii mari și cu gura căscată, la aurul cel mult, la mărgăritarele înșirate și la sculele împodobite cu petri scumpe, apoi vîrî amîndouă mîinile și luă cu ele din plin, nesățios, așa orbiș și pe apucate. Ce-i în mînă nu-i minciună ; tot mai bine la el decît orișunde aiurea. Tot mai bine !

Da ! Ce-ar fi fost însă, dacă acum, în clipa aceasta, ar fi trecut așa, din întîmplare, cineva pe acolo și ar fi văzut cele două gropi ? !

El astupă iute-iute-iute mai întîi groapa cu cazanul, apoi cealaltă groapă și abia acum, după ce toate fură la loc, răsuflă iar mai ușor, își desfăcu cîrpa și strînse în ea și partea ce mai luase din comoară.

Erau trei pumni plini de-ți fura vederile, cînd te uitai.

Era întunerec cînd el ajunsese, în sfîrșit, să-și schimbe hainele.

Nu degeaba dăduse cinci poli ; îi ședeau hainele nemțești leite pe trup, ofițer de tunari, nu altă.

Un singur lucru îl supăra : cîrpa cu scule și bani nu încăpea în nici unul din buzunările lui. El o împărți în două și băgă o jumătate la dreapta și altă jumătate la stînga. Așa mergea, dar tot se vedea că are-n buzunări ceva greu de tot.

Mai era încă un lucru care putea să-l supere pe Duțu ; nu-l supără însă pe om decît lucrurile de care-și dă seamă, iar el nu ajunsese încă să-și deie seamă că era-n opinci și cu căciulă mocănească-n cap, ceea ce nu se potrivea de loc cu hainele plătite cu cinci poli.

Își ascunse dar hainele țărănești în o scorbură, mulțumi lui Dumnezeu că l-a ajutat să ajungă pîn-aici, apoi plecă tihnit spre Rîmnice.

Acum nu mai putea nimic să-l oprească pînă la București.

Abia în gară la Rîmnice începu să deie cu socoteală că tot ar mai putea să-l oprească ceva.

El își luă un bilet de clasa a doua pînă la București, apoi începu să se plimbe, așteptînd sosirea trenului, de ici pînă colea.

Era un lucru ce mai rar se vede, omul acesta îmbrăcat în haine bune, dar cu opinci în picioare și cu căciulă mocănească-n cap, acu-n timp de vară : lumea se uita cam mirată la el și după el.

Și e urît lucru să vezi că toți se uită la tine, mai ales cînd amîndouă buzunările îți sunt pline și te temi ca nu cumva cineva să te întrebe : „Cum ai ajuns tu, măi, să porți haine boierești ? !“

Dar ce-i păsa, la urma urmelor, lui Duțu ? Tot nu vedea nimeni ce are el în buzunări. Se plimba cu atît mai țănoș, încît mulți dedeau cu socoteală că e vreun coconaș cam într-o ureche, care a făcut plimbare pe munți și-a pus opinci și căciulă mocă-

nească, pentru ca să fie mai interesant. Nu-i vorba, mutra nu prea era de coconaş, dar a umblat omul pe munţi şi l-a bătut soarele şi vîntul.

Ştiind că nu e aşa, Duţu să răpezi cel dintîi spre unul dintre vagoane, cînd trenul intră în gară: tot era mai bine-n vagon, unde nu mai putea să-l vadă toată lumea şi unde putea să-şi ascundă mai bine buzunările pline. Aici însă oamenii îl vedeau mai de-aproape, ba ar fi putut, la urma urmelor, să-l şi pipăie. Mai ales conductorul s-a uitat, cînd a venit să ieie biletul de la el, foarte lung şi mirat nu ştiu cum, cam în felul ovreiului de la Focşani, ca şi cînd ar fi voit să-l bănuiască de ceva, bunăoară c-a furat hainele cele frumoase. Asta tot s-ar mai fi trecut, dar s-a mai uitat şi la opincile din picioarele lui.

„Sunt pierdut !“ zise Duţu şi parc-un sloi de gheaţă îi trecu prin inimă.

Îi venea să se arunce din tren şi nu-i era că-şi va frînge gîtul — asta puţină treabă ar fi fost ! — dar se temea că maşinistul va opri trenul şi-l vor prinde şi-l vor lua de scurt şi vor pune mîna pe comoară. Trebuia să steie, aşa pe spini şi pe jaratic, pînă la staţiune ; aici însă nu l-ai mai fi putut ţinea nici legat cu lanţuri.

Cînd se opri trenul, el se dete jos să bea apă, se şi duse să caute vreun puţ pe undeva, apoi cînd se văzu singur, în larg, o luă la fugă întinsă, de n-ai fi putut să-l prinzi nici cu ogarii.

Abia tîrziu, cînd se afla departe, o mai slăbi din fugă şi se mai linişti.

„Am început să mă prostesc, îşi zise el mîhnit şi descurajat. Prea e greu lucrul de care m-am apucat şi n-o să-l scot la capăt.“

Cam aşa şi era. Dacă-ţi dai bine seamă, nici n-o pornise încă şi se încurca la tot pasul : la ce mai putea să se aştepte de aici înainte ?

Și totuși, era peste puțină ca el să părăsească comora lui, ori s-o deie pe mîna cuiva.

Trebuia să-și cumpere ghetе și pălărie.

Înapoi la Rîmnic ! Ba nu, înainte, la Buzău ! N-ai noroc, dacă te întorci !

Hai, Duțule, hai la Buzău ! Nu te uita că e lungă calea : așa numai, fără de osteneală, nu te faci om bogat.

Cum intri însă în oraș așa, îmbrăcat boierește și cu opincile în picioare ?

El se opri în viile despre deal, își dezbracă hainele și le ascunse dimpreună cu cîrpa, apoi intră așa-n cămașă, iar țanțoș, iar cu capul ridicat, ca tot omul care n-are de ce să se teamă.

Ce păcat că-și luase bilet de Rîmnic ! După ce își cumpără ghetе și pălărie, mai rămase cu 3 lei și patruzeci de bani.

Acum era acum.

Nu i-ar fi trecut niciodată prin gînd că poate el, om bogat, s-ajungă în altfel de strîmtoare.

Dar nevoia e dascăl mare : Duțu se duse înapoi unde-și lăsase hainele, se îmbracă din nou și plecă, însă nu înapoi la Buzău, de unde venise, ci înainte, la Ploiești, ca să aibă noroc. La Ploiești, da, acolo, putea să înceapă cu prefacerea în bani a sculelor ; cu totul altfel se simțea apoi după ce avea cîteva sute de lei la dînsul.

Deocamdată însă n-avea decît 3 lei și patruzeci de bani și se simțea foarte muiat, de tot plouat, deși era mare secetă, nesuferită arșiță, greu zăduf, ba-l mai strîngeau și-l ardeau la picioare și ghetele cele nouă.

Și totuși, mergînd așa singur și abătîndu-se mereu din drumul umblat de alții, el își dedea seamă că mare noroc a avut pîn-acum în drumul lui. Se-n-curcase la tot pasul și numai norocul lui cel orb l-a scăpat. Dar așa se-nvață omul cu toate.

„N-am, zise el, să mă mai încurc de aici înainte ; e greu să te deprinzi a minți pe alții ; după ce te-ai deprins o dată, n-ai să-ți mai bați capul cum s-o ti-cluiești, căci vin toate de la sine.“

Și mergea Duțu, mergea de la Buzău la Ploiești, cum venise de la Focșani la Râmnic și de la Râmnic la Buzău.

Iar Stanca-l aștepta acasă și era foarte strîmtorată, cînd vecinii o întrebau unde i s-a dus bărbatul de nu s-a mai întors de patru zile. Îl aștepta, biata de femeie, să se-ntoarcă și el era încă tot în drum de ducă.

IV

De ! ce să-i faci ! oraș mare ! Prea afară din cale prost ar trebui să fii, ca să te temi pînă chiar și într-un oraș ca Bucureștii.

După ce la Ploiești ai asudat, numai bunul Dumnezeu știe cît și cum, te simți, cînd te vezi o dată urcat în tren, parc-ai scăpat de toată primejdia. Stai îndesuit între oameni care nu te cunosc și nici nu țin să afle cine ești, de unde vii și în ce treburî umbli, ci sunt fiecare mulțumit, dacă-și poate găsi vreun colțișor, ca să nu stea-n picioare pînă la București. Chiar nici conductorul nu mai are vreme să se uite la tine.

Încetul cu încetul însă oamenii se încuibă, se potolesc, și, stînd o dată fiecare la locul lui, ei se uită împrejur, te văd și pe tine și apropierea lor te supără. Mai ales în fața ta e unul care se uită și iar se uită la tine, și zîmbește și parcă tot ar voi să te întrebe ceva.

„Domnule, i-ar veni să-ți zică, cum se face că dumneata ești îmbrăcat în haine boierești, ai ghetе cu nasturi în picioare și pălărie fină-n cap, dar cămașa

ți-e țărănească ? De ce n-ai cămașă scrobită ? De ce n-ai pus guler călcat ? Cum umbli așa fără de legătore¹ la gît ? Dumneata trebuie să fii un om foarte zăpăcit : te-ai sculat, se vede, prea tîrziu, te-ai îmbrăcat, ca să nu pierzi trenul, foarte-n pripă și ai rămas în cămașa de noapte. Să nu fii, te rog, atît de țațoș, fiindcă ești ridicol cu cămașa dumitale proastă și foarte nespălată.“

Dacă el ți le-ar spune aceste, tu, om deștept, ai băga de seamă că alții au cămașă scrobită, guler călcat și legătore de mătase la gît ; el însă le gîndește numai și astfel, tu, om zăpăcit, îți faci fel de fel de alte gînduri și te simți atît de strîmtorat, încît îți vine iar să sari pe fereastră din tren.

N-o faci nici acum aceasta ; par însă că ți se deschid porțile raiului, cînd sosești, în sfîrșit, în gara Bucureștilor și vezi învîlmășeala și auzi zgomotul de aici.

Cei sosiți cu tine își adună bagajul și se îndesuiesc spre ieșire și aleargă pe-ntrecute, pentru ca nu cumva să rămîie fără birjă. Alții, care pleacă cu trenul ce stă gata să iasă din gară, se îndesuie și aleargă și ei, ca să-și găsească locuri prin vagoane. Iar alții, mai potoliți, așteaptă trenul ce va sosi ori pe cel ce va pleca peste cîteva minute. Aici nu te mai bagă nimeni în seamă și, mai ales acum, în timp de noapte, singure felinarele cele multe te mai supără, ba chiar nici aceste nu te-ar supăra, dacă ochii tăi n-ar da pretutindeni de gardiști, de jandarmi și epistați, tot oameni care perd vremea căscînd gura degeaba.

Așa zicea și Dușu, care nu se simți ușurat decît din clipa în care se văzu urcat în birjă.

— La „Dacia“ ! strigă el.

Acolo, la „Dacia“, era locul lui.

¹ Cravată.

Fusese odată, cînd stetea la Cotroceni, ca să caute pe un ofițer, care era tras la „Dacia“, și se perduse prin gangurile cele multe, încît a umblat mai bine de un ceas căutînd ieșirea, fără ca cineva să-l întrebe ce caută și în ce fel de treabă umblă. Așa ceva îi trebuia lui.

Apoi, nici piața Sf. Anton nu e pustie, ca să te sfiești a ieși pe poarta otelului: intri și ieși fără ca cineva să te bage-n seamă.

Vorba e numai să fii dezghețat, pentru ca nimeni să nu te simță că te temi de ceva și să bagi bine de seamă, ca să nu faci vreo prostie care te dă de gol.

Iar cît pentru asta, mai rar om ca Duțu! El nu se-ncurcă cu una cu două!

Cine-l vedea cerîndu-și odaie și urcînd scările, trebuia să creadă că e vreun pomojnic¹, dacă nu chiar mai mult, ba cînd chelnerul îl pofti să intre în odaie, el strîmbă din nas ca și cînd ar fi voit să zică: „Ei! e bună și asta! Ce să-i faci, dacă nu e alta!?”

Lucrurile se schimbă însă cînd chelnerul îi puse o hîrtie pe masă și-l rugă să-și scrie pe ea numele, domiciliul și scopul călătoriei.

Acum Duțu nu mai era țănoș.

Știa, ce-i drept, să scrie, dar la una ca asta nu se gîndise și, nepregătît cum era, nu știa ce are să scrie pe afurisita acea de hîrtie. De, e lucru foarte greu să spui cum te cheamă, cînd nu-ți dă mîna să spui cine ești! Luase Duțu, nu-i vorba, deprinderea de a minți, dar una e să minți, cînd ai vreme ca să ticluiești minciuna, și alta să-ți minți chiar numele, cînd ești întrebat așa în pripă. Mare lucru n-ar fi fost să spună că-l cheamă Gheorghe ori Pavel. Cum

¹ Ajutor al subprefectului, șef de birou într-o subprefectură.

rămînea însă lucrul dacă mîne ori poimîne întîlnea pe cineva, care îi zicea „Dușule“ ? Ce răspundea el, dacă-l întrebau : „De ce ai zis că te cheamă Gheorghe, cînd știai prea bine că Dușu te cheamă ?“

La lucrul acesta ar fi trebuit să se gîndească de mai nainte, și fiindcă nu s-a gîndit, acum iar începu să asude.

— Lasă biletul, grăi dînsul strîmtorat, că am să-l scriu, să mai răsuflu puțin.

Chelnerul însă avea rînduiala lui, din care nu putea să iasă.

— Vă rog să-mi spuneți, zise el, că scriu eu.

Dușu ar fi voit să-l ieie de pept și să-l arunce pe fereastră. Auzi obrăznicie ! nici măcar timp de răzgîndire să nu-i lase ! Trebuia cu toate aceste să-i răspundă iute, căci altfel se dedea de gol.

— Gheorghe Rîmniceanu, grăi dînsul.

Așa era mai cuminte : nu-l chema, ce-i drept, Gheorghe, dar era de felul lui dintre Focșani și Rîmnic.

— Gheorghe Rîmniceanu, repetă chelnerul scriind. Profesiunea dumneavoastră ?

Dușu ar fi voit din nou să-l arunce pe fereastră, dar trebuia să-i dea răspuns.

— Antreprenor, zise el cam în silă.

Nu mințea, la urma urmelor, nici de astă dată, fiindcă tot un fel de antreprenor e și cel ce cară pămînt cu metrul cubic.

— Antreprenor, repetă chelnerul scriind mai departe. Locuința dumneavoastră ?

— Din Dobrogea ! răspunse Dușu mînios.

Chelnerul o mai scrisese și asta, apoi îi mulțumi și se depărtă.

Dușu rămase cîțva timp nemișcat la locul lui.

„Cine, pacatele mele, m-a pus pe mine să intru în încurcătura aceasta ?“ grăi dînsul.

Îl treceau fiorii, cînd se gîndea c-ar putea să-ntîlnească pe cineva care-l cunoaște și iar stetea la îndoială, dacă nu cumva toate se petrec numai prin vis. Era însă obosit de abia-l mai țineau picioarele și nu se poate să visezi, cînd ești obosit și vezi patul așternut în fața ta.

„Fie ce-o fi! acum să-mi odihnesc ciolanele!” grăi dînsul, apoi încuie ușa și lăsă perdelele de la fereastră.

Începînd să se dezbrace, el scoase cîrpa cu banii.

Orișicît de obosit s-ar fi simțit, era peste putință să se culce mai nainte de a-și fi făcut socoteala — acum, în toată tigna.

El se încredință dacă ușa e bine încuiată și dacă perdelele sunt bine lăsate, apoi își vărsă comoara pe masă.

Era o brățară cu pietri scumpe și cu cinci mărgăritare mari, un lanț de aur, trei inele și două perechi de cercei cu pietri strălucitoare, iar bani o mulțime și fel de fel, unii cam ca galbănul, alții ca lira otomană și iar alții cu mult mai mari decît lira.

Din aceștia vînduse la Ploești trei bucăți, cu cîte șasezeci de lei bucata.

El îi alese acum la o parte și-i numără; mai erau încă cincizeci și patru de bucăți, peste trei mii de lei!

Numără pe cei de mărime mijlocie: erau o sută șaptesprezece bucăți, alte vreo trei mii!

Numără pe cele mici: erau șaptezeci și opt de bucăți.

Cum o să poată găsi el cumpărători pentru atîta sumedenie de bani? Ce să facă el cu atîta bănet? Cum să se încredințeze dacă cumpărătorii nu-l înșală?

Dar încă ceea ce mai era în cazan?

Trecuse mezul nopții și el, obosit cum era, tot plimba neastîmpărat prin casă, mergînd din timp în timp la ușă, ca să se încredințeze dacă e ori nu bîncuiată, și la perdele, ca să vadă dacă sunt bine sate. Cel mai mic zgomot îl făcea să tresară și asculte cu răsufierea oprită și cu inima încheștată în fiecare clipă îl ispatea gîndul de a se întoarce cel mai apropiat tren la Focșani și de acolo în țutul lui.

Ah, satul lui ! Ce bine era în satul lui ! Ce feră era el în casa lui de om sărac !

În zadar însă, acum în zadar numai s-ar fi înt în satul lui, căci viața lui de mai nainte n-o putea găsi nici acolo ; trebuia să meargă înair fără ca să știe pînă unde.

Stetea tremurînd în fața aurului risipit pe m și-l cuprindeau fiorii cînd se gîndea că în fiecare clipă poate să se dea de gol, la fiecare pas se po încurca.

Dar de ce să se teamă, la urma urmelor, cînd n-a furat aurul, nici n-a omorît pe nimeni, ca să facă stăpîn pe el ?

Da, n-a omorît, dar știa că-n atîtea rînduri a — și simțea că ar fi și acum — gata să omoare acela care, din întîmplare, ar vedea cu ochii lui rul acesta.

Grozavă primejdie era pentru dînsul aurul acesta îi venea să se răpezească la el, să-l ieie cu pun plini și să-l arunce pe fereastră.

Îi venea s-o facă, dar nu putea și nu putea.

Un singur lucru îi rămînea : el scoase la o p o brățară, două inele, o pereche de cercei, cinci căți din banii mari și cîte zece din ceilalți.

„Aceste rămîn la mine, grăi dînsul, iar celele le îngrop pe undeva pe la Cotroceni.“

În zadar ! În pământ e mai bine decît orişunde şi cu cît mai puţin ai la tine, cu atît mai mică ți-e grija !

V

Pe dibuite umblă omul numai cîtă vreme nu şi-a găsit drumul.

Duţu şi-l găsisese pe al lui. După ce şi-a îngropat aurul la tulpina unui copac bine adăpostit, din jos de Fîntîna Brîncovenesei, el s-a-ntors uşurat în oraş. Pentru banii ce lăsase la dînsul îşi cumpăraseră o pungă cu verigi : într-o parte se aflau cei mari, iar în cealaltă cei mici şi cei mijlocii.

În dreptul cazarmei Malmeson el scoase punga şi luă din ea un ban mare, unul mijlociu şi doi din cei mici. Pe aceştia trebuia să-i aibă la îndemîină, ca să n-aibă nevoia de-a mai scoate punga, cînd va fi intrat la vreun neguţător ; îi puse dar în buzunarul jiletcei.

Luînd apoi calea Plevnei, el ieşi în cele din urmă la biserica Zlătari, iar de aici apucă spre stînga, unde ştia că sunt mai mulţi giuvaergii. Nici c-avea să caute mult, pentru ca să-i găsească, fiindcă în faţa prefecturii de poliţie sunt nu mai puţin decît patru. Sunt şi erau ; dincolo însă, peste drum, în curtea poliţiei, steteau fără de nici o treabă cîţiva jandarmi şi Duţu nu îndrăzni să intre. Prea era în mijlocul oraşului.

El îşi urmă cu toate aceste drumul mai spre mijloc, pînă la Bulevard şi de aici înainte spre piaţa Teatrului. Erau şi aici giuvaergii, el însă nu îndrăznea să intre.

Cu totul altfel își închipuise el lucrurile : căuta locuri mai dosnice și prăvălii mai mici, ca cea de la Ploești.

În fața bisericii Crețulescu, el se opri mirat la o fereastră, în care se afla vreo cincizeci de bucăți de monede vechi, cele mai multe de argint, dar și cîteva de aur, care semănau cu ale lui, parc-ar fi fost luate din același cazan.

El stete cîtva timp neastîmpărat pe gînduri : aici trebuia să intre ! Prăvălia era îngustă și cam întunecoasă : strada părea și ea în această parte mai strîmtă și mai dosnică.

Duțu-și luă inima-n dinți, scoase banii din buzunarul jiletcei și intră cu ei în mînă.

— Am niște bani, zise apoi sfiicios, pe care un țăran vrea să mi-i vînză ; ați putea, vă rog, să-mi spuneți cam cît să dau pe ei ?

În prăvălie se aflau doi domni, unul tînăr și altul bătrîn.

— Noi cumpărăm ori vindem, dar nu prețuim, răspunse domnul bătrîn cam supărat.

Duțu voi să iasă — cum ieși cînd scapi ; domnul tînăr însă îl opri cu vorbele :

— Îmi dai voie să-i văd ?

Ovreul din Ploești pusese banii în cumpănă mai înainte de a le fi hotărît prețul. Domnul acesta însă nu-i mai cumpăni, ci se duse cu ei la fereastră, ca să-i vadă bine, apoi fi arătă și bătrînului, care-și îndoi ochelarii, ca să-i vadă mai bine.

— Mai are țăranul acela bani de aceștia ? întrebă el în cele din urmă.

— Nu știu ! răspunse Duțu.

— Atunci nu putem nici noi să-ți spunem prețul, grăi bătrînul. Asta, urmă el arătînd la unul din banii cei mici, e ban foarte rar și cu două sute de ani mai vechi decît ceilalți, care sunt din timpul lui

Hadrian ; el se plătește dar scump. Dacă însă țărănul va fi avînd mulți și îi va vinde în curînd, prețul va scădea și ușor te poți înșela.

Dușu se uită la el cu ochii mari și cu gura căscată.

— Dar cel mare ce prețuiește ? întrebă el cu jumătate de gură.

— Îți dau, răspunse bătrînul, înapoindu-i unul cîte unul banii, pentru acesta 200, pentru acesta 50, pentru acesta 40, iar pentru acesta 90 de lei și puțin îmi pasă cu cît i-ai cumpărat dumneata.

Dușu era zăpăcit de-i era parcă lumea se-nvîrte ca o moară cu dînsul.

De ce unul mai scump și altul mai ieftin ? Ce fel de bani erau aceștia ? De unde putea el să știe, care dintre ei ce prețuiește ? Era peste putință ca el să scoată la capăt lucrul de care se apucase ! Un singur lucru era deslușit în capul lui : că trebuie să se întoarcă la „Dacia“, să se încuie în odaia lui și să-și vază bine banii, ca să aleagă la o parte pe cei de 200 lei. Pe aceștia trebuia să-i vîndă în aceeași zi la deosebiți negoțători, însă nu cu 200 lei, ci mai scump.

Dus de gîndul acesta, el ieși din prăvălie ; era însă atît de buiguit, încît numai cu anevoie putu să-și deie seamă dincotro a venit și încotro are să apuce spre a se duce la „Dacia“.

Sosit sub poarta hotelului, el rămase și mai buiguit.

Venit noaptea și plecat în zori de zi, el nu-și mai aducea aminte pe care din cele două scări trebuie s-o urce, ca să ajungă la odaia lui. Văzînd că scara de la dreapta e curată și așternută cu preșuri, el nu îndrăzni s-o urce ; apucă dar la stînga, spre sala de reprezentațiuni, care acum era deșartă. cu scena pustie în fundul ei. Și o mare sală deșartă, mai ales

cînd are-n fundul ei și-o scenă cu decorațiuni aruncate de-a valma, produce chiar și asupra omului mai puțin buiguit o impresiune foarte proastă. Duțu se opri pe o clipă, apoi își iuți pasul și peste puțin dete de gangul strîmt, dosnic și întunecat, care se află în dosul sălii.

Aici nu putea să fie odaia lui și chiar dac-ar fi fost, el nu putea să se oprească la ea : trebuia să treacă iute înainte, unde se vede mai multă lumină.

Aici se simți mai bine, dar se folos ? Tot ușă lîngă ușă și tot una ca alta, încît era peste puțină să-și deie seamă care e de la odaia lui.

„Ptui ! păcatele mele !“ suspină el deznădăduit.

Vedea acum că fiecare ușă are numărul ei : cum să-și găsească el odaia, dacă nu-i știe numărul ?

Un gînd luminos !

Luase cheia cu dînsul : n-avea decît să încerce cheia, căci odaia lui era, fără îndoială, acea pe care o putea descuia cu cheia de la dînsul.

Orișicît de luminos însă, gîndul acesta era cam îndrăzneț, fiindcă e lucru neobicinuit ca un pasager să umble-n hotel de la ușă la ușă, încercînd cheia. Foarte ușor i se poate întîmpla ca cineva să-l întrebe : „Ce cauți, domnule ?“ un lucru de care Duțu se ferea.

Nu i s-a întîmplat lucrul acesta nici la ușa întîi, nici la ușa a doua, nici la a treia, care erau încuiate ; la ușa a patra însă locuia domnișoara Lina, actrița, care se culcase tîrziu după miezul nopții și astfel tocmai acum, pe la ora 11, ajunsese să se scoale și să-și facă toaleta.

Obicinuită a primi vizite în timpul acesta, ea nu era cîtuși de puțin mirată cînd auzi că cineva moșmolește la ușa ei. Ce-i drept, nu se îmbrăcase încă, dar fusta și-o pusese, părul îi era peptenat și vizitele

de la 11 le primea și în cămașă, căci n-avea cuvinte de a-și ascunde brațele și gîtul.

Ea-și aruncă deci o cîrpă peste umeri și grăbi la ușă, ca să vadă cine vrea să intre.

Duțu rămase stean de piatră în fața ei.

Prin multe trecuse el de cînd era om bogat ; asta însă punea vîrf la toate.

Se uita la el femeia aceea și-l măsura de jos pînă sus și de sus pînă jos, parc-ar fi voit să-i scoată sufletul din trup și comoara din pămînt.

— Ce doriți, mă rog ? îl întrebă ea, trăgînd vorbele.

— Îmi caut odaia, răspunse el cu glas tînguios, și nu pot s-o găsesc.

— Care număr ?

— Nu știu numărul ! zise el deznădăduit.

Nu se poate lucru mai hazliu decît un pasager care-și caută într-un hotel odaia și nu e în stare s-o găsească. Lina, cu toate acestea, nu rîse : era-n fața bietului om ceva ce-o umplea de milă. Nu mai încăpea nici o îndoială că omul acesta nu mai umblase prin hoteluri. Femeie încă tînără, dar trăită-n lume, deschisă la cap și prin multe trecută, ea nu trecu cu vederea cămașa lui țărănească, fața lui bătută de soare și de vînt și purtarea lui de om stîngaci și neumblat prin lumea în care se afla. Nu mai încăpea pentru dînsa nici o îndoială, că-n fața ei se află un țaran îmbrăcat în haine nemțești.

— Uite, grăi dînsa, să te duci la portar, să-ți spui numele și să ceri cheia, căci el are pe tablă și cheia, și numele dumitale la numărul odăii în care stai.

Duțu se făcu alb ca varul, i se tăiară picioarele ; îi venea să leșine. Dacă i-ar fi pus cineva pistolul în piept, el tot nu și-ar fi putut aduce aminte cum și-a spus chelnerului numele.

Era perdut, dat de gol!

— E la mine cheia! gîngăni el arătînd cheia.

Prea era afară din cale!

În loc însă de-a rîde, Lina se dete puțin înapoi.

Omul acesta ori era nebun, ori era vreun tâlhar ascuns în haine nemțești, ori — cine știe ce!?

Aici era ceva la mijloc; ea dăduse de urma unei taine; trebuia să o descoase! De ce adecă să se teamă, aici în mijlocul lumii, de acest om, care tremura de frică?

Ea-și schimbă deodată atitudinea, se apropie din nou de dînsul, îl luă cu brațul peste umăr, ca să-l aducă-n odaie.

— Intră, te rog, grăi și închise ușa.

Duțu nu mai era-n stare să se împotrivească. Văzîndu-se singur cu dînsa, îi era ca și cînd ar fi căzut pe vecii vecilor sub stăpînirea ei.

— Uite, îi zise ea cu un fel de viclenie plină de dulceață, eu numaidecît am văzut că tu ești țaran: trebuie să-ți mai cumperi și o cămașă scrobită și să pui guler și legătoare la gît, dacă vrei să nu te cunoască nimeni.

Duțu se uită la ea ca la un demon, care-ți știe și cele mai ascunse gînduri și te are în deplina lui stăpînire.

— Ți-o spun aceasta pentru ca să vezi că nu-ți voiesc răul. Haid, șezi colea, ca să vorbim ca doi prieteni.

Ea-l cuprinse apoi cu brațul și-l duse la canapea, se așază lîngă el, aproape, cu totul aproape, pentru ca cu atît mai vîrtos să-l încurce.

— Așa! grăi apucîndu-l de mînă. Să-mi spui acum ca la o soră, de unde ești, cum te cheamă și ce cauți la București. Poate că pot să-ți fiu de ajutor.

Duțu se uită lung și îndrăzneț la ea.

Era prins de nu mai putea să scape, dar tocmai gândul că e prins așa îi luminase deodată capul.

Ea lăsase cîrpa cu care-și acoperise umerii și sedea lîngă dînsul cu brațele goale, cu umerii dezveliți și cu sînul pe jumătate scos de sub cămașa cu horbotă. Nu era femeie grasă, dar avea o carne atît de fragedă, încît Duțu nu-și mai putea stăpîni degetele, pe care și le simțea intrînd în carnea ei. O dată să-i pună mîna pe gît și nu mai crîcnește, nu mai răsuflă, e scăpat de ea !

Îi era foarte greu, dar trebuia să se stăpînească. „Am s-o duc, își zise el în gândul lui, mai la o parte, abunăoară-n pădurea de la Băneasa. Crezi tu că m-ai prins pe mine, dar însați te-ai prins !”

Domnișoara Lina nu știa ce fel sunt gîndurile ivite-n capul lui, era însă-n ochii lui ceva ce-o făcu să simtă că tot nu-l stăpînește și ea se mai depărtă de dînsul.

— De ce să nu-ți spun adevărul ? zise el. Am găsit, săpînd, niște bani de aur și umblu să-i vînd pe nesimțite.

— Sunt mulți ? întrebă ea, apropiindu-se iar de dînsul.

— Destui, răspunse el și scoase banii din buzunar, ca să-i arăte. Uite, ca aceștia.

Lina se uită cu multă luare-aminte la ei.

— Aceștia sunt bani vechi, zise ea.

— Chiar foarte vechi ; pentru aceste patru bucăți mi-a dat neguțătorul patru sute de lei, dar n-am voit să-i dau, grăi dînsul.

Ca să-i fure apoi ochii, el scoase și punga și trase inelele, ca să verse banii pe masă.

— Nu ! strigă Lina cuprinsă de un fel de beție. Lasă-i ! În fiecare clipă ar putea să intre cineva. Care va să zică ai găsit o comoară !

— Cam așa ceva, răspunse el băgînd iar punga-n buzunar. Aur mult, și petre scumpe, și mărgăritare.

— Tu nu poți să le vinzi, grăi dînsa cuprinsă de o sinceră îngrijare. Ai să fii înșelat și o să te dai de gol, cum te-ai dat acum. Uite, urmă stăruitoare și cu căldură, eu vînd mai ușor și n-am să te înșel. Sunt fată săracă și mă mulțumesc cu ceea ce-mi dai tu.

El iar se uită lung și deșghețat la ea. Îi era milă de dînsa, care putea să-i fie de mare ajutor. Venise ca să-și numere banii și să aleagă pe cei de 200 lei; amîndoi împreună o făceau mai bine aceasta și dînsa vindea fără îndoială mai ușor decît el. Ea era însă femeie, minte ușoară, gură slobodă!

— Să vedem! zise el chibzuit. Vii cu mine la noapte, ca să-ți arăt comoara?

— Unde?

— În pădurea de la Băneasa, răspunse el. Trebuie s-o vezi, ca să știi cum ai să te apuci de lucru. Vii cu birja pînă la Șosele, apoi îți urmezi drumul pe jos pînă în fața școlii de la Herestrău, unde am să te aștept pe la zece, iar de acolo mergem împreună.

Lina stete cîtva timp pe gînduri.

Avea repetițiune după-amiază și un rol în reprezentațiunea de seară. Putea să trimită vorba că e bolnavă, ceea ce mai făcuse și alte dăți. Nu se simțea însă în stare să meargă singură pînă-n dreptul școlii de la Herestrău și se temea să meargă cu el în pădurea de la Băneasa. Mai era însă mult pînă seara și n-avea nevoie să-i spună chiar de pe acum ce are și ce n-are să facă.

— Mă duc, zise ea. Deocamdată însă, acum după-amiază, putem să facem încercare cu aceștia, care sunt la tine. Trebuie, înainte de toate, să-ți cumperi cămașă, gulere și legătoare.

— Da ! strigă Duțu speriat. Și să-mi găsești odaia...

— Asta e lucru ușor, întâmpină dînsa, fiindcă numărul ei e pe cheie. Du-te însă să-ți cumperi cămașa, iar eu mă îmbrac pînă ce te întorci și apoi mergem împreună la tine, ca să alegem banii.

Duțu se ridică gata de plecare, dar nu putu să se miște din loc.

Era peste putință că el s-o lase singură. În fiecare clipă putea să vie cineva la dînsa ; de unde știa el că ea n-are să spună ce-a aflat ?

— E mai cuminte, zise el, să trimiți pe cineva să mi le cumpere și să mi le ducă-n odaie. Eu rămîn aici pînă ce te îmbraci și apoi mergem împreună și mă îmbrac și eu.

Domnișoara Lina era foarte strîmtorată. Prea afară din cale rușinoasă, ce-i drept, nu era, dar tot îi părea lucru curios să se îmbrace-n fața lui și să steie cu dînsul în vreme ce el își schimbă cămașa. Apoi, de ce ținea el să rămîie ?

— Dacă vine însă cineva și te vede aici ? grăi dînsa. Ar fi, poate, mai bine ca nimeni să nu știe că noi ne cunoaștem.

Duțu-și încreți fruntea.

— Să-ncui ușa, zise el hotărit, și să nu lași pe nimeni să intre.

— Oamenii vor fi însă cu atît mai curioși, în-tîmpină ea, vor sta de pîndă, ne vor vedea cînd vom ieși și vor cerceta cine e omul cu care am stat încuiată în casă.

Duțu simți că iar i se răcește sîngele-n vine : era prins și orișicum o sucea și-o-nvîrtea, nu mai putea să scape. Ea putea, la urma urmelor, să-l deie de gol și fiind el de față.

Diavolul i-a scos femeia aceasta-n cale ; nu-i ră-mînea decît să sară la ea și s-o gîtuie, să-i sucească gîtul ca la un pui de vrabie.

Ba nu !

Mai avea o scăpare.

Dacă pleca el acum și lua cel mai apropiat tren spre Giurgiu, pentru ca de acolo să se urce-n vapor și să meargă la Galați, nimeni nu-i mai căuta urma pînă pe la zece de seara, iar atunci el se afla pe Dunăre, cu urma perdută.

— S-o lăsăm pe mîne, grăi dînsul. Eu mă duc acum să-mi caut de alte trebi și deseară, pe la zece, ne vedem în fața școlii de la Herestrău.

Grăind vorbele aceste, el plecă iute ca descărcat din pușcă, lăsînd pe domnișoara Lina zăpăcită în urma lui.

VI

E ușor să iei hotărîri, dar cu cît mai ușor le iei, cu atît mai greu ți-e să stăruie în ele.

Mai nainte de a pleca din București, Duțu trebuia să-și cumpere cămașă, guler scrobit și legătoare, să se urce-n odaia lui și să se schimbe, apoi să se ducă la Cotroceni, ca să-și dezgroape odoarele. Toate aceste sunt lucruri care nu se pot face așa deodată, cît ai bate în palme, și multe se puteau schimba în gîndul lui în vreme ce le săvîrșea.

Om cu capul limpezit, el se uită, după ce ieși de la domnișoara Lina, la numărul de pe cheie. Era 36. Trecînd apoi pe la portar, îl întrebă pe acesta, cum se cheamă d-l ce șade la no. 36.

— D-l Gheorghe Rîmniceanu, îi răspunse portarul, antreprenor din Dobrogea.

„No. 36, Gheorghe Rîmniceanu, antreprenor din Dobrogea“, repetă Dușu, ca să și le întipărească toate bine.

Cîte însă și iar cîte trebuia el să mai facă mai nainte de a pleca de la București, și bine trebuia să bage de seamă, ca să nu se mai încurce.

Bine trebuia să bage de seamă !

Cămașă, guler și legătore la gît.

N-avea să meargă departe, ca să și le cumpere.

Cîte încurcături însă și aici ?!

— Ce număr ai, domnule ? îl întrebă fata, care grăbi să-l servească.

— Numărul 36, răspunse Dușu, care-și însămnase bine numărul.

Fata se uită cam mirată la el. Nu-i semăna de loc a om ce poartă cămăși și gulere numărul 36. Dar, în sfîrșit, asta pe dînsa n-o privea : avea să-i deie ceea ce cere ; poate că nu le cumpăra pentru sine.

Ea îi dote trei cămăși.

— Gulerele, întrebă apoi, le voiți drepte ori îndoite ?

Dușu era foarte strîmtorat.

Ce, va să zică „drept“ și ce „îndoit“.

Nu putea să răspundă și totuși se dedea de gol dacă nu răspundea fără întîrziere.

— Dă-mi, zise el, și drepte, și îndoite.

Fata îi dote jumătate de duzină gulere drepte și altă jumătate îndoite, toate numărul 36, cum le ceruse.

— Legătore, întrebă apoi, doriți plastron ori fundă ?

— Dă-mi fundă, răspunse Dușu, ștergîndu-și sudorile.

— Cu ori fără de mașină ¹ ?

— Cu mașină ! răspunse el.

¹ Fundă cu mașină — fundă legată în formă de papion.

— Ce culoare ?

Duțu ar fi voit să poate face ca la ovreul din Focșani.

— Cum vrei dumneata, răspunse el foarte grăbit. Fata îi dete una de culoare vișinie.

— Manșete nu doriți ? îl întrebă apoi.

— Nu mai vreau nimic ! răspunse el. Fă-mi socoteala, ca să plătesc !

A plătit apoi ca tot omul ce are din ce să plătească și s-a întors în hotel, ca să se-nchidă-n odaia lui și să se schimbe.

Îi părea lucru foarte curios că aici la București toate se potrivesc cu numărul odăii în care stai.

Și lucrul acesta era în adevăr foarte curios

Știa că stă-n odaia numărul 36, avea chiar cămeși și gulere numărul 36 și cu toate acestea îi era frică să vîre cheia-n broasca ușii numărul 36. O pățise o dată și ținea mult să nu se mai deie de gol : el bătu la ușă o dată, de două, de trei ori și numai apoi se-ncumătă să vîre cheia-n broască, să descuie și să intre.

Ah ! ce bine era aici ! mai ales după ce se-ncuie, se simțea ca departe-n pădurea de lîngă forturi, unde ochii nimănuia nu se mai îndreptau asupra lui.

Și totuși...

Nu era nimic mai firesc decît ca femeia cu carne fragedă să meargă la poliție și să spună că se află aici, la numărul 36, un om care a găsit o comoară.

El trebuia să grăbească, să scape cît mai curînd de aici. La Galați, acolo era cu totul altăceva. Avea acum cămașă și gulere, știa rostul numărului de pe cheie, trecuse prin multe : acum nu-l mai încurca nimeni !

Da ! însă cămășile erau prea mici și gulerile prea scurte, numărul 36, dar foarte mici cămășile și foarte scurte gulerile.

„Ei, păcatele mele !“ zise el deznădăduit.

Orișicum o sucea și o învîrtea, nu era chip să pună așa cămașă și așa gulere. Trebuia să le ducă înapoi și să ceară altele mai mari.

Ferit-a Sfîntul ! Să mai deie el ochi cu fata aceea ? niciodată !

El aruncă cămăși și gulere cît colo și se duse să cumpere altele, din altă prăvălie.

„Puțin îmi pasă de numărul odăii, își zise el, numai să-mi fie destul de mari, potrivite cu grosimea gîtului meu.“

Atît de prost, ca să nu știe cumpăra cămăși și gulere, tot nu era el.

Hotărît că nu era ; dar nu e destul să ai cămășile și gulerulele potrivite cu grosimea gîtului tău, ci trebuie să mai și știi a ți le pune.

Abia acum, după ce, întors din nou la numărul 36, se-ncredință că-i sunt bune cămășile și gulerulele, el își dete seamă că ele nu sunt nici ca cele țărănești, nici ca cele militarești.

Tot găuri și iar găuri, fără bumbi și fără chiotori : cum, păcate, se-ncheie cămașa și cum se pune gulerul la ea ?!

El se lăsă istovit, frînt pe un scaun.

Peste puțină să mai meargă înainte !

Degeaba ! O singură mîntuire mai era pentru dînsul : să se deie legat acelei femei, care știuse să afle taina lui. De ce adecă să-l deie de gol ? Prea ar trebui să fie proastă să o facă aceasta, cînd știe că, făcînd-o, perde cîștigul ce poate să aibă de la dînsul. Fie chiar în jumătate, tot e mai bine atîta decît nimic !

„Mă duc, zise el, ridicîndu-se, la ea, ca să-mi arate cum am să-mi pun cămașa și gulerul și să-mi spună ce am să fac mai departe !“

Alta fără îndoială nu-i rămînea.

El însă nu ştia cine e femeia aceea, cum o cheamă, nu-şi notase numărul odăii şi nici tăiat nu mai era în stare să-şi deie seamă încotro ar trebui să apuce, ca să deie de odaia ei.

Să mai umble acum pe dibuite, de la uşă la uşă, ca să o caute, asta nu mai era cu putinţă.

De mult încă şi de multe ori se ivise în inima lui simţimîntul că el nu mai e stăpîn pe sine, nu mai ştia ce vrea şi ce nu vrea, nu mai poate să voiască. Stăpînit acum cu desăvîrşire de simţimîntul acesta, el se întinse ca mort în pat şi rămase așa pînă ce somnul nu luă-n stăpînire trupul lui obosit de atîte frămîntări şi de atîte zile petrecute-n zadarnică alergătură.

Iară domnişoara Lina se zbătea în tot timpul acesta şi nu putea nici ea să se hotărască într-un fel.

Erau la mijloc bani, poate chiar mulţi bani, pe care putea să-i cîştige uşor, fără nici o primejdie şi fără ca să-i facă vreo nedreptate cuiva în lumea aceasta.

Foarte mulţi, foarte uşor ! şi acest „foarte“, care-n graiul omenesc rămîne acelaşi, creştea-n închipuirea ei femeiască, mereu se umfla, încît ea se vedea în cele din urmă scăpată prin o norocoasă întîmplare de toate nevoile cu care se lupta, bogată nu, dar putînd să dispună ea însăşi de sine, ba poate chiar şi bogată. De ce nu ?!

Iară ea l-a lăsat să se ducă, așa el singur, prost cum e, expus în fiecare clipă să se deie de gol şi să scape din mînă norocul lui şi pe al ei.

Ar fi voit să alerge, dar nu ştia unde : așa deşteaptă cum era, tot a uitat să-i afle numele şi numărul odăii. Îşi perduse capul şi ea.

Cum s-alerge şi să caute, dacă nu ştia unde şi pe cine ?! Se dedea de gol.

Și iar se potolea.

Vreun făcător de rele, care a mințit-o. Nu ! ea nu se putea înșela. Îl vedea în strîmtorarea lui și-o cuprindea simțimîntul de milă pe care-l avuse atunci : așa nu pot să fie făcătorii de rele.

Dar nebun ? Nu ! nici nebun. Un biet de om zăpăcit, care nu mai știa încotro să apuce și ce să facă.

Trebuia să alerge... Unde ?

Un singur lucru îi rămînea : să meargă deșeară, pe la zece, ea singură...

Peste puțină !

Altfel însă nu mai putea să facă.

Da, un lucru tot ar mai fi putut s-o ajute.

Șvarț, samsarul, era om cinstit. S-a ajutat de multe ori cu el și niciodată el n-a înșelat-o, niciodată el n-a dat-o de gol. Șvarț se pricepe la multe și știe să tacă ca mormîntul.

„Dacă mă duc la Șvarț, își zise ea, și-i spun să vie cu mine și să mă urmărească din depărtare, el nu mai stăruie să-i spun de ce să vie și să mă urmărească, ci-și face gîndurile lui, de care mie puțin îmi pasă, și vine și tace. Trebuie să mă duc ; alta nu-mi rămîne !“

Tot așa zicea și Duțu după ce s-a deșteptat și a sărit speriat în picioare.

Era-ntunerec și-n casă, și afară, nu putea să-și deie seamă dacă abia de curînd ori de mult acum s-a-ntunecat. nu mîncase astăzi, dar trebuia să se ducă, s-o mai încerce și asta. Alta și-așa nu-i rămînea !

Domnișoara Lina, care nu dormise și venise-n nerăbdarea ei cu un ceas bun mai nainte, își perduse de mult și răbdarea și nădejdea, dar stetea și aștepta plimbîndu-se în sus și în jos și aruncînd

ochii cînd spre Băneasa, cînd spre Șvarț al ei, care stetea mai spre Șosele, răzămat de un tei gros, liniștit, răbdător, cu nepăsare, ca omul care-și face meșeria și nu vrea mai mult decît atît.

Duțu trecu pe lîngă el fără să-l bage-n seamă, apoi peste puțin el se opri pe o clipă și dup-aceea își rări pasul.

Era pe la oara unsprezece, o noapte fără de lună, dar cu cer senin, cam acoperit de ceață, prin care stelele licăreau numai. Lina, care stetea de vreo două ceasuri în întunerec, îl văzuse cu mult mai nainte de a o fi zărit el pe ea și tresări cînd el se opri și începu să-și rărească pasul. Nu putea să-i vadă fața, dar îi era destul să vadă cum el s-a oprit și cum se apropie din ce în ce mai încet, pentru ca să simtă că el și-a schimbat hotărîrea și stă-n chibzuiri, ca să ieie alta.

Era ceva pînditor și mișelesc în mersul lui din ce în ce mai anevoios și ea plecă spre dînsul, ca să fie mai aproape de Șvarț.

Duțu iar se opri.

Unul era gîndul cu care venise și altul era acum în capul lui.

Începuse ă-și perde nădejdea că o va mai găsi și-și urma drumul cu inima din ce în ce mai încleștată; tocmai de aceea însă, cînd o văzu, el zise-n gîndul lui „Tot a venit!”

Ce-a făcut-o să vie, să steie, să aștepte, să înfrunte urîtul nopții? Setea de bani, de banii lui!

El nu mai vedea-n fața lui pe femeia după care alerga, fiindcă putea să-i fie de mare ajutor, ci pe șerpoaica vicleană, care a prins taina lui, putea să-l deie de gol, umbla să-i ieie banii.

Ce căuta el aici? De ce a făcut-o să vie la Băneasa?

Ca să scape de ea!

E greu lucrul acesta !

Uşor îţi trece prin gînd, dar cu anevoinţă te hotărăşti !

Îi venea lui Duţu să fugă, cînd văzu că dînsa vine spre el şi nu-i lasă timp să se hotărască într-un fel.

— Începusem a crede că n-o să mai vii, grăi dînsa cu glasul înnăbuşit de o emoţiune viuă.

El se opri şi se uită mirat la ea.

Nu era, parcă, tot femeia pe care o ştia el. Semăna, ce-i drept, cu ea, dar era mai înaltă, mai voinică, mai ţepănă ; fără ca să-şi deie seamă despre ceea ce face, el puse mîna ca să-i pipăie umerii şi braţele şi să vadă dacă e tot fragedă şi moale carnea.

Domnişoara Lina se dete speriată la o parte.

Nu doară că-i era greu, nu ! De trei ani de cînd era actriţă, ba poate chiar şi mai nainte, se obicinuise cu asemenea lucruri. Era însă în degetele lui ceva aspru şi în felul lor de a pipăi ceva atît de neobicit, încît ea îşi perdu sărita.

Îl adusesese pe Şvarţ cu dînsa, pentru că îi era urît să vie singură, dar nici Şvarţ n-avea să ştie ce caută ea aici, nici Duţu n-avea să afle că ea n-a venit singură. Duţu avea însă dreptate : femeia tot femeie !

— Să ştii că n-am venit singură ! îi zise ea, stăpînită numai de gîndul că era un apărător în aporie.

— N-ai venit singură ? întrebă el tulburat.

— Mi-a fost urît, urmă ea, şi am luat cu mine pe Şvarţ, un samsar, un ovrei. El nu ştie însă nimic şi nici nu trebuie să-i spunem.

Duţu iar stetea la îndoială, dacă nu cumva visează.

Putea dînsa să-i spună cît vrea că nu ştie Şvarţ nimic : erau acum doi care ştiau, mîne aveau să fie patru, poimîne opt... Era prins, biet de el, încunjurat

din toate părțile și nu-i rămînea decît să se deie legat...

Și totuși... cînd strîmtoarea era mai mare, Duțu își găsea scăparea în gîndul că el e, la urma urmelor, om cu noroc și că numai bine putea să iasă pe ce el punea mîna. N-ar fi găsit altfel comoara, cum atîta timp n-au găsit-o alții ; n-ar fi scăpat cum scăpase, din mulțime de ispitiri prin care trecuse. Chiar acum era să cadă într-un greu păcat și-ar fi căzut, dacă norocul nu i-ar fi scos în cale pe Șvarț...

— Unde e Șvarț ? întrebă Duțu. •

— Lasă-l, răspunse ea. Să mergem numai înainte, ca să ne căutăm de treabă, că vine el după noi și fără ca să știe unde-l ducem. Își va fi făcînd el gîndurile lui, dar mie puțin îmi pasă. Mîne vine să-i plătesc și nimeni nimic n-are să afle.

— Nu mai mergem, grăi Duțu. E prea tîrziu ! Să ne-ntoarcem acasă și să alegem banii pentru ziua de mîne.

Domnișoara Lina nu ținea să mai meargă și pe la Băneasa.

— Mergi tu înainte, că viu și eu cu Șvarț, zise ea. Nu vreau să te cunoască.

Voia să le facă toate așa, ca Rigopulo al ei să nu simtă nimic.

Era bătrîn grecul și prepuielnic ; nu putea să-i spună adevărul și ținea să nu se strice cu el mai nainte de a se fi asigurat.

Lui Duțu îi era acum mai greu să se despartă de dînsa : nu se mai simțea sigur decît fiind singur cu ea. Dar ce putea să facă !?

— Să nu mă lași să aștept, grăi el și plecă înainte.

Peste jumătate de ceas apoi, ei steteau amîndoi la masa pe care erau întinși banii, cu ușa încuiată și cu perdelele lăsate, și-și dedeau silința să aleagă la o

parte pe cei de 200 și pe cei de 90 lei, fiindcă cu aceștia voia Duțu să înceapă.

Cum rămînea însă cu cei de la Fîntîna Brîncovenesei ?

Alegerea trebuia să se facă chiar acum și din aceia.

Era pe la miezul nopții și multe li se puteau întîmpla, dacă plecau chiar acum, ca să-i ridice. Domnișoara Lina îndeosebi, cum putea dînsa să meargă acum în cap de noapte, ea singură cu el, în pustietatea aceea ? Foarte bine putea ! De cînd văzuse aurul întins pe masă și-l trecuse printre degetele ei, nu mai putea nici ea să se despartă de Duțu : se temea că-l scapă, îl perde.

Se-nțeleseră, dar, să iasă unul după altul și să se-ntîlnească la colțul despre podul Dîmboviței, apoi să ieie o birjă și să iasă pînă la biserica Sf. Elefterie.

Așa și făcură.

La Sf. Elefterie ei se deteră din birjă și o luară pe jos, spuind birjarului să-i aștepte.

Cum să treacă însă înainte ?

În strada Carol Davila se stîrniră niște cîni și începură să se ție după dînșii, iar sergentul de la casele generalului Davila, văzînd cele două mogîldețe prin întunerec, sună de cîteva ori și plecă spre dînșii.

Drept înainte, spre Fîntînă, ei nu mai puteau să meargă, fiindcă ar fi trebuit să treacă prin grădinile de zarzavat și-i urmărea și sergentul ; la dreapta dedeau în sergentul, care putea să-i oprească și să-i întrebe ce caută pe timpul acesta aici : o luară la stînga, spre bereria lui Opler, și-și urmară drumul, așa la un noroc, printre cîni, cu inima încleștată, uitîndu-se mereu înapoi, ca să vadă dacă sergentul îi urmărește ori nu.

Abia departe, la grădina Societății de dare la semn, ei se opriră și se uitară împrejurul lor. Era pustiu și liniște ; numai despre oraș se mai auzea zurelul trăsurilor.

Mai nainte de-a apuca spre Fîntîna Brîncovenesei, care rămăsese departe înapoi, ei trebuiau să treacă peste un șanț plin de apă și printr-un gard viu destul de des, iar aceasta aveau s-o facă iute, fiindcă în toată clipa putea să se abată cineva pe acolo.

Duțu o luă deci pe Lina ca pe un copil în brațe și-o trecu peste șanț, apoi îi făcu loc prin desiș și-și urmară drumul cu pas din ce în ce mai grăbit.

Doamne ! cîte li se puteau întîmpla și cîte li s-ar fi întîmplat, dacă n-ar fi fost la mijloc norocul cel orb al lui Duțu, care, mergînd spre deal, zicea mereu : „Ajută, Doamne ! Doamne-ajută !“

Lina se ținea după el și se uita mereu cînd la dreapta, cînd la stînga, cînd înapoi, numai înainte nu : ar fi fost acum gata să meargă cu el pînă-n fundul iadului ; vorba era numai să scape nebăgați în seamă.

Ajuns la Fîntînă, Duțu se opri, se uită o dată împrejur, apoi tuși și ascultă cu luare-aminte, ca să vadă dacă l-a auzit ori nu cineva, dacă se mișcă ori nu undeva ceva.

Nimeni ! Nimic !

Acum era singur cu dînsa, neștiut de nimeni : putea să scape de ea. Altele erau însă acum gîndurile lui.

— Stăi aici, îi zise el, apoi se duse singur la copacul unde-și ascunsese banii.

De ce singur ?! Nu-și dedea seamă ! Atît de tare se-nfipsese-n mintea lui gîndul că nimeni nu trebuie să știe unde-și ascunde el banii, încît și acum numai pitiș se putea duce la locul unde-i ascunsese.

Domnișoara Lina, femeie, nu se putu stăpîni. Era întunerec și îndată ce-l perdu din vedere, ea lunecă oarecum ca un șarpe după el, ca să vadă ce face și de unde ia banii, apoi se trase iar înapoi, cînd văzu că el se ridică și se întoarce.

— Haid ! zise el și o luă răpede înapoi, dar nu pe drumul pe unde venise, printre cîni și prin fața sergentului, ci mai cu ocol, de la grădina Societății de dare la semn peste cîmp spre Dîmbovița, și de acolo înapoi la birjă.

Domnișoara Lina se ținea și acum după el, dar gîndul ei era lăsat în urmă, la Fîntîna Brîncovenei ; ar fi fost în stare să se întoarcă și singură, așa pe dibuite, ca să vadă ce-a mai rămas acolo.

Atît era de plină de gîndul acesta, încît ea uitase că ține să n-o vadă nimeni cu Duțu și, sosiți la „Dacia“, ea intră deodată cu el, urcă scările alăturarea cu dînsul și-l însoți la numărul 36.

El încuie ușa. aprinse lumînarea, apoi răsturnă banii pe masă.

Domnișoara Lina se uită cu ochii mari la ei.

— Mai e încă pe atît ? întrebă apoi cam sfiicioasă.

— Asta nu e nici a zecea parte, răspunse el.

Ea începu să tremure.

— Sunt mulți, de tot mulți, grăi dînsa gîndindu-se mai ales la ceilalți. N-o să-i putem vinde pe toți aici : o să fim nevoiți să mergem cu ei mai departe, la Viena, la Paris.

— Să vedem mai nainte ce putem să facem aici, întîmpină el, începînd să caute pe cei de 200.

Gîndul lui era numai la aceștia, iar al ei numai la ceilalți.

Erau prea mulți și aceasta îi buiguia capul.

Ea n-a fost fățarnică atunci, cînd a zis că se mulțumește cu ceea ce el va voi să-i deie. Își închipuia că va putea să cîștige fără de greutate o mie, poate

chiar două mii de lei, ceea ce era foarte mult pentru dînsa : putea să-și cumpere mobilă, să-nchirieze o casă, să scape de multe nevoi.

Acum însă vedea că poate să cîştige și zece, ba poate și chiar douăzeci de mii, ceea ce era puțin... Trebuia să aibă mai mult, ca să-și cumpere o căscioară la mahala și să-i mai rămîie și de cheltuială.

Grozav se temea, ca nu cumva să piardă pe omul acesta, de la care atîrna soarta ei...

Și ce putea dînsa, o biată de femeie, să facă pentru ca să-l ție legat ?

Era tîrziu după miezul nopții, și ea nu putea să se despartă de el.

Își făcuseră și împărțirea, și socoteala ; luaseră înțelegere cum au s-o pornească mîne ; ea-i spusese că are să-și cumpere „butoni“ și-i arătase cum să-și pună cămașa și gulerul și legătoarea. Dînsa se sculase pe la unsprezece și era obicinuită să se culce mai mult dimineata decît seara, iară el durmise pe-nserate : steteau fiindcă nu le era somn.

Mai luară dar înțelegere că vor merge împreună pe la giuvaergii, însă fără ca cineva să poată bănuie ceva. Ea pleca înainte, iar el venea după dînsa și intra cu vreo altă treabă în prăvălie, ca să fie de față, cînd ea vinde și ia banii. După ce știau apoi prețurile, ea îi dedia și lui Șvarț cîte ceva, însă fără ca el să afle de unde are ea banii. Și pentru el, și pentru ea, lucrul de căpetenie era ca ei amîndoi să se aibă unul pe altul mereu sub ochi.

Acum, însă, acum trebuiau să se despartă, fiindcă nu mai aveau nici ce să facă, nici ce să vorbească și e greu să stai cu cineva, mai ales noaptea, fără de nici o treabă.

Mai greu însă e să te desparți, cînd ai ceva pe inimă.

„De unde știi eu ce face ea după ce pleacă de la mine?“ zicea el în gândul lui.

„De unde știi eu ce face el după ce rămîne singur?“ zicea și dînsa în gândul ei.

Cel mai cuminte ar fi fost să steie toată noaptea împreună : asta însă n-o voia dînsa, dar nici el.

Ea se ridică, nu ca să plece, ci numai așa, ca să facă ceva.

— Vrei să pleci ? întrebă el ca speriat.

Domnișoara Lina era foarte mulțumită.

— Ce să mai faci aici ? ! răspunse ea.

Dacă n-ar fi fost femeie, el i-ar fi zis să se culce și să doarmă ; era însă femeie și în femeie n-ai să-ți pui credința.

— Să mai stai așa, grăi el. Sunt mai liniștit, dacă te văd colea înaintea mea.

Domnișoara Lina nu se mai temea c-o să-l piardă.

— Și-adecă de ce să [nu] fii liniștit după ce plec eu ? îl întrebă ea.

— Uite, zise el, nu-mi iese din minte gândul c-ai putea să te mai întâlnești cu cineva !

Era un mare dispreț în vorbele aceste și ea se simțea umilită ; femeia e însă mlădioasă și se încovoie ca șarpele.

— Ce minunat lucru ar fi, grăi dînsa, dacă am găsi două odăi una lîngă alta, c-o ușă la mijloc.

— Bun lucru ar fi, întîmpină el înviorat. Dar acum ce facem ?

Ea se uită cîtva timp nedumirită la el. Ținea să nu-l supere.

— Dacă vrei, rămîn aici, răspunse ea, dar vorba era să nu știe nimeni că ne cunoaștem.

— Nu, zise el, aici nu poți să rămîi. Trebuie să te duci și să te culci și să dormi, ca să te scoli devreme. Ar fi păcat să pierdem mîncă ziua degeaba.

Dar, adaugă peste puțin, să mă lași să te-ncui în odaie și să iau cheia la mine.

Domnișoara Lina era încântată ! Nu, pe omul acesta nu mai putea să-l piardă.

— Prea bine ! răspunse ea, apoi ieșiră amîndoi și se duseră tiptil la odaia ei, de unde el se-ntoarse peste puțin singur și cu cheia în mînă, uitîndu-se mereu la numărul de pe ea, ca nu cumva să-l uite.

VII

Era samsar Șvarț, dar nu dintre cei pîrliți, și ținea să fie socotit în rîndul neguțătorilor. N-avea, ce-i drept, prăvălie, dar poate omul să fie neguțător și fără de prăvălie. Avea multe cunoștințe și printre neguțători, și printre boieri, și printre cucoane, le afla toate și știa să tacă, iar tăcerea e o marfă care se plătește bine.

Însoțind pe domnișoara Lina la Șosele, el dedea cu socoteală că dînsa are o întîlnire cu un domn oarecare, pe care numai ea are să-l știe. Se-ntîmplă adeseori așa ceva, mai ales la București ; asta n-o știa nimeni mai bine decît Șvarț. Tocmai de aceea însă el ținea să-l vadă pe domnul acela. L-a și văzut, pe cît aceasta era, așa pe-ntunerec, cu puțință.

Îi părea om necunoscut și — nu tocmai de-a-cătarea.

De aceea dimineata s-a și dus cam în silă la dînsa, ca să-și ieie răsplata ostănelilor și a tăcerii. Spre marea lui mirare, ea ieșise, deși abia trecuseră nouă ceasuri.

El trecu pe la portar, ca să facă întrebare.

— A ieșit și s-a și întors, îi răspunse portarul, dar nu mai stă la numărul 23. S-a mutat la numărul 11.

„La numărul 11 ?“ zise Șvarț în gîndul lui. Odaia de la numărul 11 era una dintre cele mai frumoase, elegant mobilată, cu ferestrele spre piață — și Șvarț știa ce va să zică aceasta.

El urcă scările cu oarecare chibzuială și bătut aproape cuviincios la ușă.

— Cine e ? întrebă dînsa.

— Eu, Șvarț ! răspunse el.

— S-aștepți puțin, că mă îmbrac, strigă dînsa hodorogind la dulapul în care-și ținea hainele.

Șvarț dete din cap.

Nu se poate lucru mai firesc decît ca femeia, care se-mbracă, să hodorogească la dulap. Domnișoara Lina nu avea însă obiceiul de a ieși înainte de nouă, nici de a se îmbrăca de mai multe ori pe zi, nici de-a sta încuiată în casă și îl primea mai înainte și neîmbrăcată.

„Aici trebuia să fie la mijloc ceva“, și Șvarț era în stare să-și închipuiască că dînsa ascunde pe cineva în dulap.

El rămase deci cam rușinat după ce ea descuie și-l pofti să intre.

Ușa dulapului era pe jumătate deschisă, încît el putea să vadă că nu e nimeni în dosul hainelor.

De unde ar fi putut să-i treacă lui prin minte că două dintre scîndurile din fundul dulapului sunt scoase din cuie ?

El vedea ușa din dosul dulapului, dar dulapul era pus în ușă tocmai pentru ca să acoperă trecerea în odaia de alături.

— E bine c-ai venit, Șvarț, îi zise ea. Am să-ți dau de lucru, dar să nu afle nimeni.

— Domnișoară Lină, o întrerupse el, îmi pare foarte rău ! Parcă de azi ne cunoaștem !

Ea îi dăde deocamdată numai patru monede, ca să le vîndă cît mai curînd, cu cel puțin 200 lei bucata.

Șvarț se uită lung la ele.

Monede vechi din timpul romanilor, frumoase, foarte bine păstrate. Se pricepea el și la asta.

El începu să le cîntărească-n mînă. Aurul, la cîntar, nu prețuia mai mult decît patru napoleoni bucata.

— E mult două sute de lei, întîmpină el.

— Am vîndut eu patrusprezece bucăți, dintre care cinci chiar 230 lei bucata, răspunse ea.

Patrusprezece și cu patru fac optsprezece, de două ori optsprezece fac treizeci și șase : 3600 lei. Frumoși bani ! Nu puteau să fie toți ai ei.

— Se poate că sunt rarități, zise el. O să văd ; mai sunt mulți ?

La întrebarea aceasta domnișoara Lina nu putea să-i răspundă.

— Nu ! grăi dînsa, dar ochii ei ziceau „da“.

Ieșind de la dînsa, el vedea lucrurile în cu totul altă față.

Nu mai încăpea nici o îndoială că monedele sunt ale domnului de la Șosele. Le va fi furat de undeva, va fi găsit vreo comoară, asta nu-l privea pe Șvarț : destul că era la mijloc ceva ce nu trebuia să se știe, ceva pentru dînsul. Păcat ar fi fost să mai alerge și domnișoara Lina, cînd ea putea să cîștige și altfel.

Mult ar fi dat să-l poată găsi pe domnul acela și să-i zică : „Nu te bizui pe femeie, fiindcă e proastă și se lasă să fie înșelată de neguțatori, e ușurică și te dă de gol, e rîvnitoare și te despoaie cu vicleșuguri femeiești : eu îți fac treabă mai bună“.

Cine era însă domnul acela ? unde putea să-l găsească ? cum putea să-i vorbească ?

La urma urmelor, tot cu dînsa trebuia să se pună la cale.

Dar deocamdată avea să se orienteze.

În timp de cîteva ceasuri, pînă la două după-amiază, el s-a dus și s-a întors de patru ori, i-a dat domnișoarei Linei peste trei mii de lei și din ochii ei vedea că tot mai sunt multe monede : așa nu mai mergea !

— Domnișoară Lină, îi zise el, ne-ncurcăm : mîne o să știe toată lumea c-avem o mulțime de monede vechi. Lasă că n-o să ni le mai cumpere nimeni decît la cîntar, dar ne pomenim c-o să fim urmăriți. Cel mai cuminte lucru e să căutăm pe cineva care le cumpără pe toate și se duce cu ele, ca să le vîndă aiurea. Luăm mai puțin, dar mergem la sigur.

Domnișoara Lina, care se gîndea mereu la Fîntîna Brîncovenesei, îi dedia dreptate. Vînduse și ea cincizeci și șease de bucăți, abia cincizeci și șease, cu cele douăzeci și trei vîndute de dînsul șaptezeci și nouă, și erau peste trei sute. Ce făcea cu celelalte ? ce făcea cu sculele ? ce făcea mai ales cu ceea ce mai era la Fîntîna Brîncovenesei ?

— Bine-ar fi, grăi dînsa.

— Mai e mult ? întrebă el. Cam cîți bani intră-n joc ?

Ea rămase cîtva timp strîmtorată. Ar fi trebuit să-i spună că nu mai sunt, iar asta nu putea s-o facă.

— Nu știu, răspunse ea, dar îmi închipuiesc vreo douăzeci de mii de lei.

Șvarț se uită lung la ea.

— N-aș putea eu să vorbesc cu el ? întrebă dînsul cu jumătate de gură.

Domnișoara Lina dete, zîmbind cu vicleșug, din cap.

— Caută, zise apoi, găsește și mergem toți trei împreună să ne înțelegem și să luăm banii.

Cu toate acestea, după plecarea lui Șvarț ea ieși din nou, ca să mai vîndă și să caute și ea.

Dușu era și el de părerea că e mai bine cum zice Șvarț: i se făcuse bietului om lehamite de atîta alergătură și de atîta încordare sufletească.

Apoi de ce să mai și alerge?

Farmec a avut lucrul pentru el numai la început. Îndată ce-a trecut peste două mii de lei, el nu mai știa să numere și și-a pierdut socotelile. Cinci mii de lei erau pentru dînsul două mii și încă pe deasupra, iar zece mii cam tot atît ca cinci. Cu cît însă mai mult se aduna, cu atît mai vîrtos se temea ca nu cumva să-l apuce cineva și să-l întrebe de unde are atîta bănet.

Pentru el lucrul de căpetenie era să scape cît mai curînd de aici și să se-ntoarcă la Stanca lui. Era peste putință să steie și să aștepte pînă ce vine Șvarț.

Abia pe-nserate, pe la opt ceasuri, ei se potoliră și se-ncuiară în casă, pentru ca să numere banii luați și să-și ieie d-șoara Lina partea.

Nu era încă întunerec; domnișoara Lina însă dormise puțin noaptea trecută, alergase mult peste zi și era hotărită să se așeze cît mai curînd la odihnă. Ea-și scoase dar talia și corsetul, puse un camizol și se așeză lîngă dînsul pe canapea.

Dușu scoase hîrțiile din portofelul mare pe care i-l cumpărase ea și începu a le număra.

Erau grozav de mulți bani și ochii ei sclipeau în vederea lor. Acum se hotăra, la urma urmelor, soarta ei.

El puse la o parte trei hîrtii de cîte o mie, numără la altă parte șasezeci și opt hîrtii de cîte o sută, dar teancul hîrtilor de douăzeci îl lăsă în

portofel. Aceștia erau bani adevărați, poli, cu care era deprins și pe care voia să-i păstreze pentru sine : în celelalte hîrtii nu prea avea încredere.

El luă una din hîrțiile de o mie și i-o dăte domnișoarei Linei.

Mulți bani o mie de lei, dar o singură hîrtie din atît de multe, și ea se uită oarecum jăluitor în ochii lui, ca și cînd ar fi voit să-i zică : „Numai atît !?”

El îi mai dăte și celelalte două mii.

La asta nu se așteptase domnișoara Lina.

Trei mii de lei erau mult pentru o singură zi. Nu-i vorba, puțin pentru toată viața, dar mai ră-mînea și ziua de mîine, mai era la mijloc și Fîntîna Brîncovenesei.

— Îți mulțumesc ! grăi dînsa înduioșată. Nu poți să-ți închipuiești ce mare e binele pe care mi-l faci, de cîte nevoi mă scapi.

Ar fi fost gata să sărute mîna lui aspră și, fiindcă aceasta nu putea s-o facă, ea îi apucă mîna și i-o strînse, se alipi de el și-l cuprinse ca un copil cu brațul stîng.

Duțu ar fi voit s-o deie la o parte. E greu să te vezi așa deodată strîns și să stai ca un buștean.

„Știu eu ce vrei tu, zise el în gîndul lui. Te gudur pe lîngă mine, ca să mă despoi.”

Ca să scape dar cu binele de ea, dînsul mai luă, așa pe apucate, vreo cincisprezece din hîrțiile de o sută și i le dăte și pe aceste. Puțină treabă era, la urma urmelor ; tot avea el prea mult pentru dînsul.

Domnișoara Lina îi înțelese gîndul și se simțea greu umilită.

— E prea mult ! zise ea dîndu-se înapoi.

Ar fi voit să nu primească, dar n-o ierta firea.

— Puteai să nu mi-i dai, adause dar după ce îi luă, căci o să-mi dai și mine, după ce vom fi vîndut pe ceilalți.

Ceilalți ?

Duțu stete cîtva timp pe gînduri.

— Să mai rămînă el și mine aici ?! Să meargă cu ea și cu Șvarț, ca să se tocmească ? Să steie încuiat cu femeia aceasta în casă și să împartă bani cu ea ? Era peste putință !

„Ce nu e femeia aceasta în stare să facă, zise el în gîndul lui, ca să mă bage-n slăbiciune și să-mi stoarcă banii ?!“

Cu totul altfel se închipuise el pe sine avînd bani mulți. Acum, cînd îi avea, era desprețuit și de ei, și de lume, și de sine însuși și disprețul acesta se oglindea în fața lui nedeprișă a ascunde adevărul.

Ea îi cumpărase pentru monede și scule o pungă de piele.

— Știi ce ? zise el scoțînd punga și aruncînd-o pe masă. Eu plec, dacă se poate, încă astă-seară : dă-mi ce ți-am dat, și-ți dau punga, să fie întreagă a ta.

Domnișoara Lina se uită ca ieșită din fire la el.

Să deie dînsa banii pe care abia acum îi luase ? Era peste putință.

Știa ce prețuiesc monedele și sculele, dacă pleca cu ele la Viena și le vindea acolo ; cînd se uita însă la hîrțile ei, monedele îi păreau bucăți de tinichea, iar petrele scumpe beuțe din albia rîului.

— Mai lasă-mi ceva de cheltuială, grăi dînsa cu inima îndoită.

— Așa să fie ! răspunse el și-i dete o mie și patru sute, apoi strînse celelalte hîrtii în portofel și se ridică de lîngă dînsa, ca omul căruia îi vine să fugă.

Acum domnișoara Lina ar fi putut în adevăr să-i sărute mîna. Ea însă nu vedea nici hîrțiile, nici punga, ci numai disprețu¹ din fața lui, și, jignită în slăbiciunea ei de femeie, ar fi voit să rumpă hîrțiile în bucăți și să-i arunce punga-n față. Grozav de mult trebuia să aibă el, pentru ca să arunce astfel miile, și-n gîndul ei era lucru învederat că el n-are să plece, ci umblă numai să scape de ea, pentru ca să nu-i mai facă parte și din comoara rămasă la Fîntîna Brîncovenesei.

Trebuia cu orice preț să-l oprească : ori mergeau împreună să ridice comoara, ori se ducea ea singură și chiar mîne pleca cu ea la Viena.

Luată o dată hotărîrea aceasta, ea se ridică zîmbind, se duse la el și iar îl cuprinse cu brațul.

— Chiar astă-seară n-o să poți pleca, îi zise. Lasă că e prea tîrziu, dar trebuie să rămîi, ca să te mulțumesc și eu cu ceva. Ar fi păcat să pleci, urmă ea cu glas adimenitor, fără ca să fi petrecut un ceas împreună. Nu-mi mai pasă acum dacă lumea mă vede cu tine și n-are să-ți pese nici ție, căci nimeni nu te cunoaște. Să facem o plimbare la Șosele, apoi să mergem să cinăm.

El stete la îndoială.

Om era, la urma urmelor, și el. Îi era lui însuși de sine milă, cînd se gîndea cîte a pățit, ce-a ostănit și prin ce fel de zbuciumări a trecut de cînd a găsit comoara : prea le-ar fi pus vîrf la toate, dacă acum, cînd avea atîta bănet, ar fi plecat flămînd și setos de la București. Da, ar fi vrut să tragă un chef mai nainte de-a pleca, dar nu cu ea : de dînsa se temea chiar și acum, om cu capul limpede.

— Să nu zici ba ! urmă ea stăruitor, că mă mîhnești pe toată viața. Uite, îi scriu lui Șvarț să nu mai caute, fiindcă omul cu monedele a plecat,

iar tu te duci, mai nainte de a ieși la plimbare, îți plătești odaia și spui că pleci. Putem apoi să-l luăm cu noi și pe Șvarț, căruia îi spunem că tu ești domnul Cristescu, un vechi prieten al meu, arîndaș din județul Tutova.

Duțu se uită cu ochii mari la ea.

Erau toate minunat ticluite. De ce adevărat ar fi mai avut să se teamă, cînd îl aveau și pe Șvarț cu dîșii? Nu era nimic mai ușor decît s-o lase cu Șvarț și să plece drept la gară.

Nu putea să-i treacă omului prin minte că Lina vrea să-l lase pe el cu Șvarț și să plece ea la Cotroceni și de acolo la gară.

De aceea, ca s-o momească, o cuprinse, drept răspuns, și el cu brațul și o strînse puțin.

Putea acum s-o facă aceasta, fiindcă nu mai avea de ce să se teamă.

Domnișoara Lina se uită cu coada ochiului la el și se suci oarecum, nu însă ca să iasă de sub brațul lui, ci ca să-l momească și ea.

El o strînse mai tare și, simțind carnea ei cea moale, începu s-o pipăie.

— Nu ți-e rușine?! grăi dînsa, lăsîndu-se în voile lui.

— De loc! răspunse el rîzînd.

Ea se suci și se răsuci cîtva timp ca fetele mari.

— Bagă de seamă, îi zise apoi, că te-ncurci și n-o să pleci nici mîine, nici poimîine. Vrei?!

— Nu vreau! răspunse el hotărît și cu inima deschisă.

— Atunci lasă-mă-n pace! se răsti ea supărată și se desfăcu din brațele lui.

— Apoi nu-i așa! grăi dînsul, o prinse cu toată puterea și o trase lîngă sine pe canapea, unde șezuseră mai nainte. Nu eu m-am legat de tine, ci tu

te-ai legat de mine. Nu sunt buştean nici eu : lasă-mă acum să mă dezmeticesc. Ce-o să-ţi fac adecă ? ! În fiecare clipă poate să bată cineva la uşă... Iacă mă joc şi eu, cum făceam când eram flăcău !

Domnişoara Lina se simţea iar stăpînă. Dar dacă era vorba să-l prindă bine, trebuia să-l ţie din scurt.

— După ce ne întoarcem, şopti dînsa, ne ducem, dacă nu vrei aici, aiurea, unde nu ne supără nimeni, şi te joci în toată tigna. Țin şi eu ! O să vezi tu atunci ! adause ea cu glas tainic şi ademenitor, apoi se ridică.

El rămase nemişcat, cu capul dat puţin înapoi şi cu ochii pe jumătate închişi, ca omul care se lasă în voia întîmplării.

Şi iar stetea la îndoială, dacă nu cumva visează. A văzut, ce-i drept, cu ochii lui carnea cea moale, a pipăit-o cu mîinile lui, îi era buiguit capul şi i se turburase sîngele în vine ; dar nu e altfel nici cînd visezi asemenea lucruri ; tot aşa vezi, tot aşa pipăi, tot aşa te simţi. Fie-n aieveya, fie prin vis, omul acelaşi rămîne, şi ți-e greu să crezi c-ai putea să te visezi făcînd ceea ce firea nu te-ar ierta să faci şi în aieveya.

— Ce am să văd atunci ? ! întrebă el cam aiurînd.

Mult ar fi dat să n-aibă la el afurisiţii de bani !

El se ridică răpede şi trecu prin dulap cu gîndul de a-şi regula socotelile mai nainte de a se fi îmbrăcat ea.

VIII

— Eşti un pungaş prost ! grăi d-l Panaiot.

— Ba sunt om cuminte şi neguţător cinstit, întîmpină Şvarţ. Nu mă priveşte de unde are el monedele. Nu vreau să ştiu ! Am cîştigat cu ele într-o singură zi patru sute de lei, şi nu-mi pasă de nimeni. Dacă

aş şti ceva, m-aş teme şi de umbra mea. Am cîştiga cu mult mai mult, dacă n-ar fi la mijloc ea. Trebuie dar s-o înlăturăm, şi d-ta poţi s-o faci aceasta. El se fereşte şi se ascunde în dosul ei : o iai cu binele şi faciţi mine o plimbare la Sinaia, iar de el, grija mea !

— Dar dacă dînsa nu vrea ? ! îl întrerupse d-nul Panaiot.

— Aş ! răspunse Şvarţ. Ştiu eu de ce am venit la d-ta. D-ta poţi să faci ceea ce vrei cu dînsa. Eu nu pot ; alţii nu pot : d-ta însă...

D-l Panaiot, un om de vreo treizeci şi doi de ani, scurt şi cam pîntecos, se plimbă cîţva timp prin casă.

Putea Şvarţ să se mulţumească cu cîteva sute de lei. D-l Panaiot însă a cheltuit în timp de cîteva ani o avere frumoasă şi nu s-ar fi putut mulţumi decît cu cîteva mii ; el a fost timp de aproape un an comisar de poliţie şi se pricepea la lucruri de aceste : mai bine îi venea la socoteală să-l înlătore pe Şvarţ şi să rămînă el singur.

— N-ar fi oare mai cuminte să-l denunţăm ? întrebă el.

— Asta ar fi cea mai mare prostie, răspunse Şvarţ. Ia-o d-ta pe dînsa, şi celelalte mă privesc pe mine ; nu ştii nimic şi nu rişti nimic.

— Şi cînd crezi că e mai bine să mă duc la ea ?

— Mai pe seară, căci acum n-o găseşti, răspunse Şvarţ.

Mai pe seară însă Şvarţ primi de la domnişoara Lina un bileţel.

„Nu mai căuta, îi scria dînsa, Rîmniceanu, supărat pentru că a găsit la mine pe un vechi prieten, pleacă astăseară. Treci pe la Costică şi veniţi amîndoi la Herăstrău. Bun chilipir !“

Şvarţ citi biletul de mai multe ori. Trebuia să fie vreo cursă la mijloc. Ori, poate, o prostie !

El alergă la „Dacia“.

Portarul îi spuse că domnișoara Lina a ieșit.

Nu mai încăpea îndoială că vechiul prieten e d-nul Panaiot.

— Singură ? întrebă Șvarț.

— Nu, răspunse portarul. Cu d-l Rîmniceanu de la no. 11, care pleacă cu trenul de la nouă.

Șvarț era foarte supărat.

— D-l Panaiot n-a fost pe aici ? întrebă el iar.

— Nu ! răspunse portarul. Singur d-l Costică a căutat-o, dar n-a vorbit cu ea, fiindcă dînsa mi-a zis că orișicui, afară de d-ta, să-i spun că a ieșit.

Șvarț nu mai înțelegea nimic. Dacă n-ar fi fost la mijloc și Costică, ar fi crezut că domnișoara Lina a plecat cu omul ei spre Viena.

Ea însă dorea să-l aibă pe Costică la Herestrău, trebuia dar să fie la mijloc altăceva.

Costică avea rolul lui în lumea aceasta.

Mai ales în București e greu pentru o femeie ceva mai tină să iasă singură pe stradă ; de aceea doamna Tereza Bodoni, care era nu numai tină, ci totodată și frumoasă, și nici n-avea, nici n-avuse bărbat, ieșea la plimbare cu băiatul ei Kalman, căruia îi zicea Costică, fiindcă suna mai bine. Mai tîrziu apoi, Costică, ieșea la plimbare cu verișoarele lui, care erau mai tinere, ba adeseori și mai frumoase decît doamna Tereza. Așa a crescut Costică și așa-și petrecea viața și acum, cînd era om de douăzeci și șase de ani. Nu e dar minune că fetele-l răs fătau, își împărțeau bucatîca cu el și-i făceau toate voile, mai ales cînd era singur cu ele. Ce-i drept, ieșind la plimbare, el se-ntorcea de cele mai multe ori singur acasă, dar aceasta nu-l supăra, fiindcă așa se obicinuise din copilărie și cunoștea foarte bine stradele Bucureștilor. Îl cunoșteau însă și bucureștenii bine pe el. Șvarț știa dar că e la

mijloc cineva, care a umblat puțin pe la București. Cine era acest cineva ?

El alergă la doamna Tereza, ca să afle urma lui Costică.

În vremea aceasta, domnișoara Lina îl trecuse pe Duțu la „Hotel regal“, no. 5. Lăsînd apoi geaman-tanul lui aici, ieșiră amîndoi pe jos pînă în piața Teatrului, unde se urcară în o cupea, ca să fie mai feriți de privirile trecătorilor.

Minunat lucru cupeaua ! Să tot șezi și să te tot plimbi în ea : vezi, dacă vrei, pe toată lumea, iar pe tine nu te vede nimeni. Știa acum și Duțu la ce sunt banii buni și ar fi voit să fie plimbat toată noaptea așa.

— Eu zic să nu ne mai ducem nicăiri, grăi dînsul. Mă pomenesc că tot dau de cineva, care mă cunoaște. E mai cuminte să ne-ntoarcem la odaie, unde suntem singuri.

Domnișoara Lina era foarte mulțumită. Ea însă nu degeaba se bucurase, cînd portarul i-a spus că a căutat-o Costică. Nu știa, ce-i drept, ce voiește dînsul, dar îi era ieșit ca adus de noroc în cale. Dacă era vorba să-l și ție pe Duțu legat, el trebuia s-o vadă cu altul, și Costică era făcut pentru aceasta.

— Și-acolo o să fim singuri, zise ea. Intrăm într-un ietăcel și facem tot ceea ce voim fără ca cineva să ne vadă. Iar de chelneri puțin îți pasă.

Duțu se mai liniști, ba parcă se simțea chiar mai bine decît în cupea după ce se văzu tolănit pe canapea alături cu domnișoara Lina, care comandă mîncare și băutură.

Îi trecu însă tot cheful, cînd peste puțin ușa se deschise și Șvarț intră însoțit de Costică, un tînăr curățel și foarte obraznic, care nici nu așteptă să fie poftit, ci se tolăni și el pe canapea, la dreapta Linei, care-l primi foarte voioasă.

Duțu se simțea ca într-o cușcă de lei. Domnișoara Lina îi spuse, ce-i drept, că omul acesta e domnul Costică ; dar ce știa el cine e Costică ?

Apoi Costică acesta nu se mulțumi că e tolănit, ci se mai și plecă spre Lina și-i șopti la ureche :

— Panaiot te așteaptă astă-seară !

— E peste puțină ! îi răspunse ea supărată.

Nu-nțelesese Duțu vorbele șoptite de dînsul, dar înțelese răspunsul ei, știa că el a cerut ceva ce e peste puțină și-ar fi voit să-l apuce de pept și să-l deie afară.

În același timp însă Șvarț se uita la dînsul ca cel mai îndrăcit comisar de poliție și nu-ți prea vine să apuci pe alții de pept, cînd te simți strîmtorat în colț.

— Nu vorbi prostii ! șopti iar Costică. În trei sferturi de ceas te duci și te-ntorci, iar noi îl ținem în timpul acesta de vorbă.

— Nu ! răspunse Lina cu îndărătnicie.

Chelnerul aduse mîncare și băutură. Erau bune mîncările și vinul luneca de minune ; ce folos însă, dacă Lina ședea ca pe spini și jaratec, iar Duțu se temea să beie.

Mîncau, nu-i vorba, și beau, se arătau voioși, dar nu-i era nici unuia de asta și mai ales Duțu ar fi dat mult să poată scăpa de acolo.

Ea-l luă în cele din urmă de braț și ieși cu el afară, ca să-i vorbească în taină.

— Trebuie, îi zise încet, să scap de omul acesta, care se ține mereu de capul meu.

— Să ne întoarcem, răspunse el foarte mulțumit.

— Da ! grăi dînsa, însă nu împreună. E mai cîminte să mă întorc eu singură. Tu mai stai apoi cîtva timp cu ei, iar după ce te întorci, vii singur la mine.

— Cum ? nu mergi, cum a fost vorba, la odaia mea, întrebă el turburat.

— Nu se poate ! răspunse ea. Așa singură, cum să mă duc ?

— Dar eu am plecat de la „Dacia“, întâmpină el.

— Ei ! grăi dînsa, zici c-ai pierdut trenul. Tot o să mai stai tu cîteva zile. Dacă e vorba, nici n-ai stat la București. Nu-i așa ! ?

Duțu nu putea să zică ba ; o pornise o dată și nu se mai putea întoarce. Nu-i era oare destul că dînsa vrea să scape de Costică ?

El se întoarse dar mai voios înapoi la Șvarț și la Costică, care nu erau nici ei supărați, cînd le spuse că domnișoara Lina a plecat și-o să trimită iar cupeaua.

Putea acum și el să beie, căci nu mai avea de ce să se teamă.

Băutura nu e făcută pentru ca omul să-și astîmperă setea cu ea. Vinul era al dracului de bun, și cu cît mai mult îl bea, Duțu cu atît mai vîrtos se înduioșa. Trecuseră șase zile de cînd el plecase de acasă : era peste puțină să mai steie ! Ce-o fi făcînd Stanca lui, care nu-l știa pe unde umblă... Și totuși era prea de tot greu să plece.

— A dracului poamă femeia ! zise el voios, după ce limba i se mai dezlegă. Om să fii, ca să nu-ți strice rostul.

— De ce-i făcută ? ! răspunse Costică. Dacă e vorba, tot noi alergăm după ea.

Pîndind apoi o clipă cînd Șvarț nu-i observa, el îi șopti :

— Să scăpăm de el și te duc eu undeva !

Duțu se uită lung la dînsul. Îl înțelegea.

Ideea îi părea minunată : așa și numai așa putea să scape din mreжіle în care-l încurcase domnișoara Lina.

El trase cu ochiul.

„M-am dus, îşi zise mulţumit, mine dimineaţă m-am dus, fără ca cineva în lumea aceasta să ştie cine sunt şi încotro am plecat. Poate Lina să mă aştepte !“

Peste puţin se-ntoarse apoi şi cupeaua, care îi duse pînă-n faţa teatrului, unde se despărţiră de Şvart, şi n-au fost în lumea aceasta doi prieteni mai buni decît Duţu şi Costică. E mare lucru să ai a face cu oameni care nu te ştiu cine eşti şi în ce treburi umbli !

Doamna Tereza avea saloane elegante, unde se-rire se întâlnea cea mai bună societate la ceai. Duţu ţinea însă să fie el singur cu prietenul său Costică, şi doamna Tereza le făcuse rost într-un iatac, unde nu-i supăra nimeni.

Fiindcă Duţu nu ţinea la ceai, Costică îi comandă o sticlă de şampanie, apoi peste puţin încă două, căci erau cinci inşi, ei doi şi trei din verişoarele lui Costică, şi şampania era rece şi bună, al naibii de bună.

Duţu se răsfăţa. Nu, abia acum vedea el ce mare lucru e să ai bani, mulţi, de tot mulţi, fie chiar de zece ori cîţi avea el la rădăcinile celor doi copaci.

El puse mîna ca să-şi pipăie portofelul tescuit cu hîrtii şi să-l drăgostească oarecum.

O puse şi se pipăi mai întii c-o mînă, apoi cu amîndouă şi se ridică alb ca varul : portofelul nu mai era la dînsul.

— Ce e ? întrebă Costică pîrînd foarte îngrijat.

— Portofelul meu cu banii, grăi Duţu prăpădit. L-am pierdut, mi l-a luat cineva...

El începu să caute deznădăjduit pe canapea şi pe jos.

Fetele ieşiră speriate.

— Aş ! nu se poate ! zise Costică. Nu-l vei fi avut, cînd ai venit aici.

— Știu foarte bine că l-am avut, întâmpină Duțu înrăit. Mi l-a furat vreuna dintre fete.

În clipa aceasta se ivi în ușă doamna Tereza c-o falcă-n cer, cu alta-n pământ.

— Cum ? ! strigă ea. În casa mea să piară un portofel cu bani ? ! Asta nu s-a mai pomenit ! Numai-decît să vie comisarul de poliție și să facă o cercetare : din fundul pământului trebuie să iasă banii ! Casa mea e casă cinstită. La secție, să vie comisarul ! strigă dînsa și se depărtă.

Duțu alergă după dînsa.

— Cocoană, zise el umilit. Am avut în portofel peste zece mii de lei : lasă-mă să plec și apoi cheamă poliția, c-o să-i găsească. Ți-i las toți : ai dumitale să fie !

— Nu ! întâmpină ea zîmbind. Așa nu mă înșeală nimeni. Nu-mi trebuie banii nimănui : plătește, și-apoi fă ce-ți place.

Lui Duțu îi venea să-i deie o dată brînci, să treacă peste ea și s-o ieie la fugă, cum făcuse cîteva zile mai nainte la Focșani, dar îl treceau fiorii, cînd se gîndea că stradele sunt pline de sergenții care sună toți din fluier și că-l iau la goană.

— Cocoană, zise el tînguios, plîngînd aproape, și-și dezbracă haina. Am dat, sunt acum patru zile, cinci poli pe hainele aceste : ți le las dumitale !

— Ce să fac eu cu hainele dumitale ? ! întâmpină ea. Bani să-mi dai ! Eu nu fac neguțătorie de vechituri !

El își mai scoase cu toate aceste și jiletca și începuse a-și scoate și pantalonii, cînd se ivi un sergent în ușa despre scară. Strașnică poliție ! Te gîndești numai s-o chemi și te și pomenesci cu ea la fața locului.

— Ce-i aici ? ce gălăgie ? întrebă sergentul cam răstit. Liniște să fie, că vine și domnul comisar în clipa aceasta.

— Nimic nu e, răspunse Duțu. Uite, ne-am înțeles. Nu mai e nevoie de comisar...

La București însă poliția e pretutindeni gata : Duțu nici nu rosti cea din urmă vorbă, cînd se ivi în ușă, din dosul sergentului, un domn ca de treizeci și doi de ani, scurt și cam pîntecos, domnul comisar de poliție.

Acum nu mai era nici o mîntuire pentru Duțu, care tremura mai rău decît cum tremurase în fața căpitanului de la forturi.

— Cine ești d-ta ? întrebă comisarul scurt și rece. Cum te cheamă ? de unde ești ? care ți-e profesiunea ? ce cauți aici ?

Orișicît de scurte, întrebările acestea erau multe și nici chiar un comisar de poliție nu putea cere ca Duțu să răspundă la toate deodată.

„Duțule, zise el în gîndul lui, ai mințit destul și-n rău hal ai ajuns ; nu mai minți ; orice ar fi, spune adevărul, că nu e nimic mai bine decît asta !“

— Eu, îi răspunse apoi comisarului, sunt Duțu al lui Ene, țaran de lîngă Focșani.

— Ce cauți aici ? De ce ți-ai lepădat portul ? întrebă comisarul rîzînd pe sub mustață, apoi intră cu el singur în iatac, ca să-i facă interogatoriul între patru ochi.

— Uite, domnule comisar, grăi Duțu mai potolit, a căzut pe capul meu o nenorocire, mare nenorocire. Cărînd pămînt cu metru cubic pentru forturile de la Focșani, am dat peste o comoară afurisită, un cazan plin cu bani de aur și cu scule scumpe, și am venit aici să vînd o parte din comoara aceasta.

Ochii comisarului începură să scînteieze.

— Cu ce poți să o dovedești aceasta ? întrebă el iar.

— Să vii, domnule comisar, cu mine, ca să-ți arăt comoara, răspunse Duțu cuprins iar de grijă.

Grozavă nenorocire ar fi fost pentru el, dacă-n lipsa lui ar fi ridicat cineva comoara.

— Asta trebuie neapărat s-o facem, grăi comisarul, fiindcă comorile care se găsesc sunt ale statului. Știi însă că ai să intri în temniță pentru că ai ascuns comoara și să-ți ieie toată averea drept despăgubire pentru partea pe care ai prăpădit-o.

— Vai de sufletul meu ! se tîngui Duțu, dar n-am nici un folos de ea. O parte a scos-o cu vicleșuguri o femeie de la „Dacia“, iar cealaltă mi-au furat-o femeile de aici. Cum să piardă biata mea nevastă pînea de la gura copiilor ei, cînd numai altele s-au folosit ? ! Caută, domnule comisar, că găsești banii, și apoi să mergem și la „Dacia“, căci acolo sunt mulți de tot.

— Ca să-ți arăt că vreau să te scap, îi zise comisarul cu glas binevoitor, nu te iau la secțiune, ci vii la mine acasă, pentru ca să-ți iau procesul-verbal. Să-mi spui însă tot adevărul, dacă e vorba ca să găsesc banii și să te scap.

— Nu mai mint, domnule, răspunse Duțu, nici dac-aș ști că scap cu minciuna din spînzurători !

El plecă apoi pe urma d-lui comisar, așa cu capul gol și în cămașă, fericit că poate să iasă la aer curat.

IX

Nu degeaba zice românul : „Fă-mă, mamă, cu noroc și poți să m-arunci în foc“.

Prin toate a trecut Duțu, din toate a scăpat și numai norocul lui cel orb l-a scos în larg, încît putea iar să se uite fără de sfială în ochii orișicui.

Îl treceau fiorii, cînd își aducea una cîte una aminte faptele pe care era ispitit să le săvîrșească, dar nu le-a săvîrșit, fiindcă a intrat totdeauna la mijloc vreo întîmplare care i-a schimbat hotărîrea.

Și tot numai norocul lui cel orb a depărtat de la el și primejdiile.

Ce s-ar fi ales de capul lui, dacă n-ar fi sosit comisarul la timp, tocmai cînd se afla în cea mai mare strîmtoare ?

Mare noroc !

Atît de mult se temuse de poliție și-n atîte rînduri era p-aci-p-aci să cadă-n mîinile ei : nu, însă, a trebuit să scape pînă ce nu-i iese-n cale un comisar, care e om cu frica lui Dumnezeu.

Auzi d-ta, comisar care nu te dă pe mîna sergenților, ca să te ducă în bătai la secție și să te vîre-n vreo gaură mucigăită, ci te ia la el acasă, îți vorbește cu blîndețe și te ajută ca un părinte !

— Fii liniștit ! îi zise comisarul după ce îi luă procesul-verbal, căci eu văd că ești om cumsecade și n-am să te las. Plec mîne chiar eu cu tine la Focșani, fără de jandarmi, numai noi amîndoi. Pentru ca lumea să nu bănuiască nimic și pentru ca să nu se uite oamenii la tine, tu mergi cu mină ca și cînd n-aș fi comisar de poliție. Ai înțeles ?

— Să te trăiască Dumnezeu, coconașule ! răspunse Dușu gata de a-i săruta mîna.

— Și dacă-mi vei preda cazanul, ca să-l dau în seama guvernului, urmă d-l comisar, îți dau drumul, te întorci la casa ta și nu are să ți se mai întîmple nimic : scot eu și banii furați, și pe cei lăsați la domnișoara de la „Dacia“. Vorba e numai să fii om cuminte și să nu-ți umble gura.

— Vai de mine ! grăi Duțu. N-am pățit oare destule de cînd cu afurisita asta de comoară ? ! Mă tem numai, domnule comisar, că n-o să mai scap de afurisenie după ce am atins o dată banii aceia.

— De ! grăi d-l comisar pus pe gînduri. Țsta e lucru cam greu... Uite, urmă apoi, un mijloc de scăpare tot ar fi : să nu mai păstrezi nimic din banii afurișiți, să lepezi hainele pe care le ai acum, să te speli cu aghiasmă, să te afumi cu tămîie și să pui pe popa să-ți citească o molitfă de dezlegare.

— Așa o să fac, domnule, grăi Duțu, tocmai așa.

Și totuși... prea e greu să ai o comoară, fie ea chiar afurisită, și s-o dai din mîna ta, dacă nimeni nu te poate sili s-o faci aceasta.

Ce-ar fi fost adecă, dacă ei ar fi spălat banii cu aghiasmă, i-ar fi afumat cu tămîie și ar fi pus pe popa să citească o molitfă de dezlegare pe ei ? !

Cu totul altfel ar fi venit lucrurile !

Și cu cît mai mult se apropia de Focșani, cu atît mai tare era în el hotărîrea de a nu da comisarului decît cazanul. Nu știa comisarul că mai sunt bani și la rădăcina celuilalt copac : de ce să i-o mai spună și asta ? ! Nu mințea, dacă tăcea, și tot rămînea om bogat.

Comisarul potrivise însă lucrurile astfel, ca ei să sosească în pădure pe-nserate, și asta-l zăpăcea pe Duțu.

— Ei, unde e cazanul ? întrebă d-l comisar după ce sosită la fața locului.

Duțu era foarte strîmtorat.

Știa el unde a îngropat cazanul, dar comoara era afurisită, se muta de la un loc la altul, și o mai pățise o dată cu ea.

„Te pomenești, zise el în gândul lui, c-o cauți unde ai pus-o, și o găsești dincolo.“

— Aici ! răspunse dar, și arată unde n-a pus-o.

— Scoate-l ! porunci d-l comisar.

Neavînd nici sapă, nici cazma, Duțu începu iar să scurme cu ghearele pămîntul afinat, și cum scurma, picăturile de sudori îi ieșeau din ce în ce mai mari pe frunte.

Blestematul de cazan rămăsese tot unde l-a pus.

— Ce-i ? întrebă d-l comisar răstit. Eu nu văd nici un cazan : nu cumva umbli să mă minți ! ?

— Nu, domnule comisar, grăi Duțu tremurînd de frică și de emoțiune, dar sunt bani și aici. Cazanul e dincolo și voiam numai să ți-i dau mai înainte pe aceștia, ca să-i treci în cazan.

El începu apoi să scoată banii și să-i arunce în pălăria d-lui comisar, care se lăsase în genunchi lîngă groapă și scurma și el cu poftă nesățioasă, ca nu cumva să rămîie ceva prin pămînt.

Erau duși banii lui Duțu, dusă era bogăția lui !

Tot nu toată însă. Dincolo nu era numai cazanul. Mai aruncase Duțu și-n groapa aceea cîțiva pumni, care se aflau sub cazan.

„Am, își zise Duțu, să-i dau numai cazanul.“

Trecînd apoi la cellalt copac, el scurmă pînă la buza cazanului, apucă marginile lui cu putere și-l ridică, ca pămîntul de dimprejur să cadă peste banii ce se aflau dedesubt.

— Iată ! grăi apoi așezînd cazanul la depărtare de vreo trei pași de groapă.

D-l comisar rămase cu ochii împăinjeniți.

— E plin ? întrebă el.

— Puțin lipsește ! răspunse Duțu ridicînd capacul ; dacă mai pui și pe cei din pălărie și mai aduni și ceea ce e la București, îl împlinești.

D-l comisar se plecă, pipăi și puse mîna, ca să ridice.

Nu, bogăția aceasta întrecea toată închipuirea lui.

Era peste putință ca el să ducă cu el cazanul acesta : nu-i rămînea decît să ieie o parte din el, apoi să-l îngroape aiurea și să vină altă dată ca să-l ridice.

— Ei bine, băiete ! grăi dînsul. Acum te poți duce. Dar du-te ca lăsat din pușcă, și a ta o să fie vina, dacă nu-i tăcea și vom trebui să trimitem iar după tine.

Dușu se depărtă, dar nu ca din pușcă, ci pas cu pas, mai mult de-a-ndoaselea, oprindu-se mereu.

El văzu cum d-l comisar ridică cazanul și plecă cu el, și-i auzi pașii după ce nu-l mai văzu și-i venea parcă să plece în urma lui, ca să-l toace în cap și să-și ieie cazanul înapoi.

Dar tot mai rămăsese ceva în groapa din care scosese cazanul ; el se-ntoarse înapoi și începu să caute, să numere și s-adune. Nu s-a bucurat de cazan cum se bucura acum de fiecare bucată pe care o găsea... Împlinise suta și tot mai erau ; trecuse miezul nopții și tot mai căuta ! nu mai găsea și tot nu se putea depărta de la cele două gropi.

„Am să mai vin o dată, în timpul zilei“, zise el în cele din urmă și dete pămîntul la loc, ca să astupe gropile, și aruncă frunze uscate pe deasupra, ca să nu se cunoască urma.

X

Stanca lui Dușu era adevărată femeie, care nu zace, cînd doarme, ca un buștean, ci visează, iar visurile sunt și ele de la Dumnezeu.

Erau, ce-i drept, de cele mai multe ori foarte încurcate lucrurile pe care Stanca le vedea prin vis. I se întâmpla însă câteodată, ceea ce li se va mai fi întâmplînd și altora, să viseze lucrurile cum ele se petrec în aieveau. Vedea femeia locuri pe unde mai umblase și oameni pe care îi cunoștea, făcea lucruri pe care-și aducea aminte de-a le mai fi făcut. Ea se încredința dar însăși pe sine că nu mai visează, și-abia după ce se deștepta își dedea seamă că a visat cele ce i se arătau ca-n aieveau.

De cînd cu plecarea lui Duțu la București, ea era neliniștită și dormea atît de iepurește, încît se deștepta de o sută de ori pe noapte și ațipea de o sută de ori peste zi. Totdeauna apoi, mai nainte de a adormi, vedea ea prin vis, dar știind că nu visează, fel de fel de lucruri, acum un car cu boi, altă dată un colț de pădure ori o vale întinsă, iar altă dată o babă bătrînă ori un cîine cu urechile tăiate. Erau vedenii fără de rost, închipuiri pe care și le făcea fără ca să voiască, un fel de gînduri văzute, și ar fi voit adescori să știe ce urmează mai departe, dar totdeauna acest început de vis se perdea în visul adevărat, de care numai arareori își mai aducea aminte, după ce s-a deșteptat din somn.

Așa treceau zilele ei una după alta. Vecinii o-ntrebau mereu cînd are să se întoarcă Duțu al ei, și ea era din ce în ce mai strîmtorată, căci nu știa ce să le răspundă.

A cincea zi, în sfîrșit, se pomeni cu vătăjelul, care veni s-o ducă la primărie.

— Bine, am să mă duc, îi zise ea cuprinsă de spaimă. Așa, cum mă vezi, nu pot merge. Să mă premenesc.

Nu se mai îndoia că primarul are să-i spună că Duțu a fost prins și aruncat în temniță.

Premenindu-se, ea rămase deodată pusă pe gînduri.

Îi era parc-a mai pățit ea lucrul acesta. Nu știa dac-a visat ori și-a închipuit numai, dar își aducea aminte că s-a mai văzut ea însăși pe sine îmbrăcîndu-se, ca să meargă la primărie, c-a mai simțit ceea ce simțea acum și-l știa pe Duțu legat cot la cot și dus între doi călărași la subprefectură.

„Le voi fi visat, își zise ea, și abia acum îmi aduc aminte, căci vede omul toate cele viitoare prin vis, dar uită cele visate.“

Și atît de tare era Stanca încredințată că visurile nu pot să mință, încît ea nu voia să-l creadă pe primar, cînd acesta îi spuse c-a chemat-o numai ca s-o întrebe unde s-a dus Duțu și-n ce treabă umblă de lipsește atîta timp de la casa lui.

Ea spuse că el a luat cinci poli și-a plecat la București, să-și cumpere o pereche de boi.

N-o credea dînsa aceasta ; dar așa a zis el și altfel nu putea nici dînsa să zică.

Primarul dete din cap.

Cinci poli ? o pereche de boi ? la București ? Nu credea nici el ! Dar puțin îi păsa, la urma urmelor, dacă e ori nu adevărat ceea ce spune Stanca : el avea să-și facă raportul, spuind în el ceea ce știe și ceea ce i s-a spus.

— Bine, îi zise el dar Stanchei, poți să te duci.

Stanca era încredințată că el o minte. Duțu al ei se afla pe acolo prin apropiere, legat cot la cot între doi călărași : altfel nu putea să fie.

— Ce-aveți cu el ? întrebă ea luîndu-și inima-n dinți. Ce vină îi găsești ?

Primarul se uită mirat la ea.

— Ce vină ? întrebă și el. O fi avînd el una. Eu văd numai că lipsește din sat de atîte zile și nu știe nimeni unde se află.

— Nu umbla să mă înșeli, grăi dînsa, eu știu că l-ați prins și l-ați legat cot la cot : de ce ați făcut-o ? unde voiți să-l duceți ? Lasă-mă să vorbesc cu el.

Primarul se uită încă mai mirat la ea.

Nu-i părea nebună femeia și totuși ea vorbea într-aiurea.

„O fi știind ea ceva“, își zise el. Dar nici asta nu-l privea : n-avea decît s-o mai pună și asta în raportul lui.

— Du-te acasă și stăi liniștită, îi zise el.

Stanca era mai tare-n credința ei, dar ce putea să facă ! Ea se-ntoarse acasă. Îi venea pe drum să plîngă, dar îi era rușine ; ar fi vrut să plîngă după ce-a sosit acasă, dar nu-i veneau lacrămile. Știa că-l duc legat cot la cot, dar inima ei îi spunea că el are să scape, și cu cît mai mult se gîndea, cu atît mai vîrtos o simțea aceasta.

Mare-i fu deci mirarea și spaima, cînd, două zile-n urmă, în revărsatul zorilor, el bătu la fereastră.

— Cum ai scăpat ? îl întrebă ea buiguită de somn, după ce-i deschise ușa și-l trase iute în casă.

— Har Domnului, cu față curată ! răspunse el, răsufînd din greu.

— Mulțumescu-ți ție, Maica Domnului ! grăi dînsa, făcîndu-și de trei ori cruce. Mare minune visul ! Dar cum și unde te-au prins ?

Dacă n-ar fi fost întunec, Stanca s-ar fi speriat văzînd roșata din obrajii lui.

Își pusese omul tare-n gînd că n-o să mai mintă și-i era peste putință să spună adevărul.

— La București, zise el. Mă aflu într-un loc, unde mă dusesem, așa din întâmplare, și beam un pahar de vin, cînd deodată mă pomenesc că mi-au furat banii...

— Polii tăi, cei cinci poli ? strigă ea îngrozită.

— Da ! răspunse el înecîndu-se și dîndu-se un pas înapoi, pentru ca nu cumva ea să sară la el și să-i scoată ochii cu ghearele.

Ce-ar fi făcut ea, dac-ar fi știut că nu cinci poli, ci mii de lei erau ! ?

— Da, cu cinci poli, repetă el.

— Te-ai îmbătat, ticălosule ! îl înfruntă ea cu asprime.

— Zău că eram treaz, se dezvinovăți el.

— Atunci, cum i-au putut fura de la tine ?

— Uite, grăi el strîmtorat, s-a apropiat careva de mine și a pus mîna pe ei.

— Bine, zise ea luîndu-l de scurt, cum s-a putut apropia fără ca să simți ?

— De, răspunse el mai strîmtorat, uite așa, s-a apropiat.

— Cine ?

— Mai știu și eu ? !

— Bine, dobitocule, să fi chemat poliția, ca să caute și să-ți găsești banii !

— Heh ! răspunse el suspinînd din greu. Unde să mai chem eu poliția ? Au chemat-o ei și comisarul m-a scos pe mine vinovat, încît mulțumesc lui Dumnezeu că mă văd scăpat. Așa-i în orașele mari : păgubașul pate rușinea.

Stanca tot nu putea să înțeleagă lucrul acesta.

— Cine era cu tine ? întreabă ea aspru.

Duțu iar se dete un pas înapoi : era peste puțină să-i spună el Stanchei cine era cu el.

— Ei, de ! ce să zic ? gîngăvi el. Erau fel de fel... Omul nu se prea uită cînd merge la astfel de locuri...

— Unde aveai banii ? urmă ea cu întrebările.

— Erau, zise el în pripa vorbei, în portofelul pe care-l aveam în buzunarul de dinlăuntru al hainei. Stanca se uită cu ochii mari la el.

Portofel ! în buzunarul de dinlăuntru al hainei !

Ea băgă și așa prin întunerec de seamă că el era îmbrăcat nemțește și, dezmeticindu-se, abia acum își aduse aminte de starea în care se afla el în ajunul plecării lui și de banii de aur pe care-i găsisese la căpătiul lui.

— Dușule, Dușule ! grăi dînsa cuprinsă de amărăciune, te bate Dumnezeu pentru că ai umblat cu minciuni și vrei să mă înșeli pe mine, care-ți sunt soție cu credință. De ce ți-ai lepădat portul ? ! De ce ai îmbrăcat haine străine ? !

Dușu era prăpădit : se dăduse de gol și nu-i mai rămînea decît să spună întregul adevăr.

— Uite, zise el înecîndu-se la fiecare vorbă, așa au venit lucrurile, și dacă-ți voi spune adevărul întreg, o să înțelegi și tu că așa au venit, că nu se putea altfel.

— Înțeleg eu și fără ca să-mi spui tu, căci nu sunt atît de proastă cum mă crezi, întîmpină dînsa. De unde aveai banii de aur pe care i-am găsit la căpătiul tău ?

Dușu se cutremură în tot trupul.

— Să vezi, răspunse el apropiindu-se puțin. Să-pînd atunci, cînd am trimis pe Dumitru la tine, am găsit o comoară, un cazan plin de bani și de scule.

— Minți, strigă ea. Să-mi pui sufletul în palmă și nu te cred !

Era peste putință ca el să găsească o comoară și să nu-i spună și ei. Dar puțin îi păsa ei, la urma urmelor, de unde a luat el banii.

— Ce-ai făcut cu ei ? întrebă ea cu patimă.

— I-am vîndut, bîlbăi dînsul, am luat hîrtii pentru ei, iar hîrțiile le-au furat de la mine din buzunar.

— Toate ?

— Toate !

— Erau multe ?

— Cîteva mii de lei.

Stanchei îi venea să se arunce la el și să-i scoată ochii cu ghearele. Nu credea că el a găsit o comoară, dar banii erau bani, de orișunde i-ar fi luat : cum să-i fure de la el, din buzunarul de dinlăuntru ? Se vede că se apropiase cineva foarte tare de dînsul.

— A fost, grăi dînsa cu minie oarbă, vreo femeie, care s-a gudurat pe lîngă tine. Nu minți, că știu, știu c-așa a fost.

— Da, răspunse el. Eu nu voiam s-o las, ea nu se lăsa, și-n îmbrînceala asta a luat portofelul de la mine.

— Minți ! strigă ea.

Asta n-o mai putea înghiți. Prea era afară din cale !

Fără ca să mai zică vreo vorbă, ea se îmbracă, luă din pat pe cîmpilul mai mic, pe care-l avea la sîn, și plecă cu el în brațe la părinții ei.

Dușu se uita la ea și nu știa ce să facă.

Îi venea s-o roage și știa că numai degeaba ar face-o. Îi venea s-o oprească și simțea că nu poate. Îi venea s-o bată și nu îndrăznea.

— Ce faci ? unde te duci ? întrebă el, cînd văzu că dînsa pleacă.

— Eu nu pot să trăiesc cu un om ca tine, care s-a încărcat cu toate păcatele, grăi dînsa. Pe capul tău și numai pe al tău să cadă toate !

Dușu rămase încremenit în urma ei.

Crezuse c-a scăpat de toate și abia acum se-ncepeau cele grele.

De ! Nu degeaba era afurisită comoara aceea ?

Aghiasmă, tămîie, molitfă : numai aceste puteau să-l mai scape.

XI

— Minte, maică, minte ! strigă Stanca. A mințit cînd a zis că se duce la București, ca să cumpere o pereche de boi ; minte și acum : nu-l răbda pe el inima să nu-mi spună mie, dac-ar fi găsit vreo comoară ; altfel mi-ar fi vorbit, dacă i-ar fi furat în adevăr cineva banii ! O spunea parcă-i părea rău c-a găsit comoara și parcă se bucura că i s-au furat banii. Minte : cine știe pe unde-a umblat și ce-a făcut ! ?

— De ! grăi bătrîna. O fi mințit și cînd ți-a spus că femeia aceea a umblat să-l momească.

— Fără doar și poate ! strigă iar Stanca. Nu mi-o spunea el aceasta, dacă era adevărat.

— Atunci ce mai ai cu el ? întîmpină bătrîna. Orișice ar fi făcut, ți-e bărbat și aveți copii...

— Nu, o dată cu capul nu ! o întrerupse Stanca. Cum să trăiești cu un om care minte ! ? Stai mereu cu inima îndoită și nu știi clipa în care te bagă-n primejdie. Mi-e frică, mamă, să stau în casă cu el. Auzi d-ta ! zice c-a scăpat cu față curată și eu îl văd că minte : le va fi dat călărașilor ceva, ca să-l facă

scăpat, și crede, prostul, că acum s-au mîntuit toate.

Atît de sigură era despre aceasta, încît nici nu se albise de ziuă, cînd se duse la primarul acasă, pentru ca să știricească și să afle cum a scăpat Duțu.

Primarul iar se uită lung la ea.

Știa omul că el nu l-a dat pe Duțu legat în paza călărașilor. Dacă era însă adevărat că Duțu a fost prins la București, trebuia să fie ceva la mijloc.

— De ce l-o fi prins comisarul de la București? întrebă el. Ce crezi tu?

— Eu cred că minte, răspunse ea. Nici n-a fost el pe la București.

— De unde o scoți asta?

— Dacă zice el c-a fost, zise ea, să vede că n-a fost!

— Ei, bine, întrebă iar primarul, ți-a spus el că a scăpat din mîinile călărașilor?

— Nu! răspunse ea, dar tocmai asta dovedește că din mîinile călărașilor a scăpat.

Primarul stete cîtva timp pe gînduri. Cu femeia asta nu putea el să se înțeleagă. Nici că era aceasta treaba lui: îi era destul că-l știa pe Duțu întors la casa lui.

— Fii liniștită, că le descurc eu toate, îi zise dar Stanchei, apoi se duse la primărie și-i dăte vătăjeluului porunca să meargă cu doi oameni de caraulă, ca să-l ieie pe Duțu și, mort ori viu, legat ori nelegat, să-l ducă la subprefectură. Celelalte priveau pe subprefect.

Lui Duțu nici prin vis nu i-ar fi trecut una ca asta. Se știa omul pus la cale cu domnul comisar și curat ca lumina soarelui.

O singură grijă mai avea el: aghiasmă, tămîie și molitfă.

Cît pentru aghiasmă și tămîie, lucrul era lămurit : le găsea la popa fără ca să mai spună ce vrea cu ele. Cu molitfa însă era încurcat. Nu putea să-i arete popii banii.

Un om deștept ca Duțu știe însă să iasă din toate încurcăturile. El își luă căciula mocănească, îi descusu puțin fundul, vîrî banii în ea și cusu iar fundul la loc.

„Așa ! zise apoi. Am să i-o pun pe masă, ca să citească molitfa pe ea, ca să-mi treacă durerea de cap. O să se întoarcă apoi și Stanca.“

Așa-l găsi vătăjelul, care lăsase caraula la ușă.

Duțu nu se bucura de întîmplarea aceasta. Ar fi ținut să-și facă mai înainte rostul cu molitfa. Dar, la urma urmelor, era numai prostia primarului la mijloc. Ce știa țopîrlanul de primar ? N-avea decît să-i spună subprefectului cum s-au petrecut lucrurile cu domnul comisar, pentru ca mare rușine să pată primarul.

— Nu mai e nevoie să-și mai piardă și oamenii de caraulă ziua ; mă duc de bunăvoie, zise el, și-și puse căciula-n cap, ca să n-o lase acasă, deși mult ar fi dat să n-aibă banii la dînsul, fără de molitfă.

— N-am zis eu că minte ? strigă iar Stanca, cînd află că l-au luat pe Duțu să-l ducă la subprefectură, ce-i drept, nu legat cot la cot, nici între călărași, dar nici cu fața curată.

Trebuia să meargă și ea, să știricească și să afle adevărul. Își luă dar copilul în brațe, lăsă casa-n grija bătrînilor și — după el, ca să-l ajungă pe drum.

Nu l-a ajuns, dar sosi și ea cînd vătăjelul îl dete-n paza călărașilor.

Stanca începu să plîngă. Nu era legat nici acum cot la cot, dar puțin numai lipsea, și ea vedea cum călărașii îl duc la Focșani.

Duțu se simțea foarte mîngăiat în sufletul lui.

Degeaba ! Stanca lui, tot Stanca lui !

— Lasă, îi zise el, nu-ți face inimă rea : o să vezi tu ce rușine o să pată cu toții !

— O să pați tu rușinea, răspunse ea. N-o să te ierte Dumnezeu c-ai umblat să mă înșeli pe mine.

Duțu începu să tremure.

„Da ! își zise el în gîndul lui, n-oi fi avînd vina pe care mi-o dau, dar vinovat sunt — și Dumnezeu le știe toate.“

Afurisita de căciulă ! Îi venea să i-o deie Stanchei, dar era păcat s-o mai molipsească și pe ea ; îi venea s-o arunce cît colo, dar era păcat și asta !

Nici că mai avea însă timp să scape de căciulă, fiindcă-l luară și-l duseră la domnul pomojnic, care citise raportul primarului și hotărîse-n gîndul lui că lucrul nu-l privește pe el și că trebuie să-l trimită pe Duțu la Focșani.

— Tu ești Duțu al lui Ene ? întrebă el scobindu-se cam obosit în nas.

— Să trăiești, domnule subprefect, eu sunt ! răspunse Duțu militărește.

D-l pomojnic se mai învioră.

— Sergent în compania de geniu ? urmă el.

— Da, domnule subprefect, în compania de geniu !

— Unde ai lipsit cele din urmă cîteva zile ?

Duțu făcu un pas înainte, se uită împrejurul lui, apoi iar luă pozițiune militărească.

Nu-l mai încurcau pe el asemenea întrebări.

Se-ncurcă cine nu știe ce are să facă ori să zică : el știa că are să spună adevărul — pînă la fundul căciulii.

Îl și spuse.

Pomojnicul își scoase briceagul și începu să-și curețe unghiile. Peste puțin însă el lăsă briceagul pe masă și ascultă mai cu luare-aminte.

Era o halima întreagă ceea ce-i spunea Duțu, și i le spunea toate ca și cînd le-ar fi învățat pe de rost și cu atîta nepăsare, încît era peste putință să crezi că el e cel ce-a pățit cele povestite.

— Cine te-a pus la cale să-mi spui povestea aceasta ? întrebă el în cele din urmă.

— Nu e poveste, domnule, întîmpină Duțu jignit, ți-am spus lucrurile așa cum ele s-au petrecut.

— Tare mai ești deștept și prea îi crezi proști pe ceilalți, zise pomojnicul. Nici că se pot petrece lucrurile cum le-ai povestit tu. Dacă era adevărat, măi, că ai găsit o comoară, o parte din ea este a ta, ți-o dă legea : unde ți-e partea ?

Era ceva în fundul căciulii, pe care Duțu o ținea în mîină ; despre asta însă el nu putea să vorbească nimic.

— Dacă nu mi-a dat-o domnul comisar, nu a mea e vina, răspunse el strîmtorat.

— Cum îl cheamă pe comisarul acela ? întrebă pomojnicul rîzînd de strîmtorarea în care-l băgase pe Duțu.

— Nu știu, răspunse Duțu, nu mi-a spus.

— La care secție ?

Duțu dete din umeri.

— Nu știu, zise el iar, căci m-a dus la el acasă, iar nu la secțiune.

— Vezi cum te-ncurci în minciunile tale, grăi pomojnicul. Ceea ce spui tu nu e cu putință. Dacă ar fi lucrurile cum zici, ar trebui să ai o hîrtie la mînă. Așa numai cu vorba zisă nu ia nimeni o comoară în primire. De, băiete, n-am ce să-ți fac, urmă el nepăsător. Să te descurci cum știi : mie nu-mi rămîne decît să te trimit la prefectură, pentru ca prefectul să te deie în seama procurorului. O să scapi apoi, dacă nu ești vinovat.

Duțu începu să se scarpine în cap.

— Asta o să ție cam mult, zise el cuprins de grijă.

Nu-i era destul c-a pierdut cei cinci poli ; mai perdea acum și cîteva zile de lucru.

— Tocmai așa mult nu, îl mîngîie pomojnicul. O săptămînă, două pînă ce se face întrebarea la București și vine răspunsul.

Duțu se scărpină din nou în cap și iar stetea la îndoială, dacă nu cumva visează.

— Domnule pomojnic, grăi el ca-ntr-aiurea, mie-mi vine un gînd urît. Dar dacă comisarul acela nici nu era comisar, ci vreun pungaș ! ? Mare păcat ! urmă el așa pentru dînsul. Costică acela, și Lina, și femeile acelea tare seamănă a ceată de pungași.

Pomojnicul rămase pus pe gînduri.

Lucrul acesta nu era peste putință.

— De ! zise el, o s-o descurce procurorul și asta. Dacă-i dovedești, scapi tu ; dar pîn-atunci ai să stai la închisoare.

— Dar dacă nu-i pot dovedi ? Cum să-i pot dovedi, întîmpină Duțu deznădăduit.

— Nu știu, grăi pomojnicul. O să vezi cum îi face. Să știi numai că mare minune ar fi, dacă ai scăpa pînă la toamnă. Prin multe ai să treci, băiete !

Duțu-și simți fruntea plină de sudori reci. Ștergându-le cu mîneca cămășii, el se uită la pomojnic parcă-i venea să steie la îndoială, dacă nu cumva și ăsta e tot vreun pungaș, care-i face spaimă, pentru ca să puie mîna pe fundul căciulii.

Cînd o să se sfîrșească aceste ? Prin cîte o să mai treacă el ? Nu mai încăpea nici o îndoială că astfel vor merge lucrurile, cîtă vreme popa nu-și va fi citit molitfa.

— Domnule subprefect, zise el, dacă-i așa și dacă nu mai e chip să scap, dă-mi voie să dau nevastei căciula aceasta, ca să-mi aducă o pălărie în locul ei.

— Dă-i-o, băiete ! răspunse pomojnicul, ca să se sfîrșească odată.

Duțu se duse pînă la ușă și-i făcu Stanchei semn să vie la dînsul.

— Pe mine o să mă ducă la Focșani și numai bunul Dumnezeu știe cînd voi scăpa, dacă nu mă ajuți tu, grăi dînsul muiat.

— Cum să nu te ajut, Duțule ? ! întîmpină ea speriată. Spune-mi, ce să fac ?

— Uite, zise el încet, în fundul căciulii ășteia sunt banii ce mi-au mai rămas din comoară. Să nu te pună păcatul să-i atingi, că sunt blestemați și mare năpaste o să-ți cadă și ție pe cap. Ia căciula așa cum o vezi și du-te cu ea la popa, ca să citească pe ea o molitfă de dezlegare, apoi să faci ce vrei cu banii. Dar nu cumva să-i spui popii ce ai în fundul căciulii.

Stanca se dete trei pași îndărăt.

Care va să zică asta era : a pus omul mîna pe bani legați cu blestem.

Acum le înțelegea toate.

— Ba să mă ferească Sfîntul ! grăi dînsa îngrozită.

Nu vezi tu ce-ai ajuns de cînd te-ai spurcat cu banii aceia ? ! Eu nu-mi dau necuratului sufletul !

Luîndu-și apoi avînt, ea intră fără de sfială și se duse la domnul pomojnic.

— Să nu-l crezi, domnule subprefect, căci orișice-ar zice, necuratul vorbește printr-însul, și orișice-ar face, necuratul îl pune la cale.

Domnul pomojnic se uită sperios la ea.

— Nu te mira, urmă dînsa, arătînd spre căciula din mîna lui Duțu. Uite, acolo în fundul căciulii ! A călcat omul în urmă rea și-a căzut în stăpînirea lui ucigă-l-toaca, care l-a dus la o comoară fermecată și l-a purtat nu știe nici el pe unde și l-a pus să facă nu știe nici el ce. Caută-n fundul căciulii : acolo e comoara !

Lui Duțu iar îi venea să fugă. Îi mai rămăsese și lui un crîmpei din comoara lui : să-l piardă acum și pe acesta ? ! Prea era de batjocură !

— Nu e comoara, domnule subprefect, grăi dînsul muiat. Sunt numai firimiturile ce-au rămas în groapă. Iac-un lucru de nimic. Cel puțin atît să-mi rămîie și mie.

Domnul pomojnic începu să se dezmeticească.

Care va să zică tot era ceva la mijloc.

El închise ușa, ca să fie mai adăpostit, apoi voi să ieie căciula de la Duțu.

— Nu pune mîna, îi zise Duțu, c-o să te căiești !

— Nu te teme, băiete, întîmpină pomojnicul zîmbind, că de mine nu se prinde.

Luînd apoi căciula, îi descusu fundul cu briceagul și vărsă banii pe masă.

Erau peste o sută de monede, unele mai mici, altele mai mari. El începu să le examineze, ca să

vadă din ce timp sunt, și cu cât mai mult le examina, ochii îi erau tot mai împăinjeniți.

— Erau mulți ? întrebă el în cele din urmă.

— Un cazan întreg, tot bani de aceștia și scule, răspunse Duțu încă mai muiat.

Ochii pomojnicului se împăinjeniră de tot.

— Uite, băiete, zise el, eu văd că ești nevinovat, dar n-am ce să-ți fac ; trebuie să te trimit la Focșani, ca să se descurce lucrul. Dacă e adevărat comisar cel ce ți-a luat comoara, o să capeți și tu o parte din ea ; iar dacă e vreun pungaș, i se va căuta urma și tu tot îți capeți partea.

— Nu-mi trebuie, domnule, nu-mi trebuie ; mulțumesc lui Dumnezeu c-am scăpat de ispită ! grăi Duțu ușurat. Am fost om sărac, dar mulțumit cu sărăcia mea și nu mă dedeam pe nici un bogat, nu rîvneam la bogăție : de cînd am găsit comoara aceea, nu mai am liniște, mi-am pierdut rostul, m-am smintit parcă. Nu-mi trebuie !

Ochii Stanchii se umplură de văpaie.

— Vezi, Duțule, grăi dînsa, a fost destul să dai căciula din mînă, pentru ca să fii om iar în toată firea.

— Ia-i, domnule subprefect, ia-i și pe aceia, dacă de d-ta nu se prinde blestemul ! Dă-mi șapte poli, atît am cheltuit cu drumul, adăugă Duțu, și fă ce vrei cu ei.

— Lasă polii, Duțule, îl întrerupse Stanca. Tu i-ai făcut și iar o să faci alții. Nu degeaba i-ai cheltuit : ai umblat prin lume și ai învățat minte ! Ia-i, domnule subprefect, și lasă-l să se-ntoarcă la sapa lui, ca să muncească mai departe !

— Asta nu merge așa, întîmpină pomojnicul. Lucrurile trebuie să se descurce.

— Descurcă-le d-ta, grăi Duțu, și ce-i găsi, să ai. Zi că d-ta ai găsit comoara. Du-te la „Dacia” și ia-o pe Lina aceea de scurt, că te pune la cale ; du-te la d-na Tereza, c-o găsești d-ta și afli cine-a fost comisarul.

Pomojnicul stete cîțva timp pe gînduri.

De ! era greu să nu-l asculte și ușor să facă ceea ce îi zicea el.

„Mă prefac bolnav, își zise el, și iau un concediu de vreo opt zile, ca să consult medicii de la București.

Celelalte se fac ele de ele.“

— Bine, grăi dînsul, dar dacă lucrul se află, tot o să te poarte pe la Focșani și pe la București.

— Fă-l așa, ca să nu se afle, întîmpină Duțu. D-ta n-ai de ce să te temi, fiindcă umbli după bani, pe care ți i-am dat pentru că eu n-am ce să fac cu ei. Ei se tem, și n-au să spună nimănui nimic : o să le pară bine, dacă-i faci scăpați ca pe mine.

— O să spuneți însă voi, grăi pomojnicul cu jumătate de gură.

Duțu se uită lung la Stanca.

— Ai auzit ? îi zise el. Eu nu pot vorbi : pe sufletul tău să cadă păcatul, dacă răsuflă ceva.

— Pe al meu ! răspunse Stanca.

Pomojnicul nu mai stete pe gînduri.

— Du-te, băiete, grăi dînsul. Ia-ți căciula și spune că ți-a povestit cineva ce ai pățit.

Duțu-și făcu de trei ori cruce, apoi ieși lăsînd căciula molipsită pe masa cu banii.

— Ferește, Doamne, pe toată lumea de ispită ! grăi Stanca, uitîndu-se cu milă la domnul pomojnic, apoi plecă și ea în urma soțului său.

Viscolea de-ai fi crezut că are să se prăpădească pământul și d-l pomojnic, sculat abia de două zile din pat, ședea cu medicul plășii la gura sobei.

— Domnișoara Lina era plecată, zise el, și nu putea nimeni să-mi spună unde s-a dus și când se-ntoarce. Am căutat pe samsarul Șvarț. Ovreul nu știa nimic și zicea să-l duc la poliție, dacă-l bănuiesc de ceva. Simțea, mișelul, că mă feresc de poliție. L-am întrebat dacă nu cumva cunoaște pe o damă Tereza. El se uită mirat la mine, încît puteam să văd că nu știa nimic despre cele petrecute, după ce el se despărțise de Costică. Îi povestii istoria cu portofelul și cu comisarul. Era furios și le știa acum toate. „Pungașul acesta nu poate să fie decît Achil Panaiot, zise el. Să te bizui, te rog, pe mine, că am să le deslușesc eu toate.“ Nici c-aș fi putut să fac altfel. Ne-am dat dar întâlnire, și peste cîteva ceasuri el a și venit să-mi spună că domnișoara Lina a și plecat cu Achil Panaiot spre Predeal, doamna Tereza a plecat și ea cu două dintre nepoatele ei la Tușnad, iar Costică era, după toată probabilitatea, cu ele. Ce eram să fac ?

— Eu m-aș fi mulțumit cu banii pe care mi-i lăsase țăranul, grăi medicul, și m-aș fi întors acasă.

— Te-nșeli, întîmpină d-l pomojnic, o crezi aceasta acum, dar făceai tot ca mine. Era peste putință să mă împac cu gîndul că oamenii aceștia scapă, după ce au făcut o pungășie atît de mare.

— Îi denunțăm ! grăi medicul.

— Nu, zise d-l pomojnic rîzînd, nici asta n-o făceai. Dacă-i denunțăm, iar îl încurcam pe Duțu și trebuia să dau din mînă și monedele primite de la el.

— Era însă o nebunie să-i urmărești, întâmpină medicul. Cum să-i găsești și ce să le faci ?

— Aibi răbdare, grăi d-l pomojnic, c-o să ți le spun toate. O nebunie ar fi fost, dac-aș fi plecat singur : cu un om ca Șvarț te duci însă pînă-n fundul iadului. Nu poate nimeni să-și închipuiască ce e-n stare să dreagă și să-nvîrtă un om ca Șvarț, cînd i s-a vîrît dracul sub piele. M-a dus la un medic și mi-a scos adevărîntă că sunt greu bolnav și am neapărată nevoie de un concediu mai lung, mi-a obținut prelungirea concediului pe încă șase săptămîni, mi-a luat pașaport și mi-a vîndut monedele cu aproape patru mii de lei : n-aveam dar decît să-l însoțesc, căci toate celelalte le făcea el. Pe drum umbla din vagon în vagon, prindea vorbă cu călători, cu conductorii, cu funcționari de pe la gări, mai ales cu toți ovreii, și încă mai nainte de a fi sosit la Predeal, noi știam că Lina și Achil au trecut cu bilet luat pînă la Viena, doamna Tereza nu s-a dus cu nepoatele sale la Tușnad, ci la Pesta, iar Costică s-a dus singur la Triest. Trecuseră cinci zile la mijloc ; nu ne-am mai oprit dar la Pesta, ci am trecut înainte spre Viena, pentru ca nu cumva să perdem urma lui Achil Panaiot. Cum să-i găsim însă aici pe fugari ? Am tras la „Hotel Metropole“ și chiar în ziua sosirii noastre ne-am încredințat din listele de călători publicate prin ziare, că în timpul celor din urmă opt zile nici un Achil Panaiot n-a sosit la Viena. Șvarț era cu toate aceste sigur că Achil Panaiot se află în Viena, însă sub un alt nume. El s-a pus dar în legătură cu ovreimea și mai ales cu samsarii, m-a purtat pe la toate localurile de petrecere, a știricit pe la negoțatorii de antichități și a treia zi noi știam că în timpul celor din urmă zile

s-au vîndut multe monede vechi și că acela care le-a vîndut se numea Aristide Melioti și era om de vreo treizeci și cinci de ani, scurt și cam gros, însoțit de o damă tinăra și cam plină la trup, fără îndoială Achil al nostru. Poți să-ți închipuiești furia cu care-i urmăream acum după ce dăduserăm de urma lor. Ne aflam însă la Viena și poliția simțise că urmărim pe cineva și ne urmărea și ea pe noi.

— Nu mai rămîne decît să vă văd arestați, grăi medicul rîzînd.

— Aibi răbdare, întîmpină pomojnicul, că o să le vezi toate. La Viena, unde Șvarț avea cele mai întinse legături, lucrul nu prea era cu putință. Abia începuse poliția să ne urmărească și Șvarț nu numai a fost vestit despre aceasta, dar s-a și pus prin amicii săi în înțelegere cu agentul secret care ne urmărea și acesta, pentru 200 fl., s-a angajat să ne deie mîna de ajutor. Prin el am aflat apoi, că acel Aristid Melioti a stat cu soția sa tot în „Hotel Metropole“, unde eram trași noi, dar era plecat de două zile la Paris! Nu mai încăpea îndoială că grecul l-a văzut pe Șvarț, și, dînd cu socoteală că e urmărit, a fugit din Viena.

— Voi după ei! strigă medicul rîzînd din nou. Mă rămășesc c-o să alergați astfel prin toate orașele mari din Europa.

— Și ce perdeam?! grăi pomojnicul. Riscam să cheltuiesc banii luați de la țaran în o călătorie prin Europa, dar puteam s-ajung om bogat, dacă-i găseam la timp.

— Vorba e însă, că era o nebunie să crezi că-i poți găsi!

— Te-nșeli, zise pomojnicul. Eram siguri că avem să-i găsim și grija noastră era numai să-i ajungem

cît mai curînd, fiindcă Panaiot, om ușuratic din fire, făcea cheltuieli nebunești și, știindu-se urmărit, nu mai vindea monedele și sculele, ci le dedea, așa-zicînd, de pomană. Am luat dar cele mai întinse măsuri de precauțiune. Șvarț a primit o mulțime de recomandațiuni, dintre care una pentru un agent al poliției din Paris, căruia i-am dat prin o depeșă signalmentele fugarilor. Eu urmăream, așa ziceam în depeșă, pe soția mea, Lina, care a fugit cu un amic al meu. Deoarece Panaiot n-avea decît să citească listele de călători, pentru ca să știe unde ne aflăm, am plecat din Viena eu cu pașaportul unui anume Iosef Iacek, iară Șvarț cu al unui oarecare Aron Blau.

— Așa cred și eu c-o să-i găsiți, grăi medicul.

— Stăi să vezi, urmă d-l pomojnic. Știam că ei au luat bilet pînă la Paris, și pe calea ferată i-am urmărit pînă la Passau. Aici însă le-am pierdut urma. Nu mai știa nimeni nimic despre un domn care călătorea cu o damă ce nu știa decît românește. Tot astfel agentul nostru, care ne-a primit la gara din Paris, ne-a încredințat că persoanele urmărite de noi n-au sosit la Paris. Achil se afla cu toate acestea la Paris, nu însă însoțit de Lina. După unsprezece zile am aflat, în sfîrșit, că la Passau el a părăsit pe Lina și a urmat călătoria cu o italiancă de la trupa de balet a operei din Viena, care plecase cîteva ceasuri mai nainte și-l așteptase la Passau. Acum însă el era plecat spre Italia.

Medicul începu să bănuiască pe d-l pomojnic că-i spune o istorie născocită de dînsul, spre a ascunde adevăratul scop al lungei sale călătorii. Îi era însă greu să mărturisească bănuiala aceasta.

— Dar domnișoara Lina ce s-a făcut ? întrebă el cam în bătaie de joc.

— S-a-ntors la Viena și de acolo la București, răspunse pomojnicul. Eram hotărât să fac și eu tot ca dînsa. Lasă că concediul era pe sfîrșite, dar nici din bani nu-mi rămăseseră decît vreo mie cinci sute de lei. Șvarț însă era gata să-l urmărească și singur, și ar fi fost o nebunie să-l las pe el singur la cîștig, după ce cheltuisem peste două mii de lei. M-am învoit dar ca el să-mi obție o nouă prelungire de concediu, și am subscris o poliță de două mii de lei, pe care el a scontat-o prin mijlocirea unui bancher din Viena.

Medicul nu se mai îndoia că d-l pomojnic spune povești care nici nu s-au petrecut, nici nu se pot petrece.

— L-ai găsit ori nu ? întrebă el nerăbdător.

— Da, răspunse d-l pomojnic, după aproape patru luni de zile, în decembrie, după ce am colindat în cîteva rînduri țările din Apus și după ce el schimbase patru femei, care toate l-au despuiat și jefuit. La Monte-Carlo, de unde Achil ne scăpase într-un rînd, am găsit pe Costică, de la care am aflat că d-na Tereza are la Pesta un stabiliment foarte elegant, care merge foarte rău, iar Achil Panaiot a deschis la Marsilia un tripou, cu care voia să cîștige ceea ce perduse. Era dusă comoara.

— Eu tot m-aș fi dus și la Marsilia, zise medicul cu ironie. Pe vorbele unui om ca Costică nu se poate pune nici un temei.

— Tot așa am raționat și eu, întîmpină d-l pomojnic zîmbind. Să meargă, mi-am zis, și suta unde s-a dus mia. Am plecat dar la Marsilia. Mișelul de Costică a vestit însă pe Panaiot și chiar în ziua sosirii noastre noi am fost arestați.

— De ce ? întrebă medicul surprins.

— Pentru că umblam cu pașapoartele false, răspunse d-l pomojnic rîzînd. N-avea Panaiot decît să spună adevăratele noastre nume, pentru ca să ne bage în încurcătura aceasta.

— Și cum ați scăpat ? întrebă medicul, care începu iar să creadă.

— Prin bunăvoința lui Achil Panaiot, răspunse d-l pomojnic. Urmăream, precum știi, pe soția mea și pe seducătorul ei. N-ar fi avut Achil decît să spună că mințim, pentru ca să ne încurce și mai rău. Se bucura însă și el că poate scăpa și a confirmat minciuna ticluită de noi. Era o frumusețe cînd comisarul m-a întrebat dacă nu cumva fugarii au luat cu dînșii bani, scule ori alte efecte, dacă n-am vreo pretențiune față cu Achil Panaiot. „Nimic ! nici una !” răspunsei, lăpădîndu-mă ca de satana și mulțumit că pot scăpa cu față curată.

Acum nu mai credea medicul nimic.

— Ceea ce dovedește, zise el în bătaie de joc, că avea țăranul dreptate, cînd zicea că comoara era în adevăr blestămată, ca nimeni să n-aibă folos de ea.

— Te-nșeli ! răspunse pomojnicul. De orișicare bogăție se folosește numai cel ce știe s-o prețuiască : s-au folosit și de comoara aceasta mulți. Nu s-a folosit țăranul, pentru care bogăția era un fel de năpaste, nici Achil Panaiot, care nu se simte bine cîtă vreme mai are vreun ban în pungă : se vor fi folosit însă femeile care l-au despuiat pe Achil, și s-a folosit îndeosebi domnișoara Lina, care s-a întors la București cu mulți bani, cel puțin patruzeci de mii de lei, precum a aflat Șvarț.

— Umblă să te despăgubești de la ea, grăi medicul începînd iar să creadă.

— Tocmai acesta e lucrul pentru care cer ajutorul tău, răspunse d-l pomojnic. Să vezi, urmă el. După întoarcerea mea la București, m-am înțeles cu Șvarț să mă duc la ea. Am fost și i-am povestit toate amănuntele și am sfătuit-o să între la învoială cu el și să scape de un proces pe cât se poate de primejdios pentru dînsa. Putea să vadă că le știu toate foarte bine : negă cu toate acestea și zice că nimeni nu poate s-o dovedească.

— Pune-o față-n față cu țăranul ! strigă medicul aprins.

— Tocmai acesta e lucrul pentru care cer ajutorul tău ! răspunse iar domnul pomojnic. Mă tem că el nu va voi să vie cu mine la București. Eu am trimis să mi-l aducă mîine aici : te rog să-l încurci, ca să-ți facă mărturisirea, căci nu-i mai rămîne apoi decît să intre în voile noastre.

— Sarcina nu-mi pare de loc grea, dacă-i vom face și lui parte ! strigă medicul voios.

XIII

Domnul doctor, om în toată firea, își perduse cu desăvîrșire sărita.

Prietenul său, pomojnicul, i se plînsese în ajunul plecării sale că are grozave dureri de cap și nu poate dormi, și-i ceruse o adeverință de boală, ca să-și ieie concediu. I-a dat adeverința. Nu prea semăna, ce-i drept, a om bolnav, dar e foarte greu să te dămirești asupra celor ce se petrec în capul unui om, și i-a dat adeverința — nu pentru că îl știa bolnav, ci pentru că avea trebuință de ea. Se fac asemenea servicii prietenești.

Întorcându-se din lunga sa călătorie, d-l pomojnic a adus cu dînsul o mulțime de adeverințe de la medici de prin deosebite orașe : se constată în toate că suferă de o perturbațiune nervoasă. Luase și adeverințele aceste, fiindcă avea trebuință de ele, ca să justifice îndelungata sa absență.

Sosit acasă, d-l pomojnic s-a pus în pat și-a zăcut timp de șaptesprezece zile. D-l doctor l-a căutat și le spunea tuturoră că e greu bolnav. Chiar dacă n-ar fi fost în adevăr, așa trebuia să pară, pentru ca omul să nu-și piardă slujba.

Acum d-l pomojnic se simțea mai bine și se sculase din pat. Nu e, ce-i drept, greu lucru să dai sănătate unui om pe care nu-l socotești bolnav ; d-l doctor era cu toate aceste foarte mulțumit că poate să le spună tuturoră că el a obținut, prin procedura lui, în puține zile rezultate pe care celebritățile din străinătate n-au putut să le obție în cinci luni.

Și asta era un fel de comoară.

Deodată comoara aceasta a început să sece.

Luase înțelegere cu prietenul său ca dimineța, cînd va sosi Duțu, să-l primească el singur, ca țiind loc de subprefect. După planul pe care și-l făcuseră, avea să spună că d-l pomojnic a găsit în sfîrșit comoara, a prins și pe Lina, și pe comisar, și-a venit acum ordin de la guvern ca Duțu să se legitimizeze ca adevăratul descoperitor al comorii, pentru ca să-și primească partea.

Duțu însă n-a venit nici de astă dată singur, ci însoțit de nevastă-sa, care era hotărîtă să nu-l lase singur.

— D-ta n-ai ce să cauți aici, îi zise medicul. Eu am să vorbesc numai cu bărbatul d-tale !

— Nu se poate, domnule subprefect, răspunse Stanca foarte hotărîtă. El e soldat, se teme de cei

mai mari decît dînsul şi nu îndrăzneşte să vorbească dezgheţat : eu nu mă tem de nimeni ! Trebuie să ştiu de ce l-aţi chemat aici !

Medicul se uită mirat la ea. Îi venea, parcă, s-o ieie drept o smintită, şi se temea s-o irite prin contraziceri.

— N-are să se teamă de nimic, zise el ca s-o potolească, fiindcă nu la rău, ci la bine a fost chemat aici. Poţi să-l laşi liniştită !

— Ştiu eu binele acela, grăi Stanca. Să mă fe-rească Sfîntul de el !

Duţu-i făcu semn să iasă, ca să nu-l bage-n vreo nouă încurcătură.

— Mă duc, îi zise ea, dar tu ştii cum ne-am în-ţeles. Să nu-ţi fie frică de nimeni ! Nu e vina ta dacă e smintit şi vorbeşte-ntr-aiurea !

— Cine e smintit ? întrebă medicul cam turburat, după ce Stanca ieşi.

— S-o ierţi, domnule subprefect, îi răspunse Duţu. E femeie şi vorbeşte şi ea, fără ca să ştie de ce m-aţi chemat aici. Îşi închipuieşte un lucru şi ia închi-puirea ei drept lucru adevărat.

„O vorbă foarte bine grăită, zise medicul în gîndul lui. Aşa e ! Nici cel mai competent psihiatru n-ar putea să definească mai bine nebunia : îşi închi-puieşte şi ia închipuirea drept adevăr. E deştept ţăranul !“.

El rîndui cîteva hîrtii pe care le avea pe masă, înaintea sa, şi se uită prin ele ca şi cînd acele ar fi actele sosite de la guvern în cestiunea comorii.

— D-ta eşti Duţu al Enii, sergent în compania de geniu ? întrebă apoi luîndu-şi aer oficial.

— Eu sunt, domnule, răspunse Duţu liniştit.

— Ai fost d-ta astă-vară la Bucureşti ?

— Am fost, răspunse Duțu tot liniștit.

— De ce te-ai dus ?

— Să-mi cumpăr o pereche de boi.

— Unde ai tras ?

— La „Dacia“, răspunse Duțu cam strîmtorat.

— Ai făcut acolo cunoștința unei femei care se numea domnișoara Lina ? întrebă medicul, uitîndu-se-n ochii lui.

— Da, răspunse Duțu, de tot strîmtorat.

Medicul era foarte mulțumit. Nu-și închipuise c-o să-l prindă atît de ușor.

— Ea zice că nu te cunoaște, nu te-a văzut nici-odată, grăi el zîmbind.

Duțu nu mai era acum strîmtorat. Atît voise să știe !

— De ! domnule subprefect, zise el zîmbind, dac-ar fi nevasta mea de față, și eu aș zice că n-o cunosc pe domnișoara Lina, n-am văzut-o nici-odată.

Medicul începu să se simtă cam strîmtorat.

— Bine, grăi el, ce-ai avut cu ea ?

Duțu zîmbi mai cu dinadins.

— Păcate omenești ! răspunse el, arătîndu-se foarte strîmtorat.

— Ceva bani nu erau la mijloc ?

— Am plecat, zise Duțu, să-mi cumpăr boi și m-am întors fără boi și fără bani.

D-l doctor începu să-și piardă răbdarea.

— Bine, grăi el pripit, vreo comoară, bani mulți, scule cu petre prețioase n-au fost la mijloc ?

Duțu se uită foarte mirat împrejurul său și dete din cap ca și cînd niciodată în viața lui n-ar fi auzit vorbindu-se de asemenea lucruri.

— Eu nu știu nimic ! zise el în cele din urmă. O fi avut ea ce o fi avut, dar mie nu mi-a arătat

nimic. Și cred că nu rîvnea la sărăcia mea, dacă le avea aceste.

Medicul își perdu cu desăvîrșire răbdarea : trebuia să-l apuce altfel.

— Ai venit aici, zise el uitîndu-se la una din hîrțile de pe masă ca și cînd ar fi spuind ce stă-n ea, te-ai plîns d-lui pomojnic că ai găsit o comoară, te-ai dus cu o parte din ea la București, ca s-o vinzi, și femeia aceea te-a despuiat !

Duțu se dete un pas înapoi.

— Să-mi ierți, domnule subprefect, îndrăzneala, grăi el respectuos, dar tocmai asta era vorba nevastei mele. Dacă d-l pomojnic zice că i le-am spus aceste, eu nu pot să zic că nu i le-am spus. Așa trebuie să fie. Oi fi vorbit într-aiurea !

D-l doctor rămase ca trăsnet din senin.

Îi era parcă i se luminează deodată capul.

— Cum ? întrebă el. N-ai găsit comoară și nici n-ai zis că ai găsit ?

— Nu zic, răspunse Duțu, uitîndu-se cam cu coada ochiului la el. Dacă m-ar întreba d-l pomojnic, aș zice acum tot ceea ce vrea să zic.

Doctorul era pe deplin dumirit.

Pentru ca să facă ceva, el începu să răsfoiască prin hîrțile din fața lui.

Cu cît mai mult se gîndea la cele povestite despre urmărirea lui Achil Panaiot, cu atît mai stăruitor i se impunea gîndul că boala prietenului său nu era prefăcută. Îl examinase, ce-i drept, și n-a găsit nici un neîndoiș semn de boală : nervii însă sunt lucru subțire și e foarte greu să știi ce se petrece-ntr-înșii. Nu ! durerile de cap nu erau prefăcute : prea vorbea prăpăstii !

Hotărît că întreaga istorie cu urmărirea lui Achil Panaiot era numai o închipuire a lui.

— Nu cumva vrei să zici, grăi el, că pomojnicul e smintit ?

— Ferit-a Sfîntul, răspunse Duțu. Dacă e vorba ca unul dintre noi să fie smintit, acela numai eu pot să fiu. Eu n-am zis că el nu spune adevărul, că eu voi fi vorbit într-aiurea.

D-l pomojnic, care asculta la ușă, își pierdu sărita și intră furios la dînșii.

— Bine, ticălosule, strigă el ca ieșit din fire, ce fel de într-aiurea ? Nu mi-ai dat banii de aur pe care-i aveai în fundul căciulii ?

— N-am zis niciodată că nu ți-am dat, răspunse Duțu, dîndu-se încă un pas înapoi.

D-l doctor se puse la mijloc între amîndoi, pentru ca nu cumva să se întîmple vreo nenorocire.

Nu ! Bani de aur în fundul căciulii : asta le punea vîrf la toate.

— Lasă-l, îi zise prietenului său, nu te mai irita. Nu vezi că e smintit ?

— Ba eu văd că vreți să mă faceți pe mine smintit ! strigă d-l pomojnic.

Doctorul se uită lung la el. În zadar : era om în toată firea. Și totuși, nervii sunt lucru subțire.

— Spune-mi drept, întrebă el cu glas stăruitor, e ori nu adevărat ceea ce mi-ai povestit despre comoară și despre urmărirea lui Achil ? Eu încep să cred că totul e o farsă bine jucată.

D-l pomojnic rămase cîțva timp uitîndu-se cu ochii mari cînd la unul, cînd la altul.

Lucrul era lămurit. El însuși amenințase pe Duțu că va intra în mari încurcături, dacă va spune adevărul. Zadarnice-i erau acum silințele. El n-avea martori, și dacă toți tăgăduiau, el nu putea dovedi nimic, și orișicine-l putea lua drept un smintit.

— Intreabă-l pe el, răspunse arătînd la Duțu. Spune, ai găsit ori nu comoară ? mi-ai dat ori nu o parte din ea ?

— Am găsit ; ți-am dat, răspunse Duțu, ce să fac însă, dacă d-sa nu mă crede ?

— Nici un om în toată firea n-o să creadă ceea ce spuneți voi ! răspunse medicul strîmtorat.

— Și tu totuși ai crezut, grăi pomojnicul, căci altfel nu intrai în dandanaua asta.

D-l doctor era foarte strîmtorat, foarte rușinat, foarte supărat.

— N-am crezut, zise el, dar nu voiam să te supăr mărturisindu-ți că nu cred.

— Și cu toate aceste, toate sunt adevărate, întîmpină d-l pomojnic.

— Dacă nu vrea să creadă, adause Duțu, nu poți să-i faci silă ! Adevărat ți-e numai ceea ce crezi.

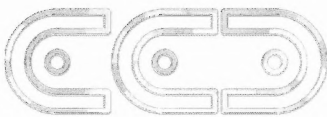
CUPRINS

	Pag.
Pădureanca	5
Hanul Ciorilor	149
Budulea Taichii	155
Comoara	217

Redactor responsabil : NICOLAE TEICA
Tehnoredactor : ION TUDOR

Dat la cules 13.04.1965. Bun de tipar 07.06.1965. Apărut 1965. Tiraj 70 160 ex. Broșate 67 080 ex. Legate $\frac{1}{1}$ 3 090 ex. Hirtie tipar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 15,17. Coli tipar 10,25. A. nr. 3 854/1965. C. Z. pentru bibliotecile mari 8R. C. Z. pentru bibliotecile mici 8R—32.

Tiparul executat sub comanda nr. 50 304 la Combinatul Poligrafic „Casa Științei”, Piața Științei nr. 1, București — R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

EM

de
Anonim

și
CAT Graur

Antwerpen
2025

CLUBUL CARTII DIGITALE